

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
«БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ ІМЯ
МАКСІМА ТАНКА»

Філалагічны факультэт

Кафедра беларускай і замежнай літаратуры

УЗГОДНЕНА

Загадчык кафедры

беларускай і замежнай літаратуры

I.M. Мішчанчук

«14» 09 2019 г.

2019 г.

4410/2019

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ

ДЗІЯЧАЯ ЛІТАРАТУРА

для спецыяльнасцей 1-01 01 01 Дашкольная адукацыя

Складальнікі

Т.У. Ганчарова-Цынкевіч, дацэнт кафедры беларускай і замежнай літаратуры, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

Л.П. Леська, старшы выкладчык кафедры беларускай і замежнай літаратуры

Разгледжана і зацверджана

на пасяджэнні Савета БДПУ 16 09 2019 г. пратакол № 1

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Дзіцячая літаратура разам з іншымі дысцыплінамі педагагічнага і філалагічнага цыкла уваходзіць у профільны блок прадметаў, мэтай якіх з'яўляецца падрыхтоўка высокакваліфікаваных настаўнікаў.

Вучэбна-метадычны комплекс па дысцыпліне «Дзіцячая літаратура» для студэнтаў спецыяльнасці 1-01 01 01 «Дашкольная адукацыя» распрацаваны на аснове адукацыйнага стандарту АСВА 1-01 01 01-2013 № 87 от 30.08. 2013 і створанай у адпаведнасці з ім вучэбнай праграмы.

ВМК па дзіцячай літаратуры распрацаваны з улікам патрабаванняў, якія прад'яўляюцца да адукацыі на сучасным этапе, да ўдасканалення метадаў і прыёмаў выкладання слоўнага мастацтва ва ўмовах пераходу да новай педагагічнай парадыгмы асобна арыентаванага навучання беларускай літаратуры і інтэграцыі нацыянальнай сістэмы адукацыі ў агульную сусветную адукацыйную прастору.

Мэта ВМК – забяспечыць выкладанне вучэбнай дысцыпліны «Дзіцячая літаратура» ў тэарэтыка-практычным плане, праводзіць эфектыўныя бягучы і выніковы кантроль ведаў, ажыццяўляць дыягностыку атрыманых уменняў і навыкаў.

Задачы ВМК вынікаюць з пастаўленых мэт і зводзяцца да рэалізацыі ў працэсе яго выкладання наступных фактараў:

- даць студэнтам рознабаковыя веды па прадмеце;
- прасачыць гісторыю ўзнікнення існавання жанравых форм;
- выпрацаваць навыкі аналізу мастацкага твора, уменне ацэньваць вартасці твора;
- садзейнічаць выхаванню добрага эстэтычнага густу, развіццю самастойнага творчага мыслення;
- фарміраваць і развіць сацыяльна-асобныя кампетэнцыі студэнтаў, заснаваныя на ведах па прадмеце, эмацыянальна-каштоўнасным і творчым вопыце, што забяспечвае вырашэнне і выкананне грамадзянскіх, прафесійных задач і функцый.

Курс дзіцячай літаратуры складаецца з лекцыйных, семінарскіх заняткаў. У лекцыйным курсе раскрываюцца агульныя развіцця беларускай дзіцячай літаратуры, абгрунтоўваюцца важнейшыя прынцыпы выкладання вучэбнага прадмета «Дзіцячая літаратура», метады, і прыёмы вывучэння мастацкіх твораў у залежнасці ад іх родава-жанравай спецыфікі, формы арганізацыі навучання. Разглядаюцца таксама пытанні вывучэння тэорыі і гісторыі літаратуры, акцэнтуюцца ўвага на праблемах развіцця вуснага і пісьмовага маўлення сродкамі мастацкай літаратуры і інш. Практычныя заняткі маюць на мэце паглыбіць і ўдакладніць тэарэтычныя звесткі, атрыманыя студэнтамі ў час лекцыйных заняткаў, а таксама падрыхтаваць студэнтаў да далейшай самастойнай настаўніцкай працы. Практычныя заняткі арыентуюць студэнтаў на грунтоўнае самастойнае вывучэнне літаратуры. У размеркаванні матэрыялу паміж лекцыйнымі і практычнымі заняткамі мэтазгодна выкарыстоўваць варыятыўнасць, якая дае магчымасць вывучэнне некаторых тэм вар'іраваць, асобныя з іх пакідаць на самастойнае вывучэнне слухачамі курса. Пры арганізацыі заняткаў па беларускай дзіцячай літаратуры трэба ўлічваць

прынцыпы развіваючага навучання і асобна-арыентаванага падыходу да выкладання мастацтва слова, творчага падыходу да працэсу засваення і далейшага выкарыстання на практыцы матэрыялу курса.

ВМК складаецца з 2 блокаў: «Сусветная дзіцячая літаратура» (чытаецца на рускай мове) і «Беларуская дзіцячая літаратура» (чытаецца на беларускай мове). ВМК мае наступную структуру: тэарэтычны і практычны раздзелы, раздзел кантролю ведаў, дапаможны раздзел.

Тэарэтычны раздзел утрымлівае лекцыйныя матэрыялы па дысцыпліне, змест якіх адпавядае вучэбным праграмам. У практычным раздзеле змешчаны метадычныя рэкамендацыі для правядзення практычных заняткаў. Раздзел кантролю ведаў утрымлівае матэрыялы, якія дазваляюць вызначыць адпаведнасць вынікаў вучэбнай дзейнасці адукацыйным стандартам: тут змешчаны крытэрыі ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў, пералічаны сродкі дыягностыкі кампетэнцый студэнтаў, дадзены пытанні да экзаменаў па дысцыпліне. Дапаможны раздзел уключае ў сябе вучэбна-праграмную дакументацыю (вучэбная праграма).

Для работы з ВМК па дысцыпліне «Дзіцячая літаратура» рэкамендуецца наступныя метады і прыёмы навучання:

- вывучэнне тэарэтычнага матэрыялу,
- тлумачэнне,
- эмпірычная гутарка,
- напісанне рэфератаў,
- аналіз твораў, крытычных артыкулаў.

1. ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

	Тема лекционных занятий	ЛК	КСР
1	Введение. Детская литература как искусство слова.	2	
2.	Мифы народов мира в детском чтении.	4	
3.	Устное народное творчество для детей и в детском чтении.	4	2
4.	Возникновение и развитие детской литературы.	2	4
5.	Жанр сказки в мировой литературе для детей.	10	
6.	Повесть и рассказ о детях в мировой литературе.	8	
7.	Научно-познавательная книга для детей.	4	2
8.	Поэзия для детей.	6	2
9.	Детская драма.	2	
10.	Детская периодика.	2	
11.	Жанр иллюстрации в детской книге.	2	

ТЕКСТЫ ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЙ

Введение. Детская литература как искусство слова.

Специфика детской литературы как искусства слова. Детская литература является органической частью общей литературы, но имеет свою специфику, определяемую синтезом педагогических и эстетических требований. Детская литература ориентируется на интересы читателя-ребенка, написана с учетом психологии конкретного возраста. Выделяют 4 возрастные группы читателей детской книги: дошкольный возраст, младший, средний и старший школьный возраст.

Книга для дошкольников отличается своеобразием героя, сюжета, языка, стиля и оформления. Героем книги для маленьких выступает герой-сверстник, его характер раскрывается в поступках, в образе ребенка намеренно выделяются, «укрупняются» доминирующие черты. Сюжет книги для дошкольников отличается динамикой, однонаправленностью, включением в повествование элементов занимательности. Язык детской книги характеризуется богатством используемых художественных средств и в то же время основной доминанта – оптимистическая, используются возможности юмористического изображения характеров и действительности. Книга для детей дошкольного и младшего школьного возраста создается двумя авторами – писателем и художником: особое мышление ребенка требует сопровождение текста иллюстрациями.

Детская литература ориентирована на гуманистические ценности и отличается высоким художественным уровнем. Данные требования позволяют обозначить лучшие детские книги и их авторов. За заслуги в области детской литературы писателям присуждаются национальные и международные премии. Самая почетная из них – «Золотая медаль Х.К. Андерсена» – присуждается с 1956 г. один раз в два года писателю, а с 1966 года и художнику-иллюстратору. Премия вручается Международным советом детской книги во время проведения Конгресса детской книги. Лауреаты премии – зарубежные детские писатели Туве

Янссон, Астрид Линдгрен (дважды), Джеймс Крюсе, Эрих Кестнер, Джанни Родари и др., российский художник-иллюстратор Татьяна Маврина. Существует и престижная Российская литературная премия имени А.Грина. Присуждается Союзом писателей России с 2001 г. ежегодно (среди лауреатов – поэт-переводчик Михаил Яснов, автор повестей о детях Владимир Железников и др.).

Детская литература как учебная дисциплина. Предметом изучения «Мировой детской литературы» являются произведения, созданные специально для детей (собственно детская литература) и перешедшие из общей литературы (круг детского чтения). Задачи курса: изучение классической и современной мировой литературы для детей (произведения русских и зарубежных писателей); ознакомление с эволюцией ведущих жанров детской книги (основной принцип изучения курса – жанрово-тематический: в структуре дисциплины выделяются блочные темы, позволяющие рассмотреть специфику жанров устного народного творчества, литературной сказки, рассказа и повести о детях, детской драмы и периодики, жанров научно-познавательной литературы, авторской поэзии); освоение навыков анализа литературного текста в единстве содержания и формы (целостный анализ); усвоение умений критического отбора книг для детского сада и начальной школы; ознакомление с основными формами работы с книгой в детском саду; обогащение общей, профессиональной и читательской культуры студентов.

В результате изучения дисциплины студентам необходимо

- а) знать: основные закономерности развития мировой и отечественной детской литературы; характерные признаки различных жанров детской книги; специфику анализа прозаического, поэтического и драматического произведения; содержание работы с художественным текстом в дошкольном образовательном учреждении;
- б) уметь: анализировать произведения детской литературы в единстве содержания и формы; оценивать познавательный, воспитательный, эстетический потенциал детской книги; производить отбор книг для детского сада и начальной школы.

Курс «Мировая детская литература» тесно связан с такими дисциплинами, как «Белорусская детская литература», «История русской литературы», «История зарубежной литературы», «Теория литературы». Преподавание дисциплины опирается на знания, полученные студентами в рамках курсов «Дошкольная педагогика», «Детская психология», «Методика развития речи», «Методика изобразительной деятельности» и др.

Тема 2: МИФЫ НАРОДОВ МИРА В ДЕТСКОМ ЧТЕНИИ

1. Общее представление о мифе.
2. Древнегреческая мифология в изданиях для детей.
3. Библейские сюжеты в переложении для дошкольников.
4. Специфика ознакомления дошкольников с мифом.
- 1.1. Общее представление о мифе

В дословном переводе с греческого слово миф означает «рассказ», «предание». Однако миф не является жанром словесности, а представляет систему взглядов, в рамках которой воспринимается и описывается мир. Под мифологией того или иного народа понимают совокупность рассказов, рожденных коллективной фантазией, в которых в художественно-образной форме дается

объяснение различных явлений природы, осмысляются закономерности общественного и культурного развития. В первобытном обществе миф являлся эквивалентом культуры и науки.

Признаки мифа:

- коллективность создания;
- вариативность, способность к трансформации;
- этиологический характер;
- бессознательная содержательная образность;
- идеологический синкретизм.

Универсальной типологии мифов не существует, принято выделять космогонические (мифы о происхождении мира), эсхатонические (мифы о конце мира), теогонические (мифы о происхождении богов),

антропологические (мифы о происхождении человека), календарные (воспроизводят природные циклы, представлены у аграрных народов) и др. виды мифов. Изучением мифа занимались различные научные школы: мифологическая (братья Гримм, М. Мюллер, А. Афанасьев) – миф трактуется как поэтическое олицетворение и объяснение непонятных небесных явлений; антропологическая (Э. Тайлор, Дж. Фрезер, Г. Спенсер) – взгляд на миф как на отражение действительных событий; ритуалистическая (С. Хук, Т. Гастер, Э. 103 психоаналитическая (З. Фрейд и его сторонники) – миф трактуется как сублимация подавленных эротических эмоций и др.

Сегодня является общепризнанным факт существования мифологии у каждого народа. Изучение древних культур многое проясняет в развитии мировой детской литературы, праистории которой лежат в архаических цивилизациях, в эпохе античности, в ранних стадиях мировых религий.

Древнегреческая мифология в изданиях для детей

Среди памятников I тысячелетия до нашей эры значительное место в чтении детей занимают древнегреческие мифы. Они отражают представления эллинов об устройстве мира, их нравственный кодекс, подвиги, завоевания.

Первыми письменными произведениями, в которых отразились мотивы древнегреческой мифологии, были «Илиада» и «Одиссея» Гомера (VIII в. до н. э.). Эпические поэмы возникли на основе песен и сказаний бродячих певцов аэдов. В более поздние времена древнегреческие мифы отразились в произведениях драматургов Эсхила, Софокла, Еврипида.

Сюжетной основой древнегреческого эпоса является Троянская война: в «Илиаде» повествуется о походе Ахилла на Трою, ее осаде и взятии, в «Одиссее» – о возвращении на родину после падения Трои Одиссея, о его удивительных приключениях. В «Илиаде» сконцентрирован преимущественно военно-героический материал древних сказаний, в «Одиссее» – бытовой и сказочный. Реальная история в эпосе переплетается с более ранними мифами. Наглядность и зримость, как характерные особенности гомеровских поэм, получают выражение в образах многочисленных богов, наделенных человеческими достоинствами и недостатками.

Считается, что общегреческий пантеон богов сложился постепенно, образ каждого бога пережил длительную эволюцию.

Краткая характеристика древнегреческих богов и героев

Боги:

Аид (Плутон) – владыка подземного мира;
Аполлон – покровитель искусств, Бог музыки и предвидения;
Арес (Марс) – Бог войны, сын Зевса и Геры;
Артемида (Диана) – Богиня охоты, сестра Аполлона;
Афина (Минерва) – Богиня мудрости, дочь Зевса и Метиды;
Афродита (Венера) – Богиня красоты, супруга Гефеста;
Гера (Юнона) – супруга Зевса, покровительница брака;
Деметра (Цецера) – сестра Зевса, богиня земледелия и плодородия;
Зевс (Юпитер) – верховный Бог Олимпа, владеющий небесной стихией;
Кронос (Сатурн) – Бог времени, отец Зевса;
Посейдон (Нептун) – брат Зевса и Аида, Бог моря.

Герои:

Аргонавты – участники путешествия в Колхиду за золотым руном;

Ахилл – самый сильный из греческих героев, сражавшихся под стенами

Трои;

Гектор – старший сын Приама, самый храбрый защитник Трои;

Геракл – сын Зевса и Алкмены, самый сильный из греческих героев, совершивший 12 подвигов;

Дедал – искусный афинский мастер, построивший лабиринт царю Миносу;

Одиссей – самый хитроумный из греков, воевавших под Троей (придумал троянского коня);

Орфей – одаренный юноша-музыкант;

Персей – сын Зевса и Данаи, победивший медузу Горгону;

Тесей – сын Эгея, победивший Минотавра;

Ясон – принц Полка, добывший золотое руно.

В изданиях древнегреческой мифологии для детей представлены разные группы мифов, однако предпочтение отдается героической мифологии. Так, в книге В. Смирновой «Герои Оллады» (М., 1980, 1997) пересказаны легенда об аргонавтах и подвиги Геракла. Автору удалось сохранить многие характерные особенности поэзии древних: восстановлена атмосфера подвига и товарищества, передано восхищение людьми, способными к преодолению препятствий, отражена односторонность характеров, присущая античному искусству. В пересказе Смирновой получил отражение и антропоморфизм в изображении богов.

Младшим школьникам адресованы пересказы древнегреческого эпоса, подготовленные Е. Тудоровской «Троянская война и ее герои» (М., 1967, 1997), «Приключения Одиссея» (М., 1970, 1997). Учитывая возрастные особенности детей, автор излагает эпос прозой, перестраивает материал композиционно, соблюдая последовательность в изложении событий, ориентируя пересказ на фольклорную поэтику.

Сближение мифа и сказки отмечается в издании «Храбрый Персей» (подготовлен К. Чуковским. М., 1973), адресованном детям дошкольного возраста. Данную книгу отличает сказочная интонация, эмоциональность стиля, опора на характерные признаки волшебной сказки – повторы, словесные формулы, гиперболу.

Особо отметим издания древнегреческой мифологии, осуществленные в 1990-е годы белорусским издательством «Белфакс»: «Герои и Боги Олимпа»,

«Мифологические рассказы», «Илиада», «Одиссея». Первая из книг представляет собой словарь, знакомящий детей с основными понятиями древнегреческой мифологии. В «Мифологических рассказах» собраны наиболее яркие, сюжетные мифы о героях Эллады, об участниках Троянской войны. О возрастной ориентации издания свидетельствует небольшой объем помещенных рассказов, живое эмоциональное изложение, яркие иллюстрации (в обеих книгах используются работы итальянского художника Пьеро Катанео, характеризующиеся глубоким проникновением в образ). Книги представляют интерес и для взрослого читателя, ибо здесь отражается многозначность мифов, по-новому трактуются отдельные образы и мотивы греческой мифологии, получившие отражение в произведениях искусства, закрепившиеся в крылатых выражениях («война богов», «троянский конь», «золотое руно», «ящик Пандоры», «нить Ариадны» и др.).

Библейские сюжеты в переложении для дошкольников

1990-е годы, отмеченные демократизацией всех сторон общественной жизни, характеризуются появлением ранее запрещенных изданий библейских текстов. Библия (в дословном переводе с греческого – книги) представляет собой сборник разновременных и разнохарактерных сочинений, созданных в период с XII века до и. э. по 2 век и. э. Она включает разнообразные в жанровом отношении тексты (мифы о сотворении мира, исторические повествования, запись этических норм, религиозную поэзию и т.д.), составляющие своеобразный литературный микрокосм.

Библия делится на две части: Ветхий и Новый Завет. Ветхий Завет создан приверженцами иудаизма, вошедшие в него тексты создавались на древнееврейском, отчасти арамейском языках. Наиболее древней частью Ветхого Завета считается песнь пророка Деборы из книги Судей (XIII до и. э.), последней – книга пророка Даниила (середина II в. до и. э.).

Ветхий Завет делится на три больших цикла: Закон, Пророки, Писания. Первая часть «Закон» (Тора), или «Пятикнижие», представляет собой хроникально-законодательные книги, предписываемые Моисею (Бытие, Исход, Левит, Числа, Второзаконие). Вторая часть – «Пророки» – состоит из нескольких древних хроник: Книги Иисуса Навина, Книги Судей, четырех Книг Царств, сборников речей «больших» и «малых» пророков. «Писания» представляют собой собрание текстов, относящихся к различным поэтическим и прозаическим жанрам: религиозная лирика («Псалтирь»), притчи («Притчи Соломона»), размышления о смысле жизни («Екклезиаст»), лирические свадебные песни («Песнь песней»), хроники (1-2 Паралипоменон) и др.

Новый Завет содержит памятники раннехристианской литературы второй половины 1-начала II века и. э., созданные в основном на греческом языке. В состав Нового Завета входят четыре Евангелия – благовестил о жизни и учении Христа (от Матфея, Марка, Луки и Иоанна). К Евангелиям примыкают «Деяния Апостолов» (рассказ о жизни еврейской общины и путешествиях апостолов), 21 послание (поучение в эпистолярной форме) апостолов Павла, Петра, Иоанна, Иакова, Иуды. В Новый Завет также входит «Апокалипсис», который является наиболее ранним текстом новозаветной части Библии (68-69 г. и. э.).

Библия лежит в основе христианского и иудейского религиозных учений, чтение ее отдельных глав и разделов составляет один из элементов богослужения.

Вместе с тем, библейские образы и сюжеты оказали воздействие на развитие мирового искусства. Так, ветхозаветные темы обильно питали литературу от «Божественной комедии» Данте до «Иосифа и его братьев» Т. Манна. Образы новозаветных повествований оказали универсальное влияние на европейское изобразительное искусство (работы А. Рублева, А. Иванова, И. Крамского, Н. Рериха – в русской живописи; Дюрера, Рафаэля, Леонардо да Винчи, Тициана, Кривелли, Тинторетто, Рембрандта, Веронезе, Рубенса – в европейском искусстве). Библия является первой в мире печатной книгой, она переведена на более чем 2 000 языков.

Ознакомление дошкольников и младших школьников с библейскими сказаниями сопряжено с немалыми трудностями. Созданные много столетий назад тексты нуждаются в обстоятельном комментировании, адаптации, квалифицированном пересказе. Существует несколько вариантов решения данной проблемы. Один из путей – переиздание дореволюционных книг, адресованных детскому читателю.

В числе репринтных изданий назовем «Детскую Библию, или Священную историю в простых рассказах для чтения в школе и дома», составленную протоиереем А. Соколовым (М., 1996), «Священную историю для детей» в пересказе М. Львовой (М., 1994), «Священную историю в рассказах для детей П.Н. Воздвиженского» (М., 2005) и др. Несомненный интерес представляет книга «Учение Христа» Л.Н. Толстого, выпущенная пермским книгоиздательством в 1994 году, содержащая, помимо пересказа Нового Завета, беседы с детьми по религиозно-нравственным вопросам, объединенные общим заглавием «Детская мудрость».

К детскому читателю обращены и многочисленные переводные издания Библии: «Моя первая Библия в картинках» в пересказе для малышей К. Тэйлор (Ми., 1997), «Детская Библия» в переводе Б. Араповича (М., 1991), «Библия для самых маленьких» в переводе М. Зегер (Ми., 1994) и др. К «проблемным местам» указанных изданий следует отнести сухость, фактографичность пересказа, его обращенность в первую очередь к памяти и сознанию, отсутствие необходимых для ребенка объяснений.

Указанные недостатки лишены пересказы библейских текстов, осуществленные детскими писателями. Так, авторам книги «Вавилонская башня и другие древние легенды», вышедшей под редакцией К. Чуковского (М., 1989), удалось передать знания о Библии через живые картины. Пересказы составлены известными детскими писателями и переводчиками М. Агурским, В. Берестовым, Н. Гребневой, В. Смирновой, Л. Литвиновой. В «Вавилонской башне» произведениях живописи, скульптуры, литературы, сохранившиеся в речевых оборотах («всемирный потоп», «вавилонская башня», «валаамова ослица», «суд Соломона», «столпотворение» ит. д.). Отобраны легенды с выраженной приключенческой, событийной стороной, использована образность, отличающая произведения устного народного творчества (сказку, былину, историческую песню). Художественные достоинства данного издания, его возможности в эстетическом воспитании дошкольников неоспоримы.

«Вавилонскую башню» своеобразно дополняет книга А. Меня «Свет миру» (М., 1992). Композиционно она состоит из 42 небольших глав, раскрывающих жизнь Христа от рождения до вознесения. Материал подается в виде бесед,

рассуждений, общения автора и читателя; используются образы, сравнения, близкие ребенку. К достоинствам пересказа следует отнести отсутствие категоричности, доверительность интонации, умение автора глубоко и просто говорить о сложных вопросах богословия и истории.

Информация об изданиях мифологии для детей:

Египет: Боги и герои / А.Н. Куликов. -М.: Полина,1995,- 80 с.

Золотая книга: Легенды и мифы / Пересказ для детей Анны Блейз. – М.: АСТ, 2007. – 400 с. Кубеев, М.Н. Сто великих легенд и мифов мира / М.Н. Кубеев,- М.: Вече, 2010. – 250 с. Науменко, Г.М. Большая хрестоматия мифологических и сказочных персонажей для детей / Г.М. Науменко. – М.: АСТ, 2008,- 384 с.

Свет имени в ночи времен: Европейские легенды средневековья / Пересказ В. Марковой и [др.]. – Калининград: Форпост, 1993. – 111 с.

Сказки Попугая: Индийские легенды и сказания /Сост. М.Салганик – М. Лолифакт, 1992.-288 с. Скандинавские сказания / Пересказ Ю. Г. Светланова. – М.: Детская литература, 1988. – 207 с. Словарь славянской мифологии / Сост. Е.А. Глушко, Ю.М. Медведев,- Нижний Новгород: Русский кузнец, 1996. – 480 с.

Специфика ознакомления дошкольников с мифом.

В современной научно-методической литературе, в программах для дошкольных образовательных учреждений делаются акценты на развитии у ребенка планетарного сознания, воспитании интереса и уважения к другим народам, приобщении к основам общечеловеческой культуры. Мифология является базой всей мировой культуры, о ее воспитательном потенциале мифологии говорили еще древние мыслители. Так, Платон в своем труде «Государство» высказался об сборе мифов для детей, подчеркнув, что они «способствуют развитию добродетели». «Богатейшим материалом для воспитания детей» считал древнереческую мифологию В.Г. Белинский, отмечавший одновременно «красоту, изящество, художественность» мифов. В XX-м веке К. Чуковский, на основании длительных наблюдений за развитием дошкольников, установил интерес детей к мифопоэсу, одним из первых стал адаптировать мифы для детского чтения.

Воспитательный потенциал мифологии:

- сообщает ребенку исторические знания;
- является «путеводителем» в мире искусства;
- выступает источником развития образной речи детей;
- позволяет формировать нравственность;
- развивает художественное творчество дошкольников.

В 2002-2004 гг. в Москве на базе дошкольного учреждения №14 проводился эксперимент, который показал интерес дошкольников к мифу, их способность к различению его главных особенностей, к восприятию неоднозначных образов, понимание нравственной стороны повествования. Программа по ознакомлению с античной мифологией, предложенная С.В. Древней Греции»: старшая и подготовительная группы». – М: 2004), включила блок занятий с различными формами и методами: рассказ воспитателя, пересказ мифа с выборочным чтением, беседа этического характера, рассматривание репродукций картин, фотографий, иллюстраций, рисование понравившихся эпизодов, составление вернисажа

рисунков, работа с картой, организация дидактических игр, проведение соревнований и др.

Тема 3: УСТНОЕ НАРОДНОЕ ТВОРЧЕСТВО В ДЕТСКОМ ЧТЕНИИ

1. Общее понятие о детском фольклоре, принципы классификации.

2. Специфика ознакомления дошкольников с фольклорными жанрами.

2.1. Общее понятие о детском фольклоре, принципы классификации

Термин «фольклор» (народное знание) введен в XIX веке английским историком В. Томсоном для обозначения произведений устного народного творчества. Фольклорный текст значительно древнее литературного, имеет специфические особенности:

- устность бытования,
- коллективный характер создания,
- наличие непосредственного контакта между исполнителем и слушателем,
- анонимность,
- традиционность,
- вариативность,
- синкретичность (связь с другими видами народного творчества).

В трактовке понятия «детский фольклор» до сих пор нет единства. Одни ученые относят к детскому фольклору лишь те произведения, которые создавали сами дети («собственно детское творчество»), другие – тексты, созданные взрослыми специально для детей («поэзия пестования»). По мнению третьих, структура детского фольклора ничем не отличается от структуры детской литературы: произведения самих детей, созданные взрослыми специально для детей и перешедшие из устного творчества взрослых. В учебной литературе, как правило, представлена классификация с позиций создателя и адресата, а также дифференциация по родовому принципу.

КЛАССИФИКАЦИЯ ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА

Классификация с позиций создателя и адресата

Группы	Произведения, созданные взрослыми для детей	Произведения, созданные самими детьми	Произведения, созданные для взрослых, перешедшие в круг детского чтения
Жанры	колыбельные песни, пестушки, потешки, небылицы, прибаутки, посказульки	дразнилки, поддевки, молчанки, жеребьевки	сказки, былины, пословицы, поговорки, загадки, считалки, календарно-обрядовая

Классификация по родовому принципу

Род	Эпос	Лирика	Драма
Жанры	былина, баллада, сказка,	«забавная» поэзия, колыбельная песня, народная	календарно-обрядовый фольклор, хороводные игры, народный театр

Малые фольклорные жанры (содержание, образы, поэтика)

Колыбельные песни — один из древнейших жанров детского фольклора, имеющий мифическое происхождение (ранее они выполняли заговорную функцию). По содержанию колыбельные песни делятся на 2 группы:

- отражающие мир матери (чувства, переживания, настроения);
- отражающие мир ребенка (в центре изображения – ребенок, его родители, мир животных и др.).

Содержание и поэтика колыбельной песни определяются функцией успокоить, усыпить ребенка. Для нее характерны образы Сна, Дремы, Угомона (мыслились первобытным сознанием вполне реальными); ее отличает замедленный, плавный ритм, спокойная интонация, обилие уменьшительно-ласкательных суффиксов, наличие повторов («баю-баю», «ай, качи», «люлюшки-люли»), звуковых ассонансов и аллитераций.

Значителен педагогический потенциал колыбельных песен: они обогащают речь детей (за счет наличия широкого круга сведений о мире природы, жизни и труде людей), воспитывают любовь к малой Родине, близким людям.

Потешки — короткие стихотворные приговоры, сопровождающиеся действиями взрослого (физические приемы напоминают физзарядку, массаж). Усложняясь, развивая игровое начало, пестушки переходят в жанр потешек, использующих звукоподражания, многократные повторы слов, отличающихся ритмичностью, яркостью образов («Сорока-ворона», «Ладушки»),

Небылицы – произведения, в которых развиваются невероятные с точки зрения здравого смысла события. Они созданы методом обратной координации. Согласно исследованиям К. Чуковского, выделяют перевертыши большого и малого («комарик упал с дубища»), холодного и горячего (обжегся холодной похлебкой), еды (ел лапти, глотал башмаки), одежды (лыко мужиком подпоясано), перевертыши явлений природы (море горит), перевертыши телесных недостатков (безногие бегают), перевертыши действующих лиц (деревня едет мимо мужика) и др.

Педагогический потенциал небылиц: укрепляют ребенка в ориентации в мире, развивают логику, воспитывают юмор, развивают творчество детей.

Энциклопедией этических представлений народа являются пословицы и поговорки. Под пословицей понимают общепринятое выражение, имеющее обобщенный характер, образно выражающее мораль. Пословица двучленна (по преимуществу), имеет внутреннюю рифму («При солнышке тепло, при матери добро»). Поговорка отличается от пословицы конкретностью, ситуативностью; она лишена обобщения, образно определяет лицо, предмет, явление («Как у нашей Дарьи всякий день аварии»). Пословицы и поговорки наделены сравнениями, эпитетами, гиперболами, антонимами, в основе многих лежит

метафора. Собираением и изучением пословиц и поговорок русского народа занимался этнограф и писатель В.И. Даль.

Загадка – иносказательное изображение предмета, «мудреный вопрос», «краткое, ритмически организованное описание предмета» на основе сходства (реже – отрицания сходства) с другим предметом (или несколькими). Выделяют несколько типов загадок:

- описательные загадки (описание признаков предмета);
- метафорические (в основе лежит скрытое сравнение – метафора);
- загадки-шарады, головоломки, логические и словесные игры).

Загадке свойственны разнообразные формы сравнений («мала, как мышь, красна, как кровь, вкусна, как мед» – вишня), характерна высокая степень метафоричности («конь стальной, хвост льняной» – игла с ниткой), они богаты аллитерациями, звукоподражаниями.

Эстетическая ценность загадок: радуют детей яркими образами, удивляют неожиданными сравнениями, звучностью рифмы.

Педагогическая ценность: учат наблюдать, выделять признаки предметов, анализировать, обобщать, делать самостоятельные выводы, развивают воображение; обогащают словарь ребенка, формируют представления о переносном значении слова.

Считалки – короткие рифмованные стихи, применяемые детьми для определения ведущего или распределения ролей в игре. В основе большинства считалок лежит счет, для них характерно нагромождение бессмысленных слов и созвучий. Выделяют цифровые (содержащие счет), образные (развивающие конкретный образ) и «заумные считалки» (состоящие из «зауми»: «Пери, нарии, щучка, ручка, пята, сота, сива, ига, дуба, хрест»). Считалки активно развивают творчество детей в области слова: в процессе их переработки дети производят бесчисленные переделки слов, перемещают слова в пределах фразы, меняют ударения, допускают «озаумливание» слов. Педагогическая ценность считалок обеспечивается отработкой правил нормативного поведения.

Скороговорки – быстрое повторение слогов и слов – относятся к воспитательному и развлекательному жанру, корни которого лежат в глубокой древности (словесные игры входили составной частью в праздничные развлечения народа). Скороговорки содействуют выработке правильной артикуляции, формированию звуковой культуры речи.

Заклички и приговорки – жанры, связанные с народным календарем и языческими праздниками. Первые представляют собой обращения к силам природы, вторые – к птицам и животным.

Жанрово-стилевые особенности фольклорной сказки

Народная сказка, наряду с былиной (героический эпос), исторической песней (песни о Степане Разине, Емельяне Пугачеве), относится к фольклорному эпосу.

Сказка представляет собой «устное, преимущественно прозаическое произведение героического, бытового или авантюрного содержания с установкой на вымысел» (Э. Померанцева). Выделить сказку в отдельный жанр позволяют следующие признаки:

- вымышленность содержания,
- условность сказочного времени и пространства,

- значимость героя в сюжетном действии («закон композиционного стержня»),

- конфликтность сюжета,
- традиционность используемых художественных средств.

Сказка один из самых древних жанров фольклора, восходящий к мифической эпохе, отразивший формы первобытного сознания человека (анимизм – оживление неживой природы; тотемизм – вера в происхождение человеческого рода от животного-тотема), исчезнувшие формы социальной жизни (обряд инициации, экзогамия, культ предков, отголоски матриархата).

По жанровому признаку фольклорные сказки делятся на 3 группы:

- животный эпос,
- героический (волшебный) эпос,
- бытовой эпос.

Сказки о животных первыми приходят в детское чтение. Их отличает наличие героев-животных, небольшой объем, несложный сюжет, одни и те же принципы его построения (кумулятивный, или цепной; встреча одного животного с другим). Основной художественный прием, используемый в данном жанровом подвиде, – антропоморфизм (перенос на животных свойств и качеств, присущих людям). Благодаря антропоморфизму сказка вводит читателя не только в мир природы, но и в мир человеческих отношений, дает образцы характеров, поведения. Ее отличает выраженность драматизированного элемента (особая роль жеста, наличие песенок героев, их диалогов), дидактического начала.

Примеры сказок о животных: «Репка», «Теремок», «Колобок» (русск.), «Три поросенка» (англ.), «Волк и семеро козлят» (нем.), «Два жадных медвежонка» (венг.).

Волшебная сказка имеет выраженное фантастическое начало: наличие нереальных образов (Баба Яга, Кощей Бессмертный), действий (превращение, оживление, омоложение), волшебных предметов (ковер-самолет, сапоги-скороходы). Она отличается более глубоким психологизмом: передаются не только действия героев, но и их переживания (при помощи повторов, словесных формул, стихотворных монологов).

Волшебная сказка имеет четкую, стройную композицию: 1) присказка, или настройка на слушание сказки, не связанная с ее содержанием (может отсутствовать); 2) зачин (указание на место действия), 3) основное повествование; 4) концовка («благополучная», «концовка-угощение»,

«выводящая из мира сказки»).

Данный вид сказки отличается богатством используемых

художественных средств: словесные формулы («растет не по дням, а по часам»), постоянные эпитеты («красная девица», «добрый молодец»), сросшиеся синонимы («море-океан», «путь-дорога»), тавтология – повторяющиеся сочетания однокоренных слов (тьма-тьмущая, жить-поживать).

Волшебная сказка входит в чтение детей, начиная со старшего дошкольного возраста («Сестрица Аленушка и братец Иванушка», «Снегурочка», «Царевна-лягушка» и др.). Она имеет выраженный гуманистический потенциал, содействует воспитанию стержневых нравственных качеств (доброта, милосердие, честность, справедливость, мужество, стойкость и др.), обогащает речь ребенка (на всех уровнях – фонетическом, лексическом, грамматическом,

синтаксическом, образновыразительном), позволяет развивать творческое рассказывание старших дошкольников.

Социально-бытовая сказка создавалась в классовую, преимущественно феодальную эпоху. Для нее характерен иной уровень фантастики: здесь нет выраженной фантастики, действие протекает в реальной среде, правдоподобно воссоздан быт и нравы людей. Вымысел связан с преувеличением реальных конфликтов и ситуаций, разрешением социального конфликта в пользу бедного. Основными художественными средствами данного типа сказки выступают гипербола, или намеренное преувеличение, и антитеза (резкое противопоставление).

Выделяют сказки с выраженным социальным конфликтом («Барин и плотник», «Царь и мужик», «Хитрый мужик») и бытовые, высмеивающие общечеловеческие пороки – глупость, жадность и пр. («Каша из топора», «Мена», «Жадная старуха»). Социально-бытовая сказка использует возможности разговорной речи: многообразные интонации, разговорную лексику, оценочные эпитеты, фразеологические обороты, синтаксис разговорной речи (неполные предложения, восклицательные, вопросительные конструкции). С социально-бытовой сказкой детей знакомят в старшем дошкольном возрасте, особое значение в процессе ознакомления имеет использование национальной атрибутики.

Изучение сказки:

Афанасьев Александр Николаевич (1826-1871) – крупнейший теоретик фольклора и издатель памятников народного творчества: сборники «Народные русские сказки» (1855-1864), «Русские детские сказки» (1870), «Русские заветные сказки» (1872) составили энциклопедию народного мировоззрения. Среди работ по исследованию фольклора наиболее известен четырехтомный труд «Поэтические воззрения славян на природу» (1866-1869).

Возникновение и развитие детской литературы

Становление русской детской литературы

Литература европейского Возрождения и Просвещения в детском чтении
Становление русской детской литературы

Литература Киевской Руси складывалась с конца X – до середины XIII в. Тема детства в киевском периоде отсутствовала: круг чтения взрослых и детей был общим, преобладали переводы византийских произведений. С распространением христианства в чтение детей и юношества вошла житийная литература – Жития святых, Священное писание. Поучительные истории- притчи из Псалтири (сборник притч, входящих в Священное писание), отдельные псалмы заучивались детьми наизусть. Чтение религиознонравственной литературы было важнейшим средством воспитания, содействовало постижению универсальной концепции космоса и человечества.

Наряду с житийной литературой в круг детского чтения входили и светские книги исторического содержания (например, сказочно-легендарное жизнеописание Александра Македонского «Александрия», произведения о русской истории «Слово о полку Игореве», «Сказание о Борисе и Глебе»), У истоков детской литературы находились и учебные книги, к которым относились буквари, азбуки, азбуковники, содержащие, помимо букв и слогов, изречения из Библии, нравоучительные и назидательные тексты. Такие книги распространялись

в рукописном виде (первой рукописной книгой для детей считается изданная в 1491 г. Д. Герасимовым латинская грамматика «Донатус»),

Важным этапом в возникновении русской детской литературы являются XV-XVI вв. В этот период начинается процесс секуляризации культуры (формирования светской культуры в рамках церковно-религиозной), все более широкое распространение получает печатная книга. Первым в России печатным букварем была «Азбука», составленная и изданная в Львове первопечатником Иваном Федоровым (1574). «Азбука» Федорова содержала алфавит, начальные упражнения для чтения, сведения по грамматике, тексты для чтения.

Из книг, изданных в Москве, старейшим является букварь Василия Бурцева «Начальное чтение человеком хотящим разумети божественного писания» (1634). Небольшая по размеру книжечка начиналась стихотворным наставлением детям (прилежно учиться, почитать учителя), содержала буквы, склады, числа, элементарные сведения по грамматике, азбуку толковую (изречения, расположенные в алфавитном порядке), заповеди, притчи.

Среди печатных азбук XVII в. особо выделялся «Личевой букварь» Кариона Истомина (1694), в основе которого лежал принцип наглядности (иллюстрации выполнены художником гравером Леонтием Бунным), метод «забавляя обучать»: каждая буква в книге занимала отдельный лист, центральное место отводилось картинкам, под которыми помещался стихотворный текст со сведениями об окружающих ребенка вещах и явлениях. По своей жанровой специфике «Букварь» тяготел к энциклопедии, его новаторство проявилось в единстве научной мысли и искусства. Всего в XVI-

XVII вв. было издано до 20 азбук, которые не только служили учебником грамоты, но и являлись важным средством нравственного воспитания, выполняли функции книги для детского чтения.

В XVII в. большое развитие получает поэзия для детей. Самым крупным поэтом века, представителем московского барокко в детской литературе является просветитель и педагог Симеон Полоцкий (1629-1680). Главными книгами Полоцкого считаются «Рифмологион» (1680), содержащий стихотворные приветствия от имени детей к родителям и родственникам, и «Вертоград многоцветный» (1675-1680), представляющий собой поэтическую энциклопедию (стихи о природе, минералах, животных, растениях; занимательные легенды, стихотворные новеллы).

Эпоха петровских преобразований (1689-1725) была ознаменована реформами в области культуры и просвещения, созданием специальных и общеобразовательных школ, изданием значительного количества книг (учебно-прикладная, публицистическая, официально-государственная литература). Самой известной светской книгой петровского времени стало «Юности честное зерцало, или Показание к житейскому обхождению» (1717). Обычного типа букварь включил в себя отрывки из русских и иностранных авторов, содержащих наставления вступающему в жизнь отроку и юной девице. Книга выдержана в дидактическом стиле, написана сжато, дает ясное представление о требованиях, которым должен отвечать «породный отрок» (хорошее образование, знание иностранных языков, почтительность, скромность, трезвость, честность), «благонравная девица» («страх божий, смирение, трудолюбие, приветливость, стыдливость, целомудрие»). Для своего времени «Зерцало» было прогрессивной

книгой, своеобразной энциклопедией правил поведения в семье и обществе, приобщавшей юных читателей к европейской культуре.

Отделение детской литературы от учебной, выделение ее в самостоятельную отрасль искусства, формирование основных жанров детской книги приходится на вторую половину XVIII в. Указанный период ознаменован подъемом национальной культуры, развитием русской педагогической мысли, актуализацией вопросов воспитания и образования ребенка. Детская книга конца XVIII в. отличается значительным тематическим и жанровым разнообразием (издания религиозного содержания, аллегорические сказки, басни, нравоучительные рассказы, исторические очерки, пьесы, дидактическая литература, энциклопедии и др.), формируются ее методические принципы (занимательность, четкость сюжета, простота изложения, использование иллюстраций).

Среди энциклопедических книг нового типа следует выделить «Письмовник» Н.Г. Курганова (1769), вошедший в семейное чтение, выдержавший 18 изданий. В книге представлена система детского чтения (пословицы, анекдоты, шутки, басни, сказки, загадки, народные песни, нравоучительные беседы, сведения по географии, физике, медицине, мореплаванию и др.), даны рекомендации по организации процесса чтения. Пропитанный демократическими идеями, утверждающий идеи равенства, уважения к человеку труда, «Письмовник» был любимым чтением известных деятелей русской литературы (А.С. Пушкин, Н.В. Гоголь, А.И. Герцен и др.).

С именем просветителя, книгоиздателя и писателя Н.И. Новикова связана организация первого в России журнала для детей. Издаваемый как приложение к газете «Московские ведомости» журнал «Детское чтение для сердца и разума» (выходил с 1785 по 1789 гг.) был адресован детям от 6 до 12 лет. В журнале помещались познавательные статьи по разным отраслям знаний, повести, рассказы, пьесы, сказки, забавные истории, басни, загадки, остроумные шутки. Правильный разговорный язык, эмоциональность, живость изложения, наличие обращений к читателю-ребенку, энциклопедизм в сочетании с художественностью – важные свойства журнала, заложившего традиции русской детской периодики. В «Детском чтении» публиковались произведения для детей Н.М. Карамзина («Евгений и Юлия», «Дремучий лес», «Бедная Лиза» и др.). Журнал немало сделал для ознакомления русского читателя с произведениями зарубежных классиков: на его страницах печатались произведения Вольтера, Лессинга, новинки западноевропейской детской литературы. Литература европейского Возрождения и Просвещения в детском чтении

Литература Средних веков и Возрождения представлена в детском чтении прежде всего сказаниями и легендами. Персонажи европейского средневековья Роланд, Лоэнгрин, Артур, Тристан и Изольда, Дон Жуан, Фауст и др. известны детям по специальным переложениям (назовем, например, книгу «Свет имени в ночи времен», где указанные легенды пересказаны для детей младшего школьного возраста В. Марковой).

Литература Ренессанса вошла в круг детского чтения благодаря роману Франсуа Рабле «Гаргантюа и Пантагрюэль» (1532-1553), в котором изображается праздничная плотская жизнь трех толстяков-великанов – деда Грангузье, отца Гаргантюа и сына Пантагрюэля. В детское чтение вошли главы, посвященные

детству и учению Гаргантюа. Чаще других переиздается переложение для детей, сделанное Н.А. Заболоцким. Книга Рабле стала источником мотивов и образов для многих известных детских произведений, например, сказки Ю.К. Олеси «Три Толстяка».

Значительное место в круге детского чтения занимает роман Мигеля де Сервантеса «Дон Кихот» (1605-1615), развивающий тему рыцарского подвига. Героем романа является человек, лишенный чувства действительности, совершающий нелепые и смехотворные поступки. Ламанчский чудак под пером гениального писателя превращается в типический образ, противостоящий «вседозволенному самомнению и пошлomu благоразумию». Глубочайшее по нравственно-философскому содержанию произведение мировой литературы в детском чтении существует в адаптированном и сокращенном виде.

Начиная с XVIII в. неотъемлемым достоянием детского читателя являются романы английских писателей Даниэля Дефо «Робинзон Крузо» (1719) и Джонатана Свифта «Путешествия Гулливера» (1726). В основе сюжета «Робинзона Крузо» лежит подлинная история матроса Александра Селькирка, высаженного на необитаемый остров у берегов Южной Америки и проведшего четыре года в полном одиночестве. Герой, созданный Дефо, провел на необитаемом острове 28 лет, не одичав, не растратив душевного богатства. За это время он создал на острове своеобразную цивилизацию, «повторив» весь путь человечества (построил жилье, обжег глиняную посуду, приручил диких животных, вырастил овощи и хлеб). Книга о Робинзоне, являющая собой гимн человеку, его труду, негибкой воле и светлому разуму, на протяжении нескольких веков отвечает эстетическим, образовательным и нравственно-воспитательным задачам. Приключенческая робинзонада, изображающая полную превратностей жизнь одного человека или небольшой группы людей на необитаемом острове, получает развитие в творчестве многих детских писателей («Том Сойер» Марка Твена, «Питер Пэн» Д. Барри, «Полесские робинзоны» Янки Мавра). В детское чтение роман Д. Дефо входит в переложении К. Чуковского (для младших школьников пересказана первая часть произведения).

Благодаря пересказу Т.Г. Габбе русскому детскому читателю стал известен роман Джонатана Свифта «Путешествия Гулливера» (пересказаны первые две части – путешествия Гулливера в Лилипутию и Великанию). Идейная направленность романа связана с сатирическим осмеянием английского общества, представленного с помощью аллегорических образов и сюжетов. Соединение остро современного публицистического памфлета с приключенческо-фантастической фабулой заставляет читателя забыть о конкретной политической борьбе и углубиться в наблюдение чужих миров, каждый из которых чем-то похож на мир людей. Свифт разрабатывает жанр фантастического романа с фабулой «контакта», традиции которого обнаруживаются в творчестве Г. Уэлса («Война миров»), Л. Кэрролла (диалогия об Алисе), Кира Булычева (повести о девочке из будущего) и др.

Тема 3: Жанр сказки в мировой литературе для детей.

Эволюция жанра сказки в русской литературе.

1. Пути развития французской литературной сказки.
2. Жанрово-тематическое многообразие английской сказки.
3. Представители жанра в немецкой литературе.

4. Скандинавская литературная сказка.

4.1. Эволюция жанра сказки в русской литературе

Развитие русской прозаической сказки в первой половине XIX века. Основоположителем русской литературной прозаической сказки считается Антоний Погорельский – Алексей Алексеевич Перовский (1787-1836). «Черная курица, или Подземные жители» А.Погорельского (1829) является высокохудожественным произведением, открывающим в русской литературе историю автобиографической прозы.

Повесть-сказка отличается многогранной проблематикой: раскрываются нравственные проблемы (роль труда в формировании нравственных качеств ребенка; проблема чести, личного достоинства, верности слову; проблема дружбы); поднимаются психолого-педагогические вопросы (сложности духовного, психологического роста ребенка; влияние педагога на личность воспитанника; методов воздействия на ребенка; незаменимости семейного общения; формирования детского коллектива); заявлен философский подтекст (проблема истинной красоты личности, приоритета эмоционального начала).

А. Погорельский разрабатывает жанр психологической повести – сказки: изображен «живой» ребенок, его характер дан в развитии, эволюции. Для раскрытия образа героя используются приемы и средства аналитического психологизма (внутренний монолог, авторские психологические характеристики, внутренний диалог). Писатель отражает возрастные и индивидуальные черты ребенка. Заслуга Погорельского состоит в умелом построении сюжета, в котором переплетаются реалистическая (жизнь мальчиков в мужском пансионе) и фантастическая линии (мир подземных жителей).

Первым совершенным образцом научно-познавательной сказки для детей является «Городок в табакерке» (1834) В.Ф. Одоевского. Научные задачи – обучение механике и оптике – решаются автором в занимательной форме: детали табакерки (колокольчики, молоточки, валик, пружинка) очеловечены, наделены характером, речью. В сказке взаимодействуют дидактические (воспитание культуры общения) и познавательные тенденции. Помимо научнопознавательных произведений, В.Ф.Одоевским созданы сказки, в которых развиваются фольклорные традиции («Мороз Иванович»),

Основные направления в развитии русской прозаической сказки второй половины XIX века. В указанный период происходит существенное обогащение жанра сказки. В ее развитии можно выделяется несколько направлений:

- освоение традиций народного творчества: обработка фольклорных сюжетов для детей (К.Д. Ушинский), создание авторской сказки по мотивам фольклорного эпоса (В.И. Даль, Л.Н. Толстой), освоение фольклорной поэтики (С.Т. Аксаков, Д.Н. Мамин-Сибиряк);

- акцентирование социального начала: постановка проблем классовых взаимоотношений, положения народа, несвободы в обществе, путей его развития в творчестве В.М. Гаршина («Гордая пальма»), Н.С. Лескова («Левша»), Д.Н. Мамина-Сибиряка («Аленушкины сказки»), М.Е. Салтыкова-Щедрина («Как один мужик двух генералов прокормил»);

- освоение европейской сказочной традиции: традиции Х.К. Андерсена в произведениях Н.П. Вагнера («Сказки Кота-Мурлыки»), В.М. Гаршина («Жаба и роза», «Лягушка-путешественница»).

Жанрово-тематическое многообразие русской прозаической сказки XX века.

Обогащение тематики сказки в указанный период:

- гражданская, общественно значимая тематика (А. Гайдар «Сказка о Мальчише-Кибальчише»; С. Могилевская «Сказка о громком барабане»; И.Панькин «Легенда о матерях», Ю. Олеша «Три толстяка», В. Губарев «Королевство кривых зеркал» и др.);

- нравственно-этическая проблематика (П. Бажов «Серебряное копытце», В. Катаев «Цветик-семицветик», В. Осеева «Волшебная иголочка», Е. Пермяк «Трудовой огонек»);

- тема детства (детская игра, взаимодействие детского и взрослого миров, общение детей друг с другом): В. Медведев «Фантазии Баранкина», С. Михалков «Праздник непослушания», Н. Носов «Приключения Незнайки и его друзей», Э. Успенский «Крокодил Еена и его друзья», Е. Шварц «Два брата» и др.;

- тема природы, взаимоотношений человека и природы (В. Бианки «Как муравьишка домой спешил»; М. Пришвин «Кладовая солнца», Н. Сладков «Путешествие Русачка»; Е. Скребицкий «Счастливый жучок» и др.).

Расширение жанровой палитры литературной сказки:

- жанр сказа (наличие рассказчика, историческая обусловленность отдельных событий): П. Бажов «Малахитовая шкатулка», Б. Шергин «Поморские были и сказания»;

- сказка – притча (дидактико-аллегорический жанр, близкий к басне): В. Катаев «Цветик – семицветик», «Дудочка и кувшинчик», «Пень»;

- пьеса – сказка (Т. Еаббе «Есрод мастеров», С. Маршак «12 месяцев», Е.ТТТварц «Два клена», С. Михалков – «Зайка-зазнайка»);

- роман-сказка (обилие героев, многообразие проблематики, временная протяженность, сложность сюжетно-композиционной организации текста): Н. Носов «Приключение Незнайки и его друзей», Е. Велтистов «Приключения Электроника» и др.;

- сказка – пародия (комическое подражание художественному произведению или группе произведений): Э. Успенский «Вниз по волшебной реке», Д. Емец «Тача Ероттер».

- сказка – детектив (Э. Успенский «Колобок идет по следу»);

- киносказка (Е. Остер «Зарядка для хвоста», В. Сутеев «Кто сказал Мяу?»),

Т. Александрова «Домовенок Кузя», С. Козлов «Львенок и черепаха»);

- сказка – комикс (серия рисунков с краткими текстами, связанное повествование развлекательного характера) – Э. Успенский «Про Веру и Анфису»;

- научно-фантастическая сказка (Кир Булычев – цикл сказок об Алисе, В.Медведев «Сверхприключения сверхкосмонавта», С.Прокофьева «Солнечный мальчик»).

Жанр литературной сказки продолжает развиваться. В постсоветский период происходит размежевание между писателями острой социальной темы и представителями темы индивидуального существования, разрушаются разработанные в советский период каноны изображения, разрабатываются малые литературные формы (сказки-миниатюры, страшилки, сажюшки и пр.), издается

религиозно-философская литература для детей (например, «Сказки голубой феи» Л.Чарской

Русская поэтическая сказка XIX – XX веков. У истоков поэтической сказки находится творчество В.А. Жуковского и А.С. Пушкина. В.А. Жуковский в поэмах-сказках «Спящая царевна», «Кот в сапогах», «Сказка об Иване Царевиче и Сером волке» отразил романтический, салонно-аристократический идеал, насытил произведения подробными пейзажными зарисовками, развернутыми поэтическими средствами, использовал сложные стихотворные размеры.

Сказки А.С. Пушкина («Сказка о царе Салтане», «Сказка о золотом петушке», «Сказка о рыбаке и рыбке», «Сказка о попе и его работнике Балде», «Сказка о Мертвой царевне и семи богатырях») отразили интерес автора к истории народа, его творчеству, характеризуются отражением народного мировоззрения, освоением фольклорных образов, мотивов, синтезом фольклорных форм.

Сказки А.С. Пушкина написаны не для детей, но отвечают специфике детского восприятия: графичны, динамичны, имеют яркие образы, запоминающийся сюжет, музыкальны, ритмичны, представлена игра со словом. Новаторство автора проявилось в выраженности психологического начала (используются возможности динамического психологизма), оригинальности построения произведений (сказка в сказке, наличие единичных сцен).

Традиции А.С. Пушкина продолжает П.П. Ершов: сказка «Конёк-Горбунок» ориентирована на освоение народной эпической традиции, представляет героя в народном духе, имеет социальный подтекст, использует возможности разговорной речи.

Сказка-песня, лирическая поэма разрабатывается в творчестве К.Д. Бальмонта – представителя символизма. «Фейные сказки» (1905) поэта представляют собой стилизацию детских песенок скандинавского и южнославянского фольклора, возрождение традиций стихов для детей В.Жуковского (легкий сюжет, отсутствие серьезных проблем, воспроизведение безмятежного детского мира, музыкальность стихов, особая магия звуков).

В XX-м веке жанр стихотворной сказки осваивают советские детские писатели К. Чуковский (сказка-игра), С.В. Михалков (героическая поэма-сказка), И.П.Токмакова (сказка-колыбельная), Б.В. Заходер (сказка-басня) и др.

Новаторский характер сказок К. Чуковского («Айболит», «Муха-Цокотуха», «Телефон», «Федорино горе» и др.) определяется выраженностью игрового начала, динамичностью сюжета, графичностью образов, значимостью звуковой организации, своеобразием ритма, размера, рифмы:

- ритм – переменчивый, подвижный, динамичный и одновременно мелодичный;
- основной размер стихов для детей – хорей, позволяющий максимально передать движение (ударение на нечетных слогах);
- рифма близкорасположенная (смежная), графически точная, наличие внутренней рифмы:

С.В. Михалков разработал жанр героической поэмы-сказки. В тетралогии «Дядя Стёпа» (1935-1981) автор создает собирательный образ героя своего времени (Степана Степанова отличает патриотизм, чувство долга, трудолюбие,

высокий уровень культуры, любовь к детям). Поэма представляет своеобразную летопись в стихах, передающую историю советского государства в ее позитивных изменениях. Несомненен педагогический и эстетический потенциал первой части (опора на народную традицию, юмористичность звучания, ритмичность, музыкальность). Последние две части поэмы («Дядя Степа и Егор», «Дядя Степа-ветеран») менее удачны: автору не удалось избежать описательности, назидательности, дидактизма).

ПУТИ РАЗВИТИЯ ФРАНЦУЗСКОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ СКАЗКИ.

Представители жанра: Перро («Сказки матушки Гусыни, или Истории и сказки былых времен с поучениями», Жорж Санд («Бабушкины сказки»), Э. Лабуле («Голубые сказки»), А. де Сент-Экзюпери («Маленький принц»), Ж. Превьер («Сказки для непослушных детей»), 77. Грипари («Сказки улицы Брока») и др.

Основоположником французской (и европейской в целом) сказки является Шарль Перро (1628-1703). В 1697 году он выпустил сборник «Сказки матушки Гусыни», узаконив сказку в системе литературных жанров. В сборник вошло 8 сказок: «Золушка», «Красная шапочка», «Спящая красавица», «Кот в сапогах», «Феи», «Рикке с хохолком», «Синяя борода», «Мальчик с пальчик», позже была написана сказка «Ослиная шкура».

Сказочные произведения Ш. Перро создавались для аристократического читателя: фольклорную основу писатель изменил, добавив философские и житейские рассуждения, психологическую и бытовую детализацию. Сказка обогатилась ироническим подтекстом, существенно изменился ее язык, стиль (стал сложным, галантным), появились нравоучительные поэтические концовки (мораль). Существует два вида изданий сказок Ш. Перро для детей: точные, полные – для взрослых (А. Федоров), адаптированный пересказ для детей (В. Жуковский, А. Введенский, Т. Габбе, К. Чуковский и др.).

Традиции Ш. Перро (свободная литературная обработка фольклора) ощутимы в цикле Э. Лабуле «Голубые сказки» (1864.). Автор осваивал не только национальный, но и мировой фольклор (ирландские саги, скандинавские, итальянские, испанские, эстонские, турецкие сказки). На русский язык сказки Э. Лабуле переведены Т. Габбе, А. Любарской (сб. «Как петушок попал на крышу»).

Обновление жанровой системы французской литературной сказки связано с именем Антуана де Сент-Экзюпери (1900-1944). Сказка-притча (произведение, тяготеющее к глубинной религиозной или моралистической «премудрости») «Маленький принц» написана (и проиллюстрирована) автором в 1943 году. В ней раскрываются проблемы глобального, общечеловеческого звучания (смысл существования человека, его главные ценности, война и мир, жизнь и смерть, любовь и дружба и др.), раскрывается уникальность, самоценность детства.

«Маленький принц» строится по принципу путешествия героя-ребенка с целью познания себя и действительности (посещение обитателей астероидов – короля, честолюбца, пьяницы, делового человека, фонарщика, географа; знакомство с Землей). Как философское произведение, сказка содержит образы глубокого обобщения: Роза символизирует женское начало, Змея – смерть в трактовке Евангелия (возвращение души к своим истокам), Пустыня – духовную жажду, Лис – житейскую мудрость; в образах обитателей планетастероидов

воплощены человеческие ценности и качества – власть, деньги, честолюбие, трудолюбие и др.

В повествовании сказки обнаруживаются символические сцены (например, сцена прополки баобабов символизирует борьбу с ростками войны), емкие фразы, многие из которых стали афоризмами («Узнать можно только те вещи, которые приручишь», «Мы в ответе за тех, кого приручили», «Зорко одно лишь сердце» и др.). На русский язык «Маленький принц» переведен Н. Галь, дошкольникам сказка может быть предложена в выборочном чтении, в свободном пересказе воспитателя.

Традиции сказки активно развиваются в современной французской литературе (Ж. Превьер, П. Гамарра, П. Грипари). Сборник Жака Превьера (1900-1977) «Сказки для непослушных детей» включает небольшие по объему, неоднозначные в жанровом отношении сказки, не имеющие традиционного развернутого сюжета, переосмысляющие образы классической детской литературы, трансформирующие известные сюжетные мотивы. Превьер играет словами, придавая им новые значения, смешивает лексические пласты и стили, его сказки пародийны, разрушают стандарт восприятия (как у детей, так и у взрослых).

В сказках Пьера Грипари (1925 – 1991) из цикла «Сказки улицы Брока» также присутствует перенос классических персонажей в современную действительность, талантливо и остроумно обыгрываются фольклорные сюжеты (интересно, например, сравнить сюжеты сказки Ш. Перро «Феи» и П. Грипари «Фея водопроводного края»), представлена словесная игра – в виде интересных, неожиданных умозаключений, веселых нелепиц, языковых и логических каламбуров, «оживления» застывших метафор и устойчивых словосочетаний.

Анализ сказки Ж. Превьера «Страус» (вид письменной работы на лекции: записи ведутся по ходу чтения произведения)

Проблемы	Традиции	Новаторство
Проблемы отцов и детей; методов воспитания в семье (недопустимости физических наказаний); формирования разумных потребностей; специфики восприятия детьми комического и др.	Ш.Перро – образ брошенного в лесу мальчика, английская фольклорная поэзия – образ Робина Бобина; С.Лагерлеф – мотивы «Чудесного путешествия Нильса с дикими гусями»	Словесная игра: звуковая, лексическая, графическая; смещение стилей, лексики (книжной и разговорной); новаторство в сюжетостроении (открытый финал).

. Жанрово-тематическое многообразие английской сказки

Представители жанра: Л. Кэрролл (дилогия об Алисе), О. Уайльд (сб. «Счастливый принц»), Дж. Барри («Питер Пен»); А. Мили («Вини-Пух»), 77. Трэверс («Мэри Поппинс»), Р. Толкиен («Хоббит, или Туда и Обратно»), К. Люис («Хроники Нарнии»), Д./Г. Роулинг («Гарри Поттер»),

Одним из основоположников английской литературной сказки является Льюис Кэрролл – Чарльз Лютвидж Доджсон (1832 – 1898). Его сказки «Приключения Алисы в стране чудес» (1865), «Алиса в Зазеркалье» (1871) относятся к жанру абсурда, нонсенса. В дилогии представлены различные виды абсурда: внешнего облика и поведения героя, пространственных и временных

отношений, логический, словесный абсурд (многочисленные каламбуры, словесные метатезы, оживление метафор, реализация стершихся оборотов речи, использование детского словотворчества).

Кэрролл использует приемы «усиления комического»: соединения несоединимого, разделения неразделимого, переоценки и недооценки. В сказках широко используется народное творчество. Писатель создает образы и ситуации, не являющиеся простым повторением или воспроизведением фольклорных источников: в «Алисе» участвуют герои старинных пословиц и поговорок («улыбается, как чеширский кот»; «глуп, как шляпник»), английских песенок (Шалтай-Болтай, Единорог, Лев, Труляля и Траляля), сказок (герои- «безумцы»). Мотивы, образы, художественные средства народной поэзии обыгрываются в стихотворных пародиях («Пан Вильямс», «Колыбельная», «Морская кадрили»).

Следует отметить двуадресность книги, наличие «взрослого» подтекста (пародии на школьную жизнь, суд, газеты, парламент, скучную мораль здравого смысла; постановка философских вопросов). «Алиса» приходит к читателю в двух вариантах перевода – для взрослых (Н. Демурова, А. Щербаков) и для детей (Б.Заходер, Л. Яхнин). Традиции Л. Кэрролла получили широкое распространение в мировой детской литературе (А. Милн, Р. Киплинг, П. Трэверс, поэзия обэриутов, современная детская поэзия).

Значительный вклад в развитие литературной сказки внес Редьярд Жозеф Киплинг (1865 – 1936 гг.) – крупнейший английский писатель, лауреат Нобелевской премии (1907), автор стихов, рассказов, романов для взрослого читателя. Классикой детской литературы стали «Книги джунглей» (1894 – 1895), основанные на индийских легендах, раскрывающие идею покорения человеком природы, моральной ответственности перед ней.

Для дошкольников Р. Киплинг написал сборник «Просто так» (1902), в который вошло 11 сказок («Откуда у кита такая глотка», «Отчего у верблюда горб», «Откуда у носорога шкура», «Слоненок», «Кошка, гулявшая сама по себе» и др.), отличающихся яркостью, экзотичностью образов, динамичностью, увлекательностью сюжета, юмором, «живым языком». Сказовый прием позволяет автору передать интонации естественного рассказа, в повествование включены обращения к маленьким слушателям, шутливые советы, наставления («не забудь про эти подтяжки, мой мальчик», «вам эту печку трогать руками нельзя»). Использован прием ритмизованной прозы (кит «ел и белугу, и севрюгу, и селедку, и селедкину тетку, и плотичку, и ее сестричку»), введены «назидательные» стихотворные концовки, многообразно представлена словесная игра (повторы слов, обновление их значений, графическая игра – разрядка между словами, выделение значимого слова заглавными буквами и др.), текст дополнен рисунками автора, усиливающими его комическое звучание.

Сказки Р. Киплинга открывают ребенку мир экзотических животных, удовлетворяют его потребность в познании окружающего; развивают воображение, чувство комического, обогащают речь, стимулируют словотворчество. На русский язык они переведены К. Чуковским, которому удалось передать богатство используемых автором выразительных средств.

Среди английских сказочников XX в. особое место принадлежит Алану Александру Милну (1882-1956) – поэту, прозаику, драматургу, публицисту, издателю. Настоящую славу ему принесли произведения для детей: два сборника

стихов («Когда мы были молоды», «Теперь нам уже шесть»), отличающихся воспроизведением логики поведения и мысли ребенка, сказочная повесть «Винни-Пух и все-все-все» (1926), в которой проявилось психологическое мастерство писателя.

В образах героев сказки (Винни-Пух, Пятачок, Па) воспроизведены детские характеры, отражены особенности мышления дошкольника: оживление неживой природы, конкретика восприятия, малый жизненный опыт (опилки в голове у Винни-Пуха – метафора нулевого детского опыта), сообразительность, изобретательность, развитое воображение, слово- и стихотворчество. Автором зафиксированы механизмы развития детской речи: создание слов по типу народной этимологии (испедиция, лизорюция, спаслание), морфологизация речи («не очень как», «я уже давно не чувствовал себя как»); отказ от метафоричности («бычья цедура», «поразительный и забредательный медведь»).

Книга А. Милна, при внешней простоте и непритязательности, отличается многослойностью содержания, неоднозначностью образов (игрушки, детские характеры, психологические типы), содержит элементы пародии (пародируется бытовая жизнь людей, их житейские разговоры). Повесть-сказка объемна, включает 18 глав, первые главы имеют рассказчика. Выборочное чтение отдельных глав, эпизодов (перевод Б. Заходера) будет содействовать воспитанию у дошкольников доброго отношения друг к другу, внимания, готовности прийти на помощь, развитию воображения, словесного творчества.

Классиком английской детской литературы является Памела Трэверс (1906 – 1996), прожившая долгую и яркую жизнь (сотрудничала с британской военной разведкой, увлекалась эзотерикой, оккультизмом, много путешествовала, занималась изучением мировых религий и мистических учений, преподавала в американских колледжах).

Памела Трэверс является автором пенталогии о Мэри Поппинс (сокращенный перевод на русский язык Бориса Заходера в 1968 году с сохранением образности языка подлинника; новый, полный перевод Игоря Родина – в 1990-е годы).

Повесть-сказка «Мэри Поппинс» (1934-1982) тяготеет к философскому произведению. Особого внимания заслуживают главы «Танцующая корова», «Шарик шарик рознь», «История близнецов», благодаря которым читатель-ребенок постигает общечеловеческие истины, доступные преимущественно взрослому читателю (важность правильного выбора жизненного пути; умение найти в себе главное, сберечь свою «звезду»; ценность детства, необходимость сохранить в себе способность удивляться и др.).

Сказка имеет глубокий педагогический подтекст, содержит раздумья о качествах, необходимых воспитателю (доброта, участие в жизни детей, отсутствие декларативности в общении, умение увлечь ребенка сказкой, чудом), о влиянии личности педагога на личность ребенка, о взаимоотношениях детей и взрослых.

Художественный мир сказки интересен сплавом народных эпоса и песенок (образы киски, побывавшей в гостях у королевы английской, веселого короля Коля), введением ирреального существа в реально существующий мир, отражением в чудесах няни-волшебницы детских желаний и представлений, новым пониманием сказочного чуда, рождаемого из самой стихии языка, из

буквального понимания образных выражений, идиом (искать свою звезду, быть в приподнятом настроении, падать духом). В произведении П. Трэверс очевидны традиции литературы абсурда.

Представители жанра в немецкой литературе

Представители жанра: братья Гримм («Детские и семейные сказки»), Э.Гофман («Щелкунчик и мышиный король»), В. Гауф (альманахи сказок «Караван» и др.), Д. Крюс («Тим Талер, или Проданный смех»), О. Пройслер («Маленькая Баба-Яга»), Г. Фаллада («Верный ежик»), Э. Кестиер («Мальчик из спичечной коробки»).

Основоположники немецкой литературной сказки – Якоб Гримм (1785-1863) и Вильгельм Гримм (1786-1859), собиратели и издатели немецкого фольклора, авторы трехтомного сборника «Детские и семейные сказки» (1812 – 1825), включившего 200 сказок, комментарии к текстам, выявляющие сходство между сказочным эпосом разных народов.

Братья Гримм разработали научные подходы к изданию фольклорного текста: отвергли изменения образной системы и сюжетной структуры сказки, считали необходимым воспроизведение первоизданной основы народного текста, допускали лишь незначительную коррекцию языка (именно этим объясняется наличие в сказках жестоких сцен, непонятных для детей деталей).

Записывая сказки со слов разных людей, оставляя в неприкосновенности строй языка, композицию, сам дух сказки, братья нашли свой единый стиль – «живой, простодушный, степенный, лукавый». Благодаря этому их сказочные сборники стали не просто этнографическим трудом, но значительным явлением немецкой романтической литературы. В деле собирания сказок Гримм выступили настоящими новаторами, намного опередив других собирателей, по существу, проложив им дорогу (например, А.Н. Афанасьеву в России, П.К. Асбьерсену в Норвегии).

Ученые-филологи разделили обработанные ими сказки (по преимуществу немецкие) по жанровому признаку: волшебные («Горшок каши», «Беляночка и Розочка», «Госпожа Метелица»), сказки о животных («Волк и семеро козлят», «Заяц и еж», «Бременские музыканты»), бытовой эпос («Храбрый Ганс», «Умная Эльза», «Солomon, уголек и боб»). Однако многим текстам, помещенным в трехтомнике, свойственна синтетичность.

Еще при жизни братьев их сборники выдержали 5 изданий и были переведены на все европейские языки (в дошкольное чтение они входят в переводе Т. Габбе). Существует музей братьев Гримм в Касселе, где бережно хранятся личные вещи сказочников, картины их брата Людвига, издания книг на более чем ста языках мира.

Эрнст Теодор Амадей Гофман (1776-1822) – писатель-сатирик, художник, композитор – в детское чтение вошел благодаря сказке «Щелкунчик и Мышиный король» (1816). Основной проблемой повести-сказки является проблема детства, осмысляемая философски – как неповторимый, уникальный период человеческой жизни. Именно ребенок, по убеждению автора, способен к восприятию прекрасного, истинных ценностей жизни – милосердия, гуманности, доброты. В образах детей Мари и Фрица (семья сановника Штальбаума) раскрыта специфика мировосприятия ребенка-дошкольника (наивность, мудрость, эмоциональность), показаны возрастные, половые и индивидуальные черты. Мир детства в

«Щелкунчике» противопоставлен миру взрослых, жизнь которых сравнивается с механической игрушкой. Детский и взрослый мир показаны в отторжении друг от друга.

Необходимо отметить искусное построение произведения (использование приема сказочной матрешки, перерыва повествования на самом интересном месте, переплетение реалистического и фантастического планов), наличие педагогического, философского, сатирического подтекста. Несомненно влияние творчества Э.Гофмана, его концепции детства на произведения русских (А. Погорельский) и зарубежных писателей (А. де Сент-Экзюпери). На русский язык сказка «Щелкунчик и Мышиный король» переведена И. Татариновой (для детей младшего школьного возраста). По мотивам фантастического произведения создан балет «Щелкунчик» (либретто М. Петипа, музыка П.И. Чайковского).

Вильгельм Гауф (1802-1827), основоположник немецкого исторического романа, является автором трех альманахов сказок: «Караван» (1825), «Александрийский шейх и его невольники» (1826), «Харчевня в Шпессарте» (1827). Сказки Гауфа написаны для взрослого читателя, альманахи вмещают 13 сказок, 3 обрамляющие новеллы (в дошкольное чтение вошли сказки «Калиф-Аист», «Маленький Мук», «Холодное сердце», «Карлик Нос» в адаптированном пересказе А. Любарской. М. Салье).

Произведения писателя ценны постановкой вечных проблем (влияния денег, власти на человеческую душу, сохранения индивидуальности, приоритета отношений, построенных на уважении личности), осуждением человеческих пороков (властолюбия, пристрастия к материальному, гордыни как источника несчастий), яркостью образов, атмосферой волшебства, детализацией фантастического, мягким юмором и иронией. Очевидно влияние на творчество Гауфа восточного фольклора (цикл арабских сказок «Тысяча и одна ночь»).

Традиции немецкой литературной сказки в XX веке развивает Джеймс Крюс (1926-1997), переводчик, прозаик, поэт, лауреат Золотой медали Х. К. Андерсена. Главной проблемой сказки «Тим Талер, или Проданный смех» (1964) становится проблема сохранения личностью заложенных в ней качеств (автором использована известная немецкая легенда о продаже человеком дьяволу своего «Я»: герой-сирота Тим Талер продает барону Тречу – черту – свой смех). Повесть-сказка сочетает в себе черты фантастического, философского, социального, психологического, произведения, она объемна,

состоит из четырех книг, тридцати трех листов. Сказка адресована в чтение детей среднего школьного возраста (перевод на русский язык А.Исаевой). Детям младшего возраста книга может быть предложена в пересказе педагога (выделение темы дружбы, взаимопомощи) с опорой на зрительный ряд (просмотр фильма по мотивам сказки).

Современный немецкий писатель Отфрид Пройслер (род. в 1923) при создании сказок («Маленькая Баба-Яга», «Маленький домовый», «Маленький водяной», «Маленькое привидение») использует традиции европейского, в том числе славянского фольклора. Известные фантастические образы у Пройслера соединены с логикой детского восприятия, натуральная сказка обогащена педагогическими и психологическими проблемами детства. Пройслер не отказывается от «взрослых» проблем, актуальной для его творчества становится

проблема избавления от одиночества («Хербе – Большая Шляпа»), вопросы защиты окружающей среды.

Скандинавская литературная сказка

Представители: Х.К. Андерсен («Сказки, рассказанные детям»), Ц. Топелиус («Звездоглазка»), С. Лагерлеф («Путешествие Нильса»), А. Лиидгрей («Малыш и Карлсон»), Т. Янссон (сказочный цикл о муми-троллях).

Литературные сказки Скандинавии имеют своим источником фольклорное творчество. Собираателями народных сказок стали П. К. Асбьерсон и И. Му, издавшие в 1841 году сборник «Норвежские народные сказки»; Хюльтен-Каваллиус и Стеффене, опубликовавшие «Шведские народные сказки и предания» (1844); Грундтвиг – один из первых собирателей детской народной сказки, в обработке которого вышли два сборника «Датских народных сказок». Сборник для русскоязычных детей «Что всего дороже» (1969) вместил сказки народов Дании, Швеции и Норвегии, в нем явственно ощутимы образы, сюжетные мотивы сказок Х. К. Андерсена.

Ханс Кристиан Андерсен (1805-1875) основоположник скандинавской литературной сказки, благодаря которому сказка вошла в систему «высоких» жанров, – родился в Оденсе на острове Фюн в Дании. Он был единственным сыном сапожника и прачки. Творческие способности Андерсена проявились рано: в детские годы он писал стихи, трагедии, пел, декламировал. Первые произведения Андерсена выходили под оригинальным псевдонимом Вильям Кристиан Вальтер (составлен из имён Шекспира, Андерсена и Скотта). В 1835 году Андерсен обратился к созданию сказок, которые стали для него универсальной формой постижения действительности. Основную часть наследия Андерсена составляют его сказки и истории, выходившие с 1835 по 1872 гг. В этот период увидели свет сборники:

- «Сказки, рассказанные детям» (1835-1842);
- «Новые сказки» (1843-1848);
- «Истории, рассказанные детям» (1852);
- «Новые сказки и истории» (1858-1872).

Идейно-художественные особенности сказок Х.К. Андерсена:

- проблематика имеет выраженную нравственно-философскую направленность: поднимаются вопросы жизни и смерти, смысла существования, ценностей, роли красоты и искусства в жизни, возвышающей и очищающей силы любви; автор выступает с осуждением мещанского миропонимания, основой которого является самодовольство, приоритет материального над духовным («Гадкий утенок», «Счастливое семейство», «Штопальная игла», «Воротничок», «Пастушка и трубочист», «Ель», «Тень»);
- в сказках присутствует социально-сатирический подтекст: поднимаются проблемы неравенства, раскрываются контрасты городской жизни, дана критика бюрократизма, чиновничества, властьпридержащих («Девочка со спичками», «Капля воды», «Старый уличный фонарь», «Новое платье короля», «Сундук-самолет»);
- использованы многообразные формы комического (сатира, юмор, ирония, сарказм);
- сказки отличаются глубоким психологизмом, передачей внутренних

состояний героев, раскрытием мотивов их поступков; особую роль играет психологическая и бытовая деталь («Ромашка», «Дюймовочка», «Русалочка», «История матери»);

- источником фантастического в сказках Андерсена выступает, с одной стороны, «поэтизация» обыденности, придание фантастичности реальным предметам и явлениям, включение в систему фантастических персонажей обыкновенных людей, игрушек, предметов домашнего обихода («Бронзовый кабан», «Штопальная игла», «Воротничок»), с другой стороны, «приземление», «снижение» фантастических персонажей («Дюймовочка», «Русалочка»);

- важную роль в повествовании играет автор с характерной оценочной интонацией, определенностью суждения; сказки передают оптимистическое мироощущение автора, его веру в красоту и гармонию бытия;

- Андерсеном выработана непосредственно-наивная, мягко-ироничная манера повествования; новым для сказочного жанра явился живой, эмоциональный, поэтический язык произведений писателя.

Интерес к творчеству Х.К. Андерсена в России возник в середине 1840-х годов, когда профессор петербургского университета Г.А. Плетнев опубликовал в «Современнике» первые переводы. В 1870-е годы вышло собрание сказок Андерсена в трёх томах в переводах писателей П. Зейнберга, Марко Вовчок, С. Майкова. В период с 1894 по 1895-й годы вышло четырехтомное собрание сочинений сказок и историй Андерсена в переводе А. В. и П. Г. Ганзен (переводы этой супружеской пары до сих пор считаются непревзойденными).

Сельма Оттилия Лагерлеф (1858 -1940) – крупнейшая писательница Швеции конца XIX- начала XX века, первая женщина-академик в своей стране, Лауреат Нобелевской премии 1909 г. (удостоена за книгу «Сага о Ноете Берлинге»), Как сказочница, Лагерлеф прославилась «Удивительным путешествием Нильса Хольгерсона с дикими гусями по Швеции» (1906-1907) и двухтомным сборником новелл «Тролли и люди» (1915-1921). Важное место среди произведений, написанных ею для детей, занимают «Легенды о Христе» (1904). Сельму Лагерлеф принято относить к неоромантикам, о чем свидетельствуют такие черты ее творчества, как событийная сказочность, красочность и одухотворение в описаниях природы, обращение к прошлому.

«Чудесное путешествие Нильса Хольгерсона с дикими гусями по Швеции», было задумано как учебник по географии для средней школы. В оригинальном варианте книга представляет собой двухтомную эпопею, своеобразный путеводитель по Швеции. Сказка имеет выраженный энциклопедичный потенциал, раскрывает перед читателем природный мир Швеции, ее флору и фауну, знакомит с достопримечательностями страны (музеями, памятниками архитектуры и зодчества). Особое место в книге занимают старинные шведские легенды и предания. Отдельные познавательные, географические, исторические, природоведческие и другие сведения объединены в «Путешествии» сказочной фабулой – мотив чудесного путешествия Нильса с гусиной стаей позволяет автору всеобъемлюще познакомить детей со страной.

Проблематика произведения актуальна и сегодня: поставленные в нем вопросы защиты природы, единении человека и животных, обогащения духовного мира личности в общении с природой соотносятся с идейной направленностью литературы второй половины XX века, в которых акцентированы экологические

проблемы. «Чудесное путешествие Нильса...» одновременно является «романом воспитания». Здесь раскрывается эволюция характера главного героя, показывается его преобразование, превращение из непослушного, задиристого и злого ребенка в защитника животных, способного к сопереживанию, героическому поступку.

«Чудесное путешествие Нильса...» почти сразу же было переведено на множество языков. В России в начале века появилось несколько переводов этой книги (одним из лучших считается перевод А. Кайранского). В 1940 году «Чудесное путешествие Нильса с дикими гусями» вышло в свободной обработке З.М. Задунайской и А.И. Любарской (книга выдержала несколько переизданий). Сохраняя отдельные поэтические описания природы Швеции, переводчики воспользовались главным образом сказочной линией книги, что было вполне мотивированно и необходимо в издании для детей младшего возраста.

Выдающейся детской писательницей XX века является Астрид Анна Эмилия Линдгрэн (1907-2002), автор нескольких десятков книг для детей, переведенных на многие языки мира, дважды Лауреат Международной премии имени Х.К. Андерсена. А. Линдгрэн родилась в провинции Смоланд (Швеция) в небогатой крестьянской семье. Она рано начала сочинять, и уже в школе ее называли Сельмой Лагерлеф. Большую роль в развитии писательского дара сказочницы сыграл ее отец, а также семейная атмосфера («все наши переживания и игры отразились в моих книгах»).

Писать Астрид Линдгрэн начала в 1943-м году, дебютировав сказочной повестью «Пеппи – Длинный Чулок». За нею последовали «Знаменитый сыщик Калле Блумквист» (1946), «Мио, мой Мио» (1954), «Три повести о Карлсоне, который живет на крыше» (1955–1956), «Расмус — бродяга» (1956), «Эмиль из Ленненберги» (1963–1970), «Мы на острове Сальтрока» (1964), «Братья Львиное Сердце» (1973), «Роня, дочь разбойника» (1981). Герои Линдгрэн известны не только по книгам, но и по экранизациям, театральным постановкам.

Шведская писательница чрезвычайно разнообразила жанровую палитру современной сказки, создавая социально-бытовые, детективноприключенческие, героико-романтические произведения. Близки к фольклору сборники ее сказок «Солнечный луч», повесть-сказка «Мио, мой Мио!».

Все книги А. Линдгрэн посвящены детям, они глубоко проникнуты психологией и мироощущением ребенка. В отличие от народных и традиционных литературных сказок, где персонаж нередко является абстрактной фигурой, герои Линдгрэн всегда глубоко индивидуализированы, наделены персональными склонностями, талантами, капризами и шалостями (Пеппи – сильный и добросердечный ребенок; Малыш – эмоциональный, анализирующий свое поведение мальчик, Карлсон – персонификация детского характера с недостатками и достоинствами возраста).

Образы детей в произведениях писательницы раскрыты во взаимосвязях с миром взрослых. В сказках поднимаются проблемы внутрисемейного взаимодействия, детского одиночества при дефиците общения. Образы взрослых нарисованы реалистически, с недостатками, несовершенством характеров (подобное изображение – большая заслуга А. Линдгрэн).

Книги Линдгрэн имеют социальный подтекст: в сказках присутствуют описания жизни «во времена бедности», раскрываются контрасты жизни

большого города. Откровенно описывает автор первые беды и разочарования детей (страдания маленького Пелле, у которого лиса загрызла кролика, огорчения Червей по поводу ее влюбившейся сестры).

Источником фантастического во многих сказках А. Линдгрена выступает развитая фантазия ребенка (образ Карлсона — плод воображения одинокого ребенка, проделки Калле Блюмквиста напоминают детские небылицы и байки), ее персонажи легко переходят из сказочного мира в реальный и наоборот (Мио и Братья Львиное Сердце оказываются в стране Прекрасного Далека и в Нингияле, домовые появляются в школе, джин заточен в современную бутылку с этикеткой), сказочное живет параллельно с реальным и в нем самом.

В литературных сказках Линдгрена могут встречаться и традиционные фольклорно-сказочные персонажи: тролли, домовые, водяные, гномы, эльфы и т. и. Некоторые из них наделены волшебными свойствами и качествами, возможно использование волшебных предметов и чудесных помощников. Но все фольклорные элементы у А. Линдгрена трансформированы, переосмыслены.

Хорошее знание направленности детского ума и воображения позволяет Линдгрена развивать сказочные сюжеты, отображающие внутренний мир ребенка, его восприятие окружающего мира (при чтении произведений создается впечатление, что сказки написаны самими детьми). Многие книги строятся по принципу игр и мечтаний одиноких и обездоленных детей (исследователи говорят об особом значении игры в сюжетообразующем начале текстов Линдгрена).

Для творчества Астрид Линдгрена характерно создание циклов, трилогий, присутствие «сквозных» героев, что позволяет автору достигать широкого охвата жизненных явлений, отражать «микросмос детства», раскрывать «больные» стороны жизни детей (одиночество, сиротство, незащищенность ребенка). Представляющие собой гимн свободной личности, книги выдающейся шведской писательницы, «Андерсена наших дней» формируют в читателе активную жизненную позицию, укрепляют в нем чувство собственного достоинства, позволяют глубже осмыслить собственное «Я» и окружающий мир.

Янссон Туве Мари́ка (1914-2001) — известная писательница-сказочница, представляющая шведскую литературу Финляндии. Туве родилась в Хельсинки в семье художника-шведки и скульптора-финна. Она избрала своей профессией живопись и долгое время считала себя только художницей (оформляла спектакли, иллюстрировала книги, в том числе тексты своих любимых писателей — Л. Кэрролла и Дж. Толкина).

Первая книга Янссон «Малыш-тролль и великое наводнение» увидела свет в 1942 году. Писательница создала девять книг о муми-троллях, снабдив их своими рисунками: «Шляпа волшебника» (1948), «Мемуары папы Муми- тролля» (1950), «Опасное лето» (1954), «Волшебная зима» (1957), «Папа и море» (1965) и др. За указанный цикл Т. Янссон была удостоена многих международных и национальных премий, в том числе Международной Золотой медали имени Х. К. Андерсена (1966).

Все сказки Янсон о муми-троллях связаны между собой определенным сюжетным единством, общим местом действия (Долина Троллей — Муми- дален), одними и теми же героями — семейством добрых, гуманных и остроумных Муми-троллей. Тролли у Янссон не имеют волшебной силы, не уточняется, кто они — люди или странные звери (текст практически не содержит портретных

характеристик героев, однако известно, что у всех героев, даже у профессоров обсерватории, есть лапы и хвосты). Писательница создает особый фантастический мир, населенный «то ли зверюшками, то ли человеческими детенышами, то ли ожившими фигурками из детских рисунков». Зрительный образ героев помогают домыслить рисунки автора.

Интересен вопрос о традициях в творчестве Янссон. По мнению Л.Ю. Брауде, связь сказок писательницы с фольклором минимальна, ибо фольклорные элементы трансформированы до неузнаваемости: традиционные сказочные персонажи, предметы наделяются новыми качествами (шляпа волшебника не прячет, а изменяет внешний облик накрытых ею предметов и существ; волшебник теряет свою силу из-за того, что у него «сдают нервы»); нередко сказочные герои ведут себя обыденно, а волшебные мотивы осовремениваются (русалки, древесные духи и привидения в перерыве между танцами едят бутерброды и сплетничают).

В сказках Т. Янссон воспроизведена доброжелательная, теплая атмосфера семьи: все герои добры, терпимы и деликатны по отношению друг к другу.

Мумми-дом является воплощением покоя, уюта и гостеприимства, его двери открыты для всех. Основной закон жизни в Муми-далене – забота друг о друге, благодаря которой происходит самореализация каждого. Сказочный мир Янссон не идеален, в нем есть противоречивые герои (Снифф, Мимла, Ми), отрицательные персонажи (загадочная и одинокая Морра), существуют одиночество, бедность, несчастья, смерть. Однако «темные» стороны действительности не мешают героям (и читателям) оставаться в счастливом, как в детстве, мире.

Новаторство автора проявилось в глубоком отражении мира детства (его ценностных приоритетов, наивности мировосприятия, конкретики детского мышления, детских логических операций, специфических видов деятельности ребенка – познавательной, игровой, творческой), в оригинальности стиля, сочетающем в себе сентиментальность и иронию, юмор и ненавязчивую дидактику, наивность и философичность. Необходимо отметить и пародийный характер сказок Янссон (пародия на мемуарную литературу, приключенческий роман, мелодраму), наличие социально-философского подтекста, который выводит произведения автора за рамки детского чтения. Сказочный цикл соотносится с прозой Т. Янссон для юношеского и взрослого читателя (повести «Дочь скульптора», «Летняя книга», «Честный обман», сборники рассказов и новелл «Игрушечный дом», роман «Город солнца»).

ТЕМА 4: ПОВЕСТЬ И РАССКАЗ О ДЕТЯХ В МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

1. Автобиографическая повесть о детях.
2. Рассказы о детях в русской литературе XX века.
3. Советский юмористический рассказ.
4. Зарубежная повесть о детях и возможности ее использования в работе с дошкольниками.

5.1. Автобиографическая повесть о детях

Специфика жанра:

- отражение «истории» детской души,
- синтез правды и вымысла,

- сложность временной организации текста,
- диалектика отношений между автором и героем.

Представители жанра в русской и зарубежной литературе Русская литература:.

- «Детство» Л.Н.Толстого,
- «Детские годы Багрова-внука» С.Т. Аксакова,
- «Детство Темы» Н.Г. Гарина-Михайловского,
- «Детство» АМ. Горького,
- «Детство Никиты» А.Н. Толстого,
- «Лето Господне» И.С. Шмелева,
- «Серебряный герб» К.Чуковского.

Зарубежная литература:

- «Сказка моей жизни» Х.К. Андерсена,
- «Жизнь на Миссисипи» М. Твена,
- «Я умею прыгать через лужи» А. Маршалла
- «Когда я был маленьким» Э. Кестнера
- «Дочь скульптора» Т. Янссон
- «Моя жизнь» Э. Сетон-Томпсона

Анализ повести Л.Н. Толстого «Детство»

История создания. В 1850 г. двадцатитрехлетний Л.Н. Толстой задумывает осуществление грандиозного замысла – создание романа «Четыре эпохи развития» («Детство», «Отрочество», «Юность», «Молодость»), главным содержанием которого должно было стать «исследование человеческой души от самых истоков». Повесть «Детство» была закончена в 1852 г. (опубликована в сентябрьской книжке журнала «Современник»), в 1854 г. была написана повесть «Отрочество», в 1857 – «Юность». Полностью трилогия была опубликована в 1864 г. (замысел четвертой части – «Молодость» – остался нереализованным)

Специфика повествования. Повествование ведется от первого лица, совмещая «планы» двух главных героев – десятилетнего Николеньки Иртеньева и взрослого человека, вспоминающего свое детство, отрочество, юность. Дистанция во времени позволяет автору отразить существенные особенности определенного периода русской жизни. Каждая глава книги содержит конкретный эпизод из детства героя, описано несколько «больших» (переезды в Москву и деревню; смерть матери) и «малых» (день рождения бабушки, приезд гостей, игры, первые дружеские и любовные увлечения) событий. Построение внутри глав подчинено внутреннему развитию, передаче состояний героя-ребенка. Действие повести «Детство» (преимущественно) происходит в усадьбе Иртеньевых (доминирует тема семьи, дома), временные рамки «растянуты». В «Отрочестве» действие значительно расширяется, отражая тему взаимоотношений героя с внешним миром.

Мастерство психолога. Использованы традиционные для русской литературы приемы подачи характеристики героя (портрет, изображение жеста, манеры поведения, речевая характеристика) Новаторство Л.Н. Толстого-психолога проявилось в изображении «текучности» внутренней жизни ребенка, противоречивости его чувств (изображение «диалектики души»),

Рассказы о детях в русской литературе XIX века

Основоположником жанра реалистического рассказа о детях в русской литературе является Лев Николаевич Толстой (1828-1910). Его произведения для детей помещены в учебных книгах «Азбука» (1872), «Новая азбука», «Русские книги для чтения» (1876), являющихся итогом педагогической деятельности Толстого в Яснополянской школе.

Для первоначального чтения Толстым разработан жанр «малого рассказа», состоящий из нескольких предложений, отличающийся простотой лексики и синтаксиса, опорой на глаголы. Малый объем произведений не мешает раскрытию важных для ребенка тем: формирования доброжелательных отношений между людьми, взаимопомощи в семье, взаимодействия ребенка и природы («Деду скучно было дома», «Дед сел пить чай», «Пришла весна», «Была зима» и др.).

В творчестве Л.Н. Толстого для детей представлен жанр рассказа-басни, для которого обязателен моральный вывод, сатирическое изображение характеров и обстоятельств. Нередко моральный вывод у Толстого опирается на живой опыт крестьянского быта, поэтому его басни называют «энциклопедией народной нравственности» («Садовник и сыновья», «Старый дед и внучек», «Отец и сыновья»). В дошкольное чтение включаются тексты, содействующие формированию у детей честности («Лгун»), товарищества («Два товарища»), уважительного отношения к старшим («Старый дед и внучек») и др.

Образ ребенка полнокровно представлен в рассказах-былях («Косточка», «Филиппок», «Пожар», «Солдаткин «житье», «Корова», «Котенок», «Подкидыш»). В них реализована толстовская концепция детства – «золотой поры человеческой жизни»: именно в детстве, с точки зрения автора, с максимальной полнотой проявляются важнейшие нравственные качества личности – искренность, честность, естественность, доброта. Согласно концепции, дети в рассказах Л.Н. Толстого нарисованы «идеально», почти лишены недостатков, по уровню проявления нравственных качеств могут превосходить взрослых («Подкидыш», «Пожар»),

В рассказах с детьми Толстой выступает мастером-психологом, используя приемы и средства динамического психологизма (внутреннее состояние героя передается в динамике мимики, жестов, движения). Многие рассказы писателя драматичны, в них звучат проблемы социального неравенства, тягот крестьянской жизни, однако благополучные финалы «снимают» остроту заявленных конфликтов.

При ознакомлении дошкольников с творчеством Л.Н. Толстого рекомендуется использовать беседы этического характера, рассматривание иллюстраций А.Ф. Пахомова, обогащающих психологическое восприятие образов. Традиции Толстого – детского писателя в XX веке развивает В.А. Осеева (сборник рассказов нравственно-этической направленности «Волшебное слово»).

Рассказы о детях занимают особое место в творчестве крупнейшего русского писателя Антона Павловича Чехова (1860 – 1904). В отличие от Толстого, Чехов не писал специальных произведений для детей, однако тема детства получила многомерное отражение в рассказах, созданных в 1885 – 1889-е годы («Событие», «Мальчики», «Степь», «Детвора и др.). В них проявился интерес писателя к проблемам воспитания и образования личности, взаимоотношениям взрослого и маленького человека (с характером этих

отношений автор связывал будущее благополучие или неблагополучие общества). Автор с тревогой констатировал равнодушие взрослых к внутреннему миру детей, их педагогическое и психологическое невежество, проявления насилия в семье.

В рассказах «Дома», «Гриша», «Кухарка женится», «Детвора», «Событие» глубоко раскрыты психологические особенности дошкольного возраста (эмоциональная подвижность, наивность умозаключений, конкретность восприятия, алогизмы в поведении, речи и многое другое), отражены различные виды детской деятельности (прежде всего, игровой и художественной), показано взаимодействие малышей друг с другом.

Создавая образ ребенка, А.П. Чехов использует возможности аналитического психологизма: внутренний мир героя изображается с помощью внутренней и несобственно-прямой речи, авторских психологических описаний, приемов «остранения», позволяющих передать «странный», детский взгляд на мир. Автор используют детские сравнения («мама похожа на куклу, а котика на папину шубу, только у шубы нет глаз и хвоста»), слова-«заменители» («вот сидит какая-то няня и держит корыто с апельсинами»), фиксируются субъективные оценки ребенка (часы висят «для того только, чтобы звонить»; мама и няня одевают, кормят, укладывают спать, а «для чего существует папа, неизвестно»). Мастерство психолога проявляется в глубокой индивидуализации образов, в их социальной и возрастной очерченности, умении автора показать взаимодействие, взаимопроникновение детского и взрослого миров.

Рассказы Чехова о детях могут быть с успехом использованы для обогащения психолого-педагогической культуры родителей и воспитателей, при организации индивидуальных и групповых консультаций, родительских собраний. Психологические традиции А.П. Чехова в литературе XIX века продолжены В.Г. Короленко («Дети подземелья»), Н.Г. Гариним-

Михайловским («Детство Темы»), в XX века они явственно ощутимы в творчестве В.Ю. Драгунского, Ю.И. Коваля и др.

В конце XIX века в русской детской литературе получает развитие социальный рассказ, имеющий предметом изображения характер ребенка, сформированный социальными обстоятельствами (И.А. Бунин, А.М. Горький, А.П. Куприн, Д.Н. Мамин-Сибиряк, А.С. Серафимович и др.). Разрабатываются темы обездоленного детства («Дед Архип и Ленька» А.М. Горького), детского каторжного труда (цикл «Юные труженики» А.С. Серафимовича), «два мира – два детства» («Белый пудель» А.П. Куприна). Писателей объединяет интерес к изображению условий жизни и труда «маленьких каторжников», утверждение идеи о нравственном превосходстве человека труда.

Советский юмористический рассказ

В советский период, особенно в первое десятилетие советской власти, жанр реалистического рассказа о детях претерпевает своеобразную «деградацию»: представители социалистического реализма отказываются от изображения многообразия жизненных конфликтов, нарушают жизненную правду, логику развития детского характера. В рассказ, главной темой которого становится формирование революционного сознания, вводится «ходульный» образ коммуниста – воспитателя, в повествовании доминируют идеологические аспекты (А.П. Гайдар «РВС», «Дальние страны», А.С. Неверов «Ташкент-город хлебный», С.Т. Григорьев «Красный бакен»),

«Возрождение» жанра приходится на послевоенное время, «хрущевскую оттепель». Период обновления общественной жизни стимулирует рождение и развитие реалистического юмористического рассказа, родоначальником которого становится Николай Николаевич Носов (1908-1976). Традиции Н.Н.Носова в юмористической прозе второй половины XX века развивают В.Ю. Драгунский («Денискины рассказы»), В. В. Голявкин («Наши с Вовкой разговоры»), Р.П. Погодин («Книжка про Гришку»), Ю.И. Коваль («Чистый Дор»), Э.Н. Успенский («Поучительные истории про мальчика Яшу»), Г.Б. Остер («Легенды и мифы Лаврового переулка») и др.

Зарубежная повесть о детях и возможности ее использования в работе с дошкольниками

К концу XIX века меняется соотношение между детской и взрослой литературой. В детское чтение переходят произведения для взрослых, отражающие проблемы обездоленного детства, детского сиротства, каторжного труда ребенка (отрывки из романа В. Гюго «Отверженные», романы А. Доде «Малыш», «Джек», повести Г. Мало «Без семьи», «В семье», повести М.Твена «Приключения Тома Сойера», «Принц и нищий»). Произведения указанных авторов отличаются реалистичностью в изображении характеров, отражением прозаических, будничных сторон жизни детей и взрослых, решением определенных воспитательно-дидактических задач.

Анализ повести Г. Мало «Без семьи» (образец целостного анализа)

Жанр

Социальная повесть', ведущей темой является тема обездоленного детства; главный ракурс изображения – исследование социальной среды, социальных обстоятельств как важнейших факторов формирования характера ребенка. В повествовании взаимодействуют черты социального, психологического, приключенческого, историко-познавательного произведения.

Проблематика

Блок социальных проблем:

- проблема обездоленного детства;
- детского каторжного труда;
- детской преступности (по вине взрослых);
- незащищенности труда взрослых;
- продажности и несправедливости суда;
- трагической судьбы «таланта» в мире наживы.

Блок нравственных проблем

- проблема дружбы (между детьми, между детьми и взрослыми, между человеком и животными);
- формирования нравственных качеств (стойкости, мужества, ответственности) в труде и лишениях.

Блок философских проблем:

- проблема смысла жизни и ее ценностей (дружба, любовь, семья);
- движущих сил человеческого существования (вера, надежда, добро);
- истинной красоты человека (развитое сердце, духовность).

Психолого-педагогические проблемы:

- влияния педагога на личность ребенка;
- методов воздействия на растущего человека;

- незаменимости для ребенка семьи;
- роли матери в воспитании.

Образы

Повесть «Без семьи» имеет развернутую систему образов (герои-взрослые, герои-дети, животные), связанных между собой по сказочному принципу – «друзья и враги главного героя» (сирота Реми):

Друзья:

Виталис – педагог, учитель Реми;

Матушка Барберен – приемная мать;

Госпожа Миллиган – покровитель и настоящая мать Реми;

Дети садовника Акена;

Животные – пудель Капи, Зербино, обезьянка Душка.

Враги:

Джордж Миллиган – дядя главного героя Реми, брат отца;

Дрискол – преступник, вор;

Господин Гарафоли – руководитель детского приюта в Париже.

Сюжет и композиция

«Без семьи» имеет мастерски разработанный, многоплановый сюжет, используется интрига (тайна благородного происхождения главного героя, многократное приближение к ее разгадке). Повесть состоит из двух частей (в 1-й части – 20 глав, во 2-й – 22). В русскоязычном переводе в последней главе второй части кратко излагаются события книги-продолжения «В семье».

Язык и стиль

Взаимодействие черт романтического (эмоциональный стиль, высокая лексика, отражение национального колорита) и реалистического (обилие бытовых деталей, подробностей, социальных понятий, требующих разъяснений) произведения.

Специфика ознакомления дошкольников с текстом

Дошкольникам пересказываются главы о животных («Капи», «Душка», «Зербино», «Дольч»), проникновенно раскрывающие тему дружбы ребенка и животного.

В XX в. зарубежная повесть продолжает развиваться в творчестве Э. Кестнера («Проделки близнецов», «Эмиль и сыщики»), Д. Крюса («Мой прадедушка, герои и я»), А. Линдгрен («Расмус-бродяга», «Эмиль из Леннеберги»), А. Маршалла («Я умею прыгать через лужи»), У. Сарояна («Мама, я люблю тебя»), отражая «микrokосмос детства», выявляя «болевыe» зоны жизни ребенка, углубляясь в его психологию, выполняя, наряду с воспитательной и эстетической, психотерапевтическую функцию. Современная повесть обогащается детективно-приключенческими элементами, отличается новыми формами организации повествования, многообразием детских характеров (многосоставный, сложный – у Линдгрен, позитивный и цельный – у Кестнера).

Вопросы и задания:

- Назовите жанровые признаки автобиографической повести.
- В чем различие толстовской и чеховской концепций детства?
- Какова тематика зарубежной повести XIX века?
- Какие формы комического используются в юмористическом рассказе?
- По каким направлениям идет обогащение зарубежной повести XX

века (жанровую динамику представить графически).

ТЕМА 6 НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНАЯ КНИГА ДЛЯ ДЕТЕЙ

1. Развитие научно – познавательных жанров в русской литературе XIX в.

2. Советская научно — познавательная книга 1920-30-х годов.

3. Жанрово-тематическое многообразие современной научно-познавательной литературы.

4. Зарубежные природоведы — детям.

6.1. Развитие научно – познавательных жанров в русской литературе XIX в.

Русская научно-познавательная книга имеет богатую историю. Ее зарождение и развитие связано с деятельностью журналов для детей XVIII – первой половины XIX века («Детское чтение» Н. Новикова, «Детский музей» Г. Ушакова, «Новая библиотека для воспитания» П. Редкина). В этот период вырабатываются жанры познавательной литературы, утверждаются многообразные виды научно-популярных изданий: жизнеописания выдающихся людей, азбуки-картинки, учебные хрестоматии, альманахи, альбомы, энциклопедии и др. В детскую книгу приходят крупные писатели, историки, художники, выступающие как соавторы писателей-популяризаторов, так и самостоятельно.

Среди научно-познавательных книг первой половины XIX в. выделяются следующие издания: десятитомная энциклопедия «Плутарх для юношества» (начало выпуска относится к 1808 г.), содержащая биографии выдающихся людей, жизнеописания зарубежных и отечественных деятелей;

энциклопедическая книга «Драгоценный подарок детям, или Полная новая энциклопедическая азбука» (1818), составленная из маленьких по объему популярных научных статей об истории, естествознании, искусстве; оригинальные научно-популярные труды писателей и историков Н.А. Полевого «Русская история для первоначального чтения» (1830-е годы), С.М. Соловьева «Русская летопись для первоначального чтения» (1847).

В развитии отечественной научно-познавательной книги второй половины XIX в. особая роль принадлежит К.Д. Ушинскому (1824-1871), автору энциклопедических учебных книг «Детский мир» (1861), «Родное слово» (1864). В указанных изданиях проявилось жанрово-тематическое многообразие произведений Ушинского, единство решаемых автором познавательных и воспитательных задач, отразилось уважение педагога к культуре, творчеству, языку русского народа.

«Детский мир» был создан как учебное пособие для чтения на уроках русского языка в младших классах, адресован детям 10-12 лет. В предисловии автор подчеркнул значимость естественно-научного материала («логика природы есть самая доступная и самая полезная книга для детей»), В учебную энциклопедию вошло 316 материалов различной тематики (из области биологии, географии, химии, истории), 194 из них создано Ушинским. Основной жанр «Детского мира» – небольшая научно-популярная статья, написанная занимательно, языком, исключая «формальные украшения». «Детский мир» предлагал два вида чтения: логическое и художественное. Материал для художественного чтения был представлен в хрестоматии, содержащей более 100

произведений русской литературы разных жанров: стихотворения, рассказы, басни, сказки. Параллельное чтение основной и хрестоматийной части должно было создавать новое качество восприятия, развивать в единстве мысль, чувство, дар слова у ребенка.

«Родное слово», состоявшее из «Азбуки», «Первой и второй после азбучного периода книг для чтения», «Руководства для учащихся», адресовалось детям 1 и 2 года обучения. Как и «Детский мир», книга имела тенденцию к энциклопедичности, охватывала широкий круг представлений и понятий (семья, школа, обычаи, праздники, домашние и дикие животные, растения, трудовая деятельность). Пособие отразило четкое следование принципам постепенности, последовательности, наглядности. «Родное слово» состояло из 36 уроков: первые уроки знакомили детей с близкими и хорошо знакомыми предметами и явлениями (игрушки, учебные предметы, классная доска, хлеб, вода, одежда, посуда). Постепенно понятия усложнялись, расширяя границы детского восприятия. Композиционно материал учебной книги объединялся определенной темой (зима, весна, лето, домашние животные).

В «Родном слове» получил реализацию принцип народности обучения, выдвинутый К.Д. Ушинским. Здесь существенное место занимали произведения устного народного творчества. Каждая тема в пособии иллюстрировалась 2-3 пословицами, поговорками. Пословичные заглавия давались басням, сказкам, рассказам-миниатюрам («Тише едешь – дальше будешь», «Неладно скроен, да крепко сшит», «Некрасиво, да спасибо»), «Родное слово» включило все виды русских народных сказок (большинство текстов было обработано Ушинским с сохранением смысла, идеи, духовности народных произведений). К народно-поэтическому творчеству тяготели и авторские рассказы-миниатюры о животных («Бишка», «Васька», «Лошадка»), сказки К.Д. Ушинского о природе («Проказы старухи зимы», «Спор деревьев»),

Советская научно-познавательная книга 1920-1930-х годов

Указанный период отличается бурным развитием научно-познавательной литературы, стимулированным дискуссиями, публикациями критико-публицистических статей А.М. Горького. В этот период были основаны популярные научно-познавательные серии («Жизнь замечательных людей»), появились научные журналы («Знание – сила», «Вокруг света», «Новый Робинзон»), В детскую литературу пришли новые авторы: В.В. Бианки, М.М. Пришвин, Е.И. Чарушин (природоведы), М. Ильин (книги о науке и технике), Б.С. Житков (анималистические рассказы, книги о людях героических профессий, о технике) и др.

Писатели-природоведы Виталий Валентинович Бианки (1894-1959)

Общие сведения об авторе:

Родился в Петербурге, в семье ученого-орнитолога, хранителя Зоологического музея. Учился на естественнонаучном отделении Петербургского университета биологии. В.В. Бианки – ученый-исследователь, детский писатель (автор рассказов, повестей, сказок, энциклопедии «Лесная газета»), активный сотрудник детских журналов («В мастерской природы», «Воробей», «Знание-сила»), Работа в детских журналах дала возможность изучить интересы и запросы дошкольников, что позволило Бианки разработать новую жанровую форму научно-познавательной литературы – «сказка – несказка».

Специфика сказок В.В. Бианки:

- природоведческие сказки построены по принципу ответа на бесконечные детские «почему?», что получает отражение в названиях произведений («Отчего у сороки такой хвост?», «Кто чем поет?», «Чьи это ноги?», «Отчего зук кланяется?»);

- используются традиции фольклорной сказки о животных: кумулятивный принцип построения текста; наличие конфликта – спора между животными; создание развернутого сказочного сюжета – цепи приключений героя, например, в «Мышонке Пике»; реализация приема антропоморфизма; опора на поэтику фольклорной сказки – глагольные повторы, рифмованные выражения, диалог;

- сказочная основа наполняется научно-естественным материалом, биологическая задача конкретизируется в каждом произведении («Хвосты», «Лесные домишки», «Чьи это ноги?»).

Евгений Иванович Чарушин (1901-1965)

Общие сведения об авторе:

Родился в Вятке, в семье губернского архитектора. В 1926 году закончил петроградскую Академию художеств по живописному факультету. В том же году состоялось знакомство с С. Маршаком, В. Бианки, Б. Житковым, встреча с руководителем художественной редакции детского отдела Государственного издательства В. Лебедевым. Результатом сотрудничества стал выход книги В.Бианки «Мурзук» с иллюстрациями Е. Чарушина. Затем последовали книжки-картинки («Вольные птицы», «Разные звери»), С 1930 года Е. Чарушин работает в детском отделе Ленгосиздата. В этом же году выходит его первый рассказ «Щур». В последующие годы издаются книги «Болчишко», «Про Томку», «Томка, Тюпа и сорока», «Никитка и его друзья», «Большие и маленькие» и др.

Специфика рассказов Е.И. Чарушина:

- большая часть рассказов объединена в циклы;
- разработка жанра «маленького рассказа о маленьком животном»;
- индивидуализация образов зверей, передача особенностей их поведения и состояния, сближение поведения ребенка и животного;
- динамизм и эмоциональность повествования;
- органическое слияние иллюстрации и текста (специфика иллюстрации: детальное описание величины животного, цвета, фактуры шерсти или оперения; создание изображения методом «полусухой кисти»);
- предельный лаконизм и простота языка (преобладание неосложненных предложений, опора на глаголы), использование поэтики сказки (начальных и конечных словесных формул, повторов, интонаций).

Михаил Михайлович Пришвин (1873-1954)

Общие сведения об авторе:

Родом из купеческой семьи, проживавшей в Елецком уезде Орловской губернии. Получил хорошее естественно-научное образование в Лейпцигском университете, работал агрономом, сельским учителем, библиотекарем. Писать начал после 30 лет, накопив впечатления «естественника». Первая книга – «В краю непуганых птиц»(1905) – явилась результатом впечатлений, полученных от путешествия по северным краям. Сборник рассказов для детей «Золотой луг» создавался в период с 1926 по 1948 годы. В 1945 году была опубликована повесть-сказка для детей «Кладовая солнца».

Особенности рассказов М.М. Пришвина:

- отсутствие установки на создание детской книги, реализация главной задачи – научить читателя наблюдать, видеть в обычном природном явлении прекрасное;

- наличие философского подтекста (проблемы единения человека и природы, смысла жизни, вечных ценностей, силы материнской любви, связи человека с Родиной);

- бессюжетность многих произведений (или наличие ослабленного сюжета);

- лиризм – выражение личностного отношения автора к описываемому, сочетание поэтического взгляда на природу с натуралистическим;

- использование неполного антропоморфизма: прием «перевода» с природного языка на человеческий («как я догадался», «глазами сказала»);

- экологическая направленность рассказов (отражение природных закономерностей, норм поведения в природе);

- емкость и выразительность язык, опора на возможности разговорной речи.

Жанрово-тематическое многообразие современной научнопознавательной литературы

Научно-познавательная книга составляет одну из самых сильных ветвей современной детской литературы, ее отличает широта тематического диапазона, обогащение традиций научно-природоведческого рассказа, сказки, повести, энциклопедии (Ю. Дмитриев, С. Сахаров, Г. Снегирев, Г. Скребицкий, Н. Сладков и др.). Развивается научно-техническая книга («Кем быть?», «Путешествие в мастерство», «Дедушкина копилка» Е. Пермяка; «Вам – взлет», «Тридцать три ступеньки в небо» А. Дорохова). Создаются научно-познавательные исторические рассказы (С. Алексеев «Сто рассказов из русской истории», В. Орлов «Откуда наш род» и др.).

В настоящее время благодаря появлению новых издательств, улучшению качества полиграфии активно развивается «объемный» жанр научно-познавательной литературы – энциклопедия, отличающаяся научностью, отражением современного уровня развития науки и техники, стремлением авторов к системному изложению знаний, хорошим оформлением, игровой подачей материала.

Эти качества в полной мере присущи энциклопедическому изданию для дошкольников «Почемучка» (М., 1987), авторами которого являются А. Дитрих, Р. Кашурникова, Г. Юрмин (книга многократно переиздавалась). «Почемучка» оформлена в виде детского справочного бюро, в котором работают ученые, писатели, художники. Все детские вопросы распределены по 9 главам: «Дом, где мы живем», «В солнечном царстве – космическом государстве», «Над нами небо голубое», «Реки, речки и моря на земле текут не зря», «Про зеленые леса и лесные чудеса», «Страна, до которой рукой подать», «Про машины, про станки и две рабочие руки», «Скатерть-самобранка», «Заливается звонок – начинается урок».

Энциклопедия имеет многожанровый характер, включает стихи и рассказы, сказки и загадки, экскурсии в историю, полезные советы, научно – художественные очерки. Книга совмещает учение с развлечением: в ней есть действующие персонажи (Алеша Почемучка, дедушка Знай, Бумка, Мазила

Бабашкин). Издание прекрасно оформлено: рисунки и иллюстрации художников, репродукции, фотографии, ретушь, схемы, карты и т.д.

Энциклопедия «Что такое? Кто такой?» (М., 1990-1993), адресованная детям младшего школьного возраста, содержит 300 рассказов по широкому кругу знаний: общественные, гуманитарные, естественные науки, культура, искусство, практическая деятельность человека. Материал в трехтомном издании расположен по алфавиту. Представлены жанры занимательного очерка, научно-популярной статьи.

Зарубежная энциклопедия «Большая энциклопедия для дошкольников» (М., 2000) состоит из 10 разделов: «Наша планета Земля», «Вселенная», «Море», «Животные», «Динозавры», «Растения», «Мое тело», «Механизмы», «Наука», «Люди и страны». Помимо научно-познавательных текстов (преимущественно в жанре занимательного очерка) включает задания для детей, проблемные вопросы, словарь трудных слов, иллюстративный материал.

Зарубежные природоведы – детям

Представители научно-художественной природоведческой литературы:

- Дж. Адамсон («Рожденная свободной», «Пятнистый сфинкс»),
- А. Брем («Жизнь животных»),
- Э. Сетон-Томпсон («Рассказы о животных», «Животные-герои»),
- Дж. Даррелл («Зоопарк в моем багаже», «Говорящий сверток»),
- М. Женева («Кроткий зверинец») и др.

Творчество Э. Сетон-Томпсона (1860-1946)

Сведения о жизненном и творческом пути писателя

Эрнест Сетон-Томпсон родился 14 августа 1860 года в английском городе Саут-Шильдсе (в семье потомственного судовладельца Джозефа Логана, из старинного рода Сетонов, и Алисы Томпсон). В 1866 г. семья переехала на необжитые земли в Канаду, где Томпсон имел возможность подолгу наблюдать за дикими животными и птицами в естественных условиях обитания. Будущий писатель закончил колледж изобразительных искусств в Торонто. Позднее он стал естествоиспытателем – натуралистом, официально занимал в Канаде должность государственного натуралиста. Основная цель, которую Томпсон реализовывал в своей естественно-научной и художественной деятельности, — «остановить, по возможности, бессмысленное и бесцельное истребление диких животных».

Эрнест Сетон-Томпсон создал себе мировую славу многочисленными книгами о животных, основанными на научном подходе. Первый сборник его рассказов под общим названием «Животные, которых я знал» был издан в 1898 году. Книга содержит восемь увлекательно написанных «биографий» разных зверей, основанных на невыдуманных фактах, снабжена рисунками автора – легкими набросками на полях книги, поясняющими текст и сливающимися с ним в одно целое. Затем последовали книги «Животные-герои», «Из жизни гонимых», «Нравы и психология диких животных», «Маленькие дикари». В 1940 году Э. Сетон-Томпсон издал автобиографию «Путь художника- натуралиста» (в русскоязычном сокращенном переводе – «Моя жизнь»), определив свой вклад в развитие познавательной литературы: « Мною... впервые обрисовано поведение животных. До сих пор были известны только басни, сказки о животных и такие рассказы, где животные разговаривают и ведут себя, словно люди, переодетые в шкуры зверей...» В автобиографии приведены выдержки из дневников, которые

Сетон-Томпсон вел в течение всей жизни (у него накопилось около пятидесяти томов дневниковых записей, частично использованных в художественном творчестве).

Особенности рассказов Э. Сетон-Томпсона:

- гуманистический потенциал (проблемы защиты животных, разумного поведения человека в природе, его ответственности за сохранение гармонии окружающего мира);
- героическая патетика в изображении мира природы;
- острая сюжетность;
- психологическое мастерство в создании образов животных (создание биографий животных; разработка выразительного портрета; использование психологической детали);
- эмоциональная напряженность повествования;
- особая роль автора (использование прямых и косвенных форм выражения позиции автора: оценочный эпитет, лексические сдвиги и др.);
- стилевое и языковое многообразие (соединение низкого и высокого стилей; сплав разговорной, книжной, научной лексики);
- познавательная и воспитательная ценность.

В дошкольное чтение вошли рассказы Э.Сетон Томпсона «Рваное ушко», «Чинк» (в сокращении) и др.

ТЕМА 7: ПОЭЗИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ

1. Специфика поэтической речи.

2. Русская поэзия XIX века в кругу детского чтения 3 Советская поэзия для детей.

4. Основные тенденции в развитии современной детской поэзии

5. Зарубежная поэзия в переводах на русский язык

Специфика поэтической речи

Слово поэзия в переводе с греческого означает творить. К поэзии относят стихотворные произведения в их сопоставлении с художественной прозой. Два основных типа искусства слова – поэзия и проза – различаются ритмостроением. Ритм поэтической речи создается отчетливым делением на стихи. Группа стихов, объединенных каким-либо формальным признаком, повторяющимся периодически, называется строфой (дистих, четверостишие, октава, онегинская строфа). Обычно строфы разделяются на письме интервалами. Форма стихотворного ритма, последовательно выраженного на протяжении всего произведения, образует размер (метр) стиха. В русском стихосложении выделяют двусложные и трехсложные размеры:

Двусложные размеры:

- Ямб (ударение на четные слоги);
- Хорей (ударение на нечетные слоги).

Трехсложные размеры:

- Дактиль (ударение на первом слоге);
- Амфибрахий (ударение на втором слоге);
- Анапест (ударение на третьем слоге).

Значимый признак стихотворного текста – рифма, или созвучие концов стихов – различается по объему (сложные, двусложные, односложные рифмы), по точности созвучия (точные, приблизительные, каламбурные рифмы), по месту

ударения – мужская (VI), женская (IV) и дактилическая (IW), по взаимному расположению строк – смежная (aabb), перекрестная (abab), кольцевая, или охватная (abba).

К средствам художественной выразительности поэтической речи относят фонику, тропы, фигуры.

Фоника, или звуковая организация стиха, в качестве основного элемента включает звуковой повтор: ассонансы (повторение гласных, преимущественно ударных звуков), аллитерации – повторение согласных звуков, преимущественно в начале слов («Пушки с пристани палат»).

Тропы, или употребление слов в переносном значении, распадаются на такие виды, как:

- метафора, т.е. скрытое сравнение, характеризуется перенесением свойств одного предмета на другой на основании общего принципа; («говор волн», «бронза мускулов»);
- олицетворение – особый вид метафоры, представляющий собой перенесение черт живых одушевленных существ на неодушевленные предметы и явления («сердце говорит», «река играет»);
- эпитет – образное определение предмета; в отличие от обычного прилагательного эпитет выделяет данный предмет из многих (тихий звон, гордый конь, снежное вино) и др.

Фигуры – речевые обороты, отступающие от реальной речи, применяемые для усиления экспрессии:

- анафора – одинаковое начало строчек или слов в начале нескольких стихов («Клянусь я первым днем творенья. Клянусь его последним днем»);
- эпифора – повторение конечных частей (звуков, слов, грамматических форм), смежных отрезков речи (строк, фраз): «За прогулы их не жучат. Их не мучат, их не жучат»;
- инверсия – нарушение естественного порядка слов («и смерти чуждой сей земли неупокоенные гости»);
- антитеза – резкое противопоставление («Они сошлись. Вода и камень. Стихи и проза. Лед и камень»).

Схема анализа стихотворного произведения для детей:

- Топика (содержание): идея, тема, проблема.
- Жанр (монолог, диалог, рассказ в стихах, стихотворная сказка, поэма, лирическое стихотворение, баллада).
- Автор и средства выражения его позиции.
- Поэтика: размер, ритм, интонации, особенности рифмы, средства художественной выразительности.

- Специфика ознакомления детей с текстом.

Русская поэзия XIX века в кругу детского чтения

(вид работы на лекции – микропреподавание, осуществляемое студентами)

А) Поэзия первой половины XIX в. в детском чтении:

- И.А. Крылов
- В.А. Жуковский
- А.С. Пушкин
- М.Ю. Лермонтов
- А.В. Кольцов

Б) Поэзия второй половины XIX в. в круге детского чтения Некрасовская школа:

- Н.А. Некрасов
- И.З. Суриков
- И.С. Никитин
- А.Н. Плещеев

Школа «чистой» поэзии:

- А.А. Фет
- А.Н. Майков
- А.К. Толстой
- Ф.И. Тютчев

В) Поэзия Серебряного века:

- И.А. Бунин
- К.Д. Бальмонт
- А.А. Блок
- С.А. Есенин
- **Советская поэзия для детей**

В развитии советской детской поэзии различают две ведущие тенденции: общественную и игровую. Первая тенденция ведет к творчеству Н.А. Некрасова (1821 – 1878), в стихах которого были поставлены проблемы социального звучания: положения народа, трудного крестьянского детства («Крестьянские дети»), несвободы в русском обществе («Соловьи»), антагонизма между классами («Мороз Красный нос»). В советский период общественную тенденцию развивают – В.В. Маяковский, С.Я. Маршак, С.В. Михалков и др.

Стихи В.В. Маяковского (1893–1930) для детей отразили тему революции, гражданской войны, трудового энтузиазма советских людей. Для реализации общественно – значимых идей поэт прибегал к игре: сюжетно – ролевая игра присутствует в «Кем быть?», игра-путешествие – в «Гуляем», игра ребенка с игрушкой – в стихотворении «Конь-огонь». Однако автор не ставил задачу глубоко раскрытия мира детей, детство осмысливается им как ступенька к взрослой жизни. Отметим такие свойства поэзии Маяковского, как наличие дидактического начала, выраженность авторской позиции. Заслуга В.В. Маяковского состоит в разработке новых жанров детской поэзии (стихотворная подпись, сатирические стихи, сказка в стихах), в использовании игры со словом.

Ведущими темами поэзии для детей С.Я. Маршака (1887-1964) стали тема труда («Почта», «Пожар», «Война с Днепром»), подвига во имя людей («Рассказ о неизвестном герое»), защиты Отечества («Почта военная»). Автору удалось добиться более многомерного раскрытия темы детства – как важного периода в человеческой жизни («Дети нашего двора»), в котором особое место занимает игра («Мяч», «Усатый-полосатый», «Великан»), Заслугой С.Я. Маршака следует считать «открытие» темы природы («Разноцветная книга», «Круглый год», «Лесная книга»), разработку ведущих жанров советской поэзии (поэма, баллада, лирическое стихотворение, стихотворная сатира и др.). В творчестве поэта получила отражение фольклорная традиция (повышенное чувство ритма, яркость и зримость образов, лаконичность используемых художественных средств).

Игровая тенденция получает яркое воплощение в поэзии ОБЭРИУ (содружество ленинградских поэтов Даниила Хармса, А. Введенского, Ю.

Владимирова, Н. Олейникова, Н. Заболоцкого и др.). В «заумной» поэзии для взрослых «обэриуты» эпатировали советское реалистическое искусство, отражали абсурдность времени. В детской литературе они явились родоначальниками нового типа юмора, основанного на алогизме, каламбуре, словесной игре.

Источником поэзии «обэриутов» являются жанры детского фольклора: дразнилки, считалки, скороговорки, небылицы, загадки, страшилки, кумулятивные сказки. Трансформируя, усложняя известный материал, обогащая его звуковой и ритмической игрой, словесными метатезами, «обэриуты» создают атематическую поэзию, разрушая нравственнодидактические штампы советского искусства. Отказ от морализаторства позволяет раскрыть особенности поведения, мышления, речи ребенка, показать дошкольника в игре, активном познании мира.

Поэзия ОБЭРИУ развивает логику и воображение ребенка, формирует юмористическое восприятие действительности, содействует развитию речи, экспериментированию в области слова. В чтение дошкольников прочно вошли «Иван Топорышкин», «Иван Иванович Самовар», «Игра» Д. Хармса, «Чудаки», «Оркестр» Ю. Владимирова, «Умный Петя» А. Введенского, «Как мыши с котом воевали» И. Заболоцкого. Традиции «обэриутов» развиваются в творчестве современных поэтов Ю. Мориц, Б. Заходера, Э. Успенского, А. Усачева и др. Приметы «обэриутского стиля» обнаруживаются в эксцентризме, игре, интеллектуализме, в игнорировании этических и политических тем.

Все стороны детской жизни, все виды деятельности ребенка получили отражение в творчестве классика советской поэзии А.Л. Барто (1906 – 1981). Героями ее книг являются дети от младенческого до подросткового возраста. Образ дошкольника, особо значимый для поэтессы, представлен в циклах стихов «Игрушки», «Младший брат», «Машенька растет», «Вовка добрая душа». А.Л. Барто отразила проблемы нравственного, духовного становления ребенка (показано формирование таких качеств, как ответственность, долг, деятельная доброта, отзывчивость). В сатирических стихах поэтесса выступила против детского ханжества, раннего прагматизма (сатира Барто лишена плакатности, не снимает многомерности образа – «Снегирь», «Жадный Егор»),

В поэзии А. Барто проявились ее педагогические взгляды: в стихах-монологических автор выступает в защиту детской игры, фантазии, воображения. Творчество поэтессы адресовано не только детскому, но и взрослому читателю, имеет емкий подтекст. К достоинствам художественной манеры автора следует отнести мастерскую стилизацию детской речи, умение воспроизвести лексику и интонации ребенка, разнообразие метрики, инновации в области рифмы.

Традиции А.Л. Барто в глубоком постижении внутреннего мира ребенка в современной поэзии развивают Я.Л. Аким, И.П. Токмакова и др.

Основные тенденции развития современной детской поэзии

Представители:

- Я.Л. Аким (сб. «Первый снег», «Разноцветные дома»);
- В.Д. Берестов (сб. «Читалочка», «По дороге в первый класс»);
- Е.А. Благинина («Улетают, улетели»);
- Б.В. Заходер (сб. «Мохнатая азбука», «Моя Вообразия»);
- Ю.П. Мориц (сб. «Букет котов», «Чудесные дела»);
- Э.Э. Мошковская (сб. «Дождик вышел погулять», «Дедушка Дерево»);
- Г.Б. Остер (сб. «Вредные советы»);

- Г.В. Сапгир (сб. «Забавная азбука»);
- Р.С. Сеф («Голубой метеорит»);
- И.П.Токмакова (сб.«Деревья», «Весело и грустно»);
- А.А. Усачев («Планета кошек», «Нестрашные страшилки»);
- Э.Н. Успенский («Если был бы я девчонкой», «Пластилиновая

ворона»)). Ведущие тенденции в развитии современной поэзии для детей:

- отказ от декларативности, тенденциозности, морализаторства в стихах для детей; замена публицистических жанров лирическими монологами, идущими от автора и ребенка;

- широта нравственной и эмоциональной палитры современной поэзии, взаимопроникновение тем в стихах; раскрытие патриотической тематики в аспекте значимости для ребенка малой Родины;

- усиление в поэзии философского начала, раскрытие общечеловеческих ценностей;

- акцентирование проблемы взаимодействия человека и природы, усиление экологических аспектов при изображении природных явлений;

- углубление психологизма, отражение действительности через призму восприятия ребенка, введение читателя в его внутренний мир;

- освоение игровых традиций ОБЭРИУ;

- активный жанровый и языковой поиск и др.

7.1. Зарубежные поэты – детям

Общественно значимая поэзия.

Джанни Родари (1920 -1980), Италия.

Сборники стихов:

- «Чем пахнут ремесла»;
- «Какого цвета ремесла»;
- «Чиччо».

Главные черты поэзии:

- сюжетность;
- дидактичность;
- наличие авторских акцентов;
- зримость образов;
- маршевые интонации;
- форма стиха – дистих;
- точность рифмы.

Перевод на русский язык:

Лучшие переводы принадлежат С. Маршаку.

Психологическое направление в поэзии Алан Александр Милн (1882 -1956),

Англия Сборники стихов:

- «В один прекрасный день» (перевод М. Бородинской),
- «Я был однажды в доме» (перевод Н. Слепаковой).

Главные черты поэзии:

- глубокое изображение внутреннего мира героя-ребенка;
- психологическая защита ребенка;
- наличие подтекста для взрослых;
- разработка жанра монолога;
- лиризм;

- игра со словом.

Переводы на русский язык:

С. Маршак, М. Бородинская, Г. Кружков, Н. Слепакова.

Поэзия абсурда и игры со словом Эдвард Лир (1812 -1888), Англия

Сборники стихов:

- «Книга абсурда»;
- «Нелепые песенки и истории»;
- «Новые нелепецы»;
- «Прогулка верхом».

Главные черты поэзии'.

- абсурд в поведении и мышлении героев;
- эксцентричность образов;
- многообразие форм комического;
- мажорность звучания стихов;
- использование гипербол и переверзий;
- словесная игра;
- разработка жанра лимерика.

Переводы на русский язык:

С. Маршак, И. Комарова, М. Фрейдкин и др.

Вопросы и задания:

- Выявите тенденции, общие для развития русской и зарубежной поэзии для детей.
- Обоснуйте сложность и привлекательность работы переводчика.
- Какие факторы следует учитывать, осуществляя ознакомление дошкольников с поэзией?
- Напишите мини-сочинение «Любимое стихотворение: впечатления детства».

ТЕМА 8: ДЕТСКАЯ ДРАМА

1. Специфика драмы как рода литературы
2. Понятие о народном театре
3. Жанровые разновидности детской драмы в русской и зарубежной литературе
4. Современный детский театр: направления деятельности 8.1.

Специфика драмы как рода литературы

Драма как род литературы содержит в себе изображение характеров и событий (как в эпосе) в непосредственном действии, речи, самовыражении (как в лирике). Драма строится на диалоге и монологе действующих лиц, высказывания героев имеют решающее значение в характеристике места и времени действия, в создании образов. Вмешательство автора в действие драмы ограничено: как правило, автор может использовать только ремарки, в которых дается внешняя характеристика действующих лиц, фиксируются детали интерьера, обстановки. Отличительными чертами драмы также являются концентрированность событий, острота и напряженность конфликтов, определенность характеров, их оформленность в ведущих чертах.

Драматические произведения композиционно состоят из актов, явлений, сценических эпизодов (картин). Драма рассчитана на театральную постановку, по

словам Гоголя, она «живет только на сцене. Без нее она, как душа без тела». Драма принадлежит одновременно и литературе, и театру.

Основными жанрами драмы как рода литературы являются комедия, трагедия, собственно драма. Древнейшие драматические жанры – трагедия и комедия – возникли за несколько веков до нашей эры в Греции. Драма как жанр появилась во второй половине XVIII в.

Трагедия представляет собой драматическое произведение, основанное на трагическом конфликте (пытаясь разрешить его, герой погибает). Трагедия изображает действительность как сгусток противоречий, вскрывает глубочайшие конфликты реальности в предельно напряженной форме. Героем трагедии всегда выступает незаурядная, сильная личность. Сущность трагедии, по мнению В.Г. Белинского, заключается в столкновении «естественного влечения сердца с нравственным долгом или ...непреодолимым препятствием». Такой конфликт представлен, например, в трагедии У. Шекспира «Ромео и Джульетта», где любви героев препятствуют вражда между их семьями и закон кровной мести. Важнейшие признаки трагедии обнаруживаются в пьесе А.Н. Островского «Гроза», где незаурядная героиня, в душе которой происходит борьба долга и «горячего сердца», противостоит всему «темному царству».

Комедией называют драматическое произведение, в котором высмеиваются негативные черты человека или общества. Герой комедии, как правило, внутренне несостоятелен, не соответствует своему положению, предназначению. Диапазон комедии необычайно широк: выделяют комедию характеров, в которой смешны сами характеры (комедия Ж. Мольера «Скупой»), комедию положений, где читатель (зритель) смеется над хитроумной интригой, сюжетной путаницей, ошибками («Комедия ошибок» У. Шекспира), лирическую, сатирическую комедию и др. Важнейшим средством комического эффекта в данном жанре выступает речевая комика: эпитетизм, несообразность с ситуацией, пародия, ирония, парадокс.

Разнообразной по характеру конфликтов является собственно драма. Подобно комедии, она воспроизводит преимущественно частную жизнь людей, изображает личность в ее драматичных отношениях с обществом. Как и трагедия, драма тяготеет к воссозданию острых противоречий, вместе с тем ее конфликты не столь напряжены и неразрешимы, допускают возможность благополучного разрешения. Не столь исключительными (по сравнению с трагедией) являются и ее характеры. Драма XIX-XX вв. является по преимуществу психологической (таковы, например, пьесы А.П.Чехова).

Кроме основных жанров, драматический род литературы включает мелодраму, фарс, водевиль, трагикомедию и другие разновидности. В развитии современной драмы явственно выражается тенденция к жанровой диффузии.

Понятие о народном театре

Вид культуры, известный многим народам мира – народный театр -по своему происхождению связан с древнейшими магическими обрядами и мистериями. Подъем народного театра (в европейских странах) приходится на XV-XVII вв. В XVIII-XIX вв. народный театр распространился повсеместно, в XX в. он вошел в сферу официального искусства. Формы народного театра разнообразны, их подразделяют на драматургические (с участием живых актеров) и кукольные.

В России XVIII-XIX вв. народный театр, продолжающий традиции скоморохов, являлся частью народной смеховой, или карнавальной, культуры. Популярностью у зрителя пользовался балаган (от перс. балахане – верхняя комната, балкон) – временный деревянный театр. На ярмарках в дощатых балаганах предлагались цирковые номера, демонстрировались восковые фигуры, ставились сатирические, героико-романтические и бытовые драмы (пьесы о дураках, барах, разбойниках, смелом Ермаке, жестоком царе Максимилиане и его непокорном сыне и др.). Большой успех имели «балконные комики» и «балаганные деды» – профессиональные ярмарочные острословы, исполняющие сатирические монологи на злобу дня.

Частью народной карнавальной культуры был обычай ходить ряжеными на Святки и Масленицу по дворам: используя игровые маски козла, медведя, «бабы», «мужика», «нечистой силы», ряженные разыгрывали комические сценки (по мнению современных ученых, с ряжением связан сформировавшийся в XX в. постфольклорный обычай приглашать к детям Деда Мороза и Снегурочку).

В народных драмах звучали песни, стихи, романсы (рифмованная, импровизированная речь балаганных зазывал получила название раешного стиха), причудливо совмещались «культурные» и площадные стили, вырабатывались приемы, позволяющие стойко удерживать внимание зрителей: наглядное изображение сильных страстей, быстрая смена действия, близкий народному сознанию социально-бытовой или исторический конфликт, вставные номера – пение, танцы, драки, шутки.

Народный кукольный театр, где «живое» показывалось через «неживое», использовал различные виды кукол: обрядовые (Масленица – чучело из соломы, обряженное в женское платье), потешные (Петрушка), декоративные (интерьерные), театральные (выполняли функцию двойного замещения: с одной стороны, замещали реальных или вымышленных персонажей, например, царя Ирода, Смерть; с другой – актеров). Представления кукольного театра, основанные на использовании метафоры, иронии, пародии, по традиции назывались комедиями, хотя, кроме собственно комедий, это могли быть трагедии, драмы, фарсы, балеты, оперы, пантомимы.

Одной из форм кукольного театра являлся вертеп (древнеслав. – пещера), получивший распространение на Украине, в Беларуси и России в XVI-XVII вв. Вертепная драма разыгрывала всегда один и тот же рождественский сюжет. В верхнем «этаже» вертепа (он представлял собой открытый со стороны зрителей ящик с двумя «этажами») показывались идеальные события (рождение Христа, поклонение волхвов), нижняя часть была декорирована как дворец царя Ирода (этому герою было суждено погибнуть от косы Смерти). Вертепная пьеса по своей сути являлась маленькой трагической оперой: исполнители-вертепщики (обычно школяры и бурсаки) пели все роли.

Свои кукольные театры имеют многие народы. Древнейшими из них являются индийский, греческий, турецкий, армянский, узбекский, китайский театры. Народный театр является прародителем домашнего и авторско-профессионального кукольного театра (крупнейший в мире кукольный театр, организованный в 1931 С.В. Образцовым, находится в Москве), его традиции ощутимы в кукольной мультипликации. Сегодня представления кукол активно используются не только для удовлетворения эстетических потребностей детей и

взрослых, но и в образовательных, а также психотерапевтических целях (методами куклотерапии проводят реабилитацию больных детей).

Жанровые разновидности детской драмы в русской и зарубежной литературе

Русская детская драматургия XVIII-XX вв. развивалась и росла в единстве со всей русской драматургией. Многие произведения отечественной классики («Борис Годунов» и «Маленькие трагедии» А.С. Пушкина, «Ревизор» Н.В. Гоголя, «Гроза» А.Н. Островского, «Вишневый сад» А.П. Чехова, «клоп» и «Баня» В.В. Маяковского и др.) вводили юного читателя в круг значительных исторических событий, пробуждали интерес к общественной жизни.

Заслуга создания первого в России детского театра принадлежит А.Т. Болотову (1738-1833), автору автобиографических записок, создателю «Детской философии», отразившей быт и нравы помещичьей среды. Увлечение театром привело Болотова к созданию пьес для детей. Показательной для литературы классицизма является пьеса «Несчастные сироты» (1780). Автор строго соблюдает три единства (места, времени, действия), делит своих героев на положительных и отрицательных (Злосердов, Благодетель). Вместе с тем Болотов учитывает интересы и вкусы детей: пьеса имеет четкий, однолинейный сюжет, ее события развиваются стремительно, концентрируются вокруг судьбы детей (помещик Злосердов пытается овладеть состоянием двух детей-сирот Серафимы и Ераста; от трагической развязки детей спасает граф Благодетель, который влюбляется в Серафиму и делает ей предложение).

Значительным явлением в развитии русского детского театра (и русской литературы в целом) стала сатирическая комедия Д.И. Фонвизина «Недоросль» (1782), поднимающая вопросы воспитания и образования подрастающего поколения. Объектом сатиры писателя является «аристократическая спесь родителей в сочетании с их варварским умом», создающая негативные условия для развития детей. Беспощадно, карикатурно выписан образ недоросля Митрофанушки, заявляющего: «Не хочу учиться, хочу жениться». Митрофан Простаков воплощает в себе тип простодушного дикаря времен российского Просвещения. В сатирической комедии звучит критика и по поводу тех церковных книг, которые на протяжении многих поколений внушали ученикам мысль о ничтожестве собственной личности («Аз же есмь червь...»).

Успех у детского читателя и зрителя имела пьеса А.Н. Островского «Снегурочка» (1873), представляющая собой феерию, веселое представление для праздничных спектаклей. Пьеса написана на сюжет народных сказок, широко использует другие формы фольклора, прежде всего календарную поэзию.

Одним из самых популярных жанров драматургии у детского читателя младшего возраста является пьеса-сказка. Как правило, в ее основе лежит известный сказочный сюжет, но принципы организации художественного мира здесь совершенно иные: пьеса-сказка строится по законам драматического жанра, в ее композиции четко выделяются экспозиция, завязка, кульминация и развязка, действие разделено на сценические эпизоды. Классические образцы пьесы-сказки представлены в творчестве Т.Г. Габбе, С.Я. Маршака, Е.Л. Шварца и др.

С.Я. Маршак (1887-1964) является организатором советского детского театра, автором пьес-сказок «Кошкин дом», «Сказка про козла», «Терем-Теремок» и многих других. Начав с маленьких одноактных пьес, выросших из

фольклора и напоминающих веселые подвижные игры, Маршак постепенно переходит к многоактным драматическим произведениям («Двенадцать месяцев», «Еоря бояться – счастья не видать», «Умные вещи»). Его пьесы, насыщенные музыкой, песнями, танцами, словесными турнирами, развивают богатые традиции народного театра.

Большим успехом у юных читателей и зрителей пользуется пьеса С.Я. Маршака «Двенадцать месяцев» (1943), написанная по мотивам народных сказок о падчерицах. Маршак разработал жанр лирической комедии со сказочно-фантастическим сюжетом. Пьеса имеет и сатирический подтекст, связанный с изображением мачехи и дочери, королевы и ее окружения. Необычна композиция книги: действие разворачивается то в русском сказочном пространстве (лес, изба, мачеха и дочка, солдат), то в мире западных сказок (королевский дворец, королева, профессор, канцлер, послы). Достаточно сложным, двуединым является драматургический конфликт: конфликт между мачехой, дочкой, королевой, другими далекими от природы героями и силами природы, воплощенными в братьях-месяцах, является в то же время конфликтом социальным, порождающим противоборство между мачехой и падчерицей, королевой и падчерицей. Характеры главных героинь, второстепенных персонажей являются более сложными образами, чем их фольклорные прототипы, что придает пьесе-сказке реалистическое звучание.

Жанр пьесы-сказки, отличающейся глубиной обобщения, написанной на материале современного быта, представлен в творчестве Е.Л. Шварца (1896-1958). Большинство его сказок-пьес («Голый король», «Красная шапочка», «Снежная королева», «Тень») имеет классический литературный первоисточник (чаще всего это сюжет сказок Х.К. Андерсена или Ш. Перро). Автор мастерски переосмысляет известный сюжет, наполняя содержание произведения актуальными идеями, в текст пьесы вводятся новые персонажи и атрибутика. Отличается от первоосновы и стилистика произведения (в «Красной шапочке», например, при сохранении сюжетной основы сказки Ш. Перро, изменяется характеристика действующих лиц: героиня показана смелой девочкой, в лесу она чувствует себя как дома, дружит с зверями и птицами; энергичной и бодрой показана бабушка; есть в сказке новые персонажи – лиса, зайцы, медведь; вместо охотника здесь действует милиционер).

Шварц использует самые разные сценические приемы, многоплановость содержания сказок обеспечивается неделимостью серьезного и смешного, лирического и иронического в осмыслении действительности. Произведения драматурга (в первую очередь пьесы «Голый король», «Тень», «Дракон», аллегорически изображающие диктаторское государство с его тактикой террора, подкупа, лжи и угроз) был издан в 1956 г., по ним начали ставить спектакли в СССР и за рубежом. Настоящим явлением культурной жизни страны стали экранизации «Обыкновенное чудо» (1978), «Убить дракона» (1988), подготовленные режиссером Марком Захаровым.

Театральная пьеса-сказка представлена и в зарубежной литературе. Создатель «Сказок для театра» итальянский писатель Карло Гоцци (1720-1806) разрабатывает жанр театральной «фьябы» (ит. – сказки), отличающейся яркой зрелищностью, живым динамическим сюжетом, веселой буффонадой (ит. – актерская игра, построенная на использовании подчеркнуто комических,

шутовских приемов), объединяющей фантастику с современной автору действительностью. Создавая свои пьесы, Гоцци опирается на традиции «комедии дель орте», или «комедии масок» (импровизированный комический спектакль, бытовавший в Италии с XVI в. до начала XVIII в.). Пьесы К. Гоцци востребованы у современного зрителя: «Любовь к трем апельсинам», «Король-олень» неоднократно ставились в Московском театре кукол С.В. Образцова, Белорусском театре кукол, были экранизированы.

Современный детский театр: направления деятельности
(на основе обзора детских театров Беларуси)

Белорусский республиканский театр юного зрителя

Первый Театр юного зрителя был открыт в Минске в 1931 г. и просуществовал до июля 1941 г. Торжественное открытие воссозданного театра состоялось в 1956 г. Первый художественный руководитель послевоенного ТЮЗа Л. Мозолевская развернула широкое сотрудничество с начинающими талантливыми белорусскими драматургами. В театре дебютировали И. Шамякин, А. Вольский, А. Махнач, А. Дударев и др.

Со сменой художественного руководства (в 1960-е г. театр возглавлял Б.Докутович) акцент делался на романтико-приключенческой и революционно-героической тематике. Событием театральной жизни тех лет стала яркая постановка на белорусской сцене пьесы В.В. Маяковского «Клоп» (1962).

В начале 70-х гг. творческое руководство театром возглавил Н. Шейко. В этот период в театре усилилась тенденция к более «взрослому» репертуару. Лучшим на фестивале молодежных театров Прибалтики и Беларуси был признан спектакль «С любимыми не расставайтесь» по пьесе А. Володина.

Заметные изменения в творчестве театра первой половины 90-х гг. связаны с деятельностью главного режиссера М. Абрамова. Театр внес свой вклад в возрождение национальной культуры (постановка поэмы М. Гусовского «Песня про зубра» в 1994 г.). Среди лучших спектаклей для старших школьников выделялись поставленный в жанре музыкальной комедии «Банкрот» (по пьесе А.Н. Островского «Свои люди – сочтемся») и остродраматическая, эмоционально насыщенная психологическая пьеса «Сотворившая чудо» У. Гибсона (1994).

Во второй половине 1990-х годов новый художественный руководитель театра А. Андросик определяет основное направление деятельности театра под девизом «Театр для детей и родителей». В этот период проводились Дни семьи в театре, конкурсы с характерными названиями («Любим театр с детства»). Программным стал трогательный спектакль о доброте и благородстве «Маленький лорд Фаутлерой» по повести англоамериканской писательницы Ф. Бернет (в 1998 отмечен премией конкурса на лучший спектакль для детей в драматических театрах Беларуси). Успешным было новое обращение к драматургии К. Гоцци «Счастливые нищие» (1997) – озорное театральное представление в стиле комедии дель арте с прологом белорусского поэта Г. Бородулина (постановка московского режиссера Н.Шейко).

Репертуарная политика сегодняшнего ТЮЗа, возглавляемого Н. Башевой, направлена на возрождение интереса современного зрителя к шедеврам западноевропейской, русской и белорусской классики. Особое внимание уделяется постановкам для самых маленьких. Продолжает действовать театр для

детей с родителями, репертуар которого пополнился новыми постановками, такими как «Золотое сердечко» С. Науменко, «Полианна» по повести Э.

Портер. Наиболее яркими постановками последних лет считаются спектакли «Сестра моя Русалочка» Л. Разумовской (дипломант фестиваля «Надежда- 2001»), «Полет в страну мечтаний» М. Варфоломеева, рождественская сказка- притча «Дорога на Вифлеем» (дипломант фестиваля «Молодеченская сакавица- 2001») и др. В текущем репертуаре ТЮЗа – 26 спектаклей, каждый сезон театр выпускает не менее трех премьер.

Белорусский государственный театр кукол

Белорусский государственный театр кукол – один из ведущих театральных коллективов страны – был создан 15 июля 1938 г. в Гомеле. Первое время пьесы, эскизы кукол и декораций театр брал у московского Центрального театра кукол под управлением С. Образцова. Поиски оригинальной драматургии завершились в предвоенный период с появлением пьесы В. Вольского «Дед и журавль».

Новое время в истории театра связана с переездом его коллектива в Минск в 1950 г. (главный режиссер театра А. Лелявский, художник Л. Быков). Почти тридцатилетний период в жизни минских кукольников отмечен становлением самобытной режиссерской и сценографической культуры, появлением оригинальных спектаклей для детской и взрослой публики. Со второй половины 1970-х г. актеры все чаще выходят из-за ширмы и действуют не от имени куклы, а вместе с нею.

Сегодня в Белорусском государственном театре кукол ставятся произведения национальной и мировой классики, среди них – Я. Колас, Я. Купала, В. Маяковский, Г. Гауптман, К. Гоцци, У. Шекспир, А. Чехов и др. Зрелищные постановки театра привлекают внимание свежим прочтением традиционных и современных произведений, выразительной сценографией, яркими актерскими работами, оригинальным музыкальным сопровождением, использованием новых типов кукол. В 2008 г. постановлением Совета Министров Республики Беларусь театру присвоено звание «Заслуженный коллектив Республики Беларусь».

Минский областной театр кукол (г. Молодечно)

Кукольный театр «Батлейка» (батлейка представляет собой двухстворчатый шкаф в виде дома или церкви, створки которого раскрываются, демонстрируя горизонтальные ярусы-сцены с прорезями для ведения кукол) был создан в Молодечно, культурном центре Минской области, в 1990 г. Директором и художественным руководителем театра долгие годы был известный белорусский театральный деятель С. Юркевич. С самого начала «Батлейка» ориентировалась на старинные традиции белорусской культуры, считая своей миссией возрождение и укрепление национально-культурной Беларуси. Несмотря на название, театр работает не только в батлеечном жанре. На молодеченскую сцену выходили куклы разных систем, игрались пьесы разных жанров и направлений. Однако визитной карточкой театра стала именно «Батлейка» – спектакль «Меч анела» И. Сидорука. Театр является призером и участником многих международных фестивалей. «Батлейку» знают зрители Украины, России, Молдовы, Сербии, Хорватии, Польши, Германии, Италии.

Сегодня в репертуаре театра 22 спектакля, 90% из них – сказки на белорусском языке.

Краткая информация о детских театрах в областных центрах

- Брестский областной театр кукол (создан в 1963 г.);
- Гомельский государственный театр кукол (создан в 1968 г.);
- Гродненский областной театр кукол (официально открыт в 1980 г.);
- Могилевский областной театр кукол (создан в 1976 г.);
- Белорусский театр «Лялька» (Витебск) (основан в 1985 г.).

Вопросы и задания:

- Представьте жанровые разновидности драмы схематически (в виде таблицы, схемы, рисунка).
- Приведите примеры реализации традиций народного театра в современный период.
- Напишите мини-сочинение на тему «Мои первые театральные впечатления».

ТЕМА 9 ДЕТСКАЯ ПЕРИОДИКА

1. Обзор периодических изданий для детей XIX века

2. Советская детская периодика

3. Современные детские журналы

9.1. Обзор периодических изданий для детей XIX века

Первый в России журнал для юного читателя появился в конце XVIII в., его издателем был Н.И. Новиков. Имеющий емкое название «Детское чтение для сердца и разума» (1785-1789) журнал был адресован детям в возрасте от шести до двенадцати лет и выходил еженедельно в качестве приложения к газете «Московские ведомости». В журнале публиковались произведения разных жанров: познавательные статьи, повести, рассказы, пьесы, сказки, басни, загадки и др. Публикации «Детского чтения» отличались правильным разговорно-эмоциональным языком, дидактический материал подавался в форме обращения к маленькому читателю, совета, аллегории. О журнале Н.И. Новикова, отличающемся демократической, гуманистической направленностью, высоко отзывались многие деятели русской науки и культуры (С.Т. Аксаков, В.Г. Белинский, Ф.М. Достоевский, Н.И. Пирогов и др.).

В XIX веке в России издавалось значительное количество детских журналов: «Друг юношества» (1807-1815), «Новое детское чтение» (1819-1824), «Библиотека для воспитания» (1843-1846), «Новая детская библиотека» (1847-1849), «Подснежник» (1858-1862), «Звездочка» (1842-1863), «Лучи» (1850-1860), «Задушевное слово» (1876-1917) и др.

Реалистическую направленность имел журнал профессора П.Г. Редкина «Новая детская библиотека» (высокую оценку изданию дал В.Г. Белинский). Журнал отличался популяризацией науки и техники (очерки «О Луне», «Об атлантическом океане», «О машинах»), пропагандой произведений зарубежных авторов (публиковались переводы сказок Х.К. Андерсена, пересказы «Илиады» и «Одиссеи» и др.).

Заметным явлением в детской периодике стал журнал «Подснежник» (издатель – критик В.Н. Майков). Адресованный читателям детского и юношеского возраста, он печатал реалистические произведения современных

русских авторов, стремился расширить круг детского чтения за счет переводных авторов (произведения У. Шекспира, Х. Андерсена, Г. Бичер-Стоу, Э. Гофмана, братьев Гримм).

Журнал «Звездочка» (издавался детской писательницей А.О. Ишимовой) воспитывал читателей – девочек младшего возраста – в православном ключе, в духе преданности царю, уважения семейных традиций. Важной темой журнальных публикаций стала история Отечества, представленная в виде бесед автора с читателем («История России в рассказах для детей»), бесед детей с матерью («Маменькины уроки»), путевых записок («Дорожный журнал»), переписки детей. А.О. Ишимова стремилась приблизить свои произведения к разговорной речи, стиль ее текстов отличался образностью, живостью, простотой.

«Долгожитель» детской периодики XIX в. – журнал «Задушевное слово» – выходил вплоть до 1917 г. В нем сотрудничали хорошо известные массовому читателю детские писатели Л. Чарская, К. Лукашевич, А. Пчельникова и др. Демократическая критика, однако, считала «Задушевное слово» «гостинодворским изданием», проповедником обывательских представлений.

Популярностью у самого маленького читателя пользовался издаваемый Т.П. Пассек журнал «Игрушечка» (1880-1912). В каждом номере журнала помещались сказки, занимательные рассказы, стихи, биографии знаменитых людей, природоведческие очерки, в журнале были представлены отделы «Игры и ручной труд», «У рабочего стола» и др.

Чисто развлекательный характер носили материалы журнала для детей младшего возраста «Светлячок» (1902-1910). Редактором и издателем «Светлячка» был писатель А.А. Федоров-Давыдов. К сильным сторонам издания следует отнести многочисленные приложения – игры, забавные игрушки, поделки.

Лучшим иллюстрированным изданием для детей среднего возраста считался журнал «Тропинка» (1906-1912), в оформлении которого принимали участие известные художники И. Билибин, М. Нестеров. С журналом сотрудничали поэты и писатели «Серебряного века» А. Блок, К. Бальмонт, А. Ремизов и др. В «Тропинке» публиковались фольклорные сказки, легенды, былины в обработке для детей.

Конец XIX в. отмечен демократизацией детских журналов, поворотом к читателю из рабочей среды, публикацией рассказов, повестей, очерков и стихотворений выраженной социальной направленности. Показателен в этом плане журнал «Маяк» (1909-1918), редактируемый последователем идей Л.Н. Толстого писателем И.И. Горбуновым-Посадовым. Издание было адресовано детям среднего и старшего возраста (существовал и специальный отдел «Для маленьких»), В «Маяке» публиковались произведения Н.К. Крупской, Демьяна Бедного, других пролетарских поэтов. Новаторской для детской журналистики стала разработка рекомендательно-библиографического отдела и раздела «Письма наших читателей и ответы на них».

Советская периодика для детей

В становлении советской детской периодической печати значимую роль сыграл журнал «Северное сияние» (1919-1920). В основанном А.М. Горьким издании наметили продолжение прогрессивные традиции русской детской литературы: стремление приобщить маленького читателя к реальной жизни, воплощение идеи уважения к человеку труда, воспитание в детях «духа активности, интереса к силе разума». На страницах журнала печатались произведения с новой идейно-художественной направленностью, много места

уделялось научно-познавательным сказкам, рассказам, очеркам (отдел «Клуб любознательных»). Однако журналу не удалось избежать декларативности, художественной примитивности (от этих недостатков «страдали», в первую очередь, поэтические тексты).

«Костяк» советской детской литературы объединили вокруг себя созданные в Петрограде журналы «Воробей» (основан в 1923 г. при Студии детской литературы Института дошкольного образования), «Новый Робинзон» (1924-1925). Талантливые писатели В. Бианки, Б. Житков, С. Маршак, К. Чуковский, Е. Шварц, художники Б. Кустодиев, И. Лапшин, А. Пахомов, Н. Тырса активно участвовали в напряженных поисках содержания и формы публикаций для детей. Большой удачей «Нового Робинзона» стали разделы «Лесная газета» (из номера в номер его вел В. Бианки), «Бродячий фотограф» (под редакцией Б. Житкова), «Лаборатория «Нового Робинзона» (руководитель – М. Ильин) и др.

Традиции «Нового Робинзона» были продолжены в ленинградских журналах «Чиж» (1928-1935), «Еж» (1930-1941). Сотрудниками и авторами журналов были Б. Житков, С. Маршак, Н. Олейников, Е. Чарушин, Е. Шварц, поэты-«обэриуты» А. Введенский, Ю. Владимиров, Д. Хармс. По мнению Н. Чуковского, «никогда в России, ни до, ни после, не было таких искренне веселых, истинно литературных, детски озорных журналов». В «Чиже» («Чрезвычайно интересный журнал») и «Еже» («Ежемесячный журнал») печатались веселые и увлекательные истории (например, о приключениях умной Маши), сказки народов мира, зарубежная классика (произведения Х. Андерсена, братьев Еримм, В. Еауфа в пересказе А. Введенского; «Приключения Еулливера», «Тиль Уленшпигель», «Еаргантюа и Пантагрюэль» в пересказе Н. Заболоцкого). Предназначенный дошкольникам «Чиж» был наполнен стихами-перевертышами, шутками, играми, задачами, практическими заданиями для маленького читателя. В «Красной Шапочке» (разнообразный журнал в журнале) печатали свои экспериментальные произведения редакторы Е. Шварц и Н. Олейников. Не имела аналогов в детской периодике деятельность художников-журналистов В. Конашевича, В. Лебедева, А. Пахомова, Н. Раддова, Е. Чарушина, обладающих обширной эрудицией, глубоким знанием жизни и детской психологии.

К общественно-политическим изданиям советского времени относится журнал «Пионер» (издавался с 1924 г.), в его содержании значимое место занимала публицистика. С течением времени на страницах «Пионера» стали публиковаться художественные произведения (преимущественно гражданско-патриотической тематики). С журналом тесно сотрудничали А. Гайдар, Л. Кассиль, Л. Пантелеев и др.

Советская периодика послевоенного периода отличалась четкой возрастной ориентацией и специализацией. Так, дошкольникам предназначался журнал «Веселые картинки», младшим школьникам – «Мурзилка», подросткам – «Пионер», «Костер», молодежи – «Юность». На читателя школьного возраста были рассчитаны научно-познавательные журналы «Юный натуралист», «Юный техник». Педагоги и родители получали исчерпывающую информацию о детской книге благодаря журналу «Детская литература» (организован в 1932 г.), отражающему ведущие тенденции развития отечественной и мировой детской литературы, освещающему вопросы теории и истории искусства для детей (литература, театр, кино, книжная графика). Авторами журнала выступали

критики (Б. Бегак, В. Смирнова, Л. Разгон, С. Рассадин, М. Петровский, С. Сивоконь, Е.Таратура), писатели, искусствоведы, ученые.

«Веселые картинки» – юмористический журнал для дошкольников – начал издаваться с 1956 г. Здесь публиковались стихи, короткие рассказы, песенки, загадки развивающей и юмористической направленности. С журналом сотрудничали ведущие детские писатели Я. Аким, В. Берестов, С. Михалков, Н. Сладков, И.Токмакова, Э. Успенский и др. В оформлении «Веселых картинок» принимали участие художники разных поколений (Ю. Васнецов, А. Каневский, В. Сутеев, Н.Чарушин). В современный период журнал обогатился новыми познавательными рубриками («Учимся вместе с веселыми человечками», «Занимательная геометрия», «Давайте сравнивать»). Значительное место в нем стали занимать материалы, знакомящие дошкольников с отечественной и зарубежной историей (пересказы «Слова о полку Игореве», «Подвиги Геракла» и др.).

«Долгожителем» советской периодики является журнал «Мурзилка» (выходит с 1924 г.). Авторами «Мурзилки» (для названия взят персонаж из журнала XIX в. «Задумчивое слово») были А. Гайдар, С. Маршак, К. Паустовский, М. Пришвин, К.Чуковский и другие известные писатели. Издание иллюстрировали А. Дейнека, Е.Рачев, Е. Чарушин, М. Черемных. В «Мурзилке» печатались художественные и научно-познавательные произведения, фантастика и приключения, были представлены развивающие и занимательные материалы. Так, разделы «Мурзилкин клуб», «Мурзилкина почта» предназначались для вовлечения читателя как в серьезные дела, так и в игру. Современный журнал «Мурзилка» стремится сохранить и укрепить традиционную связь с читателями через такие формы общения, как письма, анкеты, встречи, дающие информацию о жизни современных детей.

Современные детские журналы

Периодика для детей, начиная с 1990-х гг. переживает бурный период, связанный с процессами распада и переустройства культурного пространства, сложившегося в 20-80-е годы XX в. В начале 90-х годов продолжают выходить хорошо известные детям журналы, однако их содержание, авторский состав обновляются. Будущие позиции удерживает старейший журнал для малышей «Веселые картинки», служащий испытательной площадкой и школой для художников (стиль издания задается в первую очередь рисунками Виктора Чижикова). Лидером среди читателей младшего школьного возраста остается журнал «Мурзилка», использующий логотип известного персонажа, реализующий разнообразные приемы диалога с читателем (переписка, задания, конкурсы, анкеты, игры, кроссворды и др.), отличающийся богатством текстового содержания.

Первым «перестроечным» журналом становится московский «Трамвай» – «журнал детского авангарда», на страницах которого осуществляется апробация свежих стилевых идей. Во второй половине 90-х годов «Трамвай» сменяется журналом «Куча мала», в начале XXI в. возникает еще ряд журналов игрового направления – «Карапуз», «Вовочка» (последний отличается установкой на школьный фольклор и устный детский юмор). Интересна тенденция «отпочкования» игровых журналов от популярных кинопроектов. Так, для малышей выпускается журнал «Хрюша и компания», для школьников выходит

«Ералаш», в котором существенное внимание уделяется детскому творчеству, комическим сюжетам из школьной жизни.

В современный период активно издаются журналы учебнопознавательной направленности (их выходит значительно больше, чем художественных). Так, детям в возрасте от 6 до 10 лет предназначены журналы «Колокольчик», «Веселые уроки», «АБВГД», в которых проходят проверку новые формы подачи учебного материала, позволяющие сделать учебу легким и приятным занятием. Материал о природе и животных содержат «Сеоленок», «Чудеса и тайны планеты Земля», «Неугомонные детки». Получают распространение журнальные «семейства»: например, журнал экологической направленности «Свирелька» имеет своим адресатом малышей, «Свирель» – учеников начальных классов, «Лазурь» – подростков. Адресованный детям среднего и старшего школьного возраста популярный журнал «Юный техник» имеет «младшего брата» «А почему?» (подобную тенденцию можно наблюдать и в белорусской детской журналистике).

Следует отметить появление «толстых» детских журналов. Так, с 1999 г. издается альманах «Колобок и Два жирафа», на творческую площадку которого допускаются писатели с экспериментальными, необычными в жанровом отношении художественными произведениями. Своеобразным антиподом «Колобка...» является «Детская роман-газета», публикующая прозаические произведения серьезного социально-этического содержания. Журнал со старым названием «Детское чтение для сердца и разума» публикует произведения классических и современных авторов, развивая традиции серьезного чтения. Для самых маленьких читателей издается литературный «Журнал сказок», каждый номер которого посвящен интересной и поучительной сказке. Задачи литературного образования читателей решает журнал «Кукумбер» (для детей младшего возраста), рассказывающий о поэтах и писателях (рубрика «Доска почета и уважения»), о героях мировой детской литературы (раздел «Героическое интервью»), «Кукумбер» публикует стихи, сказки, иронические рассказы, словесные игры; переводные произведения.

Помимо журналов, для современного детского читателя издаются газеты («Жили-были», «Детская газета», «Незнайка», «Шапокляк», «Зорька», «Пионерская правда»). Возрождается традиция дореволюционных гимназий и школ – издание газет, авторами которых являются дети и подростки.

Белорусские детские журналы (краткая информация).

Одним из самых читаемых в Беларуси детских журналов является «Вяселка» – ежемесячный журнал для детей дошкольного и младшего школьного возраста, издаваемый на белорусском языке (выходит с 1957 г.). Создатель журнала, классик белорусской детской литературы Василь Витка посвятил изданию более 17 лет своей жизни. Главными редакторами в последующие годы были Евдокия Лось, Анатолий Гречанников, Владимир Липский (осуществляет руководство журналом с 1978 г.). «Вяселка» является литературно-художественным изданием: на его страницах публикуются произведения современных белорусских писателей – Андрея Александровича, Николая Гамолки, Василя Зуенка, Владимира Коризны, Рыгора Нехая, Эдди Огнецвет, Станислава Шушкевича, Алеся Якимовича и др. Основную задачу авторы журнала видят в национально-патриотическом воспитании читателей, в привитии

любви к своему Отечеству (через родной язык, фольклор, историю и культуру народа). «Вяселка» имеет статус европейского журнала, в его оформлении принимают участие лучшие художники Беларуси.

Познавательные-развивающие задачи с успехом решает журнальная «семья»: «Рюкзачишка» (для детей 4-7 лет), «Рюкзачок» (для детей 7-12 лет), «Рюкзак» (для читателей 12-16 лет). Открывающий серию журнал «Рюкзачок» издается с апреля 2005 г. (главный редактор – Н.Ванина), материалы печатаются на русском, белорусском и английском языках. «Рюкзачок» имеет вкладку с музыкальным диском (представлен белорусский фольклор, этническая музыка разных стран, звуки природы, озвученные профессиональными актерами художественные произведения разных жанров, стихи и песни на английском языке и др.). Среди любимых детских рубрик – «Славутыя іменны», «Староню псторый», «Мир природы», «Галерея», «Спорт», «Изостудия», «Отдохни!» и др.

Современной детской периодике приходится выдерживать нелегкую конкуренцию с рекламными образами западных журналов (Барби, Микки Маус, Принцесса и др.), ее естественное развитие «тормозится» интересами торгово-издательского бизнеса, ориентированного на продвижение «проекта», легко продаваемого «литературного продукта» (имеющие гендерную направленность «гламурные» журналы, издания с чисто развлекательной направленностью). Желание издателей соответствовать современным технологиям приводит к появлению веб-журналов, использующих возможности виртуальной игры («Загадочный мир», «В гостях у Золушки», «Почитай-ка»),

ТЕМА: ЖАНР ИЛЛЮСТРАЦИИ В ДЕТСКОЙ КНИГЕ

1. Иллюстрация как вид искусства
 2. Этапы развития книжной графики
 3. Художники-иллюстраторы детских книг
- 10.1. Иллюстрация как вид искусства

Иллюстрация в переводе с латинского (illustratio) означает живое описание, наглядное изображение. Существует несколько значений слова «иллюстрация»: объяснение с помощью наглядных примеров; изображение, сопровождающее, дополняющее и наглядно разъясняющее текст; область изобразительного искусства, связанная с образным истолкованием литературного произведения. В узком смысле слова под иллюстрацией подразумевают рисунки или гравюры, напечатанные вместе с литературным текстом в книге и непосредственно связанные с содержанием, фабулой и идеями литературного произведения.

Книжная иллюстрация не является простым добавлением к тексту, она представляет собой художественное произведение определенного времени. В творчестве художника находят выражение особенности социальной психологии эпохи, характер общественных отношений, национальные художественные традиции, идейно-художественные изыскания времени.

Важнейшей особенностью иллюстрации является двусторонность ее природы: являясь дополнением, пояснением, «освещением текста», она имеет и самостоятельное значение. Иллюстратор книги выступает не только как интерпретатор, толкователь литературного произведения, но и как творец совершенно нового произведения искусства (искусства книжной графики). В содержании иллюстраций отражается личность художника (его психология, восприятие художественного произведения, фантазия, творческий дар).

Целиком принадлежит художнику графическая форма иллюстрации, он сам определяет характер оформления книги, его настроение, жанровый строй, осуществляет отбор выразительных средств (к «языку» книжной графики относятся линия, штрих, пятно, силуэт, цветовая гамма, орнаментальные мотивы, шрифтовые композиции и др.). Книжная иллюстрация, тесно связанная с декоративным и полиграфическим оформлением книги, нередко образует вместе с ним целостное единство книги как произведения декоративноприкладного искусства.

В зависимости от размера и расположения в книге выделяют следующие виды иллюстраций:

- иллюстрация на обложке или переплете отражает самое главное, существенное в литературном произведении; может относиться к важнейшему моменту текста или отражать его характер в целом;

- иллюстрация-фронтиспис располагается перед титульным листом, на левой стороне разворота титульного листа, передает общий характер произведения, раскрывает главную идею, ведущие темы книги; нередко представляет собой портрет писателя или главного героя;

- иллюстрация-заставка помещается в начале части или главы книги; как правило, находится вверху страницы, отделяясь от текста белым полем; заставка помогает читателю сосредоточить внимание на новом материале, эмоционально на него настроиться;

- иллюстрация полосная (на всю страницу), полуполосная, разворотная (на двух страницах,), оборонная (небольшой рисунок, окруженный текстом), рисунки на полях: указанные виды иллюстраций располагаются внутри текста, выбор формата определяется в зависимости от значимости иллюстрируемого события; для разворотных или полосных иллюстраций выбирают наиболее важные события произведения, менее значимые отображают на маленьких оборонных иллюстрациях или рисуют на полях;

- иллюстрация-концовка помещается в конце части, главы или всей книги; как и заставка, она может быть сюжетно-тематической, орнаментально-декоративной или символической (заставки и концовки должны быть выполнены в одном стиле, так как они взаимосвязаны и нередко находятся рядом на книжном развороте).

По характеру связи с текстом иллюстрации делятся на повествовательные и метафорические. Повествовательные иллюстрации (портреты, предметно-пространственные изображения, иллюстрации действия, психологические иллюстрации) достаточно точно раскрывают содержание текста, обыкновенно они представляют собой иллюстративные серии.

Метафорические иллюстрации, обобщающие мысли автора в символической форме, могут не иметь непосредственной связи с близлежащим текстом, они отражают содержание произведения не по сюжетной, а по ассоциативной линии. Метафорические иллюстрации подразделяются на иллюстрации настроения или состояния (иллюстрации к стихотворениям); аллегорические, передающие мысли автора иносказательно (иллюстрации к басням, сказкам); синтетические, представляющие собой соединение разновременных и разноразмерных моментов в одной композиции. Совмещение разных видов иллюстрации способствует более полному раскрытию

литературного содержания, повышает его художественно-образную выразительность.

Необходимость иллюстраций в книге для детей обусловлена возрастными особенностями развития ребенка (особенностями психики, мышления, восприятия художественной литературы). Помимо функции наглядности, облегчающей процесс понимания и усвоения содержания текста, иллюстрация выполняет просветительскую, художественную, идейно-воспитательную функции. Она содействует формированию эстетического вкуса ребенка, развивает ассоциативное мышление, учит восприятию образа, цвета, пропорций. Психологи сравнивают процесс рассматривания иллюстраций в книге с интеллектуальной игрой (игра с образами, созданными с помощью специфических средств книжной графики).

10.2. Этапы развития книжной графики

Развитие иллюстрации тесно связано с историей книги. Первоначально рукописи иллюстрировались миниатюрами. После изобретения книгопечатания и ксилографии (появление европейской ксилографии относится к XV в.) иллюстрация становится важным средством распространения религиозно-дидактических, а позднее гуманистических и реформационных идей. Ранние иллюстрации вырезались на одной доске с текстом, а затем отдельно от нее и помещались вместе с набором. Они отличались лаконизмом обобщенных контуров, гармонизирующих с рисунком шрифта.

В XVI в. в искусстве иллюстрации растет стремление к передаче глубины пространства, живописных эффектов. Крупнейшими мастерами иллюстрации эпохи позднего средневековья и Возрождения были А. Дюрер в Германии, У. Граф в Швейцарии, Ж. Дюве во Франции, Тициан в Италии. С конца XVI в. в иллюстрации преобладает техника гравирования на меди. Иллюстрация превращается в самостоятельную композицию, которую исполняли на отдельном листе и вклеивали в текст. Особое внимание уделяли фронтиспису, построенному наподобие барочной триумфальной арки.

В XVI-XVII вв. возникают русские, украинские и белорусские иллюстрации (ксилографические и на меди). Первыми детскими иллюстрированными книгами являлись Буквары. Чтение и рассматривание картинок было непосредственно связано с процессом обучения. В знаменитом «Лицевом букваре» Кариона Истомина (1694) текст и иллюстрации были гравированы на меди Леонтием Буниным. Иллюстрации, изображающие предметы быта, природные объекты, мифологические образы, отличались наглядностью, четкостью, высокой художественностью. На каждом листе, помимо рисунков, художник давал интересные начертания буквы, среди которых выделялась заглавная буква в виде фигурок людей («М» состояла из фигур мужчины и женщины, «ять» изображал воин с пращей). Историю русской книжки-картинки в дальнейшем продолжили азбуки «Подарок русским детям на память об Отечественной войне 1812 года» М.И. Теребенева, «Увеселительная азбука» К.А.Зеленцова», «Азбука в картинках» А.Н. Бенуа.

В XVIII в. связь иллюстрации с книгой становится более прочной. Широкое распространение получает изысканная виньетка, отражающая главные моменты повествования, выявляющая их внутреннюю связь. Развивается принцип иллюстративной серии (Ф. Буше во Франции, У. Хогард в Великобритании,

Дж.Пьяцетта в Италии). На рубеже XVТТТТ-ХТХ вв. появляются более гибкие и дешевые изобразительные средства – политипаж (печатные формы, многократно используемые как типовые иллюстрации в книгах) и литография (способ печатания, при котором рисунок наносят на плоскую поверхность специального камня-известняка). Для XIX в. характерны как законченные иллюстрации – композиции на отдельных листах, так и беглые наброски в тексте. Иллюстрации этого времени проникновенно воссоздают эмоциональную атмосферу произведения, основываясь на широком диапазоне чувств – от мистики до народного юмора (Г. Доре – Франция; А. фон Менцель – Германия; Х.К. Браун – Великобритания; А. Агин (Россия)).

В конце XIX в. появилась фотомеханическая репродукция, дающая неограниченную свободу репродуцирования любого изображения. Возможности иллюстрации резко увеличиваются, она отличается

многообразием техник. В то же время станковый характер многих иллюстраций нередко приводит к утрате единства иллюстрации и книги в целом. К достижению синтетического единства иллюстрации со шрифтом и орнаментальными элементами оформления стремились в Великобритании У. Моррис, О. Бердсли; в России – Е.Д. Поленова, В.М. Васнецов, И.Я. Билибин. Проблемы декоративной связи иллюстрации и книги, эмоциональной выразительности книжного рисунка решали в России мастера «Мира искусства» (А.Н. Бенуа, М.В. Добужинский, Е.Е. Лансере и др.). Их иллюстрации стилистически соответствуют литературному тексту, изображаемой эпохе.

В XX в. особое значение обретает интерпретация художественного текста. Иллюстрация нередко становится вольным ассоциативным аккомпанементом произведения, допускающим многозначность его толкования (иллюстрации М.Дени, А. Матисса, П. Пикассо во Франции, Ф. Мазереля в Бельгии, Х. Эрни в Швейцарии, Р. Кента в США).

Советская книжная иллюстрация направлена на решение в первую очередь задач идейного-эстетического воспитания. 1920-е гг. для советской иллюстрации являются периодом расцвета ксилографии (В.А. Фаворский, А.И. Кравченко), рисунка (В.М. Конашевич, В.В. Лебедев, Н.А. Тырса), зарождения фотомонтажа, появления элементов плакатности. Для 1930-х – начала 1950-х гг. характерно стремление к передаче специфики психологической стороны повествования, к реалистической достоверности образов, к созданию многолистных серий (Д.А.Шмаринов, Е.А. Кибрик, Кукрыниксы, А.Ф. Пахомов). Иллюстрация сближается со станковой графикой (угольный или карандашный рисунок, литография).

Необычайно разнообразна советская графика второй половины XX в., следующая лучшим традициям предшествующих лет. Многочисленные иллюстрации к произведениям русской и зарубежной литературы создают О.Е. Верейский, В.Н. Еоряев, А.М. Каневский, Т.А. Маврина и др. Сотрудники детского отдела Ленинградского отделения Государственного издательства художники Ю.А. Васнецов, В.М. Конашевич, В.И. Курдов, В.В. Лебедев, Н.П. Лапшин, А.Ф. Пахомов, Н.А. Тырса, Е.И. Чарушин участвуют в создании новой системы оформления детской книги. В своей деятельности они руководствуются психологией детского возраста, расширяя познавательные, нравственно-эстетические и творческие возможности иллюстрации.

Художники-иллюстраторы детских книг

Билибин Иван Яковлевич (1876- 1942) – знаменитый русский график и театральный художник, критик, этнограф, член объединения «Мир искусства». И.Я. Билибин создал значительное количество иллюстраций, виньеток, заставок, инициалов для журналов, театральных программ, буклетов, открыток, плакатов, издательских марок и др. В золотом фонде русской книжной графики остались иллюстрации Билибина к русским народным сказкам «Сестрица Аленушка и братец Иванушка», «Белая уточка», «Василиса Прекрасная», былинам о Добрыне Никитиче и Илье Муромце, к «Сказке о царе Салтане», «Сказке о золотом петушке» А.С. Пушкина и др. В основе «билибинского» стиля лежат традиции русского народного искусства – лубка, набойки, вышивки, резьбы по дереву. В работах художника предпочтение отдается цвету (изображение создается с помощью отточенного перового рисунка и многоцветной раскраски, при которой каждый цвет занимает строго ограниченное контуром поле), неотъемлемой частью рисунка становится древнерусский шрифт.

Буш Вильгельм (1832-1908) – немецкий поэт и художник, собиратель народных сказок, преданий, поговорок, песен. Автор иллюстрированных шуток, анекдотов, пародий, карикатур. Выработал стиль «комического эпоса», напрямую повлиявшего на жанр комикса. Сатиры и юморески Буша имели свои аналоги в рисунках, создающих объемный образ забавной или отвратительной фигуры («Шутки в картинках», 1864; «Ханс Несчастливчик», 1867). Комического эффекта Буш добивался, используя контраст между виртуозными рисунками и «топорными» стихами, сопрягая веселые стихи с холодной абстракцией. Нередко средством художественной выразительности становилась «комическая жестокость», отражающая и порицающая человеческое зло. Произведения Буша (например, его стихотворная повесть «Макс и Мориц») пользовались невероятной популярностью (в том числе и в России). В 1930 г. в Ганновере учреждено Общество Вильгельма Буша, там же в 1937 г. открыт Музей Буша.

Васнецов Юрий Алексеевич (1900-19723) – советский график и художник, народный художник РСФСР (1966). С 1928 г. работал преимущественно в жанре книжной графики, создавая иллюстрации к русским народным сказкам, песенкам, потешкам, сказкам классиков детской литературы К. Чуковского, П. Ершова, Д.Мамина-Сибиряка, Л. Толстого, Х.К. Андерсена и др. В ярких, многоцветных композициях, сочетающих поэтичность с декоративным богатством образов, Ю.А.Васнецов творчески претворял традиции русского изобразительного искусства. Важной составляющей иллюстраций мастера является игровое начало, позволяющее вовлекать маленьких читателей в действие. Классическими считаются сборники песенок «Ладушки» (1964), «Радуга-дуга» (1969; Гос. пр. СССР, 1971).

Доре Гюстав (1832-1883) – известный французский художник и скульптор. Подлинную славу Доре принесли иллюстрации к литературным произведениям «Гаргантюа и Пантагрюэль» Ф. Рабле» (1854), «Дон Кихот» М. Сервантеса (1862), «Божественная комедия» Данте (1861), к Библии (1864-1866). Классическими считаются его иллюстрации к сказкам Ш. Перро (1861). Особенности творческой манеры: строгое соответствие тексту, детальная проработанность рисунка, романтическая направленность иллюстраций, психологическая выразительность черно-белых штриховых изображений (гравюры в технике ксилографии).

Конашеевич Владимир Михайлович(1888-1963) – классик русской советской книжной графики, лауреат дипломов и медалей международных выставок. К иллюстрированию детских книг впервые обратился в 1910 г. Иллюстрировал сказки А.С. Пушкина, К. Чуковского, С.Я. Маршака, Х.К.Андерсена, Ш. Перро, братьев Гримм, народную песенную поэзию: английские песенки («Плывет, плывет кораблик»), французские небылицы («Сюзон и Мотылек»), польский фольклор («Дедушка Рох»), Для его творческого «почерка» характерны эмоциональная и декоративная выразительность акварельного рисунка, его артистическая и каллиграфическая точность («графическая резьба» фигур и пейзажей), близость изображения к аппликации (расположение на белом фоне листа, отсутствие глубокого пространства).

Маврина Татьяна Алексеевна(1900-1996) – русская советская художница, живописец, график, иллюстратор многочисленных книг, лауреат государственной премии СССР, заслуженный художник РСФСР, лауреат Золотой медали Х.К.Андерсена. Иллюстрировала сказки А.С. Пушкина («Лукоморье», 1970; «Сказки», 1974), русские народные сказки («За тридевять земель», 1970; «В некотором царстве», 1982), песенный фольклор («Таратушки, таратушки – это русские игрушки», 1986), произведения современных авторов (Ю.И. Коваль «Бабочки», 1987), является автором «Сказочной азбуки» (1969). Писала в яркой манере, близкой примитивизму, древнерусскому и народному искусству (освоение традиции народной глиняной игрушки, русского лубка, бытовой керамики, вывески, изразцов, старинного костюма). Особенности «мавринского стиля»: большой формат иллюстраций, щедрый цвет, яркий колорит, переключки сходных цветовых мотивов, использование орнамента и декора, многоярусное развертывание сюжета, кажущаяся детскость изображения.

Поттер Беатрикс(1866-1944) – английская писательница и художник. Известна как автор книг о кролике Питере и его друзьях, снабженных акварельными иллюстрациями в пастельных тонах. Любимых персонажей – кроликов, мышей, других зверушек – художница изображала одетыми в платья, сюртуки и кафтаны. Книжки Поттер породили целую «поттеровскую» индустрию – персонажи ее книг появляются не только в мультфильмах, комиксах, но и на детской одежде, тетрадях, посуде, мебели. В 2009 г. в Москве в издательстве «Росмэн» вышли девять сказок Б. Поттер (впервые с оригинальными иллюстрациями автора) в переводе на русский язык М. Гребнева (среди них: «Кролик Питер и его друзья», «Сказка про миссис Мыштон», «Бельчонок Тресси и его друзья»),

Тенниел Джон(1820-1914) – известный английский художник-карикатурист, сотрудник юмористического журнала «Панч» (проработал в журнале более 50 лет, начиная с 1850 г.). График и живописец, создавший классические иллюстрации к «Алисе в Стране Чудес» (1865) и «Алисе в Зазеркалье» (1872) Л. Кэрролла, Тенниел выступил в качестве полноправного автора концепции оформления дилогии. Некоторые из персонажей «Алисы» были стилизованы под английских политиков XIX в., в иллюстрации были введены исторические аллюзии. Эскизы иллюстраций Тенниел создавал на бумаге, а сами рисунки делал непосредственно на деревянных досках из самшита. Работу по гравировке досок выполняли лучшие граверы Лондона (первый тираж «Алисы» был напечатан, однако, не с уникальных клише, а с их гальванопластических

слепков). В 1988 г. издательство Macmillan выпустило ограниченный тираж гравюр, сделанный с оригинальных деревянных форм.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

№ п/п	Тэма лекцыйных заняткаў	ЛК	КСР
1.	Спецыфіка дзіцячай літаратуры як мастацтва слова. Вытокі беларускай дзіцячай літаратуры	2	
2.	Дзіцячая літаратура пачатку XX стагоддзя	2	
3.	Дзіцячая літаратура ў 20-я гады XX стагоддзя	2	
4.	Дзіцячая літаратура ў 30-я гады XX стагоддзя	2	
5.	Янка Купала	2	
6.	Якуб Колас	2	2
7.	Змітрок Бядуля	2	
8.	Янка Маўр	2	
9.	Дзіцячая літаратура першага пасляваеннага дзесяцігоддзя	2	
10.	Алесь Якімовіч	2	
11.	Уладзімір Дубоўка	2	
12.	Дзіцячая літаратура 1955–1965 гадоў	1	1
13.	Дзіцячая літаратура 1965–1985 гадоў	1	1
14.	Максім Танк	2	
15.	Станіслаў Шушкевіч	2	
16.	Васіль Вітка	2	
17.	Алена Васілевіч	2	
18.	Эдзі Агняцвет	2	
19.	Артур Вольскі	2	
20.	Ніл Гілевіч	2	
21.	Рыгор Барадулін	2	
22.	Павел Місько	2	
23.	Уладзімір Ліскі	2	
24.	Георгій Марчук		2
25.	Уладзімір Ягоўдзік		2
26.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	2	4
27.	Жанр ілюстрацыі ў дзіцячай кнізе. Сучасныя перыядычныя выданні для дзяцей	2	

ТЭКСТЫ ЛЕКЦЫЙНЫХ ЗАНЯТКАЎ

Уводзіны. Вытокі дзіцячай літаратуры

Дзіцячая літаратура ўваходзіць у жыццё кожнага чалавека з самага нараджэння. Патрабаванні да дзіцячай літаратуры вызначаюцца адносінамі да дзіцяці.

У дз.літ. уваходзяць творы напісаныя спецыяльна для дзяцей, творы, якія першاپачаткова былі створаны для дарослых, але з цягам часу перайшлі ў разрад дзіцячых, творы, напісаныя самімі дзецьмі.

Дз. літ. цесна звязана з педагогікай і псіхалогіяй. В.Вітка падкрэсліваў, што не можа быць дзіцячым пісьменнікам аўтар, які ў самой душы сваёй не з'яўляецца педагогам.

Дз. літ. паддзяляецца на мастацкую і навукова-пазнавальную. Мастацкая літ-ра адлюстроўвае жыццё праз мастацкія вобразы. Спецыфічны сродак пазнання і асэнсавання рэчаіснасці, што створаны з разлікам на эмацыянальнае ўражанне рэцыпіента. У маст-ай літ-ры адлюстроўваецца прыдуманая свет. Пазнавальная літ-ра найперш арыентуецца на асветніцкія задачы.

Літ-ра павінна заўсёды ўлічваць ўзроставыя і індывідуальныя асаблівасці рэцыпіента.

Паэтыка малых фальклорных жанраў беларускага дзіцячага фальклору

Вусная народная творчасць – гэта першааснова любой нацыянальнай літаратуры. Менавіта яна закладае асновы светаразumenня чалавека. Дзіцячы фальклор з'яўляецца сведчаннем клопатаў народа аб выхаванні маладога пакалення. Першыя творы фальклору ў 19 ст. Фальклорныя творы збіралі, запісвалі і выдавалі многія аўтары: Ян Чачот, Ян Баршчэўскі, Еўдакім Раманавіч Раманаў, Павел Васілевіч і інш.

Асаблівасці фальклору:

- вусная форма бытавання;
- адсутнасць аўтара;
- наяўнасць варыянтаў.

Да дзіцячага фальклору адносяцца творы створаныя спецыяльна для дзяцей; творы, якія з цягам часу перайшлі ў разрад дзіцячых.

У 20 ст. выдаецца кніга "Дзіцячы фальклор" Г. Барташэвіч.

Існуе некалькі класіфікацый:

1. У залежнасці ад узросту (Карскі Яфім)

Творы дзеляцца на 2 групы:

- творы для дзяцей пад апекаю дарослых;
- творы для дзяцей, якія ўмеюць самастойна забаўляцца.

2. У залежнасці ад функцый (Васіленка)

Творы дзеляцца на 3 групы:

- творы, якія прызначаны супакоіць дзяцей (калыханкі);
- творы, што выкарыстоўваюцца пры гульні;
- творы, што цікавяць дзяцей сваім паэтычным зместам.

60

- творы, што створаны для дзяцей
- творы, што створаны самімі дзецьмі
- творы, што перайшлі з дарослага ў дзіцячы фальклор.

Паэтыка:

Калыханкі – знаёмяць дзяцей з навакольным светам, адзін з самых старажытных жанраў. Калыханкі захавалі рэшкі старажытных уяўленняў нашых продкаў: пра гэта сведчаць старажытныя вобразы (сон. Дрымота, бай, варкота). Менавіта калыханкі першымі знаёмяць дзяцей з навакольным светам. Даволі часта галоўнай дзеючай асобай з'яўляецца кот (гусі, бычок, гуленькі). Падкрэсліваюцца клапатлівыя адносіны ката да дзіцяці.

Калыханкі простыя па кампазіцыі, у іх заўсёды выразны рытм, рыфма, яны вылучаюцца сваёй мілагучнасцю. Характэрна гукаперайманне, ужыванне вялікай колькасці слоў з памяншальна-ласкавымі суфіксамі.

Забаўляючы – вершаваныя творы, якімі суправаджаюцца першыя рухі дзіцяці. Уласціва імправізаваная форма, але існуюць і з замацаваным тэкстам.

Дзіцячыя песні – цікавыя дзяцей перш за ўсё сваім мастацкім зместам. Сярод іх вылучаюцца песні якія, перайшлі да дзяцей ад дарослых, часцей за ўсё выглядаюць часткамі абрадавых песень.

Для дзіцячых песень уласцівы – гіпербала (перавельчэнне) апісальнасць (адлюстроўваюць тыя ці іншыя асаблівасці), кумулятыўны сюжэт (песня будзе ў форме пытанняў і адказаў), гукаперайманне, навучальнасць, дастаткова шмат дакучных песень (апошні радок патрабуе паўтарэння ўсяго тэксту).

Песні-заклічкі – звароты да з’яў (сонцу, дажджу), да жывёл. Суправаджаюць многія дзеянні дзяцей (за грыбамі, пасвіць жывёл), прыгаворы да ікаўкі.

Дражнілкі – дзеці прыдумваюць самі, невялікія прыгаворы, у якіх высмейваюцца нейкія асаблівасці хаарактару.

Лічылкі – гэта вершаваныя творы, дапамагаюць вызначыць вядучага, чарговасць у гульні. Лічылкі перайшлі да дзяцей ад дарослых.

Загадкі – невялікая мініацюра, якая ў форме іншасказання падае вобразнае апісанне прадмета ці з’явы. Выдзяляюць 10 груп загадак. Загадкі развіваюць лагачнае мысленне, уменне разумець іншасказанне, развіваюць разумовыя здольнасці, спрыяюць развіццю вобразнага мыслення, інтэлектуальнай вынаходлівасці дзіцяці.

Гульні – разнастайныя у фальклоры гульні грунтоўныя на такой з’яве, як карагод. У любой гульні ёсць пэўны магічны пачатак.

Казка – гэта мастацкае, вуснае, у пераважнай большасці праяўленае апавяданне сацыяльна-бытавае, фантастычнае або навілістычна-авантурнае зместу, якое адлюстроўвае рэчаіснасць скрозь прызму фантазіі, выдумкі, фальклорнай умоўнасці і заключае ў сабе дыдактычна-навуковы сэнс. Казкі маюць традыцыйную будову – зачын, кульмінацыя дзеяння, канцоўка, для іх характэрна ужыванне трохразовых паўтораў, сталых эпітэтаў.

Казкі літаратурныя і фальклорныя.

Беларускія народныя казкі як сродак выхавання дзяцей

Беларускія народныя казкі падзяляюцца на 3 групы:

- 1) казкі пра жывёл,
- 2) чарадзейныя,
- 3) сацыяльна-бытавыя.

Казкі пра жывёл самыя старажытныя («Зайкава хатка», «Лёгкі хлеб»), дзеючымі асобамі ў іх з’яўляюцца жывёлы, якія надзяляюцца тыповай рысай чалавечага характару (хітрасць, мудрасць, баязлівасць і інш), умеюць размаўляць, аднак захоўваюць свае біялагічныя прыкметы. У сусветным фальклоры вядома каля 140 сюжэтаў казак пра жывёл.

Чарадзейныя казкі вылучаюцца сістэмай вобразаў, эпічнасцю апавядання («Каток – залаты лабок», «Музыка-чарадзей»). Іх героі надзелены незвычайнымі здольнасцямі. Побач з асілкамі дзейнічаюць звычайныя людзі і незвычайныя памочнікі. У чарадзейных казках дзейнічаюць незвычайныя героі, якія вылучаюцца сваім адметным, незвычайным нараджэннем, альбо станаўленнем.

Чарадзейныя персанажы паспяхова праходзяць праз выпрабаванні пры дапамозе рэчаў-памочнікаў. Казкі заснаваны на вымысле аб цудадзейным, спалучаюць фантастычны і рэальны змест, адлюстроўваюць веру ў лепшую будучыню.

Сацыяльна-бытавыя казкі («Два маразы», «Недалікатны сын») вызначаюцца вострым сацыяльным зместам. Іх герой звычайна бедны селянін, работнік ці салдат выходзіць пераможцам з складанай сітуацыі, паказана перавага простага чалавека над панам. У казках шырока ўжываюцца гратэск, іронія, мова персанажаў насычана прыказкамі.

Збіральнікамі беларускіх народных казак з'яўляюцца П. Шпілеўскі, П. Шэйн, А. Глінскі, У. Дабравольскі, Е. Раманаў, А. Сержпутоўскі, М. Федароўскі. Я. Карскі, І. Крук, А. Фядосік, К. Кабашнікаў, Н. Гілевіч і інш.

Казкі ўздзейнічаюць на дзяцей эстэтычна, даюць урокі народнай маралі, вучаць сумленнасці, сціпласці, працавітасці, душэўнай чуласці і дабрыні, пашыраюць слоўнікавы запас дзяцей, дапамагаюць ім адчуць прыгажосць роднага слова, зразумець мудрасць народа.

Дзіцячая літаратура пачатку XX стагоддзя

Заснавальнікам беларускага і ўсходнеславянскага кнігадрукавання прызнаны вучоны і пісьменнік, доктар філасофіі і медыцыны з Полацка Францыск Скарына (каля 1490 – каля 1551). Яго першая кніга «Псалтыр» 1517 у Празе. Выкарыстоўвалі доўгі час для навучання дзяцей (і дарослых) грамаце.

Прадаўжальнікамі культурна-асветніцкіх традыцый Скарыны былі Сымон Будны, Л.Крышкоўскі і М. Кавячынскі, намаганнямі якіх у 1562 г. у Нясвіжскай друкарні была выдадзена першая кніга па-старабеларуску на тэрыторыі Беларусі – «Катэхізіс», створаная для таго, каб «деток своих научали».

Вялікую ролю ў пашырэнні асветы (і адпаведна кніг для дзяцей) на Беларусі адыгрывалі брацкія школы і адчыненыя пры іх друкарні, якія дзейнічалі ў Вільні, Еўі, Магілёве і інш. Быў надрукаваны першы буквар Лаўрэнція Зізання «Наука ку чітаню і розуменю пісьма слоўнаго» 1596, які складаўся з лемантара (азбукі), катэхізіса і лексіка. Мялецкі Смятрыцкага «Евангелле вучыцельнае» 1616 ў Еўі і самая вядомая з беларускіх граматык – «Грамматікі словенскія правільное сінтагма» 1619.

Адметную ролю ў культурным жыцці таго часу адыграў вядомы магіляўчанін Сіпрыдон Собаль, яго намаганнямі былі адчынены 2 друкарні. Ён на беларускай мове выдаў «Малітвы паўсядзёння», «Буквар» 1631, «Часаслоў» 1632. У 1635 пачалі працаваць друкарні ў Буйнічах.

З імем С. Полацкага звязаны першыя старонкі беларускай дзіцячай паэзіі, нараджэнню якой спрыяла яго дзейнасць. Зборнікі вершаў: «Псалтыр рыфматворная» (з дадаткам вершаванага «Месячаслова»), «Вертоград многоцветный» («Сад шматколерны»).

Літаратурная традыцыя, закладзеная паэтамі 16-17 ст была перапынена ў сувязі з забаронай беларускай мовы.

У пачатку 20 ст. з'яўляюцца шматлікія выдавецкія суполкі, дзе выходзяць беларускія чытанкі – «Беларускі лемантар, або Першая навука чытання», кнігі Ластоўскага «Родныя зярняты: кніжыца для школьнага чытання» і інш.

Пецяярбургская выдавецкая суполка «Загляне сонца ў акенца» выдала 1906г «Беларускі лемантар, або Першая навука чытання». Задачай падручніка было навучыць дзяцей чытаць па-беларуску. За аснову навучання грамаце ўзяты

складовы метад: спачатку вывучаліся галосныя літары, затым склады з імі, а потым ётавыя. Пасля азбукі змяшчаліся тэксты для чытання.

Другой дзіцячай кнігай было «Першае чытанне для дзетак беларусаў» Цёткі (1906).

Падзейна-мастацкім падмуркам для «Першага чытання...» з'явіліся народныя апавяданні, песні, казкі, прымаўкі – усе яны былі апрацаваныя Цёткай, адаптаваныя да дзіцячага ўспрымання. Хрэстаматыя падзяляецца на дзве часткі, якія маюць асобныя раздзелы. У першай частцы прадстаўлены наступныя літаратурныя формы.

- кароткія апавядальныя эпізоды этнаграфічнага зместу («Нядзеля», «Наша гаспадарка», «Цыган»). Героі вядомыя дзіцяці: сяляне-бацькі, сялянскія дзеці; падзеі тасама знаёмыя – звесткі з побыту сялянскай сям'і. У апавяданні «Цыган» паказаны гультаяватасць, жаданне спажыць чужое. Аўтар вядзе чытача па шляху пазнавальнасці народных уяўленняў аб прадстаўніках ншых этнасаў.

- апавяданні з казачным сюжэтам («Сварба», «Гутарка асота з крапіваю»). Літаратурныя героі вядомы дзецям: вясна і зіма, асот і крапіва.

- Казкі («Журавель і чапля», «Курыца і пяхух»). У іх прадстаўлены займальны матэрыял для фарміравання ўмення чытання. Выкарыстоўваюцца паўторы дыялогаў па нарастаючай іх колькасці, дазваляюць дзецям вучыцца чытаць бегла.

- апавядальныя эпізоды-ілюстрацыі да народных выслоўяў («Пакуль не ў руках, не кажы. Што тваё», «З прыску ды ў агонь»). Сюды адносіцца і верш «Сыноч маленькі» у падагульняючым кантэксце выкарыстоўваецца народнае выслоўе: «Абяцанка-цацанка, а дурному радасць, // Часта абяцаюць, рэдка датрымаюць»

Матэрыялы другой часткі хрэстаматыі вызначаюцца ўскладненасцю іх зместу: прыродаапісальнай (вершы «Мой сад», «Лес». Апавяданне «Пчолы»), сацыяльнай (апавяданні «Мая вёска», «Сірата»), патрыятычнай (верш «Родная вёска»).

Творы гэтай часткі хрэстаматыі пераклікаюцца паміж сабой ідэйным гучаннем.

Акрамя арыгінальных твораў, у другой частцы хрэстаматыі змешчаны і фальклорныя: прыпеўкі прыказкі, загадкі. Згрупаваны ў адпаведных частках

Цётка у гэтым жа годзе выдае яшчэ адну кнігу «Гасцінец для малых дзяцей». У зборнік ўвайшлі розныя паводле жанравага вызначэння творы. У канцы 1909 г. суполка «Загляне сонца ў акенца» разам з віленскім таварыствам «Наша хата» выдала падручнік Я. Коласа «Другое чытанне для дзяцей беларусаў».

З 1922 г. і пасля выдадзены вучэбныя дапаможнікі «Лемантар», «Роднае слова: Першая кніга» С. Некрашэвіча; чытанка «Родны край» Л. Чарняўскай; хрэстаматыя «Наша крыніца» Я. Лёсіка і інш.

Многія ідэі і традыцыі выдатных метадыстаў пачатку 20ст. з поспехам выкарыстоўваюць складальнікі сучасных падручнікаў і чытанак для школьнікаў.

Тэматычная разнастайнасць твораў М.Багдановіча, якія ўваходзяць у дзіцячае чытанне

Адметнае месца ў творчасці М. Багдановіча займае пейзажная лірыка. Асэнсаванне дзецьмі вобразаў пейзажнай лірыкі – эфектыўны сродак фарміравання іх эстэтычна-мастацкага густу.

У вершы «Зімовая дарога» Багдановіч стварае паэтычныя карціны зімовай ночы, паказвае яе прыгажосць і таямнічасць. У вершы «Зімой» паказвае карціну зімовага вечара, у якой усё жыве, рухаецца, да чагосьці імкнецца. Верш «Кінь вечны плач свой аб старонцы!» паэт даводзіць, што і ў змрочным жыцці ёсць светлае, важна толькі ўбачыць яго. Верыць, што ясны дзень настане, бо як за зімой прыходзіць вясна, так і лепшае рыходзіць за горшым.

Казкі М. Багдановіча «Сон-трава», «Музыка», «Мушка-зеянушка і камарык – насаты тварык».

Паэма-казка «Мушка-зеянушка і камарык – насаты тварык» мае пазнавальнае значэнне для дзяцей. У аснову твора пакладзена беларуская народная песня пра няўдалую жаніцьбу камара. У казцы сустракаем насякомых, вонкавы выгляд якіх і паводзіны адпавядаюць біялагічным. У творы адноўлены народныя сямейна-бытавыя абрады (сватанне, заручын, вяселле, пахаванне, скарга). Паэма-казка вызначаецца пазнавальнасцю маральнага зместу (не заўсёды за прыгожымі і нібыта шчырымі словамі стаяць прыгожыя ўчынкі.)

У лірыцы М. Багдановіча адбываецца паэтызацыя духоўнай спадчыны, нацыянальных традыцый. У вершах «Слуцкія ткачыкі», «Перапісчык», «Летапісец» і іншых узнаўляюцца эпізоды стварэння духоўных каштоўнасцей нашымі продкамі. Апавяданні М.Багдановіча «Катыш», «Марына», «Апокрыф» вызначаюцца вобразнасцю, адпавядаюць дзіцячым уяўленням і псіхалагічнай матыванасцю паводзін дзяцей.

У апавяданні «Катыш» Багдановіч умела перадае стан душы хлопчыка, які жадае перамагчы ў гульні катання вадкодных яек і баіцца прайграць свой незвычайны «катыш».

У творы «Марына» адлюстраваны эпізоды знаёмства і сяброўства апавядальніка і маленькай дзяўчэнкі.

Творы М.Багдановіча для дзяцей і пра дзяцей вызначаюцца аб'ёмнасцю вобразаў, псіхалагічнай матываванасцю ўчынкаў літаратурных герояў і эстэтычнай глыбінёй.

Дзіцячая літаратура у 20-я гг. XX стагоддзя

Беларуская літаратура пачатку XX ст. развівалася ў рэчышчы адраджэнскага руху. У пачатку XX ст. была знята афіцыйная забарона з беларускага друкаванага слова, пачала развівацца кніга выдавецкая справа, у бел-ую літ-ру прыйшло новае пакаленне пісьменнікаў. У гэты час узнікаюць розныя культурна-асветніцкія і выдавецкія таварыствы, гурткі, самадзейныя калектывы, нацыянальны тэатр, беларускія школы. Актыўны ўдзел у адраджэнскім працэсе пачатку 20 ст прымалі такія пісьменнікі, як Я.Колас, М.Багдановіч, Цётка, М. Гарэцкі, В. Ластоўскі, С. Палуян і інш.

Вядучым жанрам было апавяданне, пачала развіцца аповесць.

Дзіцячая літатурна развівала наступную тэматыку:

- творы грамадзянскага, патрыятычнага зместу («Пагоня» М. Багдановіча, «Арлянятам», «Піянерскае» Я.Купалы і інш);

- творы сацыяльна-сямейна-побытавага зместу (апавяданні: «Міхаська» Цёткі, «Сірата Юрка» Я. Коласа; вершы: «Над калыскай», «Сірочая доля» Я. Купалы, «Кінь вечны плач...» М. Багдановіча і інш)

- творы рэвалюцыйнага зместу, аб грамадскіх зменах новага часу (апавесці: «На прасторах жыцця» Я. Коласа і інш)

- творы аб дзіцячых прыгодах, захапленнях, свеце дзіцячых уяўленняў (апавяданні: «Катыш» М. Багдановіча, «Кот Знайдзён» Л. Чарняўскай і інш)
- творы прыродазнаўчага зместу (вершы: «Лета», «Восень» Цёткі, «Зімовая дарога» М. Багдановіча і інш)
- творы арніталагічнага, прыродаапісальна-аніمالістычнага і аніمالістычнага зместу (вершы: «Верабей» К. Лейкі, «Мароз» Я. Купалы; апавяданні: «Гутаркі аб птушках» Цёткі і інш)
- творы тапанімічна-гістарычнага зместу (легенды)
- творы з гістарычным зместам (вершы: «Перапісчык», «Летапісец» М. Багдановіча; апавяданні: «Князеўна Рагнеда» В. Ластоўскага і інш)
- творы эстэтычна-выхаваўчага і эстэтычнага зместу (п'есы: «Снатворны мак» К. Лейкі, «Жывыя казкі» А. Гаруна і інш)
- творы навучальна-пазнавальнага зместу (апавяданні: «Аб сытой свінні» В. Ластоўскага і інш)

Асаблівасцю твораў пачатку 20 ст. для дзяцей з'яўляецца.

У 1920 г. выходзіць зборнік п'ес для дзіцячага тэатра А. Гаруна «Жывыя казкі».

1921-1922 гг. часопіс «Зоркі»

1924 г. пачаў выдавацца часопіс «Беларускі мячэр», які ў 1929 г. атрымаў назву «Іскры Ільча».

Тэматычная разнастайнасць вершаў і апавяданняў Цёткі.

Творы Цёткі маюць пазнавальнае і выхаваўчае значэнне для дзяцей дашк. узросту. Творы Цёткі напоўнены матывамі добра, спачування, справядлівасці.

Апавяданне «Міхаська» ўзнімае тэма сіроцкага дзяцінства, тэма адчужэння дзіцяці. Лёс хлопчыка нібы прадвызначаны: нараджаўся доўга, маці памірае адразу пасля народжэння, бедная кабета нават не змагла прытуліць да сваіх грудзей сваё горкае дзіця. Так і пражыў Міхаська большую палову свайго жыцця нялюбым, недагледжаным, адзінокім. Дрэннае стаўленне людзей да Міхаські зрабіла яго злосным, шкадлівым. Хлопчык адасобіўся ад усіх, нават пачаў помсціць, вымяшчаць сваю злосць на беднай жывеліне, якую ён пасвіў з іншымі пастушкамі. Міхаська змяніўся, калі выратаваў жорава, птушка сваёй адданасцю хлопчыку змяніла ўсё навокал.

У сваіх лірычных творах Цётка давала ўзор вобразнага, аб'ёмнага бачання праяў жыцця навакольнага і сацыяльнага ў цесным іх перапляценні. Яе вершы «Лета», «Восень», «Скора прыйдзе вясна» і інш. У вершах побач з прыгожымі карцінамі прыроды падаюцца і паэтычныя абразкі побытавага, сацыяльнага зместу; імкненне лірычнага героя да сялянскай працы – верш «Лета». У вершы «Скора прыйдзе вясна», вясна гэта не толькі сімвал і вобраз прыгажосці, а яшчэ і сімвал стваральнай працы.

Цётка прынесла ў беларускую паэзію магутную стыхію лірызму, пачуццёвасці, на новым узроўні скарыстаўшы ў творчых мэтах фальклорную паэтыку. У прозе яна паказала адметную жанрава-стылявую разнастайнасць, стварыўшы ўзоры сацыяльна-бытавога, алегарычнага, псіхалагічнага, сатырычнага апавядання.

У 1914 г. у Мінску выходзіў у свет літаратурна-мастацкі і навукова-папулярны часопіс для беларускай моладзі «Лучына» Цётка была літаратурным

рэдактарам гэтага часопіса. На старонках гэтага часопіса яна друкавала свае творы і пісала артыкулы.

Апавяданне «Гутаркі аб птушках» прыродныя факты падаюцца ў займальнай сюжэтнай форме. Гэта апавяданне уяўляе сабой спалучэнне эпізодаў, важнасць якіх заключаецца не ў падзейнасці, а ў пазнавальнасці іх зместу: усё тут развіваецца вакол чакання Марыляй, Настай і Казюком прылёту жаваранка і чарговага дзедавага аповеду аб гэтай птушцы. Твор выконвае не толькі пазнавальную функцыю, але і развівае фантазію.

У гэтым апавяданні можна вылучыць наступныя прыкметы белетрызацыі прыродных фактаў.

1. Наяўнасць фабулы, выкарыстанне аўтарам эпітэтаў, метафар, параўнанняў, перанясенне казачных вобразаў у рэальную жыццёвую сітуацыю, выкарыстанне элементаў загадак.

2. Ускоснае правядзенне вобразных аналогій паміж жыццём чалавека, характарыстыкамі людзей і асаблівасцямі жаваранкавай сям'і.

3. Працэс пазнання разгортваецца ў адпаведнасці з фабульным прынцыпам двойчы: у мастацкім свеце апавядання і рэальнай рэцэпцыйнай сітуацыі.

Аб вытворчым працэсе здабывання «газы (кэрасіна)». Цяжасці такой працы, пераапрацоўцы здабытага прадукта, аб паказчыках месцазнаходжання і аб тым, «з чаго неачышчаная газа паўстала» апавядаецца ў артыкуле «Газа».

Мемуары "З дарогі" – Успаміны аб вандрожцы ў Фінляндыю можна лічыць грунтоўным этнаграфічным нарысам з жыцця фінаў, а таксама гімнам фінскаму культурна-гістарычнаму адраджэнню, за якім паралеллю праглядаецца заповітная мара Цёткі аб адраджэнні беларусаў.

Дзіцячая літаратура ў 30-я гг. XX стагоддзя

У творах для дзяцей раскрываецца пра далёкую і сумную мінуўшчыну, якой проціпастаўляюцца сённяшні дзень і вялікія перспектывы будучыні.

У літаратуры з'яўляюцца новыя тэмы:

- творы пра жыццё ў Заходняй Беларусі,
- творы аб грамадзянскай вайне,
- прыгодніцкія аповесці
- паэтычныя рэвалюцыйнай дзейнасці.

Прыгодніцкая аповесць трывала замацавалася ў літаратуры як жанр. З'явіліся героіка-рамантычная аповесць («Міколка-паравоз» М.Лынькова), аповесць падарожжаў («Палесскія рабінзоны» Янкі Маўра), школьная, бытавая («ТВТ» Янкі Маўра) і інш.

Праблема гераічнага ў аповесці-казцы «Пра смелага ваяку Мішку і яго слаўных таварышаў» (1937) Міхася Лынькова

Галоўныя героі – жывёлы. Яна адлюстроўвае жыццё мядзведзя ад маленства да сталасці. Дзеці пазнаюць свет разам з героем аповесці. Дзе жывуць і чым сілкуюцца мядзведзі. Адлюстраваны ў аповесці норавы і звычкі мядзведзяў. Мядзведзіца выходзіла свайго сына так, як і іншая маці. Калі трэба і кухталёў надае за дрэнныя паводзіны, і корміць, і бароніць яго ад сярдзітага бацькі, мые яго. Мядзведзь вельмі любіць мёд і маліны. І вось смачныя духмяныя ягады і Мішкава непаслушэнства сталі прычынай яго прыгод. Ён вырашыў без маці схадзіць паесці ягад і сустрэў Барадатага. Казёл гэты жыў ў батальоне чырвонаармейцаў. Казёл і сабака Жук былі да некаторай ступені вайсковымі

асобамі. Байцы 3-га батальона забіраюць мядзведзя да сябе, ён становіцца вайскоўцам. У творы з гумарам апісваюцца прыгоды сяброў і на вайне, і у час кароткіх адпачынкаў. Сабака, казёл і мядзведзь весялілі чырвонаармейцаў, асабіва Мішка. Калі Мішку хацелі апрануць ва ўланскую кавалерскую амуніцыю, ён прыняў толькі мундзір, а штаны з залатымі лампасамі разадраў на 2 палавіны. Гэта нелюбоў да генеральскіх штаноў дапамагла Мішку здзейсніць гераічны ўчынак. Ён, седзячы на дрэве, убачыў конніка ў такіх штанах. Скочыў уніз проста на каня заду кавалерыста, які аказаўся камандзірам польскіх уланаў, і стаў «шкуматаць» штаны. Былі і такія падзвігі: Мішка падносіў кулямётныя ленты ў час бою. Выцягнуў плот з байцамі і кулямётам, які ледзь не патануў пры пераправе. А аднойчы ў якасці трафея «прыгнаў» польскі самалёт. Аднак і свавольнічаў Мішка таксама. Мішка сцягнуў вулей, у якім былі і пчолы, яны добра закусалі мядзведзя, што ён ускочыў у рэчку. Байцы выравалі сваіх артыстаў, бо любілі іх. З-за свайго захапленні салодкім Мішка з'еў амаль не ўвесь мех цукру, байцы занепакоіліся адсутнасцю апетыту ў Мішкі і паклікалі да яго доктара, а той і не ведаў, як лячыць пацыента. Барадаты вельмі любіў махорку. Аднойчы Мішка скарміў яму пачкі з тытунём. Тут паказваецца якая шкода можа быць ад нікаціну.

У аповесці шмат выхаваўчых момантаў: Мішка не паслухаўся маці, адышоў ад бярогі і згубіўся, палез за пчоламі – і яны яго закусалі.

Мішка, Жук і Барадаты думаюць і разважаюць. Паводзяць сябе зусім як людзі.

Спецыфіка адлюстравання свету дзяцей у апавяданнях Міхася Лынькова

У любым творы М.Лынькова прысутнічае дзіця, пісаў спецыяльна для дзяцей. Яго творы адлюстроўваюць асобу дзіцяці. Апавяданні «Янка-парашутыст», «Ядвісін дуб», «Пра хлопчыка Яську», «Астап», «Васількі», «Салют», «Дзіцячы башмачок» і інш.

Апавяданне «Янка-парашутыст» пра прыгоды хлопчыка расказвае дарослы, які жыве ў адным з іх двары. Янка ў творы паказаны дапытлівым, смелым, праўдзівым і добрым. Янка добра ведае пра самалёты і пра лётчыкаў і спрачаецца з бабкай Арынай. Бацька ў Янкі таксама лётчык. Маці ў Янкі памерла і яго гадала бабуля. Янка захапіўся авіяцыяй і парашутнай справай калі яму было яшчэ 8 год. І гумарыстычна апісваюцца як дзеці з Янкам спрабавалі скакаць са старой грушы, з ліхтарнага слупа, з прыбярэжнай кручы над Дняпром. Як дзеці ў якасці парашута выкарыстоўвалі бабчын парасон з ручкай з сапраўднай слановай косці. Гонар скакаць першым дастаўся Янку, але гэты палет быў няўдалым. Янка разарваў штаны і зваліўся ў крапіву. Потым хлопцы спрабавалі рабіць парашуты. Хлопцы спуцілі з парашутам ката ў якасці эксперымента. Кот асоба легендарная і гераічная. (Ката пасадзілі ў клетку і запусцілі на паветраным змеі, вяроўка абарвалася, але ўсё скончылася добра, бо паветраны змей спланіраваў на пасажырскі параход на якім плыў з камандзіроўкі бацька Янкі.) Пасля гэтага бацька ўзяў Янку на аэрадром і ён паказаў сябе там працавітым, склаў 500 парашутаў, трэніраваўся скакаць з вышкі, быў на спецыяльных падрыхтоўчых палетах. І вось начальнік школы даў дазвол на самастойны скачок з самалёта. У час скачка адбылося нечаканае, Янка рана таргануў за кольца парашута, палотнішча яго пераблыталася са стропамі, а яны зачэпіліся за крыло самалёта. Начальнік парашутнай справы кінуўся на дапамогу. Усё нарэшце скончылася

добра. Ё канцы апавядання аўтар адзначае, што дзеці выраслі і рыхтуюцца стаць парашутыстамі, лётчыкамі.

«Ядвісін дуб» расказваецца пра дзяўчынку-сірату. Яна нават не ведае свайго імя і адказвае, «то мы з Выгодаў...». У яе цяжкі лёс: маці памерла, потым загінуў і дзед, служба ў панскім двары, дзе злыя людзі называлі яе сабачым недаедкам. Праз прыклад дрэнных і добрых учынкаў можа адбывацца фарміраванне асобы дзяцей.

Шмат апавяданняў у якіх паказаны трагічны лёс дзяцей у час вайны на акупіраванай тэрыторыі.

«Дзіцячы башмачок» пра сямігадовага яўрэйскага хлопчыка Барыса, які бег да сваёй маці і быў застрэлены немцам.

У Апавяданні «Васількі» паказаны 2 часткі. Першая – шчаслівая: хлопчык Міколка з сябрамі ў лесе збірае грыбы, і сарваў для хворай сястрычкі васількі. Калі вярталіся дамоў Міколка заўважыў, што бусел паляцеў ад гнязда, якое было ля яго хаты. Хлопчык бачыць забітых маці і сястру. Маленства для Міколкі скончылася, пачалося дарослае жыццё. Міколка вырашыў адпомсціць. Міколка ўзрывае аўтамабіль з нямецкімі афіцэрамі і гіне сам.

«Астап» маленькія ўнукі дзеда Астапа, што згарэлі зажива ў хаце, падпаленай немцамі

Янка Купала

Тэматычная разнастайнасць твораў Янкі Купалы, якія ўваходзяць у дзіцячае чытанне

Вершы Я. Купалы для дзяцей і ў дзіцячым чытанні, створаныя ў розныя перыяды творчасці, можна прадставіць у наступных тэматычных групах.

Дакастрычніцкі перыяд.

- творы сацыяльнага, сямейна-побытавага зместу: «Нал калыскай». «Сіročая доля» і інш. Тут адбываецца асэнсаванне лёсу чалавека. Літаратурныя героі твораў – маці, дзіця, сірата. Форма гэтых вершаў – калыханка, песня, чна спрыяе больш глыбокаму разуменню іх сэнсу.

- творы пазнавальна-выхаваўчага зместу (белетрызаваныя «Задачкі»)

Савецкі перыяд.

- творы грамадзянскага, патрыятычнага зместу: «Арлянтам», «Піянерскае». Купала накіроўвае погляд моладзі на памяць гісторыі: у ёй утрымліваецца наказ працягваць змаганне продкаў за волю.

- творы сацыяльнага, сямейна-побытавага зместу: «Сын і маці», «Алеся» і інш.

- творы аб дзіцячых захапленнях, свеце дзіцячых уяўленняў: «Кароль», «Хлопчык і лётчык» і інш. У вершы «Кароль» адлюстраваны вобразныя ўяўленні хлопчыка-пастушка, што бачыць сябе каралём прасторы, а ў вершы «Хлопчык і лётчык» маленькі хлопчык марыць стаць лётчыкам.

- прыродазнаўчы змест – верш-апавед «Мароз» у ім створаны карціны зімовай казкі.

- эстэтычны змест – верш «Песня і казка» паэтычна вызначаюцца асаблівасці ўздзеяння казачна-песеннага свету на свядомасць дзіцяці.

- павучальна-пазнавальны змест – верш-забаўлянка «Бай» Казачны персанаж – апавядальнік-Бай гутарыць з дзіцём каб пазабаўляць.

Якуб Колас

«Другое чытанне для дзяцей беларусаў» (1909) Якуба Коласа: асаблівасці кампазіцыі, тэматыка і выхаваўча-пазнавальнае значэнне мастацкіх твораў

Кніга ўяўляе сабой хрэстаматыю для вучняў 2 класа.

Падручнік складаецца з 7 раздзелаў: першыя чатыры прысвечаны порам года; тром апошнім раздзелам аўтар даў адпаведна наступныя назвы: «Родныя вобразы», «Вершы і байкі», «казкі». Першыя 1-4 раздзелы пісьменнік вылучыў паводле тэматычнага прынцыпу, а два апошнія – паводле жанравага.

Малюнкi прыроды, апісаныя Коласам у чытанцы маляўнічыя. На фоне прыродных з'яў даволі часта адлюстраваны забавы дзяцей, праца дарослых.

Першыя чатыры раздзелы чытанкі маюць цыклічную структуру. Аўтар паступова прасочвае пачатак кожнай пары года – з'яўленне новых прыкмет і пераход яе ў наступную. Пачынаецца кніга апісаннямі змен у прыродзе, якія прыносяць вясна, бо гэтая пара года – асабліва важны этап у жыцці прыроды.

Пры дапамозе алегорыі аўтар стварае непаўторныя вобразы лесу, сонца, ветру, марозу, ночы. У апавяданні «Ручай» праз мову крошчэлек ручайка аўтар прапаноўвае дзецям тлумачэнні, як утвараюцца ручайкі і нават пра з'яву кругазвароту вады ў прыродзе. Апавяданне «Дуб і чароўца» вучыць дзяцей быць вынослівымі, мужнымі, рашучымі, упэўненымі, непахіснымі ў дасягненні сваёй мэты. Выхаваўчыя ідэі многіх твораў арганічна палучаюцца з адукацыйным матэрыялам. Кожнага свайго героя пісьменнік імкнецца надзяліць індывідуальнымі рысамі: сялянскага хлопчыка з чулым сэрцам («Ластаўкі»), з уражлівай і паэтычнай душой («Прыгёт птушак»), цікаўнага і дапытлівага («Школа»), некаторыя з яго герояў не супраць паласавацца яблыкамі з чужога саду («Чужы сад»), не заўсёды могуць вырашыць спрэчку мірным шляхам («За што пабіліся хлопцы»).

У апошнім раздзеле Я. Колас змясціў 11 апрацаваных ім беларускіх казак. Тут прадстаўлены казкі дзюх разнавіднасцей: казкі пра жывёл і сацыяльна-бытавыя. Казкі пра жывёл невялікія па сваіх памерах, адпавядаюць узроставым асаблівасцям дзяцей 5-7 год, у іх выразна выяўляецца выхаваўчая скіраванасць: высмейваецца зайздрасць, сквапнасць, абмежаванасць, палахлівасць («Воўк – дурань», «Леў і воўк», «Два зайцы»). Казкі сацыяльна-бытавога зместу давалі магчымасць Я. Коласу сцвердзіць маральную перавагу простага мужыка над прадстаўнікамі іншых сацыяльных груп («Мужык і цыган», «Два маразы», «Мужык і пан»).

«Другое чытанне для дзяцей беларусаў» Я. Коласа стала важным этапам у развіцці беларускай навучальнай кнігі.

Гуманістычны пафас праявілі і вершаваныя творы Якуба Коласа для дзяцей і пра дзяцей («У старых дубах», «Дзеравеншчына», «Першы заробтак», «Савось-распуснік» і інш.)

Я. Колас значную ўвагу надаваў апісанням жыцця беларускіх сялянскіх дзяцей. У апавяданнях «Дзеравеншчына», «Сірата Юрка» пісьменнік паказвае тыя ўмовы, у якіх узнікае дзіцячая беспрытульнасць, беднасць, пакуты і адзінота, звяртае ўвагу на маральны свет неўладкаванасці дзіцячага жыцця.

У апавяданні «Дзеравеншчына» пачуцці, уражанні, успаміны і мары галоўнага героя Міхаські складаюць асноўны змест твора. Міхаська – сірата, яго забірае жыць у горад старэйшы брат, але ў горадзе яму ўсё чужое, ён імкнецца ў родныя мясціны. Слова «Дзеравеншчына» ацэннае. Гэта зняважлівая ацэнка

даецца Міхалку з боку брата і яго жонкі. Сям'я брата лічаць сябе за гарадскую і культурную, бо яны валодаюць рускай мовай, п'юць гарбату з самавара, трымаюць служанку. Брат забыў, што ён сялянскага паходжання, так аўтар падымае праблему страты сувязяў з родным краем. У творы яскрава адлюстравана дзіцячая псіхалогія, якая раскрываецца праз учынкi, думкі героя.

Апавяданні вучаць адказнасці не толькі за свае ўчынкi, але і за словы, якія могуць выклікаць боль і крыўду, вучаць суперыжываць, вучаць пачуццям спагады і міласэрнасці.

У апавяданні «Сірата Юрка» хлопчык рана застаўся без маці, зведаў усе пакуты сіротства: грубасць і абыякавасць бацькі, нянавісць мачыхі, адчужэнне аднагодкаў. Ён часта хадзіў да цёткі Тарэсы. Хадзіў з ёй у лес збіраць зёлкі. Вобразу хвойкі надаецца асаблівае значэнне. З'явілася на свет маленькае дрэўца, а праз 12 год нарадзіўся Юрка. Першая сустрэча з хвойкай адбываецца вясною, калі Юрка баяўся, што на яго будуць сварыцца за тое, што ён абярнуў збан малака. Хлопчык верыць у тое, што яго маці ператварылася ў хвойку. І ў сне Юрка бачыць у вобразе хвойкі родную маці. Хвойку ссеклі з-ля людзі, хлопчык памірае, не супраціўляючыся хваробе. Якуб Колас у гэтым творы па-майстэрску выкарыстоўвае прыём анімізму – адухаўлення прыроды.

Майстрам мастацкай дэталі праявіў сябе класік беларускай літаратуры ў апавяданні "Устарых дубах". Письменнік падас красамойнае апісанне велічных дубоў на беразе Нёмана, асабліва падрабязна аўтар апісвае аголеныя карань аднаго з магутных асілкаў. Гэтая рэчывна дэталі і стане вызначальнай у падзеі якую перажылі дружбакі Базыль і Грышка. Распавядаецца і пра выпадак з жыцця дзяцей, які ледзь не закончыўся трагедыяй: Грышка напалохаў свайго сябра Базыля, які задумаўшыся сядзеў на беразе, ён паляцеў у Нёман, на нейкі момант лапцем хлопчык захапіўся за карань, крыху павісеў, а потым "боўгнуў" у халодныя водныя сховы Нёмана. Людзі яго выратавалі, але пасля гэтага здарэння хлопчык стаў яшчэ больш задуманым.

У апавяданні "У старых дубах" письменнік выразна паказвае адрозныя характары хлопчакў, якія цікавіліся рознымі цудамі ў жыцці, хвалявала іх і пытанне пра смерць. Якуб Колас як сапраўдны педагог далікатна вучыць дзяцей быць абачлівымі, клапацілівымі адзін да другога, берагчы сябрука, быць асцярожнымі.

У зборнік «Казкі жыцця» Коласа ўвайшлі апавяданні з патрыятычным пафасам, у якіх гучыць актуальная думка аб адданасці Радзіме. («Хмарка», «На чужым грунце», «Крыніца», «Даль»). Бесклапотная хмарка пасля доўгіх блуканняў вяртаецца ў той край, адкуль выйшла, каб «заплакаць халоднымі слязьмі над роднымі палямі», бо «ў сваім родным кутку работы досыць для кожнага». Ліпавае насенне, апынуўшыся ў цудоўнай далі, «куды прасілася душа», ужо не заўважае прыгажосці гэтага прывабнага краю. Прысуд кропелькам расы гучыць у словах гары-маці: «За тое, што вы не паслухалі свае маткі і кінулі сваю радзіму, вы будзеце вечна кружыцца па свеце і ніколі не збудзеце сваёй жалбы па родных кутках, і нідзе не будзеце мець вы прытулку на свеце».

Верш «Савось-распуснік» гумарыстычны, яго выхаваўчае значэнне ў тым, што за ўсімі дрэннымі ўчынкамі абавязкова ідзе расплата.

Тэматычная разнастайнасць лірычных твораў Якуба Коласа, якія ўваходзяць у дзіцячае чытанне

Тэма прыроды. Верш «Вясна» (Сонца грэе прыпякае) Колас напісаў у 12-ці гадовым узросце. Вясна – самая любімая пара года паэта. Колас не перастае складаць у яе гонар узнёслыя гімны. У вершы «Дзед-госць» спалучаецца лірычнасць і казачнасць. У вершы «На лузе» паэт адлюстравваў прыроду ў час дзённай спекі. Пейзажныя вершы Я. Коласа ўяўляюць гармонію гукаў, фарбаў, ахаў і святла роднай прыроды.

Тэма дзяцінства. У вершах паэт перадае велізарнае імкненне сялянскіх дзяцей у дарэвалюцыйны час да навукі. У вершы «Дронік» Я. Колас перадае перажыванні хлопчыка Міхася. Хлопчык шчыра змагаецца за жыццё дроздзіка з пакалечаным крылом, але птушаня памірае. Гэта сапраўдная трагедыя для дзіцяці, якое робіць сябру труну і хавае яго ў садку. У вершы «Спатканне і знаёмства» паэт паказвае сварлівае знаёмства Грышкі са сваім равеснікам Петрусём, якое паступова перарастае ў сяброўства.

Гумарыстычныя сюжэты: У вершы «Грушы-сапаяжынкi» браты Костусь і Алесь вырашылі натрэсці груш у садзе дзядзькі Петруся. І пакуль адзін з хлапчукоў паўзе да дзядзькавай грушы, другі просіць у Бога літасці і дапамогі: «Божа літасцівы / Памажы нам, амажы! / Каб запоўз Алесь шчасліва / каб натрос ён спаяжынак...». У вершы «Юрка і кот» галоўны герой Юрка за свае дрэнныя паводзіны быў ашуканы коцікам.

Змітрок Бядуля

Тэматычная разнастайнасць і гуманістычны пафас апавяданняў і вершаў Змітрака Бядулі, якія ўваходзяць у дзіцячае чытанне

У апавяданнях З.Бядулі выразаюцца прасочваюцца 2 кірункі: 1) тэма загубленага дзяцінства («Малыя прыпасекі», «Пяць лыжак заціркі») у гэтых апавяданнях адчуваецца пратэст пісьменніка супраць бязрадаснага дзяцінства і сацыяльна-грамадскіх умоў, якія пазбаўляюць дзяцей шчасця; 2) творы, у якіх З. Бядуля імкнецца пранікнуць ва ўнутраны свет маленькага чалавека, раскрыць яго псіхалогію, паказаць яго здольнасці і таленты («Велікодныя яйкі», «Дзе канец свету»).

Апавяданне «Пяць лыжак заціркі» падымае праблему жыцця вёскі. На прыкладзе сям'і хворага Антося і Агаты можна прасачыць становішча большасці сялян. Падзеі адбываюцца вясною, калі па вёсках пануе галадуха. Агаце пашанцавала вынчыць фунт мукі ў суседа і прыгатаванае снеданне стала вялікім святам для шчаслівай у той момант сям'і. Вялікім няшчасцем стаў прыход не менш галоднай суседкі Сцёпчыхі, якая з'ела 5 лыжак заціркі.

Апавяданне «Малыя дрывасекі» падымае праблему масавага абезземельвання сялян, па якой яны вымушаны былі наймацца на лесараспрацоцкі. Галоўныя героі 2 браты. Старэйшаму Цішку — 10г, а меншаму Халімону — 8г. Бацька іх працаваць не мог, ён быў кульгавы. І хлопчыкі вымушаны былі ісці ў лес на заробкі. Калі ўзнялася завяя ўсе дрывасекі разбегліся па дамам, Цішка і Халімон засталіся, баяліся каб бацька не наракаў, што зарана прыйшлі з лесу. А калі вырашылі ўсё ж пайсці, то заблудзіліся і замерзлі. Яны бачылі сон, у якім збылося іх жаданне адно на дваіх: «Сядзяць яны за сталом, матка і бацька рады, што яны прыйшлі. Яны пад'елі і на печы паснулі». Аўтар яскрава паказаў, што выконваючы дарослую працу, псіхалагічна хлопчыкі заставаліся дзецьмі і менавіта таму не вытрымалі загінулі.

Апавяданне «Велікодныя яйкі» – галоўны герой Сцяпанка па мянушцы Пяцкун, бо ён захапляўся маляваннем. Ніхто яго не разумеў. Толькі на Вялікдзень яму куплялі фарбы і дазвалялі фарбаваць яйкі. Калі загінуў бацька, то маці не змагла купіць сыну фарбы. І тады хлопчык на велікодных яйках сваёй крывёю намаляваў партрэт бацькі, забітага на вайне. Заканчваецца апавяданне аптымістычнымі спадзяваннямі на лепшую будучыню мастака. Чутку аб дзіўных велікодных яйках пачулі студэнты з суседняй вёскі і падарылі Сцяпанку скрыначку з рознымі фарбамі. Яны абяцалі яго вучыць і ў горад забраць, гаварылі, што з яго выйдзе вялікі чалавек. Галоўнымі тэмамі твора сталі тэма мастака і мастацтва, тэма неспрыяльных умоў для ставнаўлення творчай асобы, таленавітага дзіцяці і тэма асветніцтва.

Апавяданне «Дзе канец свету» адлюстроўвае ўнутраны свет хлопчыка Янкі, які ўвесь час разважае, фантазіруе, захапляецца таямніцамі навакольнай прыроды. Але больш за ўсё яго хвалюе пытанне: Дзе канец свету? Дарослыя яму не адказваюць (бацька працуе і яму няма часу, баба Аўдоця не ведае, дзядзька Арцём смяецца з яго пытанняў). Адночы хлопчык вырашае, што сонейка ведае, дзе канец свету, ён пакідае свой статак гусей і бяжыць услед за ім. Канчаецца апавяданне тым, што Янка разважае: «Увосені ў школу пайду, вучыцца буду і аб усім даведаюся».

У лірычных творах паказана незвычайна яркая прырода. Паэт паказвае абуджэнне прыроды пасля ночы, зімы «Зімні бярэзнік на пагорку. Вершы лірычныя, мілагучныя, напеўныя. Вершы «Мае забавы». «Гаспадарка» абуджаюць фантазію дзяцей. Сваімі вершамі З.Бядуля вучыць дзяцей з дубоўю, паэтычна глядзець на свет, адчуваць музыкальнасць роднага слова, садзейнічае развіццю назіральнасці.

У сваіх творах З.Бядуля закранае пытанні, якія хвалююць маленькага чытача і дапамагаюць яму разабрацца ў жыццёвых праблемах

Большасць казак З. Бядулі створана на аснове фальклорных матываў, пісьменнік напаўняў казкі новым зместам і ўзбагачаў іх мастацкія асаблівасці («Іванка-прастачок» і інш.)

У казцы «Скарб» галоўны герой наслухаўся дзедавых казак аб багатых скарбах і адпраўляецца іх шукаць у купальскую ноч. У лесе хлопчык сустракаецца з хохлікам, які паказвае яму свае падземныя скарбы і знаёміць са сваёй сям'ёй, кожны з якой заняты сваёй працай. Хлопчык зразумеў, што «матка-зямля мае шмат багацця. Яна шчодрая да тых, хто любіць працаваць». У вобразе хлопчыка Саўкі праяўляюцца тыповыя для яго ўзросту рысы характару (цікаўнасць, спалох, задзірыстасць).

«Мурашка-Палашка» – узнята тэма калектыўнай працы, неабходнасці абароны свайго дому. Дабро ў казцы звязана з вобразам Палашкі. Зло – у вобразе мядзведзя. Ён дужы і самаўпэўнены, ён гвалтаўнік-прыгнятальнік. Адмоўныя героі і воўк з лісой, яны прыслужваюць прыгнятальніку працоўных. Мурашкі працавітыя, воўк жорсткі, ліса хітрая.

Аповесць-казка «Сярэбраная табакерка» – у аснову сюжэта пакладзена народная казка аб паланенні палешуком смерці, якую ён пасадзіў у табакерку, на зямлі перастала гніць усё жывое. Казка падобна да фальклорнай (жывёлы размаўляюць і дзейнічаюць як людзі). Адметнасць кампазіцыі казкі заключаецца ў спалучэнні рэалістычна-бытавога плана з казачна-фантастычным. Першыя

старонкі твора – гэта рэалістычная карціна вячэры звычайнай сям’і зайчыкаў, дзе акрамя бацькоў прысутнічаюць стары дзед. Дзед расказвае гісторыю аб тым, як апынулася гэта табакерка ў прадзеда сям’і лесніка. І ад імя дзеда пачынае казку пра смерць, якая трапіла ў табакерку іх далёкага продка Дзіда-дзеда і што з гэтага атрымалася.

Фантастычны план уключаецца ў дзеянне непасрэдна з апавядання старога казачніка. Тут адбываюцца дзівосныя пераўтварэнні і незвычайныя прыгоды з героямі казкі. Дзіда-дзед – заяц, ажывае такая містычная істота, як смерць, сарока ператвараецца ў каралеву Лялю, кардынал Баніфаций пераапрацаецца прафесарам Джованні Чарэнца, аптэкар Савіцкі стварае мясныя буракі, якія растуць на градках, і сонныя парашкі, што ўсыпляюць людзей і г.д. Сюжэт аповесці-казкі пабудаваны на барацьбе паміж Дзіда-дзедам, яго сябрамі (дзяўчынка Люсенька, шавец Юрка Дратва, паляўнічы Саўка, аптэкар Савіцкі, скамарохі) і памагатымі Смерці (пані Сарачынская, кароль Пінг-Понг, кардынал баніфаций, папа Кій дзесяты). Смерць імкнецца вырвацца з дзедавай табакеркі.

Пазнавальна-выхаваўчае значэнне аповесці-казкі «Сярэбраная табакерка» у тым, што ў творы ярка і вобразна паказана чалавечае жыццё і адносіны паміж людзьмі, створаны незабыўныя малюнкi роднай прыроды, якія выходзяць патрыятычныя і эстэтычныя пачуцці ў чалавеку.

Галоўнай праблемай аповесці-казкі "Сярэбраная табакерка" стала праблема смерці. Твор быў напісаны напярэдадні Другой сусветнай вайны і Зм. Бядуля імкнуўся паказаць якія жахлівыя наступствы могуць пачацца, калі смерць будзе трымаць у сваіх руках адзін асобна ўзяты чалавек. Лёс смерці, ці даваць ёй волю, ці трымаць ў палоне, згодна з хрысціянскім бачаннем, дазваляецца вырашаць маленькай дзяўчынцы, чысчтай як анёльчык.

Янка Маўр

Напісаны ў 20-я гады апавяданні пра далёкія краіны: «Слёзы Тубі», «Незвычайная прынада» «Лапроні» і інш.

Апавяданне «Слёзы Тубі» трагічнае. Сюжэт гэтага твора Я. Маўру падказала легенда. (жэмчуг – гэта скамянелыя божыя слёзы). Герой хлопчык Тубі з вострава Цэйлон, які вызначаецца велічнай і прыгожай прыродай і пастаянным шумам мора. Тубі – маленькі шукальнік жэмчугу, ён вымушаны быў пасля смерці свайго бацькі шукаць у школе ныральных чыкаў за прыгожымі жамчужынамі. Пад час гэтых марскіх пошукаў на Тубі напала акула і хлопчык загінуў. Акулу злавілі, разрэзалі ёй бруха і там знайшлі беднага Тубі з яго кошыкам. Жамчужыну ацанілі ў 50 000 рупій, таму маці заплацілі за ўвесь месяц і дадалі яшчэ 100 рупій.

У эпілогу апавядання адзначаецца, што на цудоўным балі адна важная асоба аздобіла сваю сукенку каштоўнай і надзвычай прыгожай жамчужынай, ўсе прысутныя дзівіліся яе памерамі і называлі яе божымі слязьмі, і ніхто не змог здагадацца, што магчыма, гэта і былі слёзы беднага Тубі з вострава Цэйлон.

Апавяданне «Незвычайная прынада» таксама трагічнае. У гэтым творы супрацьпастаўляюцца ўмовы жыцця простых людзей і каланізатараў. Індыйка была ў той час англійскай калоніяй. Містэр Блэнсдорф і Гопкінс выкарысталі ў якасці прынады пры паляванні на кракадзілаў дзяцей. Голад прымушаў простых людзей рызыкаваць жыццём сваіх дзяцей. Асан спачатку абурыўся такой прапанове, але калі не скарыстаць гэты выпадак, то ўсёроўна загіне сын, ды і яны ўсе разам. Жонцы ён нічога не сказаў. Асан прывёў свайго 10 гадовага сына Сідры (сярод 8

дзяцей) ў якасці прынады для кракадзілаў, яму абяцалі, што з хлопчыкам нічога дрэннага не здарыцца, аднак здарылася нечаканае і хлопчык застаўся калекам, страціў нагу. За гэту нагу сям'я кармілася некалькі месяцаў. А потым зажылі як і раней.

Апавяданне «Лацарроні» паказвае два Неапалі: уладкаваны і беспрытульны. Галоўны герой хлопчык Джузэпе ловіць манеткі, якія паны кідаюць у ваду. Аўтар паказвае адваротны бок прыгажосці горада, таксама падымаецца праблема фашызма.

Аповесці Янкі Маўра «Чалавек ідзе», «У краіне райскай птушкі», «Сын вады».

У аповесці «Чалавек ідзе» Я. Маўр зазірнуў у глыбіні стагоддзяў, звярнуўся да жыцця першабытнага чалавека на той стадыі яго развіцця, калі чалавек толькі становіўся на ногі, нічога яшчэ не ўмеў, не вырабляў прылад, не ствараў новых рэчаў, а толькі вучыўся карыстацца гатовымі, прыроднымі, не валодаў агнём, не ўмеў ні смяцца, ні плакаць, ні гаварыць. У аснову сюжэта аповесці пакладзены сам працэс развіцця чалавека. Аўтар фіксуе ўвагу на найбольш драматычных, напружаных момантах жыцця: смерць старога дзідумі, жанчыны з дзіцем, выратаванне чалавека з багны, авалоданне вялікай сілай прыроды — агнём, з якім звязваецца радасць і гора першабытнага чалавека. З'яўляюцца ў аповесці і дзеючыя асобы — Краг, дзяўчына Агу, хлопчык Ра, хоць у той час чалавек, член гурту, яшчэ не вылучаў сябе з навакольнай прыроды і асяроддзя. Для абвастрэння чытацкай увагі аўтар выкарыстоўвае элементы прыгодніцтва, таямнічыя і загадкавыя загаловкі раздзелаў, казачныя зачын, які надае апісанню каларыт сівай даўніны: «Гэта было даўно-даўно... Можна мільён гадоў назад».

У аповесці «У краіне райскай птушкі» дзеянне адбываецца на Новай Гвінеі, на тых астравах Ціхага акіяна, на якіх пабываў выдатны падарожнік і вучоны Міклуха-Маклай, апантанні зступнік мясцовых жыхароў-папуасаў. Аповесць пабудавана на адкрыта сапярэльным канфлікце двух варагуючых сіл — падняволеных і гаспадароў-каланізатараў. Вобраз 22-х гадовага папуаса-місіянера Саку — разважлівага, стрыманага, высакароднага. Ён хлопчыкам трапіў ў місіянерскую школу. Ён шчыра паверыў ў хрысціянскую ідэю усеагульнай любові і даравання, стаў самаадданым прапаведнікам яе, вучыў сваіх братоў папуасаў паслухмянасці, заклікаў іх шанаванне і любіць белых паноў. Аднак ён усё ж пераканаўся, што самі каланізатары груба парушаюць святыя заветы хрысціянства. Іх жорсткасць, бесчалавечнасць бязмежныя.

Аповесць «Сын вады». Дзеянне адбываецца вельмі далёка: ля берагоў Вогненай Зямлі ў Магеланавай пратоцы. Там на лодках жылі дзеці прыроды — фуіджынцы. Галоўны герой 19-ці гадовы сын вады Манг — смелы, дужы, спрытны, хацеў пра ўсё даведацца. Асабліва цікавілі яго белыя людзі, што зрэдку праяжджалі. І вось Манг вырашыў вырвацца ў шырокі свет. У час буры ён выратаваў ад смерці англійскую арыстакратку міс Грэт, і назваў яе белай птушкай. Іх узаемаадносіны заснаваны на прынцыпе эмацыйнага кантрасту. Але Манг увесь час заставаўся шчырым, гатовым у любы час на самаахвярнасць дзеля «белай птушкі». Міс Грэт спачатку баялася дзікуна, а потым пачала адносіцца да яго як да слугі. Яна ўзяла Манга з сабай, але хутка забылася пра яго і Манг апынуўся сярод тысяч беспрацоўных. Вобраз Манга садзейнічае выхаванню у чытача дабрыні, спагады, павагі да іншых народаў.

Спасціжэнне дзіцячай душы ў псіхалагічных эцюдах і апавяданнях пра Вялікую Айчынную вайну («Шчасце», «Бярозавы конь», «Максімка», «Дом пры дарозе». «Завошта» і інш.)

Апавяданне «Бярозавы конь» (1938). Раскрыта казачная здольнасць дзіцячай фантазіі ператварыць бярозавы дубчык – у імклівага каня. Як на сапраўдным кані гарцуе Толя (6г.)

Апавяданне «Завошта?» (1944). Аўтар дасягае агульначалавечага асэнсавання у гэтым апавяданні: людзі неарыйскага паходжання не вінаватыя ў тым, што паводле фашысцкай ідэалогіі лічацца за народ ніжэйшага гатунку. Малы Міхаська не зусім разумеў трагічнасць сітуацыі, ён верыў, што мама абараніць яго ад усіх бедаў, як гэта было і раней. Я. Маўр перадае адчуванні дзяцей: хлопчык не можа зразумець, чаму ён павінен адмовіцца ад роднага чалавека. Таму і не вытрымлівае пры арышце маці, кідаецца да яе, у выніку гіне разам з ёй у гета.

Апавяданне «Дом пры дарозе» (1945) Васілёк разам з маці апынуўся на працоўнай катарзе ў мясцовага прускага баўэра. Старэйшыя з сям'і баўэра і малы Макс адносяцца да Васілька, як да рэчы, цацкі. Прыняжэнне і здзек панавалі пакуль не пачало набліжацца савецкае войска. Ні маці Васілька Арына, ні настаўніца, якая таксама апынулася разам з імі не помсцяць за здзекі і крыўды сваім гаспадарам.

Апавяданне «Шчасце» Радасцю поўняцца сэрцы герояў апавядання: дарослы і хлопчык 8г. Яны сустрэліся на мосте. Дарослы бачыў, што хлопчык быў радасны, але гэту радасць ён зразумеў па-свойму. Аказалася, што добры настрой хлопчыка тлумачыўся не толькі хараством і пяшчотай летняга дня, а на галаве ў яго была новая шапка. Хлопчыку вельмі хацелася, каб дарослы заўважыў тую шапку. А ён не бачыў, бо для дарослага новая рэч – справа такая звычайная. Хлопчык не вытрымаў. З крыўдай, папрокам прагучаў яго крык: «Дзядзя! Шапка!» І даросламу адразу ўсё стала зразумела, і ён паспяшыўся выправіць памылку. Эцюд заканчваецца тым, што шчаслівыя героі «разышліся кожны сваім шляхам».

Апавяданне «Максімка» (1946) Герой Максімка – ахвяра вайны. Пісьменнік звяртае увагу на тым, што грамадства павінна клапаціцца пра сірот, а найлепш гэта можа рэалізавацца ва ўсынаўленні такіх дзяцей, каб даць ім сям'ю, змяніць загінуўшых бацькоў. Максімка ўспрымае афіцэра сваім бацькам. Дарослыя не могуць знішчыць даверлівасці дзіцяці і прымаюць рашэнне аб усынаўленні.

Апавяданне «Падарожжа вакол дома». (1947) Ірачцы крыху больш за 1г. Аўтар расказвае, што гэта той узрост, калі пачынаецца актыўны працэс пазнання дзецымі навакольнага, калі да ўсяго міжволі цягнуцца дзіцячыя ручкі, хочацца ўсё паглядзець, а калі магчыма дык і пакаштаваць. Ірынка паспрабавала на смак кавалачак бялюткай шкарлупкі ад яйка. Рэч цудоўная, а на смак нічога добрага, ды яшчэ ў роце колецца. Давялося выплюнуць. Потым у ручках аказалася саломінка. Паспрабавала ёю пясок капаць, а саломінка зламалася. Потым Ірынка пераклочылася на «добры каменчык», а потым на жалезны крук. На кожным кроку – новая загадка і адкрыццё. Таму падарожжа маленькай Ірачкі вакол дома дало ёй столькі ўражанняў, колькі не кожны дарослы вынес бы з падарожжа вакол свету.

Апавяданне «Запіска» тэма загубленага дзяцінства, у ім ушаноўваецца памяць 13-гадовага беларускага піянера-героя Алёшы Патапчыка. У аснове яго сапраўдны факт і імя.

Значэнне творчасці Янкі Маўра:

1. З прыходам у літаратуру дзіцячая літаратура выходзіць на самастойны шлях развіцця,
2. Заснавальнік навукова-пазнавальнай аповесці,
3. Першы пачаў пісаць пра замежныя краіны,
4. Заснавальнік прыгодніцкай аповесці,
5. Заснавальнік школьнай аповесці,
6. Пашырыў жанрава-тэматычныя абсягі беларускай дзіцячай літаратуры.

Дзіцячая літаратура першага пасляваеннага дзесяцігоддзя

У гады ВОВ літаратура працягвала развівацца. Дзяржава брала на сябе ўсе выдаткі кніжнага выдавецтва. Стварыўся спецыяльны аддзел па выданні кніг для дзяцей. Пашырылася тэматыка, звязаная з паказам матрытычнай барацьбы беларускага народа з фашызмам. («Васількі», «Астап» М. Пынькова і інш).

Філасафічнасцю вызначаюцца казкі М. Танка. «Казка пра Музыку», «Казка пра мядзведзя». Паэт перадае дасціпнасць народа, умненне чалавека выйсці са складанай сітуацыі, са здэкліваасцю выказацца пра гультайства і марнатраўства, як пра таго мядзведзя («Казка пра мядзведзя»), што хацеў бязбедна жыць за кошт працалюбівай вавёрачкі Белачкі. Падмануты цыганам ён трапляе ў скамарошныя артысты, забаўляе дзяцей і старых.

Этычна-маральная тэматыка характэрна для літаратурнай казкі В.Віткі «Вавёрычына гора». Паэт займаецца паказаў адносіны дзяцей і бацькоў. У канцы вавёрачка кажа «Няхай будзе сказана толькі між намі Лепей грызці арэхі сваімі зубамі», тым самым павучае чытачоў.

Літаратуры 30-40-х гадоў характэрны ўзлёты і спады. Аўтарам больш удавалася раскрыць натуральнасць паводзін дзяцей.

Адна з вельмі важных тэм у пасляваеннай беларускай дзіцячай літаратуры гэта тэма працы. Аповесць Я. Брыля Лазунок – 15гадовы хлопчык Міхась Лазунок захапляецца сваёй прафесіяй, яго радуе, што ён, як дарослы стаіць ля друкарскага станка і прымае ўдзел у адказнай справе – выданні кнігі.

Ёсць творы і на гістарычную тэматыку А. Якімовіча «Базылеў курган».

Літаратура пра родны край у мастацкіх нарысах В.Вольскага «У лясках над Бярозай».

Алесь Якімовіч

Майстэрства Алеся Якімовіча-казачніка

Якімовіч пераклаў на беларускую мову ўсе казкі Пушкіна, Яршова «Канёк-Гарбунок», казкі Андэрсена і інш казкі і творы для дзяцей.

Першая літаратурная казка Якімовіча «Каваль Вярнідуб». У яе сюжэце выкарастаны матывы некалькіх беларускіх чарадзейных казак пра волатаў-асілкаў – заступнікаў прыгнечаных, пакрыўджаных. У казцы, як і ў народнай ёсць зачын (пераносіць чытача ў фантастычную краіну, што знаходзіцца «Не далёка, не блізка...»). Жыў у той краіне яе ўладар – найлюты цар. Таго цара не хвалявала, што народ яго краіны пакутаваў ад голаду і няволі. Калі ад галадухі пачалі паміраць людзі, цар скеміў, што калі ўсе паднявольныя памруць, то давядзецца

яму працаваць гарбом сваім. Тады ён вырашыў звярнуцца да сваіх дарадцаў, а тыя параілі знішчыць усіх малых. Цар адразу прыняў гэту парадку і пачаў склікаць сваіх катаў. Маці Вярнідуба Параска ўратавала сына, песціла яго і даглядала. Вярнідуб пайшоў насустрач выпрабаванням, тройчы браў ён ў рукі чарадзейную булаву ў час сустрэчы з сіламі зла. Першы раз з разбойнікам Салаўём. Перамог Вярнідуб і цара з яго войскам. У вобразе Вярнідуба спалучана казачнае і рэальнае: ён добра выхаваны, умее прывесці, падтрымаць чалавека, нікому не дазволіў асілак прынізіць сябе, нішто не магло яго запалохаць, ён заўсёды гатоў уступіць у барацьбу са злом. Казка выходзіць ў дзяцей прыгажосць народных вобразаў, выходзіць ў іх разуменне ідэалаў дабрыні, прыгажосці, чалавечнасці, адданасці свайму народу.

«Казка пра смелага Вожыка» напісана прозай, у казцы шмат дыялогаў. Дзецям перадаецца думка аб тым, што трэба ўмець пераадоляць палыхлівасць, бо нават дужыя, калі яны баяцца, становяцца смешнымі і бездапаможнымі.

У пасляваенны час Якімовіч заняўся апрацоўкай беларускіх народных казак. Якімовіч апрацаваў больш за 200 беларускіх народных казак. Многія з іх увайшлі ў зборнікі казак А.Якімовіча: «Каток – залаты лабок», «Бацькаў дар», «З рога ўсяго многа», «Андрэй за ўсіх мудрэй» і інш. Апрацаваныя ім казкі перакладзены на многія мовы: рускую, украінскую, польскую і інш.

Тэматычная разнастайнасць апавяданняў Алеся Якімовіча, якія ўваходзяць у дзіцячае чытанне

Тэме ВОВ прысвечаны апавяданні «Чарнавочка», «Аладкі», «Аўтамат» і інш. У гэтых творах адлюстроўвана мужнасць, узаемная падтрымка людзей, аб'яднаных прагай перамогі над нямецка-фашысцкімі акупантамі. Расказаваў Якімовіч і пра дзяцей, якія на часова акупіраванай ворагам тэрыторыі Беларусі таксама актыўна ўключыліся ў барацьбу. Беларускія дзеці ў час вайны становіліся партызанскімі разведчыкамі-сувязнымі. Усяго 4 класы скончыла да вайны дзяўчынка Валя, якая стала вопытнай партызанкай-сувязной, і калі па даносу здрадніка трапіла яна ў гестапа, дык загінула, але нічога не сказала ворагам (апавяданне «Чарнавочка»).

Шмат апавяданняў пра жыццё, вучобу, узаемаадносіны дзяцей.

Тэма працы, выхавання ў дзяцей працавітасці ў апавяданні «Залатыя рукі» – цімураўцы дапамагаюць нямоглым старым. У апавяданні «Васількі» гарадскі хлопчык Віця, які прыехаў у вёску да бабулі ганарыцца сваімі працаднямі. Разам з аднагодкамі ён дапамагае калгаснікам. Ніколі не адчуваў сябе ён такім дужым, самастойным, як тут, працуючы побач з таварышамі. Глыбока ўразіла яго вясковая прырода. Упершыню ўбачыў ён жывы васілёк, з-за якога аднойчы настаўніца паставіла яму двойку. (Віця не мог ніяк пагадзіцца, што васілёк – пустазелле. Ён адказаў настаўніцы «Не!»).

Шмат увагі пісьменнік удзяляў ў сваіх апавяданнях роднай прыродзе.

Пісаў Якімовіч і пра непажаданыя звычкі, схільнасці дзяцей, але ніколі не павучаў адкрыта. У апавяданні «Слабая воля» запрашаў чытачоў падумаць, паразважаць каго можна лічыць сапраўдным сябрам. Аказалася, што ў вучня 4 класа Мішы воля зусім не слабая, нават моцная, ды не на тое скіравана. У апавяданні «Цяжкая хвароба» адметна паказаны вобраз хітруна. У апавяданні «Пад новы год» – вобраз гультая. Гэтыя вобразы апісаны з гумарам.

Уладзімір Дубоўка

Тэматычная разнастайнасць казак Уладзіміра Дубоўкі

Тэматыка казак разнастайная: пра чалавечы розум і дасціпнасць, пра ляноту і зайздрасць, пра ганарыстасць і нядобразычлівасць. Казкі «Цудоўная знаходка», «Як сінячок да сонца лётаў», «Мілавіца», «Кветкі – сонцавы дзеткі» і інш.

У казцы «Хто дужэйшы» Дубоўка паказвае, што толькі лагоднасць і спагада, добразычлівасць упрыгожваюць і з'яву, і істоту, тым больш чалавека. Дубоўка надае апавяданню філасофскі накірунак. Паляшук годна вядзе гаворку з наймагутнейшымі сіламі прыроды – Сонцам, Ветрам, Хмарами, Марозам. Дасціпнасць, прыродны розум дапамагаюць палешуку знайсці выхад з цяжкага становішча. І ён даказвае, хто з'яўляецца самым дужым. У працы мужык не адчуваў і марозу. «Тады пазнаў вялікі сход, што ні Мароз, ні снег, ні лёд» не перамогуць той сілы, што ёсць у людской працы. Казкі Ул. Дубоўкі заклікаюць тварыць Дабро. У казках-легендах Дубоўкі гераічныя ўчынкi здзяйсняюць найчасцей непрыкметныя істоты, але яны маюць вялікую сілу духу. Маленькая птушачка Сінячок («Як Сінячок да сонца лётаў») прыносіць людзям агонь. Каб яны маглі пагрэцца зімой. Хоць і сам абгарэў, але выканаў свой абавязак. Спачувае Сінячку і сонца, раіць яму не ляцець хутка, каб не згарэў. І птушкі аддалі па адным пяры, каб Сінячок зноў набыў апярэнне (адмовіўся толькі удод за што птушкі яго пакаралі, білі, шчыпалі, прымусіўшы савацца ў дупло, пасля чаго ўдод адважваўся вылятаць толькі ноччу). За свой учынак Сінячок захаваў імя. Шануюць Сінячка і людзі, заўсёды зімой даклячваюць прытулак у вёсцы.

Казка «Мілавіца». Хлопец з васітковымі вачыма хоча разгадаць тайну, чаму над Палессем прастаяла сонца аж 3 гадзіны. Хлопец сустрэў прыгажуню, якая згадзілася ісці ў прыняманскі край, калі хлопец зробіць ёй чаравікі з рачнога пяску. З дапамогай Сонца героя гэта ўдалося выканаць, Мілавіца ідзе з хлопцам, каб і там дапамагаць людзям. У адным і тым жа творы Ул. Дубоўкі заключаецца шмат этычна-маральных адносінаў. Узятыя ў розных народаў сюжэты на адну тэму сведчаць, што ва ўсім свеце ганаруецца самая лепшая якасць – працавітасць. Павучальнымі з'яўляюцца вынікі спрычкі індыйскіх вяльможных красунь пра самыя прыгожыя рукі («Чые рукі прыгажэйшыя»), сапраўднай прыгажосцю вызначаюцца знешне не прывабныя, але працавітыя рукі.

Шмат казак напісаў Дубоўка па матывах фальклорных сюжэтаў розных народаў, у якіх галоўнымі героямі з'яўляюцца людзі з адмоўнымі рысамі характару, а таксама многія жывёлы.

У казцы «Кветкі – сонцавы дзеткі» разбураецца падман і вераломства, сяброўства Месяца і Сонца.

Тэма Радзімы ў творчасці Уладзіміра Дубоўкі

У. Дубоўка піша творы для дзяцей. Ён ставіць перад сабой мэту выхавання ў іх патрыятызму, любові да роднага краю. Найбольш прыдатным для гэтай мэты пісьменнік лічыў казку з яе выключнай вобразнасцю і этычна-маральным сэнсам. Для аўтара было асноўным, каб чалавек усвядоміў сваё месца ў грамадстве, каб навучыўся разумець складанасці жыцця.

Казка «Цудоўная знаходка» Дубоўка захапляецца возерам Кромань, Па дарозе да возера сустрэлі зайца, вавёрку. Пад вадой хлопец угледзеў ключык, другі хлопец знайшоў куфэрак. Адчынілі ключом куфэрак, а ў куфэрку залатыя зярняты, казкі ў іх занатаваны ды ў куфэрачак сабраны. Дзед Бай сказаў, што гэтыя зярняты збіраў гэты скарб па драбніцы. «Хай у кожным вашым сэрцы па

адным хоць застанеца, з аднаго таго зярняці будзе плён багаты ў хаце, красавала каб няспынна наша любая Айчына.» (Залатыя зярняты ў казцы сімвалізуюць народную мудрасць).

Казка «Мілавіца» Гэта казка пра пясок. Быў адзін хлапчына з васільковымі вачыма. Ён працавіты. Адноўчы сонца прыпыніла свой ход. Вось хлапчына пайшоў у тую старонку дзе стаяла сонца, каб дазнацца прычыны. Дайшоў ён да Палесся. У пушчы зайшоў у хату. Дзед, што жыў у гэтай хаце раскажаў яму пра дзяўчыну Мілавіцу, ён параіў хлопцу ісці дадому, бо журба па той дзяўчыне ўпадзе ў сэрца і не выйдзе аж да смерці. Хлопец не паслухаўся дзеда. Выйшаў да ракі Прыпяці, убачыў Мілавіцу. Завёў з ёй хлопец размову, раскажаў аб цудзе. Як ён яе знайшоў і цяпер напэўна згіне. Дзяўчына папрасіла каб хлопец зрабіў ёй з пяску чаравікі. Сумны пайшоў хлопец дахаты. Доўга рабіў ён такія чаравікі. Папрасіў дапамогі ў сонейка. Сонца ход свой прыпыніла і пясочак растапіла. Зрабіў хлопец чаравікі. Мілавіца прыняла дарунак і аддала яму сэрца, а хлопец павёў яе на сваю радзіму. Многа змянілася на свеце і там дзе хлопец рабіў з пяску абутак, там цяпер шкляная гута. Мые ёй пясочак Нёман. Там цяпер вырабляюць крышталі.

«Кветкі – сонцавы дзеткі» расказваецца пра прынажосць Палесся, пра зоркі. Сонца даўна па небе хадзіла разам з месяцам. У іх было многа зорак кветак. Сонца параіла месяцу даць людзям свае зоры. Месяцу шкада стала сваіх зор і ён іх прыхаваў. Сонца кінула свае кветкі з неба і на нашай зямлі закрасаваліся кветкі-зоркі. А месяц кідаў на зямлю каменні. А свае кветкі месяц пасадзіў у садзе. З-за таго, што месяц не стрымаў сваё слова сонца з ім пасварылася. І з таго часу яны ходзяць асобна. У цэнтры гэтых твораў – простыя людзі з іх любоўю і нянавісцю зямной, з назіральнасцю, умением знайсці выхад са складанага становішча, з сакавітым гумарам і трапным словам. Дыяменты народнай творчасці ў гэтых казках зазялі новымі гранямі, умацнілі мастацкую выразнасць твораў.

Праблема «чалавек і прырода» ў апавяданнях Уладзіміра Дубоўкі

Уладзімір Дубоўка шмат увагі надае праблеме ўзаемаадносін чалавека з прыродай. З пазіцыі дзеда-ўсяведа ён адкрывае для чытача шматлікія таямніцы прыроды. Дзеці вераць, што дзед можа размаўляць з бацямі, што тыя ў яго гутарках шмат чаго разумеюць і адказваюць яму ўзаемнасцю. Буслоў шануюць у вёсках, людзі вераць, што калі пакрыўдзіць птушак, то яны могуць адпомсціць, прынёсшы на страху агонь. Пісьменнік вучыць дзяцей разуменню прыроды, асцярожным і далікатным адносінам да яе. Дзед некалі дапамог параненаму буслу, і той, кульгавы, штогод прылятаў на гняздо.

Апавяданне «Мядзведзь» пісьменнік не абыходзіць камічныя сітуацыі, тут ён падае ўрокі асцярожнасці і абачлівасці: апавядальнік прыняў абгарэлы пень за мядзведзя, бо толькі што бачыў свежы след звера. Пісьменнік напамінае лепш перастрахавацца, чым трапіць у трагічную сітуацыю.

У вершах, байках і казках У. Дубоўка закрануў шмат праблем, якія раскрываюць узаемаадносіны паміж людзьмі, іх стаўленне да прыроды.

Аповесць «Як Алік у тайзе заблудзіўся» заснавана на дакументальных фактах. Аповесць павучае дзяцей як трэба сябе паводзіць у лесе. Калі трапляеш у экстрэмальную сітуацыю, то неабходна ведаць, што рабіць, а дакладней, ведаць прыроду. Алік не спужаўся, апынуўшыся у тайзе, ён пачаў шукаць выйсце. Пісьменнік паказаў, як хлопчык, які добра вывучыў тайгу, не разгубіўся, пайшоў

дарогай сваіх ведаў. У творы адлюстравана праблема – трэба ведаць свой край, добра ў ім арыентавацца. Аліку 7 год, яго бацька з самага дзяцінства вучыў разумець і любіць прыроду. Пісьменнік паказаў у творы, што безвыходных сітуацый у жыцці бывае мала. Пакуль ёсць надзея трэба змагацца за сваё жыццё. Цікавасць да твора выклікаецца і тым, што пісьменнік звярнуўся да матэрыялу, мала вядомага дзецям. Назвы раслін будуць запамінацца, параўноўвацца з беларускімі, што таксама павялічвае пазнавальнае значэнне кнігі. Аповесць замацоўвае ўрокі маральнасці, атрыманыя дзецьмі ў школе і дома.

Дзіцячая літаратура 1955 – 1965 гадоў

У другой палове 50-х гг. у беларускую літ-ру прыйшлі маладыя таленавітыя пісьменнікі. Падтрымліваліся творы пра ўслаўленне дружбы народаў. Шмат твораў было надрукавана пра героіку вайны з фашызмам.

Аповесці І.Сяркова «Мы з Санькам у тыле ворага», «Мы – хлопцы жывучыя», «Мы з Санькам – артылерысты...» Галоўны герой Іван Сырцоў, а назва вёскі Падлюбічы, нагадвае вёску Пакалюбічы ў якой нарадзіўся будучы пісьменнік. Гэтыя творы можна лічыць аўтабіяграфічнымі. Аўтар паказаў лёс юных герояў, змаганне ўсяго народа ва ўмовах часовай нямецка-фашысцкай акупацыі тэрыторыі Беларусі, захаваў непаўторны свет дзяцінства. Санька і Іван імкнуцца вырвацца з-пад апекі старэйшых. Стаць адважнымі воінамі-партызанами. Аднак ім не вельмі шанцуе і да партызан трапіць яны не змаглі, таму і змагаюцца яны супраць немцаў самастойна. Яны былі гатовы да подзвігу, марылі пра яго, ішлі да яго. Аўтар паказвае. Што вайна паклала на дзіцячыя плечы цяжар недзіцячых клопатаў, але падлеткі не схіляюцца перад гэтымі цяжкасцямі, яны захавалі веру ў пераможнае завяршэнне вайны. Не страцілі сваёй няўрымслівасці, жыццялюбства.

К.Каліна ў сваіх творах выкарыстоўвае шмат аўтабіяграфічнага, убачанага, перажытага. У аповесці «Крыты конь» распавядаецца пра лёсы людзей, што прайшлі праз цяжкія выпрабаванні вайной.

У аповесцях пра хлопчыка Петрыка распавядаецца гісторыя жыцця хлопчыка Петрыка ў апошні дашкольны і першы школьны гады.

Не менш значным для беларускай дзіцячай літаратуры было адлюстраванне праблемы «чалавек-прырода».

Паэт А. Дзеружынскі ў сваіх творах падкрэслівае адметныя асаблівасці знешняга выгляду раслін, гаворыць пра спосаб іх жыцця, пра тое, якую карысць яны могуць прынесці людзям. Яго вершы выходзяць у дзяцей любоў да прыроды, дабрату, чуласць, чалавечнасць.

Тэматычная разнастайнасць твораў Віталія Вольскага, якія ўваходзяць у дзіцячае чытанне

Першыя краязнаўчыя апавяданні і нарысы В.Вольскі напісаў у 1940-1941 гг., але рукапісы згарэлі ў час вайны. І вось праз некалькі гадоў, ходзячы па знаёмых сцежках, В.Вольскі узнаўляе той матэрыял. У сваіх творах ён робіць галоўнымі героямі насельнікаў пушчаў, азёраў і рэк. В.Вольскі піша пра багацце беларускай фауны, гэта яго асноўная тэма, ён стаў паслядоўным пісьменнікам-даследчыкам роднай прыроды. Кнігі «У лясах над Бярозай», «На бабровых азёрах», «Чайкі над Нараччу» можна лічыць цыкламі твораў, прысвечаных розным мясцінам Беларусі.

В.Вольскі у сваім разуменні падзей з арыентацыяй на дзяцей малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту паспрабаваў узнавіць старонкі нашай гісторыі. Кніга «Падарожжа па краіне беларусаў» 1968г. Казачны варыянт расповеду пра гісторыю Беларусі. Пісьменнік прапанаваў фантастычны паллет на дыване-кіліме. Ён расказвае пра старажытную флору і фауну, першыя пасяленні людзей, пра гарадзішчы і ўмацаванні, абарону ад ворагаў, пра жыццядзейнасць княстваў, пра іх ролю ва ўтварэнні ВКЛ, зацятую барацьбу з крыжакамі, пра бітву пад Грунвальдам, змаганне народа за лепшае жыццё ў паўстанні пад кіраўніцтвам К.Каліноўскага, на рэвалюцыйнай барацьбе пачатку 20ст. Пра сацыялістычнае будаўніцтва, ўзнікненне новых гарадоў у сувязі з заснаваннем гігантаў хімічнай прамысловасці і інш.

У канцы 1930-х гг. В.Вольскі звярнуўся да драматургіі. З'явілася п'еса «Цудоўная дудка» У аснову якой пакладзены матывы некаторых сацыяльна-бытавых і чарадзейных казак. Усё адбываецца ў часы прыгону. Войт павінен выканаць волю пана, выгнаць з хаты старых сялян, бо яе трэба разбурыць, каб не перашкаджала весці гаспадаранне. Іх сын – пастух Янка рашае шукаць справядлівасці ў караля. У каралеўскіх уладаннях ён праходзіць розныя выпрабаванні. Ён змог падзяліць 5 гусей на 6 персон, і кароль зрабіў яго сваім дарадцам. Канцлер і ўсе прыбліжаныя імкнуцца згубіць хлопца, прымушаюць яго выратаваць край ад страшэннага велікана. Янка перамагае і тут хітрасцю. У саборніцтве з веліканам ён даказвае, што дужэйшы, праяўляе чалавечнасць, абяцаючы велікану. Што пакіне яго жывым, калі той назаўсёды пакіне каралеўства. Велікан падараваў Янку дудку, якая была чароўнай, прымушала ўсіх несправядлівых танцаваць да знемакэння. З дапамогай дудкі Янка атрымлівае ў караля паперу аб вольнасці, але канцлер яго падмануў, ведаючы пра непісьменнасць хлопца. З дапамогай дудкі сяляне выганяюць войта і пана. Справядлівасць перамагае.

П'еса-казка для тэатра лялек «Дзед і жораў». Пісьменнік выкарастаў казачныя сюжэты пра дасціпнасць мужыка і яго прыродны розум. Закрануў вельмі важныя грамадскія праблемы: разуменне добра і справядлівасці. Дзед і баба спрадвечныя працаўнікі, пасялі гарох і чакаюць добрага ўраджаю. Але нехта з'ядае і выкаптвае агарод, дзед ідзе пільнаваць і ловіць жорава. Жораў дорыць дзеду чароўную торбу, каб ён усё жыццё разам з бабаю не бедаваў. Таямніцу выведвае войт, дакладае пану, – і дзед пазбаўляецца сродкаў існавання. Жораў яшчэ раз выратаўвае дзеда, дорыць яму рог, з якога ўсяго многа. Дзед з дапамогай рога вяртае сваю чароўную торбу. Праўда перамагае пан, войт і поп пакараныя малайцамі з рога. Дзед з бабай частуюць усіх сялян, спраўджваючы адвечнае імкненне чалавека да сацыяльнай справядлівасці.

П'еса «Несцерка» феерычная камедыя, у аснове пакладзены фальклорны матэрыял. Тут дзейнічаюць рэальныя героі. Несцерка – аванурна настроены селянін, дасціпны, умее ўдала выкарыстаць народнае слова на сваю карысць.

Мацей – разважлівы, але бесхарактарны, ва ўсім падпарадкоўваецца сваёй кабеце.

Сатырычна вымаляваны – пан Бараноўскі, шкаляр бакалаўр Самахвальскі, суддзя. Яны часта трапляюць у недарэчныя становішчы, іх паводзіны выклікаюць смех.

Дзіцячая літаратура 1965 – 1985 гадоў

Асаблівасці беларускай дзіцячай літаратуры ў 1957-85гг.

Праблема выхавання ў дзяцей гістарычнай свядомасці заўсёды была актуальнай для беларускай дзіцячай літаратуры.

У гэтым напрамку пісаў свае творы Алесь Якімовіч «Адкуль ліха на свеце», «Кастусь Каліноўскі». Аповесці Алеся Якімовіча раскрываюць сілу, веліч, жыццяздольнасць народа.

Беларуская дзіцячая літаратура глыбока і ўсебакова адлюстроўвала паўсядзённае жыццё школьнікаў, іх праблемы. Праблемам бадзяжніцтва дзяцей, спаўзання іх на злачынныя сцежкі. Павел Кавалёў гэтай праблеме прысвяціў шмат твораў. «Лёнька Гром» часцей драматычныя выпадкі здараліся там, дзе адсутнічала ўзаемаразуменне ў сям'і і школьным калектыве.

І.Навуменка «Вайна каля Цітавай копанкі» пісьменнік раскрыў праблему: станаўленне асобы, прызнанне самакаштоўнасці чалавека. Дзіцячыя «войны» за валоданне копанкай урэшце перарастаюць у трывалае сяброўства.

Выхаванню высакародных пачуццяў, адчуванне чалавечай годнасці ў школьніка, гатоўнасці дапамагчы сябру ў бядзе, ветлівасці, павазе да старэйшых садзейнічае паэзія. Вершы В.Віткі, Э.Агняцвет, Р. Барздуліна, Н.Гілевіча і інш.

Літаратурныя казкі ствараюць амаль усе пісьменнікі, якія пішуць для дзяцей. М. Танк апавядае пра падарожжа мураша Бадзіні. Паэт не проста расказвае пра дзівосы, але і вучыць чытача слухаць прыроду, захапляцца яе прыгажосцю. Казкі У. Караткевіча змяшчаюць у сабе глыбокі філасофскі сэнс. Казкі Караткевіча тэматычна разнастайныя, моцныя патрыятычным пафасам, напоўнены любоўю да роднага краю «Лебядзіны скіт»; Калі чалавек спагадлівы, добра працуе, то яму і ў жыцці шчасціць «Чортаў скарб»; вучаць казкі Караткевіча і жыццёвай мудрасці, умению бачыць прыгожае, разумець яго «Жабкі і чарапахы»

Вучобе малых дзетак садзейнічаюць вершы Е.Лось «смачныя літары» пра алфавіт.

Апавяданні і аповесці Даіра Слаўковіча героі дзеці. Пісьменнік імкнецца паказаць не толькі гаўсдзённыя заняткі дзяцей, але і падштурхнуць іх да розуму, зацікавіць праявамі жыцця.

Максім Танк

Тэматычная разнастайнасць твораў Максіма Танка, якія ўвваходзяць у дзіцячае чытанне

Першыя творы М.Танка для дзяцей з'явіліся ў 1937 г., але і да гэтага ў некаторых верхах паэта ўжо гучала тэма дзяцінства.

Разнастайныя па тэматыцы, праблематыцы і мастацкіх асаблівасцях творы Танка для дзяцей цесна звязаны з фальклорам. Паэт творча пераапрацоўваў народныя сюжэты. У сваіх казках Танк закранаў розныя этычныя праблемы. Н-д: у казцы «Мухамор» высмейваецца хвалько Мухамор, які лічыў, што «мог бы смела быць паслом або нават і царом». Упэўнены, што роўнага па прыгажосці яму ў лесе няма. Аднак, калі ў лес прыйшлі дзеці, усё стала на сваё месца: яны пазбіралі добрыя грыбы, а мухамор нікому не спатрэбіўся. Казка вучыць чытачоў рэальна ацэньваць сябе і не выхваляцца перад іншымі. Пазнавальнае значэнне ў тым, што дзеці даведаюцца, якія растуць грыбы ў беларускім лесе. Свет роднай прыроды паказан у «Казцы пра Мядзведзя». Паэт імкнецца выклікаць у дзяцей гонар за сваю Бацькаўшчыну. Тут Танк канкрэтызуе месца дзеяння, згадваючы

нарачанскія мясціны і Бклавешскую пушчу. У гэтай казцы багатая сістэма вобразаў. Сярод дзеючых асоб ёсць мядзведзь, воўк, ліса, зубр, казёл, зайцы, вавёрка, варона, сарока, певень, цецерукі, дзятлы. Твор напісан у традыцыях беларускіх народных казак. З гумарам асуджаецца ў казцы гультайства, прыстасавальніцтва мядзведзя. Ён вырашыў знайсці жонку працавітую і з добрым пасагам, каб і надалей гультаваць і быць сытым зімой. Мядзведзевы сваты воўк і ліса змаглі знайсці выгадную нявесту працавітую вавёрачку. Але хітрасць у казцы пакарана. Калі мядзведзь з'еў усе вавёрачкіны запасы і занудзіўся, то знайшоўся той, хто змог вылечыць яго ад ляноты і гультайства. Цыган лячыў мядзведзя брагай, паіў зеллем, салодкім, як мёд, спаіўшы мядзведзя прыкуў яго да калоды і павёў яго цешыць людзей на кірмаш. У казцы паказана, што праца здольна змяніць характар чалавека. Казка мае і пазнавальнае значэнне, дзеці даведваюцца пра норавы і звычкі лясных жыхароў (н-д: чаму вавёрачка хавае свае арэхі).

«Казка пра Музыку» тут паэт уводзіць вобраз асілка і паказвае змаганне народа супраць несправдлівасці і ўціску. Герой Музыка хлопчык сірата, не меў ні двара, ні гароду. Ён не прадае сваю музыку ні за якія грошы. Яго чарадзейнае гране абуджала і падтрымлівала народ.

Казка «Галінка і верабей» бліжэй да забаўляючак. У творы расказваецца пра тое, як галінка-вярбінка не хоча калыхаць дзяцей вераб'я і ніхто не можа прымусіць яе гэта рабіць, бо ўсе у лесе адмаўляюцца выконваць свае абавязкі. Аднак, калі ўмешваецца чалавек, то ўсё становіцца на свае месцы: «з тых дзён без спачынку, каб кожны быў рад, калыша галінка усіх птушанят».

Казка «Журавель і чапля» выходзіць у дзяцей пачуццё сяброўства, уменне саступіць адзін аднаму.

Казка «Жук і слімак» – аўтар звяртае ўвагу на няўдзячнасць жука «забыўся пра нягоды і не на ўме жуку, што абяцаў паднесці ён хату слімаку», засцерагае дзяцей ад падобнай рысы характару.

Казка «Конь і леў» дабро заусёды ўзнагароджваецца: гаспадар, хоць і выгнаў каня, але потым зноў вярнуў яго дадому.

Казка «Сярод лясоў наднёманскіх» адлюстраваны дзівосны, запамінальны свет роднай прыроды, у дзяцей фарміруецца пачуццё прыгожага. Гераіня казкі дачушка лесніка Верачка вырасла на ўлонні прыроды, тут ёй усё дорага. Аднак засумавала, што ўвосень ападаюць лісты, знікаюць матылькі, адлятаюць птушкі. Ні звяры, ні птушкі не змаглі дапамагчы Верачке, толькі маленькі павучок здолеў ажывіць павуціннем прыроду.

Казка «Быліна пра мураша Бадзіню» з'явілася водгукам на рэальныя падзеі, што адбыліся ў краіне і былі звязаны з актыўным асваеннем космасу. Дзеці, збіраючы грыбы, згубілі газету. Лясныя жыхары не змаглі адразу прачытаць газету, толькі бусел паведаміў, што з Байканура скоро ў ракеце касманаўты адправяцца да зораў. Аўтар паказвае пашану да ведаў, заклікае чыточоў авалодаць граматай, без якой не абысціся ў жыцці. Галоўны герой мураш Бадзіня вырашыў паляцець у космас. Ён трапіў на самалёце на Байканур, а потым сеў на касмічны карабль. Мураш Бадзіня стаў сапраўдным героем, але не заганарыўся.

Многім вершам М.Танка характэрны жартаўлівы характар. У даходліва-забаўляльнай форме вызначаецца паэтызацыя М. Танкам навакольнага свету ў вершах «Паклон хлебу», «Чаму птушкі лётаюць», «Красуня», «Бабка». У цэнтры

гэтых твораў прывабны вобраз маладога чалавека: уражлівага, чулага, здольнага бачыць прыгажосць.

У вершы «Лемантар» аўтар паэтычна ўзнаўляе беларускі алфавіт, на кожную літару прыводзіць прыклады адпаведных слоў. Паэт не толькі знаёміць дзяцей з беларускім лемантаром, а нагадвае яго старажытную гісторыю ад кніг «Скарыны-бацькі», заклікае чытача «быць сумленным, смелым, супраць злыбедаў ісці».

Станіслаў Шушкевіч

Тэматычная разнастайнасць твораў Станіслава Шушкевіча, якія ўваходзяць у дзіцячае чытанне

Творы Шушкевіча прыносяць дзецям радасць, выхоўваюць у іх дабрыню, спагадлівасць, любоў да роднай зямлі і мовы. З казкі ён пачаў свой шлях да беларускай дзіцячай літаратуры.

Зло, недобразычлівасць, вераломнасць асуджаюцца ў казцы «Пра лісу-хітруху і добрых сяброў Мядзведзя, Зайца і Пеўніка». Гераіня гэтай казкі – лісіца – страшэнна напалохала зайчыка: абяцала, што зловіць яго і будзе біць пугаўём, а потым у хамут зайца запражэ ды будзе на ім поле араць. Пажаліўся заяц мядзведзю. Далучыўся да зайца, мядзедзя і певень. Утрох сябры добра правучылі хітруху: засталася ліса без хваста, аднак звычай сваіх яна не кінула, бо бядуе: чым цяпер будзе свае сляды замятаць?

Усе літаратурныя казкі Шушкевіча традыцыйна звязаны з народнымі. Ва ўсіх казках і многіх вершах яго дзейнічаюць звяры, птушкі, свойскія жывёлы. Гэтыя літаратурныя героі надзелены рысамі і здольнасцямі людзей. Дзеці міжволі супастаўляюць паводзіны герояў са сваімі, робяць адпаведныя вывады, непрыкметна засвойваюць правільны паводзін, узаемаадносін.

Павучальныя і гумарыстычныя вершы:

«Непамыцька – хлопчык Віцька» нагадвае дражнілку. Хто з дзяцей жадае быць падобным на Віцьку, які не любіць мыцца?

«Рыгор-экскурсавод» Герой хвалько Рыгор напасіўся быць экскурсаводам, абяцаў адказваць на ўсе пытанні. А калі давалося яму падцвердзіць свае веды на справе, дык назваў ліну асінай, акацыю – крушынай, кедр – ялінай, граб – рабінай.

«Крыкліўны» звернута ўвага на звычку не класці на месца свае рэчы, не рыхтаваць зварачна кніжкі, сшыткі, што спатрэбяцца ў школе. Таму раніцай, калі трэба збірацца ў школу, у кватэры, дзе жывуць сястра і брат Галя і Лёня, падымаецца шум, лямант, беганіна, што здаецца, дом разваліцца, а глухі сусед міжволі бамбёжку ўспомніў.

«Дзе ж той Лёня?» С.Шушкевічам супрацьпастаўлены паводзіны вучня-першакласніка Лёні і яго сшыткаў, буквара, лінейкі. Лёня, загуляўшыся на горке, вырашыў, што ўрокі зробіць заўтра, а ў ранцы хвалююцца, ажно плачуць аловак, сшыткі-абарванцы, буквар, лінейка шчарбатая.

«Танцавалі ў сшытку кляксы» у гэтым вершы спалучаецца рэальнае з фантастычным, незвычайным. Гэта добра вядомыя вучням кляксы. Паэт знаёміць дзяцей з Ляготай. Гэта істота хітрушчая, умее падласціцца да дзяцей, прыкінуцца шчырай сяброўкай.

Тэме працы паэт надаваў шмат увагі. Уменне школьнікаў спалучаць паспяховую вучобу з выкананнем працоўных абавязкаў «Дружны клас». Толькі тая праца дасць жаданыя вынікі, што выконваецца з зацікаўленнасцю, са

стараннем і руплівасцю. «Казка-быль пра рэпку» Героі верша кінулі зярнятка ў зямлю і чакалі, што з яго вырасце. Не палолі, не палівалі, а калі ўвосень запрасілі на поле бабку і дзедку, каб здівіць іх сюрпрызам-ураджаем, які давалося шукаць між хвашчу і асоту да сёмага поту, бо вырасла рэпка зусім малай. З таго ўраджая ўсе смяяліся.

У вершы «Колькі кіпцікаў у кошкі» ёсць элементы гульні. Дзяўчынка даведалася колькі кіпцікаў у кошкі, хоць гэта было не проста, бо Мурка ўпарцілася. Дзяўчынка даведалася пра колькасць кіпцікаў ў кошкі па крываваых драпінках на сваёй руцэ, а іх было 5.

У вершы «Гыля, гыля, гусачкі» дзецям прапануецца займаць задачка-гульня. Верш развівае ў дзяцей назіральнасць, кемлівасць. У вершы гаворыцца пра зіму. Рэчка пакрываецца лёдам, мерзнуць лапкі гусачак на лёдзе, тупаюць гусі. Калі гусі спыніліся. Дзеці сталі іх лічыць. Усяго 5 гусей. 10 у іх крылаў, а лапак чамусьці 5. Гусі па чарзе грэюць лапкі. Адказ загадкі ёсць: «Хтосьці ў рукі пляснуў з усіх сіл – 10 лапак, як і крыл».

Тэма прыроды таксама гучыць у вершах Шушкевіча. Шмат вершаў пра розныя поры года. (Лістапад, Жнівень, Восень, Зазімак, Снежны дзед, 12 пасланцаў і інш). Прырода, звяры, птушкі, дрэвы, кветкі, пчолы у творах надзелены пачуццямі дабрыні. Прыкметы апошняга месяца восені перададзены ў вершы «Лістапад». «Паўзе паволі месяц. У лістападзе сонейка за хмары пайшло адпачываць. Паляцелі гусі клінам, каб у вясну пагрэцца, бо недалёка марозы, завіруха».

Творы С. Шушкевіча далучаюць дзяцей да скарбаў роднай мовы. Яны насычаны элементамі гульні, гумарам. Паэт даносіць да дзяцей агульначалавечыя ідэалы дабра, сумленнасці, справядлівасці, спагады.

Васіль Вітка

Тэматычная разнастайнасць казак Васіля Віткі; спецыфіка адлюстравання ў іх сучаснага жыцця

Творчасць В. Віткі для дзяцей пачалася з казачнага эпасу. У 1947 ім была напісана казка «Вавёрчына гора». Затым выйшлі кнігі для дзяцей «Буслінае лета» (1958), «Казка пра кара Зубра» (1960), «Зайчык-вадалаз» (1962), «Дударык» (1964), «Азбука Васі Вясёлкіна», (1965), «Казкі», (1968), «Ладачкі – ладкі» (1977), «Мы будзем мятро» (1979), «Госці» (1984), «Казкі і краскі» (1984). У 1985 годзе выйшла кніга «Дом, дзе живуць словы». Слоўнік народнай мовы для дзяцей», у 2001 – «Выхаванне словам».

Пра гісторыю стварэння сваёй першай казкі «Вавёрчына гора» расказвае сам пісьменнік: «Гэта было адразу пасля вайны. Мы ехалі з малым сынам – было яму восем гадоў – да бабулі ў вёску. Дарога была далёкая. Прыехалі ў Слуцк раніцою. Да маіх Еўліч транспарту не было, і мы шлі пешша па дарозе кіламетраў пятнаццаць.

Ішлі доўга слухалі як спявае жаваранак над полем. Сыну было ўсё новае і цікавае, пакуль не стаміліся ногі. Каб дарога была лягчэйшай, я пачаў расказваць казкі

Расказаў адну, другую трэцюю, пятую, усе, якія ведаў. А сын без казкі ісці не можа. Стаў я фантазіраваць, расказваць казку пра вавёрачку, якая таксама трапіла ў бяду – забалелі ў вавёрачкі зубкі не можа раскусіць яна арэхавай шкарлупкі. Як памагчы беднай вавёрачцы мы думалі з сынам разам. І ў вёску

прыйшлі з новай казкай. Тую казку паэт запісаў у вершаванай форме. У рукапісным варыянце, паводле успамінаў В. Віткі ён паказаў Янку Маўру, які ўхваліў яе: «Добрая казка!».

Так нарадзіліся многія творы, так нараджаўся В. Вітка – дзіцячы пісьменнік.

Творчасць Васіля Віткі бярэ свае вытокі з фальклору. Фальклорныя традыцыі, у прыватнасці казачныя у беларускай дзіцячай літаратуры моцныя. Пісалі свае казкі на аснове народных сюжэтаў і матываў М. Багдановіч (паэма-казка «Мушка Зелянушка і камарык насаты тварык»), Змітрок Бядуля («Мурашка-палашка», «паэма казка «Сярэбраная табакерка»), У. Дубоўка («Разумная дачка», «Праўдзівы хлопчык» «Вожыкаў суд»), А. Якімовіч («Першае яечка», «Каваль Вернідуб», «Казка пра смелага вожыка»), Я. Колас (казка «Рак-вусач», «Казкі жыцця»). На шляху творчага выкарыстання фальклорных матэрыялаў значных поспехаў дасягнуў і Васіль Вітка. Ён стварыў нямала казачных твораў з уласна аўтарскім сюжэтам

Казка

Пра веру – вавёрачку
Пра яе гора гарачка,
пра яе маленькіх дачак
Пра вавёрчын малаточак
Пра птушынага пасла
Доўганосага бусла,
Пра жыццё-бывае лясное
І яшчэ пра тое-сёе.

Казка «Вавёрчына гора» адрасавана дзецям дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту. Сюжэт твора займальны, дынамічны: У лясной прыгажуні вавёркі забалелі зубкі – не можа раскусіць яна арэхавай скалупкі. Да яе сабралася ўся радня, дочки, унучкі, прыкладваючы розныя прымочки і цёплыя анучкі. Але хвароба не адступае, аказваецца, толькі малаточак можа выратаваць вавёрачку. А зрабіць яго можа каваль – чорны воран. Тэлеграмы прымаюць толькі да захаду сонца, але вавёрчыны-дочки сяк-так упрасілі дзятла – начальніка паслаць тэлеграму кавалю – старому ворану, але і гром і маланка не працуюць бесперастанку. Застаецца адна надзея на дождж і вось з лістка на лісток пацёк ручаёк і перадаў тэлеграму кавалю – старому ворану. Але як зрабіць малаток, няма жалеза выручыў бусел, знайшоў у балоце нямецкі танк тыгр, ледзь хапіла матэрыялу на малаток з хвалёнага нямецкага танка. Малаток даставілі буслы вавёрцы, але ў яе перасталі балець зубкі.

Займальнасць сюжэта казкі трымаецца на ўдала знойдзеных прыгодніцкіх сітуацыях, адпраўка тэлеграмы, пошукі жалеза, на малаточак, дастаўка малаточка вавёрачцы. Дзеянне ў творы разгортваецца дынамічна, але хуткая змена падзей не перашкаджаюць аўтару падаваць і пейзажныя малюнкі, яркія і зрокава-адчувальныя:

Імчацца шустрыя сёстры
Мільгаюць дрэвы
І вёрсты
Прымчаліся
У самы гушчар.
Што тут такое пажар

Палаюць агнём
Не галіны,
А спеюць
Чырвоныя арабіны.

Каб перадаць імклівую змену падзей, паэт шчодро насычае мову дзеясловамі. Нават цэлыя строфы складаюцца з дзеясловаў і назоўнікаў:

Прыйшоў мядзведзь.
Злуецца, равець,
прыйшоў воўк
Зубамі, шчоўк, шчоўк
Прыйшоў бабер
Хвостом пацёр.

Па-майстэрску выкарыстоўвае В. Вітка сінонімы, параўнанні, падвоеныя назоўнікі, словы з памяншальна-ласкавымі суфіксамі. «Плача Вера вавёрачка», або ой гора-горачка»; гукаперайманне – І застукаў начальнік, непрыступны маўчальнік – дзюбай тук- тук, Тоўстаю – ток – ток. І з лістка на лісток пацёк ручаёк.

«Гукаперайманне – імітацыя з дапамогай гукаў мовы тых ці іншых гукаў рэчаіснасці»

І застукаў Начальнік
Непрыступны
Маўчальнік,
Дзюбаю: тук-тук
Тоўстаю ток- ток
І з лістка на лісток
Пацёк ручаёк
с. 99

Анафара – адзінапачатак – паўтарэнне аднолькавых гукаспалучэнняў, слоў ці выразаў ў пачатку вершаваных радкоў або суседніх строф.

Эпіфара – паўтарэнне аднолькавых гукаў, слоў ці выразаў у канцы вершаваных радкоў.

Эліпіс (ад грэч. пропуск, недастача) – пропуск у паэтычнай фразе нейкага слова, якое лёгка ўзнаўляецца з кантэксту.

З майстэрствам выкарыстана В.Віткам гукавая анафара (паўторы ў пачатку вершаваных радкоў галоснага гука «А»:

А на дрэве арэхаў, арэхаў
А спеленеча чкія
// А поўне= ча= ча чкія

А на вяршэчачку – ча – ча чку.

Ёсць тут і эпіфара, узбагачаная гукапісам, паўторамі ў канцы аднолькавых вершаваных канструкцый: ча-ча-чкія, якія шчыра перадаюць захапленне і зачараванасць.

Верш казкі набліжаецца да гутарковай дзіцячай мовы, для якой характэрны пропуск слоў (эліпіс) і расцягненнасць:

Сваёй вобразнай структурай, моўна-выяўленчымі сродкамі «Вавёрчына гора» нагадвае фальклорныя казкі пра жывёл. Звяры і птушкі тут размаўляюць як

людзі. Ачалавечванне прароды – антрапамарфізм дае магчымасць ажывіць апавяданне дыялогам.

У казцы няма назойлівага дыдактызму, спецыяльных настаўленняў, але ўвесь яе змест павучальны. Казка «Вавёрчына гора» вучыць таму, што з бядою можна справіцца грамадою, як і ў казцы Я.Коласа «Рак-вусач».

Заклучная частка казкі «Вавёрчына гора» – апісвае застолле, усё тут вытрымана ў характэрных рытмах беларускай народнай мелодыі. Ёсць на тым застоллі і госці і музыкі, даецца апісанне пачастункаў, уключаюцца ў канцоўку традыцыйныя ўстойлівыя казачныя словазлучэнні : І я там быў. Хто паслухаў казку – той маладзец.

Што там было весялосці і смеху
Папaelі госці грыбоў і арэхаў
Былі мёд і квас там
Бульба, селядзец
Хто праслухаў казку – той маладзец.

Каштоўныя фенаменалагічныя звесткі атрымліваюць дзеці пасля знаёмства з казкай «Буслінае лета» (1957).

З новай казкай В. Віткі «Буслінае лета» ў беларускую дзіцячую літаратуру прыйшоў і застаўся сябрам многіх пакаленняў Вася Вясёлкін. Партрэт гэтага ўсмешлівага, нібы сонцам асветленага, баявага хлапчука ў беларускім нацыянальным адзенні стаў на ўсе часы змолей часопіса «Вясёлка». Васю Вясёлкіна пазнаюць дзеці ў галоўным герою казкі «Буслінае лета», хоць тут яго няма.

Казка «Буслінае лета» мае адметны сюжэтна-кампазіцыйны лад. У казцы вылучаюцца два апавядальнікі першы апавядальнік – сам аўтар, з вуснаў якога прамаўляецца ўступнае слова:

Гэта будзе доўгая казка.
А пакуль што на некалькі слоў
Адкажыце вы мне калі ласка
Хто з вас бачыў белых буслоў,
Іх старую дамоўку на вязе
На драўляным шырокім коле
Можа з вас , хто туды нават лазіў
Аглядаў з вышыні наваколле
Пазнаёміўся з буслам, бусліхай?
Калі не, ну дык слухайце ціха.

Клапоцячыся пра захаванне цеснага кантакту з маленькім чытачом, аўтар «Буслінага лета» часта адрасуе яму свае пытанні: Адкажыце, Вы мне, калі ласка, хто з вас бачыў белых буслоў? Такія пытанні ствараюць атмасферу даверу, шчырасці, што было адной з адзнак вуснай народнай творчасці. Другім апавядальнікам выступае трэцякласнік, ад імя якога і прамаўляецца ўся прыгодніцкая казка. Хлопчык Вася – галоўны герой вершаванай казкі пасля заканчэння трэцяга класа атрымаў на лета заданне – даць прыроды апісанне». І вось рашыў ён апісаць жыццё буслоў, якія пасяліліся на вязе паблізу. Ён так захапіўся работай, што і не заўважыў, як «прыцемак спусціўся на траву, на краскі. Хутка перапёлка сваёй песняй спаць пара напамніла пра набліжэнне начы, ды і

маці пачала клікаць. Схаваўшы свой сшытак у дупло. Вася адправіўся дадому. Але вось бяда – назаўтра ён не знайшоў у дупле сшытка. «Буду дзень шукаць і месяц, буду год, а то і дзесяць, а знайду я казкі след – цвёрда вырашыў Вася.

Сюжэтны прыём – вандроўка ў пошуках загубленага – дае магчымасць адкрыць перад юным чытачом таямніцы дзівоснай прыроды роднага краю. Вася сустракаецца з перапёлкай, кнігаўкай, сарокай, сініцай, зязюляй, салаўём. Кожная птушка паказана ў сваім казачным царстве песень, звычай. Паэт пазбягае навуковых звестак, а дае тыя, якія склаліся з народных назіранняў. Пачуўшы песню перапёлкі ён разважае:

Лёгка мне знайсці яе
Бо гнязда яна не ў’е
Да зямлі ўсё туліцца
Дзюбай жыта чэша,
А лятаць лянуецца
Болей ходзіць пеша

Васю пашанцавала пабываць у гасцях буслоў, паслухаць расказ аб іх жыцці, нават пасядзець за сталом і пачаставацца. З непрыхаванай цеплынёй расказваў аўтар пра дружбу старога бусла з дзедам Міколам. Хворага бусла дзед з бабай даглядалі, як малое дзіця, накрылі кажухом, на печы адагравалі і гарачым малаком з лыжачкі малой кармілі.

Аўтар вучыць дзяцей этыкету, знамячыся з Васем, кожнае бусляня ўставала і на ножках прысядала. Вось значыць выхаванне і старэйшых шанаванне.

Вітка ўключае ў казку пазнавальны матэрыял знаёміць чытачоў з жыццём буслоў, як жывуць, чым кормяцца, як яны ловяць рыбу, гадзюк, якую карысць прыносяць чалавеку. Усе бусляняты паводзяць сябе як людзі, яны маюць імёны: Даўгахвосцік, Астравухі, Сакатуха і Ласуха, бусляняты маюць адметныя характары

Паэт валодае тонкім педагогічным тактам, калі апісвае паводзіны маладых буслоў пад час экзаменаў па лётным майстэрстве.

Сувязь з фальклорнай паэтыкай адчуваецца ў мове казкі, яе лексічным ладзе, і сінтаксічных канструкцыях. Аўтар ужывае прыказкі, прымаўкі: «Ціха так, хоць сей мак, Капі ўзяўся брат за гуж, дык не жалься, што не дуж.

Бусліха спявае сваім дзецям песню, якая па рытміцы нагадвае народную калыханку:

Спіце, дзеткі, лю-лі, лю-лі
Вераб’і даўно паснулі...

У пяшчотнай буслінай калыханцы выказана глыбокая думка аб вернасці Радзіме:

Гіне шмат буслоў на свеце,
Але мы і нашы дзеці
Вернемся ў сваю хаціну
Прыляцім зноў на Радзіму....

Неўзабаве пасля выхаду ў свет казкі «Буслінае лета» ў часопісе «Полымя за 1959 № 2 з’явілася рэцэнзія Н. Гілевіча «Паэтычна, хараша, займальна». Народны паэт адзначыў, што з’яўленню казкі павінны радавацца не толькі дзеці, але і дарослыя, асабліва настаўнікі, бо казка «Буслінае лета» садзейнічае эстэтычнаму выхаванню школьнікаў, мова твора бездакорная.

«Казка пра цара Зубра» Тут дзеці адкрываюцца прасторы Белавежскай пушчы. Герой казкі школьнік Вася Вясёлкін. Ён прыцягвае ўвагу адвагай, незалежнасцю, тым, што абараніў гонар свайго сябра Зая: не дазволіў звярам насміхацца з яго. Васіль адмовіўся служыць цару Зубру і быць яго падначаленым, не напалохала хлопчыка і пагроза цара Зубра, што калі Вясёлкін не зробіць тэлевізар, які так хоча ўбачыць сын Зубра, дык царскія ахраннікі не выпусцяць яго з пушчы. Васіль не разгубіўся – ён пачаў дзейнічаць, прыняў возера за тэлевізійны экран. Зрабіў тэлевізійную антэну з цвікоў, вінцікаў і скрутка дроту, што знайшоў у кішэні. Калі дроту на антэну не хапіла, то шустрая вавёрачка дапамагла яму лоўка падтачыла дрот... хмелем. Так Вася Вясёлкін зрабіў тэлевізар і прадставіў камедыйнае тэлевізійнае шоу «Зай-Зайчына – малайчына». Лясная публіка буйна выяўляла эмоцыі, нават Зубр гучна засмяяўся. У аснову казкі пакладзена філасофская думка, каб дзеці ўсвядомілі, чаму Зубр, які напачатку непрыхільна аднёсся да Вясёлкіна, раптам змяніў свае адносіны да яго і выказаў яму пры ўсіх звярах шчырыя словы павагі, нават абязсціў, што ён, цар, аддае Васю Вясёлкіну ва ўладаранне сваю зубрыную дзяржаву і будзе сябраваць з ім, служыць яму. Сваімі паводзінамі, душэўнымі якасцямі, розумам, вынаходлівасцю Вася Вясёлкін даў магчымасць цару Зубру адчуць перавагу чалавека, якога прырода надзяліла такімі здольнасцямі і магчымасцямі, якімі не валодае на зямлі ні якая іншая жывая істота.

Казка «Генерал верабей» выразна паказвае вобраз маленькага верабейкі ў генеральскім мундзіры. Аднак, калі мядзведзь пачаў абражаць вераб'я, дык той, баронячы ўласны гонар і мундзір, адважна кінуўся на свайго крыўдзіцеля. Зло было пакарана.

Казка «ППШ» птушыная пачатковая школа. Як і ў звычайнай школе, ёсць вучэбныя класы, буквары і іншыя падручнікі, геаграфічныя карты, сшыткі, дзённікі і самі вучні. Гэта школа для птушак. Чытачы трапляюць у школу на экскурсію. У казцы шмат камедыйных сітуацый, гумару. Н-д: выдатнік індэк, хваліцца, што вельмі захаплены чытаннем, а сам, «пяты год буквар дзяўбе, а запомніў А і Б». В.Бітка паказаў у казцы столькі ўмоўнага, каб дзеці пад уплывам казкі непрыкметна карэкціравалі свае паводзіны. Заканчваецца казка тым, што чытачы даведваюцца пра тое, што экскурсаводам у ППШ быў Вася Вясёлкін. Ён дае гэтай школе справядлівую ацэнку, больш не будзе ён туды вадзіць экскурсіі.

Тэматычная разнастайнасць апавяданняў Васіля Віткі для дзяцей

«Трывога у Ельнічах» – У калгаснага вартаўніка Яўстрата Скачылася было 4 сына. Пра бацьку і трох яго сыноў ніхто і слова благога не скажа. А вось чацвёрты Юзік нікога не прызнаваў. З ім па суседству жылі Адам Патрубейка з сынам Толікам, яны ўсцягнулі на таполлю старое кола на якім пасяліліся буслы. Буслы аб'ядналі хлопчукоў, Юзіка і Толіка, яны пасябравалі. Адночы хлопчыкі пасварыліся, бо Юзік хацеў ўзяць сабе аднаго з буслянят. Не знайшоўшы паразумеення, Юзік узяў бацькаву стрэльбу, пабег да Толікавай хаты і стрэльнуў. Вакол яго сабралася шмат людзей. Толік з жалю глядзеў на Юзіка і ніяк не мог уцяміць, чаму людзі з такім гневаў гавораць пра хлопца. Потым ён убачыў, што Юзік застрэліў бусла. Яўстрат пахаваў птушку ў канцы свайго агарода. Пад вечар з гнязда скінуліся двое буслянят, хутчэй за ўсё сама бусліха выкінула іх, бо цяпер ёй адной іх не пракарміць. Пасярод ночы Юзікава маці сказала Толіку, што нідзе не можа знайсці Юзіка. Абавязак сяброўства, няхай сабе нялёгкага і крыўднага,

вымушаў Толіка не бавячыся ісці на гэтыя начныя пошукі. Толік знайшоў Юзіка ў канцы агарода, дзе быў пахаваны бусел. Тут стаяла і бусліха. Толік сказаў Юзіку, што двое буслянят сядзяць у яго ў запечку, упалі з гнязда і прыйдзеца іх ім гадаваць і Юзік згадзіўся: «Прыйдзеца...»

«Травінка» – чалавек пабудаваў горад, пасек дрэвы, усё заліў асфальтам. Засумаваў чалавек, недзе схавацца ад сонца. Пачаў прабіваць асфальт. Прабілася скрозь асфальт кволенькая зялёная травіначка і пачала расці. Вырас з яе дубок, з другой – клёнік, з трэцяй – ліпка і ружа і інш. Усе кветкі і дрэвы абрадаваліся і пачалі дружна расці. Цяпер гэты горад называецца горад-сад. Птушкі там гнёзды уюць, дзетак выводзяць, а пад вокнамі у людзей свішчуць салаўі.

«Першая пяцёрка» – Наташа пайшла ў школу і ўзяла з сабой ляльку Кацю. Каця мяшала Наташы вучыцца, яна паварочвалася, плакала. Настаўніца сказала Наташы, што Каця яшчэ малая, яе трэба аддаць у дз. сад. Сумна зрабілася Наташы, яна ўспомніла, як сама нядаўна хадзіла ў дз. сад Добра ў садзе, весела. Назаўтра Наташа забегла ў сад і папрасіла загадчыцу Марыю Антонаўну, каб Каця пабыла у садзе пакуль яна сама ў школе. Марыя Антонаўна ўсміхнулася і сказала так, як гаварыла заўсёды мамам: – Будзьце спакойны, грамадзяначка. Наташа радасна пайшла ў школу. Наташа старанна пісала слова «мама». Настаўніца паставіла ёй 5. Гэта была першая Наташына 5. Дома яна пахвалілася, што 5 атрымала за «маму». І толькі вечарам Наташа ўспомніла, што кінула Кацю ў садзіку, але як прыгадала словы Марыі Антонаўны адразу супакоілася. Яна разгарнула буквар і пачала вучыць урок.

«Зайчык-вадалаз» – Стасік з татам Ціханам пачалі капаць калодзеж. Ім прыйшлі дапамагаць суседзі. Добры быў калодзеж, вада ў ім чыстая і светлая. Калодзеж называюць Ціханаў. Воду ў ім бяруць усе, хто хоча. Стасік кожнаму, хто прасіў, падносіў піць. Аднойчы ён сказаў, што больш не будзе, яму шкада вады. Тата растлумачыў хлопчыку, што вада ў калодзежы ад таго смачная, што яна не застоіваецца. Зняможны чалавек дык і той адразу падужэе як пап'е свежай вады. І Стасік больш нікому не шкадуе вады. Тата прыкаваў вядро да ланцуга, каб яно не тапілася ў калодзежы. Аднойчы ў Стасіка ўпала вядро ў калодзеж, а таты не было дома. Ён паехаў у горад, павёз калгасныя памідоры. Шафёр, які вёз калгасніц на сенакос не мог падчапіць вядро кручком, тады Стасік прынёс люстэрка і пусціў сонечнага зайчыка ў калодзеж. «Зайчык» хутка знайшоў вядро. І шафёр дастаў яго. Тата зноў прыкаваў вядро, але калі ж яно зноў адарвецца, дык невялікая бяда. У нас ёсць памочнік: зайчык-вадалаз.

Спецыфіка адлюстравання навакольнага свету ў творах Васіля Віткі малых жанравых форм

В.Вітка складаў пацешкі, калыханкі, скорогаворкі, лічылкі, загадкі

Дзіцячая паэзія В.Віткі заснавана на гульні. Да гульні запрашае Цімох Васільевіч малых літаральна ва ўсіх сваіх творах: «Дударык», «Пальцы», «Нуль буль-буль» і іншыя.

У вершы-лічылке «Нуль Буль-буль» нуль становіцца прыкметнай істотай, бо яму дадзена імя, пэўны характар і знойдзена вядучае месца ў сюжэце.

Пацешка «Пальцы» – у кожнага пальца ёсць імя і даецца характарыстыка. А разам усе браты умельцы.

Калыханка «Іванка» – «Баю, бай Іванка, прыйшла калыханка, павярніся на бачок і засні мой хлапчучок».

Загадкі: Кожная загадка мае сваю назву.

«За тры вазы» – за тры вазы дзеразы купіў тата тры казы. А ці кожнаму вядома – па чым козы йшлі дадому? (па дарозе)

«Вадавоз» – заліхвацкі вадавоз Воз вады па небе вёз Гэтак грукаець вядром, І мы ўсе пазналі... (гром)

З верша «Слова» дзеці пазнаюць, што адным словам, што бяздумна вырываецца з нас, можна знішчыць лес і рэчку і клёкат бусловы, чалавечую ўсмешку. Іх не возьмеш назад. І ніколі не ўзыйдзе зерне, што ўпала ў бясплодны пясок. Усё належыць ад нашай шчырай дабыні.

Вершы эстэтычна ўдзейнічаюць на дзяцей, абуджаюць цікавасць да прыроды, беражлівых адносіны да прыроды, выкарыстоўваецца фальклор, прысутнічае гумар.

Васіль Вітка як педагог і тэарэтык дзіцячай літаратуры («Дзеці і мы» (1977), «Урокі» (1982), «Азбука душы» (1988), «Дом, дзе жывуць словы» (1995))

Усё напісанае В.Віткам для дзяцей вызначаецца не толькі высокім прафесійным майстэрствам, але і гуманістычнай сутнасцю. «Дабрату можна выходзіць толькі дабратай» – гэты прынцып народнай педагогікі ўвасоблены ў творах В. Віткі. Гэты ж прынцып пакладзены і ў аснову распрацаванай ім педагогічнай сістэмы, палажэнні якой выкладзены ў кнігах В. Віткі «Дзеці і мы» (1977), «Урокі» (1982), «Азбука душы» (1988). Гэтыя кнігі складаюць цыкл, дзе выказаны асобныя меркаванні адносна пытанняў выхавання, таксама выкладзены асноўныя палажэнні створанай В.Віткам педагогічнай сістэмы, якая ўвабрала ў сябе мудрасць і маральны кодэкс многіх пакаленняў. Гэтая сістэма з улікам агульначалавечых каштоўнасцей ўзрастае на беларускай нацыянальнай глебе, прасякнута клопамі пра лёс беларускай мовы, літаратуры, школы. Сваёй сутнасцю канцэпцыя В.Віткі-педагога зарыентавана на асобу вучня: узаемадачынненні настаўніка і вучня, падкрэсліваў ён, павінны быць заснаваны на даверы, на духоўнай еднасці. Ён звяртаў увагу на тое, што без душэўнай чуласці, без любові да дзяцей не можа быць педагогіка. Маральным дзікуном назваў В.Вітка педагога, які захапляецца сваёй уладай, нібы бізуном размахвае адзінкай. Настаўнік не можа дазволіць сабе дробную прыдзірлівасць, абразлівыя мянушкі. Так узнікае мяжа адужанасці паміж вучнем і настаўнікам. Вучням вельмі трэба, каб школа была для іх асяродкам дабыні і справядлівасці. У працэсе навучання выхавання вельмі многае залежыць ад настаўніка. Спецыяльнай увагі і вывучэння заслугоўваюць створаныя ім у трылогіі «Дзеці і мы», «Урокі», «Азбука душы» літаратурныя партрэты, успаміны і нататкі пра вядомых беларускіх пісьменнікаў – Я. Коласа, Я. Купалу, К. Чорнага, У. Дубоўку, І. Мележа, Я. Маўра, М. Лынькова, М. Танка, С. Грахоўскага, Я. Брыля і інш. Непакоілі пісьменніка праблемы роднай мовы, культуры, духоўнай спадчыны, гістарычнай памяці беларускага народа. Усё гэта звязана з тэмай Будучыні, з задачай выхавання чалавека.

Алена Васілевіч

Праблема «чалавек і прырода» ў аповяданнях Алены Васілевіч («Браты-артысты», «Геша», «Бабуліны кватаранты» і інш.)

Пра любоў, беражлівых адносіны чалавека да прыроды, пра імкненне аберагаць усё жывое гаворка ідзе і ў аповяданнях А. Васілевіч («Браты-артысты», «Геша», «Бабуліны кватаранты», «Цюлік», «Партызанка Кніга» і інш. Кожны

твор А. Васілевіч, прысвечаны ўзаемаадносінам чалавека і прыроды, упісваецца ў надзённы клопат сённяшняга дня – праблему экалагічнага выхавання дзяцей.

«Браты-артысты» – гаворыцца пра тое, як ратавала 9-ці гадовая дзяўчынка маленькіх ягнятак, што засталіся без маці, як яна карміла іх з лыжкі і аберагала ад холаду. І вось дзяўчынка ідзе каля школы, а за ёю весела і даверліва бягуць ягняткі. Дзяўчынка шчавсліва, што ў яе ёсць такія сябры.

«Геша» – у аснове апавядання гісторыя пра сяброўства дзяўчынкі Наты і гускі Гешы. Гэты твор пра дабрывню, якую спазнала ад людзей гуска Геша: гэта яны выратавалі яе, яшчэ маленькую, пакалечаную каршаком. Потым іншыя людзі купілі гуску, каб падсмажыць на свята, ды пашкадавалі, бо вельмі ласкавая была яна. А калі Геша знікла, яе шукалі ўсім дваром; падключыўся малады чалавек, якому і пашчаслівіла знайсці Гешу. Звароту Гешы больш за ўсіх радавалася маленькая Ната, з якой Геша асабліва пасябравала. Дзяўчынка і гуска нават навучыліся размаўляць і нават разумець адна адну.

«Бабуліны кватаранты» – звяртаецца ўвага на ўзаемаадносіны дарослых і дзяцей. Мясцовыя хлапчукі адразу пацягнуліся сэрцам да нічым не прыкметнага рыбака і паляўнічага, бабулінага кватаранта, які прыехаў на некалькі дзён у вёску. Быў ён негаворкім, а дзецям хацелася з ім гаварыць, у яго можна было пра ўсё спытацца і пра ўсё яму раскажаць. З дзецьмі ён быў як з роўнымі, меў вельмі добрае сэрца. Бабуля купіла на рынку прыгожага наравістага пеўня і хацела зварыць з яго крупнік. Бабулін кватарант адразу ўзяў пеўня пад сваю абарону і сказаў гаспадыні, што цяпер у яе будзе 2 кватаранты. З апавядання дзеці даведваюцца, што на сяброўства з чалавекам здатны нават певень. Певень пачаў наведваць пакой кватаранта, потым, завёўшы куранят ў хляўчук ускокваў у адчыненае акно і, нібы кацяня, размяшчаўся на коўдры ў нагах кватаранта. Вельмі сумаваў пеўнік, калі бабулін кватарант пакінуў вёску.

«Цюлік» – У ім з добрым веданнем іх характэрных рухаў прадстаўлены трое падрослых сабачанят і іх маці Шаўка. З гумарам, з выкарыстаннем трапных дэталей раскрыты тут адметнасць нораваў, звычак кожнага з іх. Спрыяюць гэтаму і мянушкі сабачанят – Жулік, Разбой, Цюлік.

«Партызанка Кніга» – у гады ВАВ у партызанскім атрадзе так назвалі маладую гнядую кабылу, на лбе якой была белая плямка, падобная да разгорнутай кнігі. Партызанкай яе назвалі таму, што Кніга ўмела ў залежнасці ад абставін маскіравацца, навучылася, калі трэба было, ляжаць нерухома, ці ступаць, як кот, нягучна, была адданай партызанскаму сяброўству ў самых складаных сітуацыях.

Маральна-этычныя праблемы ў апавяданнях Алены Васілевіч («Шурка Рэмзікаў», «Сябры», «Маміна свята» і інш.)

Адной з першых у беларускай дзіцячай літаратуры А. Васілевіч узяла трывожную, выключна актуальную ў наш час праблему душэўнага сіроцтва дзяцей.

У апавяданні «Шурка Рэмзікаў» гаворыцца пра лёс хлопчыка, бацька якога добры, мужны чалавек, – загінуў у час вайны. Айчыш Шуркі – п'яніца, жорстка збіваў хлопчыка. Аднойчы п'яны айчыш ледзь не парваў фотакартку Шуркавага бацькі, з таго часу пачаліся найбольшыя пакуты чулай хлапечай душы. Шурка адчуваў сябе вельмі адзінокім, бо нават маці, заўсёды занятая працай, клопатамі пра малодшых дзяцей, не разумела, як пакутуе сын. Абыякавымі былі да лёсу гэтага падлетка настаўніца, школа. Шурка зрабіў адзін непрадуманы крок, затым

другі... Але ж апавяданне прасякнута верай у чысціню дзіцячага сэрца. Вельмі важна правільна разабрацца ў матывах паводзін падлетка, высветліць прычыну яго дрэннага ўчынку, таму што нярэдка такі ўчынак вынік нявартнасці. Пеўня з-за якога Шурка трапіў у міліцыю ён прадаваў, таму што думаў, што ён нічыйны. За выруччання грошы меркаваў купіць спінінг, пра які марыў. Свет душы падлетка складаны, своеасаблівы, ён толькі фарміруецца, таму патрабуе клапацівай увагі, добразначнай падтрымкі. Аднак у апавяданні сцвярджаецца, што падлетак абавязаны і сам змагацца за сябе, павінен выявіць сілу волі, настойлівасць, каб выйсці на шлях плённага, сумленнага жыцця. Шурка – герой не пазбаўлены прывабных, станоўчых рыс: ён шчыры, даверлівы, цікаўны, вельмі ўважлівы да малодшых у іх сям’і дзяцей. Шурка не мірыцца з жорсткасцю, з тым становішчам, у якім апынуўся, і ўсё больш настойліва шукае выйсце з яго.

Апавяданне «Сябры» паказвае ўзаемаадносіны падлеткаў-школьнікаў Лёні і Грышы. Чытачы падключаюцца да размовы пра сяброўства, задумваюцца над тым, якое яно, у чым яго сутнасць. Лёня і Грыша вучыліся ў адной школе, у адным класе, сядзелі за адной партай, жылі разам на кватэры. Іх здавалася і вадой не разальеш. Але нечакана іх узаемаадносіны ўскладніліся: не мог змірыцца выдатнік Грыша з тым, што ён лепшы вучань, за кантрольную па алгебры атрымаў добра, а Лёня выдатна. Пры ўсіх ён беспаспяху з нядобрым пачуццём абвінаваціў Лёню ў тым, што той у яго спісаў, а потым, затаіўшы крыўду, Грыша кінуў Лёню, калі яны ўжо прыцемкамі, у мясціну і мороз ішлі са школы дадому. Нібы не пачуў Грыша просьбы Лёні хопіць хвіліначку спыніцца (у апошняга пасля пералому яшчэ балела нага). Аднак Грыша працягваў ісці. Лёня ледзь не загінуў: ён збіўся з дарогі, трапіў у незамерзлую багню. Бацька знайшоў заледзянелага сына. Хлопчык доўга хварэў. Грыша пакутліва перажываў свой ганебны ўчынак, здраду сябру і працягненую жорсткасць. Праз гэтыя перажыванні ён прыйшоў да усведамлення таго, як павінен паводзіць сябе чалавек, тым больш сябар, у крытычны момант, як трэба даражыць сяброўствам. Хоць сорамна было Грышу, але ён усё ж адважыўся наведаць хворага Лёню, і той быў гэтаму шчыра рады. Яны засталіся сябрамі.

Перапляценне гумарыстычнага і драматычнага ў апавяданнях Алены Васілевіч

У большасці апавяданняў, прызначаных дзецям, шмат гульні, забаў, прыдумаў, мілых дзіцячых спрэчак. Сюжэты некаторых дзіцячых твораў падказаны прыгодамі і здарэннямі, што адбыліся з дзецьмі самой пісьменніцы. Гумарыстычнае апавяданне «Як я быў доктарам» напісана ад імя Вовы. Яго, як старэйшага, маці пакінула за галоўнага ды яшчэ даверыла яму ў пэўны час не забыцца закапаць хворай сястрычцы Наце альбуцыд у вочы. Усё ішло нармальна: Ната прызнала старшынства брата, нават згадзілася, каб Вова закапаў у яе вочы тыя кроплі. Каб пераканаць сястру, што лекі зусім няшкодныя, ён закапаў каплі і сабе ў вочы і толькі пасля гэтага зразумеў, чаму крычала ад болю Натка: ён пераблытаў лекі. Імгненна знік камандзірскі тон старэйшага брата, цяпер яны з Натай адчувалі адно і тое ж – жах! Дзеці думалі, што яны аслеплі. Вова і Ната былі так перапалоханы, што суседзі выклікалі «Хуткую дапамогу». Усё скончылася добра. Гумарыстычны змест твора не парушыўся, але памылка «доктара запомніцца чытачам і будзе для іх надзвычай карысным папярэджаннем.

Апавяданне «Арфа» – На калгасным прыгугненні шмат гадоў прастаяла

старая арфа. Летам дзеці гулялі ў хованкі, Ігар схаваўся ў арфе, калі яго знайшлі ён не мог вылезці. Суседзі распілілі і рассяклі арфу і ледзь выцягнулі Ігара. Бабка Марыля сказала, што старшыня калгаса зніме з бацькоў па 20 працадзён, ды і ў школе не пахваляць, як даведаюцца. Ігар вырашыў пайсці да старшыні калгаса. Ён раскажаў ўсё, што здарылася сёння на калгасным прыгуменні. Старшыня адказаў, што калгасную маёмасць. Хоць і старую, ламаць не прадугледжана і сур'ёзна, гледзячы ў вочы Ігара сказаў, так як у яго няма сваёй працоўнай кніжкі, значыць нечым іншым ён Ігар павінен сваю віну выкупіць, няхай і крыху пазней. Ігар сказаў, што калі вырасце, то вывучыцца на інжынера, дык зробія яшчэ лепшую машыну, разам з Віцькам. Старшыня калгаса дараваў Ігару гэту правіннасць, а Ігар даў слова

Эдзі Агняцвет

Сапраўднае прозвішча Каган, нарадзілася 11.10.1913 г. у горадзе Мінску ў сям'і служачых.

Пасля заканчэння сямігодкі працавала на мінскім заводзе «Камунар» (1930), год правучылася ў мінскай будаўнічай прафтэхшколе. Скончыла крытыка-творчае аддзяленне літаратурнага факультэта Мінскага вышэйшага педагагічнага інстытута (1934). Завочна вучылася на педагагічным аддзяленні літфака педінстытута (1934-1936), працавала рэдактарам Беларускага радыё (1934-1938), кансультантам у кабінете маладога аўтара СП БССР (1939), у аддзеле паэзіі часопіса «Полымя рэвалюцыі» (1940-1941). У час Вялікай Айчыннай вайны жыла ва Ўзбекістане. У 1945-1946 гг. працавала ў Дзяржаўным выдавецтве БССР. Сябра СП СССР з 1937 г.

Узнагароджана ордэнам «Знак Пацаны» і медалямі.

Першыя вершы надрукавала ў 1929 г. Піша пераважна для дзяцей. Выдала зборнікі паэзіі «Маё пакаленне» (1935), «Вершы» (1938), «Вясновай раніцай» (1941), «Край мой родны» (1945), «Дарога ў будучыню» (1949), «Беларуская рабіна» (1959), «Лірыка» (1955), «Круглы год: Выбранае» (1966), «Жаданне» (1971), «Спадзяванне калыханак» (1983), «Закаханым» (1986), паэму «На беразе Волгі» (1940). Выйшлі кнігі паэзіі для дзяцей «Васількі» (1947), «Ля піянерскага кастра» (1952), «Твае таварышы» (1957), «Госць з далёкай зямлі» (1958), «Незвычайныя фігуры» (1962), «Першы ліст» (1966), «Падарожнік» (1969), «Піянерская ігра» (1970), «Краіна маленства» (1975), «Мы сур'ёзныя, мы вясёлыя» (1976), «Доктар Смах» (1977), «Ад зярнятка да вясёлкі» (1981), «Хто пачынае дзень?» (1982), «На двары алімпіяда» (1984), «Буду настаўнікам» (1990), паэмы «Песня пра піянерскі сцяг» (1949), «Мы будзем сябраваць» (1955, дапрацаванае выданне ў 1979), кніга для чытання ў 4 класе «Роднае слова» (з Я.Івашуціч, 1989). У 1976 г. выйшлі Выбраныя творы ў 2 тамах.

Аўтар лібрэта опер для дзяцей «Джанат» (1962, ставілася ў 1944, 1947, 1974), «Марынка» (урыўкі ў 1958, пастаўлена ў 1956).

Пераклала на беларускую мову паасобныя творы А.Пушкіна, М.Някрасава, У.Маякоўскага, М.Ушакова, Г.Ахматавай, В.Шэфнера, А.Барто, Л.Украінкі, М.Бажана, Я.Судрабкална, С.Карыма і інш., кнігу Зульфії «Такое сэрца ў мяне» (з А.Грачанікавым, 1985), зборнікі паэзіі для дзяцей Я.Османіса «Сабака з рагаткай» (1976), Г.Сулейманавай «Сорак косак» (1982), М.Джалілія «Я гляджу на зоры» (1985). З французскай мовы пераклала кнігі П.Ж.Беранжэ «Выбраныя песні» (1960), «Краіна Паэмія» (анталогія французскай паэзіі для дзяцей, 1962),

А.Экзюперы «Маленькі прынц» (1969), Г.Апалінэра «Зямны акіян» (1973), П.Элюара «З табою» (1980).

У 1986 г. узнагароджана міжнародным Ганаровым дыпламам імя Х.К.Андэрсена за кнігу вершаў і перакладаў для дзяцей «На двары алімпіяда».

Артур Вольскі

Артур Вольскі, сапр. Артур Зьйдэль-Вольскі (23 верасня 1924, Койданава, цяпер Дзяржынск, Мінская вобласць — 5 верасня 2002[1][2], Мінск) — беларускі пісьменнік.

Дэбютаваў у друку ў 1937. Напісаў на рускай мове аповесць «Родная семья» (Хабараўск, 1953, у суаўтарстве з Б. Іртышскім). Аўтар зборнікаў паэзіі «Водбліскі далёкіх маякоў» (1958), «Далёкія і блізкія прычалы» (1962), «Дабрата» (1966), «Выратавальны круг» (1974), «Строма» (1982), «Чалавек, якому баліць» (выбранае, 1984), «Наваселле дрэў» (1990). Аўтар кніг паэзіі, прозы, казак для дзяцей «Маленькім сябрам» (1955), «Дзедаў госць» (1958), «Чырвоная зорка» (1961), «Чарнічка» (1964), «Рагатка» (1971), «Што такое мікра тое» (1971), «Лясныя мастакі» (1973), «Жывыя літары» (1973), «А гудзі падаўся дождж» (1974), «Ізумрудавы горад, дзе ты?..» (1977), «Еду ў госці да слана» (1978), «Сонца блізка ўжо зусім» (1984), «Дабяруся да нябёс» (1984), «Ад А да Я — прафесія мая» (1987), апавядання-эсэ «Хлеб — усяму галава» (1989). Кнігі Выбраных твораў выходзілі ў 1971, 1974.

Сумесна з П. Макалём напісаў п'есы «За лясамі дрымучымі» (1959, пастаўлена ў 1958), «Марынка-крапіўніца» (пастаўлена ў 1962). У суаўтарстве з Э. Доўнер напісаў кінасцэнарыі «Марынка, Янка і тайны каралеўскага замка» (пастаўлены ў 1978). Аўтар п'ес-казік «Сцяпан — вялікі пан» (1979, пакладзеная на музыку Ю. Семянякам і пастаўленая ў 1979 на сцэне Мінскага тэатра музычнай камедыі — першая беларуская оперэта для дзяцей), «Тры Іваны — тры браты» (1985), «Граф Глінскі-Папялінскі» (1986), «Каб не змаўкаў жаваранак» (1989). На Беларускім тэлебачанні пастаўлены спектаклі «Апошняя ноч Алаізы» (1986), «Водар папараці» (1989).

Перакладаў з рускай, украінскай, літоўскай, латышскай, нямецкай і іўрыт.

Узнагароджаны ордэнамі Айчыннай вайны II ступені, «Знак Пашаны», медалем «За баявыя заслугі» і іншымі медалямі.

Аналіз кніг «Чарнічка», «Рагатка», «Што такое мікра тое», «Лясныя мастакі», «Ізумрудавы горад, дзе ты?..», «Еду ў госці да слана», «Сонца блізка ўжо зусім», «Дабяруся да нябёс», «Карусель» і інш. Наватарскія пошукі ў галіне тэм і жанраў. Спалучэнне паэзіі, прозы і драматургіі ў некаторых творах паэта («Рагатка», «Лясныя мастакі», «Сцяпан — Вялікі Пан»). Вобраз Беларусі ў кнізе «Ізумрудавы горад, дзе ты?..» Вобраз «малой радзімы» ў вершы «Татаў родны кут». Рэальнае і фантастычнае ў казцы «Што такое мікра тое». Асацыятыўная вобразнасць. Паэтызацыя прыроды ў вершах «Дождж», «Едзе хмарка», «Ялінка», «Зімовае сонца», «Зялёны бор», «Чарнічка» і інш.). Гумарыстычныя

вершы «Захварэў парсючок», «Караблікі», «Чаму Рыгорка мыкаў», «Што чарніла нарабіла» і інш. Займальнасць сюжэтаў, казачнасць.

Тэма хлеба як чалавечай каштоўнасці («Хлеб — усяму галава»). Асаблівасці азбукі «Ад А да Я — прафесія мая».

Ніл Гілевіч

Тэматычная разнастайнасць вершаваных твораў Ніла Гілевіча, якія уваходзяць у дзіцячае чытанне

Дзіцячая паэзія Н.Гілевіча цесна звязана з традыцыямі народнай педагогікі і вуснай паэтычнай творчасці. Паэт звяртаецца да творчага і выхаваўчага вопыту папярэдніх пакаленняў як яскравага ўзору ўзаемаадносін дарослых і дзяцей, моўнай камунікацыі, якая ажыццяўлялася з улікам псіхалогіі і асаблівасцей светаўспрымання дзіцяці. Асабліва плены набытак паэт мае ў жанры загадкі. Загадкамі паэт запрашае дзяцей да займальнай гульні, якая выводзіць іх за межы звыкллага, будзённага ў свет незвычайнай паэтычнай вобразнасці і раскрыленай фантазіі. Расліны, прадметы, прыродныя з’явы – усё гэта можна пазнаць і адгадаць, калі быць уважлівым, назіральным, удумлівым. Паэт вучыць у звычайным бачыць незвычайнае, дзівоснае, прыгожае. Паэт выходзіць у маленькіх грамадзян нашай краіны пачуццё асабістай і нацыянальнай годнасці. Тэма Радзімы праходзіць праз усю паэзію Н.Гілевіча. Выхаванне асобы дзіцяці не магчыма без паўнаўдаснага этнадухоўнага развіцця. Мова і маці, мова і Радзіма, мова і народ – гэтыя паняцці цесна, трывала спалучаны ў светаразуменні Н.Гілевіча. У шэрагу вершаваных твораў («Мова майго народа», «Роднае слова» і інш), кідаючы позірк у мінулае, паэт гаворыць пра цяжкія выпрабаванні і перашкоды, што выпалі беларускаму слову, якое нашы продкі баранілі праз вякі, каб захаваць сваю годнасць і самабытнасць. Разам з мовай народ жыве вечна, захоўвае сваё непаўторнае аблічча і духоўную прысутнасць у свеце. Тэматычнае адзінства ў творчасці Н.Гілевіча складаюць вершы пра родную прыроду, якія маюць выразную эстэтыка-экалагічную скіраванасць у выхаванні дзяцей. У вершы «Цуд тварыўся – я праспаў...» паэт заваблівае ў свет чароўнай, казачнай прыгажосці. Белы колер снегу перадае святочны, радасны настрой чалавечай душы. Аўтарскі голас – задушэўна ціхі, а верш да краёў напоўнены музыкай сэрца: «І ляжыць ён на дварах, на парканых, на дрывах чысты-чысты для гасцей абрус у нас сцелюць гэтакі якраз белы-белы.» Снег – сама чысціня, святло, тая зімовая краса, якая наўкося перайначыла свет і наддала яму незвычайную прывабнасць. Зіму немагчыма ўявіць без дзеда Мароза, навагодняй ёлкі; малыя з асаблівай нецярплівасцю чакаюць гэтага дзіўнага персанажа і падарункаў ад яго. Паэт цудоўна ведае пра шчырую веру дзяцей у незвычайнае, заўсёднае чаканне свята. У вершы «Наша ёлка» ён перадае атмасферу навагодняга дзяцінства. Снег прыносіць дзецям вясёлыя забавы, дае цікавы занятак. У гэтым пераконвае верш «Снежны дзед». Тут запамінальна, ярка адлюстраваны працэс дзіцячай творчасці: дзеці пастараліся, дзякуючы іх фантазіі зроблены імі снегавік займеў адмысловы выгляд. З досціпам гаворыць аўтар пра прызначэнне снегавіка, які, маўляў, будзе сцерагчы малады сад: «Ну і дзед! Відаць, яму Тут стаяць усю зіму. Будзе ён тут па начах Наганяць на зайцаў страх...» Зіма радасная часіна для дзятвы. З узнёслым жыццялюбным пафасам Н.Гілевіч апявае вясну. Гэтую пару года паэт любіць асабліва, складае ёй лірычныя гімны, оды і песні. Вясна ў яго творах – гэта вітанне разбуджанай навакольнай прыроды, эмацыйна-непасрэднае захапленне кветкамі і птушкамі, сонцам і першым дожджыкам, пакланенне красе роднага краю. У вершы «Вітаю вясну» паэт псіхалагічна ярка паказвае, як дзяўчынка ў горадзе дзівіцца прыгажосці, імкне насустрач цяплу і зеляніне, святлу і птушыным спевам. Калі чытаеш верш «У лузе», здаецца, разам з дзяўчынкай Светкай трапляеш у незвычайнае царства кветак, дзе паўсюль струменіць краса,

пануе лагода і гармонія. Далучыць да свету прыроды і тым самым развіць эстэтычнае пачуццё дзяцей верш «Верабей» і інш. Асабліва непасрэдна дзеці рэагуюць на «паводзіны» і «ўчынкi» птушак. Звяроў, жывёл. Гэтых персанажаў яны ўспрымаюць і ацэньваюць гэтак, як людзей: то захапляюцца імі, то асуджаюць, то шкадуюць. Дзецям захацацца суцешыць шэрага верабейку, якога «холад прабірае да касцей», і есці яму няма чаго. Узноўленыя ў творах галасы жывых істот развіваюць дзіцячую фантазію і слых. Тое, якімі павінны быць экалагічныя паводзіны, паэт раскрывае ў вершы «Добры чалавек». Узаемаадносіны дарослых і дзяцей – асобная тэма ў паэзіі, якая раскрываецца ў вершах «Хто з бабуляй пойдзе ў лес?», «Светлафор».

Рыгор Барадулін

Тэматычная разнастайнасць вершаваных твораў Рыгора Барадуліна, якія уваходзяць у дзіцячае чытанне

Галоўная крыніца барадулінскай дзіцячай паэзіі – вопыт народнай творчасці, мудрай педагогікі. Творчае асэнсаванне народна-эстэтычных традыцый ярка люструецца ў аўтарскіх калыханках, забаўлянках, лічылках, дражнілках, хуткамоўках, загадках, казках, небыліцах-перакрутках, прыбабуньках, жартоўных і гумарыстычных вершах. Свае першыя творы для дзяцей Р.Барадулін напісаў у пачатку далёкіх 1960-х гг., калі ў самога падрастае дачка Ілона. Ён свядома з бацькоўскім замілаваннем абірае пастаяннай гераіняй-суб'яседніцай дзяўчынку Лану. Сваім першым творам ён лічыць напісаную спецыяльна для дачушкі па просьбе мамы «Калыханку». Вобразны свет сваіх калыханак Р. Барадулін насяляў і любімым персанажам гэтага жанру – котам. У кожным творы паэта прысутнічае запрашэнне да гульні. Дзіцяці неабходна пастаяннае самасцвярджэнне ў свеце. Непахіснае пачуццё справядлівасці, вабную таямнічасць, выпадковасць утрымліваюць менавіта лічылкі як спецыфічны жанр дзіцячага гульнівага фальклору. Аўтарскія лічылкі ў адрозненне ад фальклорных, перш за ўсё сюжэтныя. Н-д, маленькі Цімошак губляе ў лазовым кошыку кошак («Колькі кошак у кашы?»). Актывізуе думку дзіцяці. Кожны паэтычны радок – гэта новая прыгода. У лічылках-загадках дзеці пільна сочаць за гарэзлівымі кошкамі. Сярод лічылак-загадак, у якіх пералічэнне адсутнічае, але патрабуецца ў адказе, прывабнай выглядае лічылка «Грышка, Мішка і Шчыпай ехалі на чоўне», разлічаная на дзіцячую кемлівасць і дапытлівасць. Шырокае прызнанне маюць загадкі Р.Барадуліна. Кожная загадка заахвочвае да максімальнай аддачы разумовых здольнасцей дзяцей. Пашыраючы сферу псіхалагічнага жыцця герояў, Барадулін прыходзіць да літаратурнай апрацоўкі такога няпростага і прывабнага фальклорнага жанру, як казка. У замысле апрацаванай казкі «Мех шэрых, мех белых» (па матывах народнай «Мужык, мядзведзь і ліса»), відавочна жыццёвая ісціна: нішто на зямлі без працы не даецца. Аўтар вядзе сваіх выхаванцаў у зачараваны казачны свет праз прасякнуты духам народна-казачнай традыцыі спахмурнелы зачын («Пыхцеў, пацеў, Ды больш не змог цярпець, Над сошкаю-крывуляй гнуцца полазам) і шчаслівую канцоўку («І зараз У футры мядзведжай са стрэльбаю ходзіць дзед, А бабуля гатуе ежу, Хвостом лісіным Змятае загнет»), выпукласць характараў-тыпаў (працавіты мужык, лянiвы мядзведзь, хітрая ліса). Усё гэта сведчаць пра захаванне многіх атрыбутаў народных казак. У аснову барадулінскай «Бабулінай казкі» таксама лёг народны сюжэт пра казу і семярых казлянят, якіх з'еў злы воўк. Зачын казкі «Бедненькія сіроткі, Беленькія

казляняткі, Летняю ночкай кароткай Не стала Іхняга таткі. Са злымі-злымі вачыма, З ікластаю Пашчай-пасткай, З'еў яго люты ваўчыла І костачкі перахраскаў. Барадулін удала перадае ўсю непасрэднасць і каларыт казкі: мацярынскую любоў казы-гаспадыні да сваіх любых рахманых казлянятак, атмасферу паразумення і дабрабыту ў іх хацінцы да прыходу ваўка. Канцоўка казкі шчаслівая.

Яркай мастацкай знаходкай з арсенала барадулінскай творчасці вылучаюцца прыбабунькі. (гэта слова ад маці і баялася пры маці, пры бабулі). Вытокі гумарыстычнай дзіцячай паэзіі – у фальклору. Сакавітым гумарам, парадаксальнай вобразнасцю розняцца жарты-перакруткі. Тонкая павучальная іронія прыхавана ў многіх барадулінскіх запамінальных вобразах. Гэта шкодны раскідач (Нежаданы гэты госць Раскідае ўсё як ёсць) з верша «Раскідач», гэта і тры Ланіны сястрычкі-капрызулі Ай!, Не буду!, Не хачу!, з якімі не хочучь сябраваць дзеткі і самі падказваюць, як пазбавіцца ад непаслухмяных. Старэйшыя дзеткі распазнаюць і невука-задаваку Максімку («на ўроках Няўседу, у класе Непрыходу»), з якога насмяліся мясячане (касмичная быць «Не такі... Не такое...»), і абяцалу-Мікітку, у якога «двойкі ў спытку Шыі гнуць, Як тыя гусі», і непаседу з самым доўгім носам («Хто паўсюль Яго суе У свае І не ў свае Справы І забавы») з верша «Пытанне ўсім», і няспрытнага гультаяватага хлопчыка-ўсхопчыка, які прарадзіў бабулі агарод так, што « – Дзякуй! Крычалі Асот І макрыца» верш «Хлопчык-усхопчык». Даспадобы дзецям апісанне адухоўленых з'яў прыроды. Р.Барадулін – непаўторны пейзажыст. Красавік-чараўнік напоўніў наваколле ластаўкамі, засеяў кветкамі луг і «Закасаўшы рукавы, Неба ўзняў вясёлкамі» («Красавік»). Вершы пра жывёл развіваюць пачуццё прыгожага як найпершы элемент чалавечнасці. Верш-казка «Экзамены» знаёміць з прадстаўнікамі жывёльнага, птушынага і насякомага свету. Многія творы актыўна пашыраюць дзіцячы пазнавальны круггляд. «Ці ляцяць вароны ў вырай?», «Ці пазяхае бегемот?». Творчасць Р.Барадуліна для дзяцей носіць арыгінальны характар. Паэт па натуре сваёй гумарыст.

Павел Місько

Асэнсаванне сучаснага жыцця ў казках П. Місько (Старамодны Заяц», «Сарока», «Дзятел» і інш)

Казкі П.Місько напісаны на аснове беларускіх народных казак. Усе казкі П. Місько закранаюць агульныя праблемы выхавання юнага пакалення: яны даюць дзецям элементарныя паняцці пра дабро і зло, вучаць справядлівасці, спачуванню і ўзаемадапамозе. У казцы «Старамодны заяц» аўтар стварае цікавую і арыгінальную легенду: чаму ёсць зайцы белыя і шэрыя. Казкі вучаць працавітасці і адказнасці, уменню ахвяраваць сваімі інтарэсамі дзеля дапамогі іншым. Аўтар у вобразе зайца-краўца ўлаўляе чалавечую шчодрасць і бескарыслівасць, уменне спачуваць чужой бядзе. Казка «Сарока і дзятел» таксама напоўнены глыбокім дыдактычным сэнсам. На прыкладзе сарокі і дзятла пісьменнік паказвае, як важна рэальна ацэньваць свае здольнасці, каб не трапіць у недарэчную сітуацыю

Спецыфіка адлюстравання свету ў фантастычных творах Паўла Місько

Аповесць «Эрпіды на планеце Зямля» спалучае фантастычную форму адлюстравання рэчаіснасці з рэалістычным і праўдзівым паказам жыцця дзяцей. У аснове сюжэта – фантастычная гісторыя, што адбылася са школьнікам Ванем Гардзевым, які не валодае ніякімі выключнымі здольнасцямі. Ваня можа быць

гарэзлівым і непаслухмяным, але ён шчыры, непасрэдны, марыць аб незвычайных прыгодах. Ён любіць марыць, уяўляць розныя прыгоды, але тое, што з ім здарылася, непараўнальнае з самымі смелымі марамі. Трэцякласнік Ваня знаёміцца з Эрпідам, які прыбыў на Зямлю для вывучэння жыцця на гэтай планеце. Ваня аказвае дапамогу эрпіду. Ваня ўмее спачуваць чужой бядзе Вобразу Вані супрацьстаўляецца вобраз Пеці Галабародзкі. Пеця даволі эгаістычны і сквапны хлопец, які думае толькі пра сваю выгаду. Ваню было з каго браць прыклад: і з дзёда Двайнога Гардзея – былога партызана разведчыка, і з бацькоў – сумленных і нястоўных працаўнікоў калгаснікаў. Вялікая заслуга ў тым, што браты Ваня і Лёня растуць сумленнымі і духоўна прыгожымі хлопцамі належыць дзёду Двайному Гардзею. У аснову аповесці пакладзена навуковая гіпотэза аб іншаземных цывілізацыях, што робіць твор пазнавальным. На прыкладзе эрпіда аўтар праводзіць думку, што робаты могуць дапамагаць людзям у працоўнай дзейнасці, але замяніць чалавека яны не здольныя. У гэтай фантастычнай гісторыі аўтар на першы план паставіў актуальныя праблемы сучаснага грамадства. Асаблівую актуальнасць у творы мае праблема экалагічнага выхавання падрастаючага пакалення. Пісьменнік вучыць не проста сузіраць прыгажосць прыроды, але і ахоўваць яе. (гісторыя пра мядзведзя). Эрпід 2 быў вельмі ўражаны абыхавасцю людзей да прыроды. Ваню крыўдзіла за людзей, таму ён хоча прыхарошыць жыццё беларусаў і ўтаіць яго негатыўныя бакі. Асаблівую трывогу выклікае здольнасць Эрпіда ўздзейнічаць на чалавека на адлегласці.

Прыгодніцкая аповесць «Грот афаліны». Адною з цэнтральных у аповесці з'яўляецца праблема руйнавання векавога спадчыннага ладу жыцця, натуральных стэрэатыпаў у адносінах людзей да прыроды, зямлі працы, традыцый продкаў, чалавечага суіснавання. Невялікае племя біргусцаў напаткала страшная трагедыя: султан Муту прадаў іх родны востраў Біргус амерыканцам, якія будуць тут ваенна-марскую базу, ўсіх жыхароў выселяюць на суседнюю зямлю. Асноўныя калізій у аповесці разгортваюцца на фоне паступована сталення 12-гадовага хлопца Янга Сінха, маленства якога прайшло побач з бацькамі і аднавяскоўцамі на адным з маляўнічых астравоў архіпелага Вясёлы, недзе паміж Індыяй і Інданэзіяй. Страціўшы бацькоў, Янг драматычна-балюча спазнае таямніцы дарослага жыцця, пачынае трымаць паўсядзённым нягоды, найвышэйшыя выпрабаванні ўласнага сумлення і годнасці, перажывае светлыя хвіліны першага кахання, трапляе ў складаныя і небяспечныя сітуацыі. Высакародныя жыццёвыя ідэалы дапамагае захаваць і памножыць яго родны брат – 20-гадовы Радж Сінх. Жыццёвы лёс зводзіць Янга, Раджу і яго сябра-аднагодку Амара ў адным горадзе на востраве Рай, і яны годна выходзяць у людзі, займаюць сваё месца ў новым для іх свеце. Праблема маральнай разбэшчанасці, манкурцтва праз вобраз Пуола. Вызначальнымі ў яго характары былі непрыстойнасць, напышлівасць, эгаізм, амбіцыйнасць, адсутнасць паўцыяў сумлення, спачування, сваяцтва. Жаданне сустрэць свайго брата прыводзіць Янга на востраў Рай у дэльфінарыі. У дэльфінаў развітае адчуванне радзіннасці і калектыву. Афаліны – высакародныя, удзячныя істоты, з адвостраным адчуваннем справядлівасці. Так Бобі ў знак цёплых, спагадлівых да сябе адносін вынес Янгу з дна гроту цацку – залатога самародка, падобнага на дракончыка. А пасля забойства Судзіра дэльфіны вырашылі загладзіць сваю віну самагубствам, выскачыўшы з разгону на пясок. У аповесці глыбока асэнсаваны экалагічныя праблемы. Праз іх свядома заканчвае

аповесць трагічнай сцэнай забруджвання вострава Рай нафтай. Страшная катастрофа зраўняла ўсіх людзей, якія апынуліся ў невядомасці перад будучыняй.

Уладзімір Ліпскі

Нарадзіўся ў сялянскай сям'і. У 1960 скончыў Мінскі тэхнікум харчовай прамысловасці. Працаваў на [Гарадзейскім цукровым заводзе](#) (1960-64), у нясвіжскай раённай газеце «Чырвоны сцяг» (1964-67). Завочна скончыў аддзяленне журналістыкі [Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта](#) (1966). У 1967-68 першы сакратар Нясвіжскага райкама камсамола, у 1968-76 — у апарате ЦК ЛКСМБ, у 1976-78 — адказны сакратар праўлення СП БССР. З 1978 галоўны рэдактар часопіса «[Вясёлка](#)». З 1988 — старшыня праўлення Беларускага аддзялення Савецкага дзіцячага фонду, пасля прэзідэнт Беларускага дзіцячага фонду, віцэ-прэзідэнт Міжнароднай асацыяцыі дзіцячых фондаў. Ініцыятар і старшыня I Усебеларускага фестывалю народнага гумару ў [Аўцюках](#) Калінкавіцкага раёна Гомельскай вобл. (1995).

У друку выступае з 1964. Аўтар кніг публіцыстыкі «Найкомаўскія будні» (1971), «Дзень за днём» (1973), «Знайдзі сябе» (1974), «Якое яно, шчасце?» (1977), нарысаў «Прыдзвінскі цуд» (1975), «Высокія зоркі» (1981), дакументальных аповесцей «Крутыя вёрсты» (1980, пастаўлена радыёп'еса ў 1978), «Урокі Купрэвіча» (1987), «Любі мяне пры ўсякай долі...» (з Б. Чалым, 1989; пра моладзь, вывезеную ў час Вялікай Айчыннай вайны ў Германію), «Невядомы» (1990; пра нарадавольца І. Грынявіцкага), зборнік аў прозы «Раны» (1987), «Дзень нараджэння» (1988). Пра родную вёску, праблемы выхавання моладзі аповесць «Адпяванне жывых» (1993). Тэма дзяцей-сірот узнята ў дзённіку «Бацькі і дзеці» (1995). Аповесць «Я: Праўдзівы апогляд пра твой і мой радавод» (1998) створаная на архіўных і дакументальных матэрыялах, расказвае пра карані сем'яў, прозвішчаў, гербаў. Кнігу «Мама. Малітва сына» (1999) Уладзімір Ліпскі напісаў да стагоддзя сваёй маці. Прозвішчы землякоў, іх жыццёвыя лёсы і сталі матэрыялам для скрупулёзнага даследавання пісьменніка ў кнізе «Мы: аповесць пра нашы прозвішчы» (2006).

Выдаў кнігі аповесцей, апавяданняў, казак (у т.л. казкі-коміксы) для дзяцей «Рыгоркавы прыгоды» (1974), «Марынчына казка» (1977), «Клякса-Вакса і Янка з Дзіўнагорска» (1982), «Лаўрэнавы працадні» (1984), «Пралескі ў небе» (1997), «Антонік-поні» (1998), «Наша Маша» (2002), «Прыгоды нуліка» (2007) «Я тут жыву: дзецям пра Беларусь» (2008) і інш. Творы для дзяцей адметныя веданнем дзіцячай псіхалогіі, займальнасцю, жывой народнай мовай, дасціпнасцю. Паводле аповесці «Вясёлая азбука» ў Дзяржаўным музычным тэатры Беларусі пастаўлены мюзікл «Прыгоды ў замку Алфавіт» (1996, лібрэта С. Клімковіч, муз. В. Войціка).

Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, [Літаратурнай прэміі імя Я. Маўра](#) (1993) за кнігу «Падкідыш», Літаратурнай прэміі імя В. Віткі (1997) за аповесць «Загадкавы чалавечак», Міжнароднай прэміі А. Швейцара (1998) за дабрачынныя справы на карысць дзяцей, заложнікаў чарнобыльскай трагедыі.

Георгій Марчук

Георгій Васільевіч Марчук (1 [студзеня 1947](#), [Давыд-Гарадок](#), [Сталінскі раён](#), [Брэсцкая вобласць](#)) — беларускі [пісьменнік](#), [сцэнарыст](#) і [драматург](#). Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996).

Скончыў [Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут](#) (1973 год), Вышэйшыя курсы рэжысёраў і сцэнарыстаў ([Масква](#), 1975 год). Працаваў загадчыкам

літаратурнай часткі (1980-1982), рэдактарам-кансультантам Тэатра-студыі кінаакцёра, дырэктарам выдавецтва «Мастацкая літаратура» (1996-2002). Зараз сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Аўтар 8 раманаў, 50 п'ес, кнігі казак для дзяцей, кнігі навел «Хаос», зборніка афарызмаў, сцэнарыяў фільмаў. Аўтар сцэнарыя да фільма «Кветкі правінцыі», адзначанага Дзяржаўнай прэміяй Беларусі.

Творы Георгія Марчука перакладзены на шэраг моў (англійская, балгарская, руская, украінская, літоўская, казахская, польская, македонская).

Член Грамадскага савета па маральнасці, створанага ў Беларусі ў 2009 годзе.

Інтэрв'ю «Настаўніцкай газеце» 22.05.14 Прадстаўляем увазе нашых чытачоў размову з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь сакратаром Саюза пісьменнікаў Беларусі Георгіем Марчуком.

— Георгій Васільевіч, прызнаюся, цяжка акрэсліць кола пытанняў, якія тычацца вашай творчасці і месца пісьменніка ў сучасным свеце. Вы цудоўна працуеце ў розных жанрах. Засяродзім увагу на прозе — не хопіць часу на п'есы, казкі, навелы, афарызмы.

— Тады давайце аб усім патроху — і пра радзіму, і пра сутнасць пісьменніцкай працы, і пра свет, у якім жывём, і пра мары, і пра патрыятызм.

— Тэма патрыятызму заўсёды актуальная, і ў розных краінах свае арыенціры. Хтосьці надае больш увагі назапашванню багаццяў, хтосьці выхаванню грамадзян, хтосьці распрадае свае прыродныя багацці, хтосьці інвестуе, хтосьці рабуе блізкага — часам гэта падаецца ў мэтах умацавання патрыятычнага духу. Практыкуюцца і СМІ. На прыкладзе Расіі мы бачым дыяметральна процілеглае стаўленне да гэтага слова, часам нават цынічнае, здэклівае. Назіраецца размыванне паняцця «радзіма», навязваецца негатыўнае стаўленне да гісторыі, да ўлады да асаблівасцей нацыянальнага характару.

— Пагаджуся з вашай характарыстыкай гэтых часавых з'яў. Каму як выгадна, той у мэтах сваіх інтарэсаў і будзе трактаваць патрыятызм. Абавязак дзяржавы, здаровых сіл грамадства, інстытутаў духоўнасці (а гэта ў першую чаргу школа, царква, касцёл) узвышаць гэтае слова, не даваць паліваць яго брудам і недвухсэнсоўнымі трактоўкамі. Я паспрабаваў бы адказаць каратка, але ж вельмі адказная тэма. Стары лозунг «Дзе добра, там і радзіма», аказваецца, асуджалі яшчэ ў Старажытным Рыме. Любіць трэба ўсе народы. Мы род чалавечы. І кожны народ унікальны і самабытны па-свойму. Любіць ўсе, але песціць свой. Бо любіць радзіму лёгка і радасна, калі ўсведамляеш яе прысутнасць у сваім сэрцы. Для грамадства і для асобы важна самапавага, гонар за ўсё, што створана і ствараецца народам.

Мы павінны пастаянна ўмацоўваць маральныя каштоўнасці і пратэставаць супраць шальмавання гэтых каштоўнасцей паклёпнікамі Расіі, як калісьці ахарактарызаваў Пушкін разбуральнікаў нашых славянскіх каштоўнасцей і славянскага братэрства. Для мяне радзіма пачынаецца не з межаў, азёр, рэк, гарадоў, лясоў, архітэктуры, а найперш з людзей. Заўсёды будзе ў дэфіцыце патрыятызм, калі грамадства бездухоўнае. А сёння вельмі шмат спакус для росквіту бездухоўнасці. Трэба навучыць дзяцей і падлеткаў з дзяцінства займацца самаўдасканаленнем, інакш будзе аддадзена перавага выключна назапашванню капіталу, замкнёнасці, апатыі да грамадскіх клопатаў, абыхавасці да людзей,

з'едлівай крытыцы ўсяго, часта ўкладзенай у вусны іншародцамі. Сумленне — рэвізор паводзін і ў словах, і на справе. Вельмі часта з'едлівая крытыка ўсяго, што робіцца дзяржавай і грамадствам, перарастае ў нянавісць да сваіх жа грамадзян і ўлады. Усе вінаватыя ў бедах чалавека, акрамя яго самога. Вельмі лёгка патрабаваць ад дзяржавы ўсяго неабходнага для задавальнення ўласных жаданняў, не ўдаючыся ў падрабязнасці, не задумваючыся над тым, што само існаванне дзяржавы залежыць ад многіх фактараў і ўнутраных, і знешніх. Разбураюцца і адносна стабільныя дзяржавы, не вытрымліваючы змоў супраць сябе больш моцных у ваенным і эканамічным плане. Вядома, не ўсё вечна. Разбураюцца імперыі і самі па сабе, але разбураюцца хутчэй, калі ім у гэтым «дапамагаюць».

Жаданні, асабліва сёння, вялізныя і бясконцыя, а магчымасці дзяржавы абмежаваныя. Яна павінна ствараць умовы для рэалізацыі талентаў чалавека, гарантаваць яго бяспеку, свабоды і захаванне законнасці. На сустрэчах з чытачамі я раю ўважліва чытаць Канстытуцыю ўласнай краіны і ніколі не параўноўваць узровень жыцця ў сваёй краіне з узроўнем у нейкай іншай. Няма аднолькавых людзей, няма аднолькавых краін. Кожнай краіне — свой лёс і свае магчымасці, свой працэнт адораных людзей, свой працэнт неабароненых, бедных і багатых, свае прыродныя рэсурсы і свае навуковыя тэхналогіі, свая норма спажывання на душу насельніцтва. Ёсць жа і ў нас патрыёты толькі долара. І вельмі страшна, калі яны астатніх пачынаюць вучыць жыццю. Любая крайнасць тоіць у сабе непрадказальныя наступствы. Як кажуць, ні здароўе, ні радзіму за грошы не купіш.

Ад прыроды чалавек індывідуальны, больш эгаіст, чым грамадска актыўны дзеяч. Палітыка — гэта ўменне жываць, хоць часткова прадбачыць наступствы рэформаў, якія праводзяцца. Патрыятызмам не кіруюць, яго выходзяць. Мяне прыемна ўразілі і ўсцешылі самабытнасць мыслення і цвярозы погляд на патрыятызм студэнткі 5 курса гістарычнага факультэта Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.Кулішоўскага Марыны Грамыка падчас сустрэчы з прэзідэнтам нашай краіны. Дзіўна, у нас з ёй розніца ва ўзросце 45 гадоў, але такое ўражанне, што яна чытае мае думкі і ацэньвае час, радзіму, асобу, як і я, ужо чалавек дастаткова былы. І наогул, мяне вельмі радуе маладыя таленавітыя людзі.

— Маглі б назваць самых яркіх, на ваш погляд, маладых паэтаў і празаікаў? Не сакрэт, што часам літаратары старэйшага пакалення як бы замоўчваюць пра сваіх канкурэнтаў з маладых...

— Я навучыўся радавацца поспеху калег і з'яўленню новых імёнаў. Гэта паэты Маша Маліноўская з Гомеля, Маргарыта Латышкевіч з Мінска, Марыя Кобец з Пінскага раёна, Вольга Малянкова-Куляшова з Магілёва, Антон Янкоўскі з Гродна — іх паэзія ўжо цяпер заслугоўвае ўвагі і чытачоў, і крытыкаў. Калі нашы пісьменнікі па даручэнні прэзідэнта здзейснілі азнаямленчыя паездкі па ўсёй вобласці, мы зразумелі, як небяспечна для творчага чалавека аддаленне ад народнага жыцця, апатыя да грамадскіх працэсаў, існаванне ў сваім свеце фантазій і здагадак. А годны прыклад таго, як трэба заўсёды быць у гушчы народнай, паказвалі Дастаеўскі, Талстой, Чэхаў, Ляскоў, Шолахаў.

— Існуе меркаванне, што пісьменнік павінен быць у пастаяннай апазіцыі да ўлады і дзяржавы.

— Гэта бездары прыдумалі сабе прыкрыццё ад творчай бездапаможнасці. Дастаеўскі, Гоголь, Пушкін, Горкі — магутныя дзяржаўнікі. Яны смела маглі ўказаць на памылкі самадзяржаўя, на самадурства некаторых чыноўнікаў, хцівасць, грэбаванне народнымі інтарэсамі, але яны не заклікалі да разбурэння дзяржавы, яе драбнення і адмаўлення ад сваёй ідэнтычнасці. Хіба ўлада (любая) замінала Шолахаву, Маякоўскаму, Гамзатаву, Танку, Твардоўскаму ствараць свае шэдэўры? Таксама, як нішто не мае ўлады над талентам мастакоў — ад перадзвіжнікаў да нашых сучаснікаў Шылава, Глазунова, Несцяранкі, Шкарубы, Альшэўскага, Барабанцава. Мастак заўсёды ўнутрана свабодны і незалежны, ён творыць пад уладай Бога, пад кіраўніцтвам сумлення. Не апашлялі свой народ, не здэкаваліся з яго гісторыі і Мележ, Купала, Колас. Калі ствараўся наш Саюз пісьменнікаў Беларусі, некаторыя непрымірымыя апазіцыянеры прэзідэнта і ўлады абвінавацілі нас ва ўсіх грахах, у дзяржаўнай здрадзе. Ім хацелася, каб і мы ўсе ўсталі на шлях нянавісці да ўлады і русафобіі. Быццам нянавісць да Расіі надасць ім больш здольнасцей, гэтак жа, як і нянавісць да Польшчы. Ідэі беларусізацыі маюць доўгую гісторыю. Ёсць час больш пасляховы для рэалізацыі, а ёсць нялёгкі. У школе вельмі мала гадзін на вывучэнне беларускай літаратуры. Гэта таксама адна з праблем. Нашы тэатры, кіно жывуць самі па сабе, а чыноўнікі, якія павінны ад імя дзяржавы курыраваць гэтыя самыя тэатры, кіно не прапаноўваюць новыя ідэі і не спрыяюць адкрыццю новых імёнаў. Зараз у Беларусі плённа працуе група вельмі моцных паэтаў як беларусаў, так і рускамоўных.

— Не маглі б вы назваць хаця б некаторых?

— Я назаву членаў нашага саюза. Гэта М.Мятліцкі, В.Шніп, Г.Пашкоў, М.Пазнякоў, К.Камейша, М.Дукос, Л.Кебіч, сярод рускамоўных — В.Паліканіна, А.Легастаева, Т.Гусачэнка, А.Скарынкін, С.Яўсеева, В.Грышкавец. Скажам, Мятліцкі і Шніп — прадстаўнікі аднаго пакалення, але ж вельмі розныя, і кожны па-свойму адлюстроўвае рэчаіснасць і свет пачуццяў. Пісьменніку вельмі важна жыць гісторыяй радзімы, фальклорам, палітыкай, краязнаўствам, развіваць сваю фантазію.

— Напэўна, асабліва таму, хто піша казкі?

— Казкі і фантазія патрэбна, канечне, але сюжэты казак падказвае праўда жыцця. І я, ствараючы свае пяцьдзясят казак, адштурхоўваўся ад славянскага фальклору, але дапамагалі будаваць сюжэт рэаліі сённяшняга дня. Мы ж у казках пераносім рысы характару людзей на жывёл і птушак. Чалавек абмежаваны зямлёй, нічога, акрамя рэалій, на зямлі нафантазіраваць немагчыма. Страшылкі амерыканскія — у пачвар вочы змяі, вушы мышы, зубы кракадзіла, кіпцюры арла. Нават у гэтых прымітыўных штампах заўсёды дабро перамагае зло. Такі закон жанру. Дзецям трэба даваць надзею і аптымізм, што ўсё добрае наперадзе, казаць, каб бераглі душу ад спакус зла і граху.

— Што вы цэніце ў людзях і што асуджаеце?

— Апошняга слова я баюся. Можа, не асуджаю, а нешта не прымаю. Цаню праўдзівасць, шчырасць, непасрэднасць, адкрытасць, знаходлівасць, дабрыню, спагадлівасць, аптымізм, уменне не адчайвацца, уменне радавацца дробязям, абавязковасць, пунктуальнасць, жаданне дапамагчы таму, каму гэта неабходна, процістаянне злу, смеласць заступіцца за жанчыну, сілу духу, цвярозасць, умеранае піццё, пачуццё гумару. Не здзіўляйцеся, але цаню і сёе-тое

супрацьлеглае, што не заўсёды характарызуе чалавека, як нам здаецца, з добрага боку. Гэта выкрутлівасць, хітрасць, уменне сысці ад вострых канфліктаў, жаданне зарабіць шмат грошай, індывідуалізм, свой погляд на свет, упартасць, сарказм, іронія. Важна, каб чалавек са сваім нават самым складаным, некіруемым характарам не даводзіў да гора, да пагібелі іншых, не перашкаджаў наўмысна выпрацоўваць у іншых сваё меркаванне на людзей і на свет.

— Ці часта вы бываеце ў тэатрах, музеях, на прэзентацыях і іншых сталічных тусоўках?

— Па магчымасці, іду туды, дзе мне цікава, а ў ідэале павінна быць цікава ўсюды, дзе пануе дух творчасці. Дома ў нас велізарная бібліятэка. Сумна на душы — бяру альбом І.Рэпіна і гадзінамі разглядаю яго «Бурлакоў на Волзе», «Хрэсны ход у Курскай губерні». І не толькі Рэпіна. Люблю пейзажы І.Шышкіна. У тэатры выбіраюся рэдка. І зусім рэдка ў кінатэатры.

— Ці часта наведвае вас дэпрэсія? Як змагацца з прыгнечаннем духу?

— Я зазнаў дастаткова гора ў дзяцінстве. Характар загартаваўся. Ніхто не застрахаваны ад непрыемнасцей на працягу ўсяго жыцця. Трэба навучыцца валодаць уласнымі эмоцыямі, сілай волі, важна і маральная стабільнасць у грамадстве, калі вышыня маральная ў большасці на вельмі высокім узроўні. Не перашкодзіць наяўнасць шчырых, надзейных сяброў.

— Ёсць меркаванне, што пісьменнік перастаў быць уладаром дум.

— Як для каго. Па-першае, працуюць класічныя творы гігантаў рускай і сусветнай літаратуры, некаторыя выдаюцца больш за тое, працуюць на ўладароў дум экранізацыі «Вайна і мір», «Ціхі Дон», «Ідыёт», «Майстар і Маргарыта». 150 гадоў ідуць на сцэнах тэатраў п'есы А.Астроўскага, А.Чэхава, М.Горкага. Зносіны з мудрымі ідуць пастаянна. У любым вершы, надрукаваным у любой раённай газеце, жыве думка, вобраз, эмоцыя, дабрыня. Літаратура хай непрыкметна, без гучнай рэкламы ў СМІ, але робіць сваю справу.

— Час ад часу грамадства мае патрэбу ў нацыянальнай ідэі. Часта прыводзяць словы прэм'ер-міністра Расійскай імперыі П.Сталыпіна: «Нацыянальная ідэя — гэта, перш за ўсё, захаванне свайго народа». Вы не задумваліся над кароткай фармулёўкай ідэі, бо ў вас каля 500 афарызмаў, у тым ліку ёсць афарызмы і на патрыятычную тэму?

— Тэзіс Сталыпіна вельмі добры. Без народа няма дзяржавы, мовы, ідэі. Я магу прапанаваць і сваё: «Упрыгожвай радзіму талентам, справай, каханнем». Бо спачатку трэба самому ганарыцца радзімай, а ўжо потым радзіма будзе ганарыцца табой. Пакуль, на жаль, недасканалыя ні чалавек, ні грамадства, ні дзяржава. Усім хопіць работы — і палітыкам, і эканамістам, і работнікам вытворчасці, і дзеячам навукі ды мастацтва.

— Вас прадстаўлялі на Нобелеўскую прэмію. Вы не вельмі засмуціліся, што пакуль яе вам не прысудзілі?

— У маім узросце да ўсяго падыходзіш узважана, без бурных эмоцый. Калісьці мне класная кіраўніца сказала, што мае раманы «Крык на хутары» і «Кветкі правінцыі» — гэта Нобелеўская прэмія. І гэта было сказана даўно. Шолахаў чакаў Нобелеўскую прэмію 30 гадоў. Паспяшаліся даць Б.Пастарнаку за «Доктара Жывага», каб размыць «Ціхі Дон». Бо абодва раманы аб грамадзянскай вайне. Так што рашэнні камітэта непрадказальныя, і калі хтосьці заяўляе, што нейкі аўтар-журналіст з пасквіліямі на савецкі лад ходзіць у фаварытах і блізка да

прэміі, хлусіць усяму народу. Ніхто не ведае, хто ў фаварытах і хто намінаваны. Толькі праз 50 гадоў публічна абвешчаюць спіс, з якога мы даведваемся, што ў 1962 годзе быў намінаваны Я.Еўтушэнка.

— Традыцыйнае пытанне. Вашы творчыя планы?

— Лічу, што ўсё найлепшае ўжо напісаў. Мару ўбачыць герояў сваіх камедый і драм на акадэмічных сцэнах беларускіх тэатраў.

— А чым сёння жыве Саюз пісьменнікаў Беларусі, якія праблемы вырашае?

— Асноўны занятак пісьменніка — пісаць. Ён павінен сядзець за сталом і тварыць. Але ў наш век агрэсіўных інфармацыйных тэхналогій спадзявацца толькі на сябе не атрымліваецца. У Мінскай гарадской арганізацыі ў нас каля 300 членаў СПБ, у абласных у сярэднім па 40 членаў саюза. Вельмі важныя творчыя сустрэчы ў школах, у працоўных калектывах, у армейскіх часцях. Нават калі кожны наш паэт, празаік, дзіцячы пісьменнік правядзе ў год па 8 — 10 сустрэч — атрымаецца агульная сума, якая ўражвае. Трэба ісці да чытача... За апошні год у нас былі і групавыя выезды ва ўсе вобласці. Без ведання жыцця грамадства, асобных напрамкаў пісьменнік не можа аб'ектыўна і плённа тварыць. Тады ўсе будуць выключна фантастамі. Але пісьменнік закліканы адлюстраваць час і сваё ўспрыманне свету, абавязку, патрыятызму, гераізму і г.д. Мы аб'яўляем зараз літаратурныя конкурсы насустрач 70-годдзю вызвалення Беларусі і да 70-годдзя Вялікай Перамогі. Адкрываем новыя імёны, дапамагаем выдаць творы, праводзім семінары і ўдзельнічаем у міжнародных гуманітарных мерапрыемствах. Адрадзілі творчыя вечары ў Доме літаратара, прадстаўляем наш саюз за межамі рэспублікі. Узнагароджваем аўтараў лепшых твораў года. Вырашаем, натуральна, і некаторыя бытавыя праблемы, якія ўзнікаюць у пісьменнікаў і іх сем'яў. Словам, сумаваць ніяк не даводзіцца.

— Пспехаў вам, натхнення. Дзякуй за гутарку.

Уладзімір Ягоўдзік

Тэматычная разнастайнасць твораў Уладзіміра Ягоўдзіка, якія уваходзяць у дзіцячае чытанне

Апавяданні У. Ягоўдзіка вызначаюцца добрым дыдактызмам, бо пісьменніку з дапамогай займальнасці ўдаецца звярнуць увагу а самае галоўнае: на неабходнасць аберагаць родную прыроду. Гэта па-сутнасці, першыя ўрокі экалагічнага выхавання. Творчасць Ул. Ягоўдзіка тэматычна і жанрава багатая. У яго знойдуцца і апрацоўкі легенд і паданняў, творы на сюжэты з народнай міфалогіі і своеасаблівая інтэрпрытацыя народных казак, уласныя літаратурныя казкі, апавяданні пра канкрэтных гістарычных асоб. Такая разнастайнасць адлюстравання рэчаіснасці прываблівае чытача. Літаратурныя аповесці-казкі Ул. Ягоўдзіка заснаваны на народных матывах. Аднак гэта зусім самастойныя мастацкія творы, паколькі пісьменнік бярэ за аснову звычайныя жыццёва-прыродныя факты і напаяе іх незвычайным казачным дзействам. Аповесць «Янка і ружа» прасякнута адзінай ідэяй: выхавання дабрачыннасці і ўсталявання прынцыпаў вышэйшай справядлівасці. Прысвечана змаганню за высокародныя справы, супраць заганных звычак і грубай уладнай сілы. Тэматычна творы У. Ягоўдзіка можна падзяліць на два цыклы: казкі пра жывёл і сацыяльна-бытавыя. У аповесці «Янка і Ружа» сюжэт убірае ў сябе дзве раўназначныя часткі: у краіне Летаветчыне, дзе кіраваў разумны Уладар, людзі жылі шчасліва, а ў суседніх — Зубоніі і Пузоніі — гаваралі, бо іх каралі вялі бясконцыя войны. Цёмныя сілы

замыслілі разбурыць шчасце і ў Летаветчыне. Балотніца падманам зацягвае ў багну Уладара і Уладарку, калі тыя неаглядна кінуліся шукаць кветку шчасця ў Купальскую ноч, а здрадлівых пузонскага і зубонскага каралёў прымушае служыць сабе, якія ў дадзенай Балотніцай масках Уладара і Уладаркі з'яўляюцца ў каралеўскім замку. Першы міністр Бабур таксама прагне захапіць уладу, таму ўступае ў хаўрус з цёмнымі сіламі. Калі дзеці спрабуюць з высокай вежы запусціць летаўцоў, каб такім чынам парадаваць дзяцей і ў суседніх краінах, іх жорстка караюць: усіх хлапчукоў забіраюць у салдаты і адпраўляюць на вайну. Не могуць дапамагчы тут і Нянька, і Начальнік варты, якія захоўваюць адданасць ранейшым ідэалам. Нянька толькі паспявае перадаць свайму прыёмнаму сыну Янку жытні каласок, які павінен вярнуць яго дадому. Каб Ружа не заўважыла ўсіх жахлівых змен у дзяржаве, ёй дараць замежныя чароўныя акуляры. Хціўцы дабіваюцца свайго: багна падступае амаль да самага палаца, знікла светлая рэчка, няма збожжавых палёў. Аднак жытні каласок прыводзіць Янку ў родныя мясціны, ён аб'яўляе вайну цёмным сілам. З дапамогаю Нянькі і Начальніка варты ўдаецца напалову ачысціць Святлынь-раку, пасеяць жыта, на адваяваных у балота палетках. Нарэшце Ружа, пазбаўленая чароўных акуляраў, букетам жытнёвых каласоў дакранецца да ўяўных уладароў – з іх спаўзаюць маскі, усе бачаць, што гэта зубонскі і пузонскі каралі, якія тут жа ператвараюцца ў гадзюк, Бабур жа-у аблезлага пацука. Справядлівасць адноўлена. У гэтай аповесці пісьменнік звяртаецца, няхай і апасродкавана, да гісторыі краю. Тут можна знайсці многа сімвалічных прыкмет Беларусі: Белая вежа як увасабленне дзяржаўнай велічы, светлыя рэкі, зялёныя лясы, працавітыя людзі. А барацьба з тванню – гэта сімвал змагання за Адраджэнне краю пасля многіх гадоў застою, напамінае аб неабходнасці аднаўляць і развіваць нацыянальную беларускую культуру, берагчы і ўмацоўваць родную мову. Драматургічныя творы У. Ягоўдзіка прысвечаны пераважна маральна-этычнай тэматыцы.

Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія

Сучасная беларуская дзіцячая паэзія далучае падростаючае пакаленне да агульначалавечых каштоўнасцей, да духоўных скарбаў народа, абуджае патрыятычныя пачуцці, заклікае любіць свой край, берагчы яго непаўторную прыроду, павяжэцца чалавека працы выходзіць ў дзіцяці лепшыя маральна-этычныя якасці.

Адной з асаблівасцей беларускай дзіцячай паэзіі на сучасным этапе з'яўляецца цікавасць да «самой гісторыі дыхання» – даўняй культуры Беларусі, традыцый нашага народа (зборнікі В. Жуковіча «Гуканне вясны»). У раздзеле кнігі «Гуканне вясны» («Свята песенькай сустракаем») В. Жуковіч знаёміць маленькага чытача з цікавымі народнымі традыцыямі беларусаў, іх абрадамі, святамі (вершы «Гуканне вясны» «Калядная вячэра», «Каляднікі»). Дасціпна, з лёгкім гумарам паэт распавядае пра святочную калядную вячэру.

Цесна звязана з тэмаю Радзімы пейзажная лірыка. Прырода – гэта адухоўлены вобраз прыгажосці жыцця. Прыродаапісальная лірыка для дзяцей сагрэта аўтарскай любоўю да ўсяго жывога: дрэўца, птушчкі, рачулкі. Шматлікія творы пра прыроду маюць вялікае пазнавальнае значэнне. Н-д, кн. В.Зуёнка «Пальнічку, па бярэзнічку» ўяўляе сабой своеасаблівы вершаваны даведнік пра беларускія грыбы. Кожны верш – гэта намаляваны ў жартоўнай форме «партрэт» якога-небудзь прадстаўніка грыбной «сям'і».

Шматлікую групу сярод дзіцячых паэтычных твораў складаюць вершы маральна-этычнай праблематыкі, у якіх даходліва, тактоўна аўтары распавядаюць, «што такое добра і што такое дрэнна».

Сучасная беларуская паэзія для дзяцей характарызуецца жанравай разнастайнасцю: вершы, вершаваныя казкі, паэмы, калыханкі, забаўлянкі, жарты, лічылкі, загадкі, скарагаворкі, пацешкі, чыстагаворкі і інш. Сярод жанраў беларускай дзіцячай паэзіі асобнае месца займае загадка, якая мае не толькі пазнавальнае значэнне, але і спрыяе развіццю фантазіі, асацыятыўнага мыслення, назіральнасці дзіцяці (У Мацвеева – зборнік «Загадкі Зайкі-Загадайкі», «Азбука ў загадках», «Загаданачка»). Развіццю фантазіі, творчых здольнасцей садзейнічаюць і шматлікія маленькія азбукі (М.Танк).

Сучасная паэзія для дзяцей (1985 – 2004)

Развіццё сучаснай беларускай дзіцячай паэзіі (1985 – 2004) цесна паяднана з літаратурна-грамадскімі працэсамі апошніх дзесяцігоддзяў, дабратворны ўплыў якіх відавочны. Паэзія для дзяцей, як і ўся літаратура, набыла нацыянальны каларыт, пазбавілася ідэалагічнай зададзенасці, пэўнага схематызму, пашырыліся яе жанрава-тэматычныя абсягі, памножыліся выяўленчыя сродкі.

У ёй плённа працавалі выдатныя прадстаўнікі старэйшага паэтычнага пакалення: Э.Агняцвет (зб. «Рэчка, рэчанька мая», 1991), В.Вітка («Трэція пеўні», 1987; «Дом, дзе жывуць словы», 1995; «Перад парогам», 2001), С.Грахоўскі (зб. «Знаходка», 1985; «Я ўсё ўмею», 1997; «Птушыная дзяржава», 2000), С.Новік-Пяюн (зб. «Зорачкі ясныя», 1986), М.Танк (зб. «Сярод лясоў наднёманскіх», 1987), С.Шушкевіч (зб. «Казёл на верталёце», 1987; «Непаседлівыя вавёркі», 1993; «Птушыны ранак» (у серыі «ШБ», 2001). Да гэтага часу высокамастацкае паэтычнае слова дзецям прэзентуецца такімі прызнанымі аўтарамі, як Р.Барадулін (зб. «Кобра ў торбе», 1990; «Грышка, Мішка і Шчыпай ехалі на чоўне», 1996; «Як воўк калядаваў», 2000), Н.Гілевіч (зб. «Добры чалавек», 1987; «Шчаслівыя хвіліны», 2001), А.Грачанікаў (зб. «Зорны палёт», 1988; «Перазвон азёр і бароў», 1998), В.Зуёнак (зб. «Хата, поўная гасцей», 1987; «Бадзірог», 1995; «Рэха», 2003); А.Лойка (зб. «Кніжка Надзейкі», 1987; «Пра ўсе справы Дзіва-дзяржавы», 1993; «Пра дзеда Аяй і бабку Оёй», 1994), К.Цвірка (зб. «Як Алесь згубіўся ў лесе», 1986; «Добрыя суседзі», 1988).

У апошніх дзесяцігоддзі ў дзіцячую паэзію ўвайшлі кнігі такіх таленавітых майстроў паэтычнага слова, выдатных знаўцаў дзіцячай псіхалогіі, як А.Вольскі (зб. «Карусель», 1996), Н.Галіноўская (зб. «Восень едзе ў магазін», 1990; «Гусіны капялюш», 1994; «Клубок і калабок», 1999; «Камп'ютэрныя сакрэты», 2002), В.Гардзеі (зб. «Мой тата – трактарыст», 1989; «Зай, які лічыў варон», 1991; «Зайкава балалайка», 1998), А.Дзеружынскі (зб. «Залаты каласок», 1989; «Хлеб, хлябок», 1999), К.Камейша (зб. «Добры дзень, шафёр», 1988; «Гарцунок», 1991; «Дожджыкава лічылка», 1998; «Крыгагром», 2001), Г.Каржанеўская (зб. «Сінічка на балконе», 1989; «Малечы пра рэчы», 2004), У.Карызна (зб. «Мір і сонейка для ўсіх», 1990; «Насціна кніжка», 1995; «Іграй, жалейка, не змаўкай», 1998; «На азёрах сініх», 2000), В.Лукша (зб. «Чароўны камень», 1987; «Адзіны ў свеце край», 2004), У.Мазго (зб. «Суседзі па сусвеце», 1994; «Смехапад», 1999; «Прыгоды марахода», 2002), М.Маляўка (зб. «Як дом будавалі», 1987; «Папалушка», 2000; «Сядзіба, або Хата з матчынай душой», 2002), Н.Мацяш (зб. «Адведзіны лета», 2004), М.Пазнякоў (зб. «Тры чарадзеі», 1991; «Ехаў поўны воз

дзівос», 1994, «Дарынка-весьялінка», 1999), С.Панізнік (зб. «Жыцень», 1986; «Мы – грамацеі», 1989; «Золкая зёлка», 1999), Г.Пашкоў (зб. «Дзяўчынка з блакітным мячыкам», 1986; «Пціч», 1992; «Зорнае поле», 1999), П.Прануза (зб. «Звініць ручаёк», 1988; «Першыя крокі», 1993; «Акуніся ты ў крыніцу», 2003), П.Прыходзька (зб. «Дзе начуе вецер?», 1998; «Бярозавы лісток», 2004), М.Чарняўскі (зб. «Каго баіцца зубр?», 1994; «Сеў аўторак у аўто...», 1997; «Хто пакрыўдзіў кракадзіла?», 1999; «На каго сварыўся гром?», 2003) і інш.

Канец 80-х – 90-я гг. XX ст. – пачатак XXI ст. – час творчай актыўнасці ў галіне дзіцячай паэзіі А.Бадака (зб. «Верабей з рагаткай», 1999), М. Бусько (зб. «Бабрыная навука, 2001), А.Грачанікава (зб. «Зорны палёт», 1988; «Перазвон азёр і бароў», 1998), Х.Гурыновіча (зб. «Пасадзім па дрэўцу», 1993; «Птушыная азбука», 1997; «Лес на далоні», 2001), М.Дуксы (зб. «Працавітае сонца», 1994; «Нябесны караван», 1998), К.Жука (зб. «Шпак купіў магнітафон», 1996; «Бегемот без ботаў», 2004), Х.Жычкі (зб. «Грыбны дождж», 1995), В.Жуковіча (зб. «Тараскаў самакат», 1988; «Гуканне вясны», 1992; «Цудоўная краіна», 1997; «Свет – дзівосны», 2000), Т.Кляшторнай (зб. «Пахі вясны», 1991), І.Курбекі («Хітрыя літары», 2004), Д.Марозава (зб. «Гэта праўда ці мая...», 1997), У.Марука (зб. «Ехаў чыж у Парыж», 1994; «Чыж вярнуўся з-за меж», 2003), У.Мацвееў (зб. «Загадкі Зайкі-загадайкі», 1990; «Загаданачка», 1993; «Загадкі з хаткі дзеда Уладкі», 1999), І.Муравейкі (зб. «Куды ні пойдзеш – цуды знойдзеш», 2001), У.Паўлава (зб. «Гадавое кальцо», 1986), А.Тісмянкова (зб. «Заўзятары», 1993; «Ласуны-веселуны», 1997; «Мы з братамі», 2003), Л.Пранчака (зб. «Дзяўчынка-беларуска», 1993; «Цар-царэвіч з Іванавіч», 2001; «Цік-так, ходзікі...», 2001; «Мама, тата і Агата», 2002), П.Сакоў (зб. «Гром на калясніцы», 2001), Ю.Свіркі (зб. «Мурашыны стажок», 2004), П.Сушко (зб. «Жораў з выраю вярнуўся», 1994), Я.Хвалея (зб. «Каця на планеце радапедаў», 1997; «Дзівы-сны дзяўчынкі Вікі», 2001), В.Шніпа (зб. «Наш Мексіка гаворыць: – Гу!», 1999), У.Скарынкіна, Х.Чэрні, В.Шымука, Л.Шырына, Р.Яўсеева і іншых аўтараў, творы якіх адрасаваны маленькаму чытачу.

Сучасная беларуская дзіцячая паэзія далучае падростаючае пакаленне да агульначалавечых каштоўнасцяў, да духоўных скарбаў народа, абуджае патрыятычныя пачуцці, заклікае любіць свой край, берагчы яго непаўторную прыроду, паважаць чалавека працы – выходзіць у дзіцяці лепшыя маральна-этычныя якасці.

Адной з асаблівасцей беларускай дзіцячай паэзіі на сучасным этапе з’яўляецца цікавасць да «самой гісторыі дыхання» – даўняй культуры Беларусі, традыцый нашага народа (зб. «Гуканне вясны» В.Жуковіча; зб. «Назвы, родныя здавён» У.Мазго; зб. «Дзяўчынка-беларуска» Л.Пранчака; зб. «Акуніся ты ў крыніцу» П.Пранузы і інш.).

Так, у адным з раздзелаў кнігі «Гуканне вясны» («Свята песенькай сустракаем») В.Жуковіч знаёміць маленькага чытача з цікавымі народнымі традыцыямі беларусаў, іх абрадамі, святамі (вершы «Гуканне вясны», «Калядная вячэра», «Каляднікі»): «Гэткай смачнае куцці // вы не елі ў жыцці. // І блінцы калядныя // дужа-дужа ладныя. // А кісель, ды аўсяны, // яшчэ лепшы за бліны» («Калядная вячэра») І.Дасціпна, з лёгкім гумарам паэт распавядае пра святочную калядную вячэру. А вось як апісвае народны звычай талакі Р.Барадулін: «Мы не ведаем спакою, // Дом будуюм талакою. // Талака! Талака! // Не стамляецца рука!»

(«Талака») 2. Патрыятычным пафасам прасякнуты творы пра мінулае роднай краіны, якія заклікаюць берагчы яе святыні, шанавать родную мову. Постаці знакамітых людзей – Ф.Скарыны, К.Каліноўскага – прыцягваюць увагу А.Вольскага, В.Жуковіча, У.Мазго, М.Маляўкі і інш. Значнасць дзейнасці слаўтага першадрукара імкнецца асэнсаваць і М.Пазнякоў: «Паклаў ён [Скарына – рэд.] дарогу да слова, святла».

Такія творы вучаць маленькага чалавека любіць свой край, ганарыцца яго людзьмі, выходзяць пачуццё нацыянальнай годнасці; некаторыя з іх вяртаюць да слаўтай мінуўшчыны роднага краю – яго старажытнага сцяга і герба: «Сцяг незалежнасці ўзнямай – // мар аб найлепшым цудзе: // садоў,лясоў, азёраў край // калоніяй не будзе» («Пад вольным сцягам») 4; «З мячом-маланкай віцяць // на баявым кані – // Айчыны вызваліцель // ад здрады і хлусні... // Цок-цок, цок-цок... Скачок, яшчэ скачок» («Выява пагоні») 5. Аднак трэба адзначыць, што паэтаў цікавяць не толькі падзеі далёкай мінуўшчыны, іх хваляюць і трагічныя падзеі XX ст.: Вялікай Ачыннай вайны (В.Жуковіч «Бусел над Хатынню», А.Грачанікаў «Каля помніка партызанскай славы «Прачыў»», «Перамога», У.Карызна «Думай, чалавек»), вайны ў Афганістане (В.Жуковіч «Скажы, ззіюля...»).

Тэме любові да Бацькаўшчыны прысвечаны шматлікія вершы: М.Бусько «Песня пра Радзіму», Н.Галіноўскай «Зямля мая», А.Грачанікава «Беларускія краявіды», В.Жуковіча «Няма даражэйшай зямлі», «Беларуская старонка», М.Маляўкі «Полацк», А.Пісьмянкова «Мы – беларусы», М.Пазнякова «Радзіма», «Заўжды вярнуся», «У родным краі», «У баць», У.Карызны «Песня аб родным», К.Цвіркi «Там яна» і інш.

Неабходна сказаць, што для сучаснай беларускай дзіцячай паэзіі характэрна лакалізацыя вобраза Радзімы, які ўсе часцей атаясамліваецца з роднай вёскай, рэчкай, полем: «Люблю я да бога: // Гай, жытняе поле // І неба праменны блакіт. // Вось гэта карцінка – // Лес, Нёман, // Хмурынка – // Радзімы маёй // Краевід» («Песня пра Радзіму»)

Творы пра «малую радзіму» робяць само паняцце бацькаўшчыны бліжэй да «маленькага» свету дзіцяці, уводзяць яго ў мікракосмас, у якім адлюстроўваюцца сувязі і вытокі вялікага свету. Лірычны герой выразна ўсведамляе свае карані, сувязь з прыродай, гісторыяй, ён стаіць бліжэй да пазнання спрадвечных каштоўнасцей, без якіх будзе непараўна збеднена яго душа. Так, у вершы М.Пазнякова «Заўжды вярнуся» лірычны герой у думках вяртаецца на сваю «малую радзіму», «дзе першае прамовіў слова, дзе зрабіў свой першы крок». Вяртаецца, каб ачысціцца, адпачыць душой: «Прыеду, каб адчуць душой, // Як веюць водарам лугі, // Аб чым шапоча над ракою // Лес – сябар мой найдарагі». Для найбольш яркага выражэння сваёй непарыўнай сувязі з самымі дарагімі мясцінамі паэт выкарыстоўвае яркія, выразныя метафары і эпітэты: «веюць водарам лугі», «брыльянты спелых рос», «музыка бяроз», «блакітам цёплым лён цвіце».

Многія паэты асацыююць «малую радзіму» з вобразам маці, бо любоў да Бацькаўшчыны вымяраецца любоўю да маці. Цяжка знайсці больш яркі і дакладны паэтычны вобраз для выяўлення патрыятычнага пачуцця грамадзяніна. Маці – рэальны і сімвалічны вобраз. Маці – пачатак усяму жывому, пачатак жыцця. Вось чаму напамін пра яе – гэта і асацыяцыя з роднай вёскай, і мастацкае ўвасабленне радзімы, якую, напрыклад, паэт М.Пазнякоў надзяляе самымі

шчырымі эпітэтамі, адначасова паказваючы зліццё лірычнага героя з прыродай: «У бары маго дзяцінства // Льецца птушак звонкі грай, // Дыхай водарам смалістым // І душой адпачывай. // <...> Убірае ў сэрца гамы, // Фарбы, пахі, цішыню... // Прыязджаю я да мамы // І яго штоночы сню» («У бары»).

Цесна звязана з тэмаю Радзімы пейзажная лірыка, якая складае асобную старонку беларускай дзіцячай паэзіі. Прырода – гэта адухоўлены вобраз прыгажосці жыцця. Чалавек, які адчувае сэрцам, здольны захаваць яе на зямлі. Паэтызацыя шчымліва роднага і знаёмага краявіду выклікае ў дзіцяці пачуццё любові да роднай зямлі. Такое арганічнае адзінства эстэтычнага і этычнага заўважаецца ў творах С.Новіка-Пеюна (зб. «Зорачкі ясныя»), К.Цвіркi (зб. «Як Алесь згубіўся ў лесе»), П.Пранузы (зб. «Звініць ручаёк»), Г.Каржанеўскай (зб. «Насціна кніжка»), Н.Галіноўскай (зб. «Восень едзе ў магазін»), Г.Пашкова (зб. «Піціч»), Х.Гурыновіча (зб. «Пасадзім па дрэўцу») В.Жуковіча (зб. «Гуканне вясны», «Цудоўная краіна»), М.Пазнякова (зб. «Дарынка-весьялінка») і інш. аўтараў.

У цудоўны свет прыроды ўводзяць чытача А.Лойка (цыкл «Вясёлы агарод»), М.Чарняўскі (раздзел «Дзе гэта казка» са зб. «Хто пакрыўдзіў кракадзіла?»), А.Дзеружынскі (зб. «Залаты каласок»), А.Грачанікаў (зб. «Перазвон азёр і бароў»), С.Грахоўскі (зб. «Птушыная дзяржава») і інш.

Прыродаапісальная лірыка для дзяцей са гэта аўтарскай любоўю да ўсяго жывога: дрэўца, птушачкі, рачулкі...: «З сонцам падружылася і з ветрам, // ластаўка лятае ў цішыні, // радасна кутаецца ў паветры, // у прасторы сіняй вышыні» («Ластаўка»). Пейзажныя замалёўкі прывучаюць маленькага чытача не толькі бачыць прыгожае вакол сябе, але і адчуваць тонкія нюансы сапраўднага паэтычнага слова: «Чуецца, чуецца: // песня чароўная // На лузе зарэчным // духмяніць, бруіцца. // Мелодыя песні той // шматкаляровая, // Быццам вясёлка // пасля навальніцы. // Гэта – траві, // Гэта – кветкі спяваюць <...>» («Песня травы і кветак»).

Разам з тым шматлікія творы пра прыроду маюць вялікае пазнавальнае значэнне. Напрыклад, кніга В.Зуёнка «Па ельнічку, па бярэзнічку» ўяўляе сабой своеасаблівы вершаваны даведнік пра беларускія грыбы. Кожны верш – гэта намаляваны ў жартовай форме «партрэт» якога-небудзь прадстаўніка грыбной «сям’і». Цікавы ў гэтых адносінах і зборнік М.Пазнякова «Дарынка-весьялінка», раздзелы якога («Дзівосны свет», «Заапарк», «Нашы птушкі – не ўсе пяхушкі», «Акварыум») у даступнай форме знаёмяць маленькага чытача з некаторымі кветкамі («Рамонкі», «Нарцысы», «Астры»), жыхарамі заапарка («Леў», «Жырафа», «Насарог»), птушкамі («Ластаўка», «Перапёлка», «Удод»), рыбамі, якія могуць жыць у акварыуме («Пеўнік», «Хроміс-прыгажун», «Скалярыя»).

У сувязі з наспелай неабходнасцю экалагічнага выхавання падростаючага пакалення папулярнымі сталі творы, у якіх паэты звяртаюць увагу на неабходнасць берагчы прыроду. «Верабейка», К.Камейшы «Мая рака»: «Наш Андрэйка // Верабейку // Не пакіне у бядзе: //

Круп аўсяных // І прасяных // У кармушку пакладзе» («Верабейка»)11. Заклікам берагчы, шанаваць бярозку-прыгажуню заканчваецца верш М.Пазнякова «Бярозка». Дрэва ў творы ачалавечана, надзелена здольнасцю адчуваць боль: «Шануй яе, хлапчына, // Не гань і не ламай. // Вясной на сок (загіне!) // Глядзі, не

надразай. // Запомні: ёй таксама // Балюча кожны раз. // Прырода нам, як мама, // Што нарадзіла нас».

Сярод сучасных паэтычных твораў пра культуру беларусаў сталі сустракацца вершы, прысвечаныя рэлігійнай тэматыцы, якая не магла не з'явіцца як водгук на вяртанне страчанай духоўнай спадчыны (А.Вольскі «Вялікдзень», Н.Галіноўская «Божае бласлаўленне», М.Маляўка «Міласціна») і інш. Так, напрыклад, М.Маляўка паэтызуе пачуцці маленькага хрысціяніна ў вершы «Крыжык»: «Крыжык светлы з храма // мне прынесла мама, // каб шчаслівы рос – // без грахоў і слёз. // І прыгожа доўжыць // мой жыццёвы шлях // падарунак Божы – // крыжык на грудзях».

На хвалі нацыянальнага адраджэння ў дзіцячай паэзіі па-новаму загучала тэма роднай мовы, якая стала ўспрымацца як сімвал незалежнасці, праява нацыянальнай годнасці, вялікая духоўная каштоўнасць (М.Мятліцкі «На мове роднай», М.Пазнякоў «Міколкавы пытанні», В.Жуковіч «Родная мова», «Мы, беларусы»): «Не шанавалі роднай мовы – // чужая месца заняла. // Ды адрадзіць душу і слова // нам шанц гісторыя дала. // Народ не можа быць нямы. // Мы – не рабы! // Рабы – не мы!» («Мы, беларусы») 14; «Нехта ад мовы сваёй адракаецца... // Прыкладу ты б з яго толькі не браў! // Ён палкадуе яшчэ і пакаецца, // ён разумее: сябе абакраў» («Родная мова»).

Бадай, самую шматлікую групу сярод дзіцячых паэтычных твораў складаюць вершы маральна-этычнай праблематыкі, у якіх даходліва, тактоўна аўтары распавядаюць, «што такое добра і што такое дрэнна». Тут і гумарыстычна-сатырычныя творы, якія расказваюць пра найбольш распаўсюджаныя заганы характару: ляноту (Т.Кляшторная «Пазіраў з-за плота Пеця»), ганарыстасць (А.Грачанікаў «Бацька і сын»), неахайнасць (М.Чарняўскі «Борка і ўборка», Т.Кляшторная «Ела Наташа дукеркі»), сквапнасць (А.Грачанікаў «Цыркач», Т.Кляшторная «Па сцяжынку схаў Федзя»). З'явіліся вершы і па блізкай сучасным дзецям праблематыцы: напрыклад, аб празмерным захапленні камп'ютэрам: У.Мазго «Камп'ютэрны вірус», «Света з Інтэрнэта»: «Замяняе Інтэрнэт // для Святланы // цэлы вет. // Толькі ў свеце // віртуальным // сумна Свеце // без рэальных // і спагадлівых сяброў, // без ракі, // грыбных бароў...» («Света з Інтэрнэта»).

Традыцыяна прысутнічаюць вершы выхаваўча-дыдактычнага характару, асновай якіх з'яўляецца станоўчы прыклад: М.Пазнякоў «Памочніца», «Таня-працаўніца», Л.Мароз «Дапамога», І.Гурбан «Сцірка».

Сучасная беларуская паэзія для дзяцей характарызуецца жанравай разнастайнасцю: вершы, вершаваныя казкі, паэмы, калыханкі, забаўлянкі, жарты, лічылкі, загадкі, скарагаворкі, пацешкі, чыстагаворкі і інш.

Сярод жанраў беларускай дзіцячай паэзіі асобнае месца займае загадка, якая мае не толькі пазнавальнае значэнне, але спрыяе развіццю фантазіі, асацыяцыйнага мыслення, назіральнасці дзіцяці (У.Мацвеенка – зб. «Загадкі Зайкі-Загадайкі», «Азбука ў загадках», «Загаданачка»; В.Вітка – «Загадка пра зярнятка»; М.Пазнякоў – «Ехаў поўны воз дзівос», «Дарынка-весьялінка» і інш.). Напрыклад, паэтычны зборнік М.Пазнякова «Ехаў поўны воз дзівос» цікавы тым, што ў апошнім яго раздзеле ёсць загадкі-антонімы, у кнігу ўключаны і шматлікія метаграмы, шарады, анаграмы.

Дакладнасцю, паэтычнай вобразнасцю вызначаюцца і загадкі са зборніка «Дарынка-весьялінка» (раздзел «Таямнічы куфэрак»): «У лесе, пушчы не спаткаеш // Яго завейнаю зімой, // Бо ён салодка спачывае // Пад белай коўдраў снегавой. // Не замярзае на морозе // У добра зладжанай бярозе. // Але прыгрэе сонца ледзь – // І прачынаецца....» («Таямнічы куфэрак»). Увогуле зборнік вызначаецца жанравай разнастайнасцю: акрамя вершаў, загадак у кнігу ўвайшлі казкі, сорагаворкі, каламбурны, смяшынікі (раздзелы «Святло дабыні», «Сорак ножак у сараканожак»), паэтычная азбука і лічэбнік (раздзел «Я чытаю і лічу»).

Развіццю фантазіі, творчых здольнасцей маленькага чытача садзейнічаюць і шматлікія займальныя азбукі (Р.Барадулін «Азбука не забаўка», 1985; «Азбука – вясёлы вулей», 1995; А.Дзеружынскі «Жывая азбука», 1995; У.Мацвеева «Азбука ў загадках», 1992; М.Танк «Лемантар», 1993; С.Сокалаў-Воюш «Елачка і ёлачка: забаўная азбука», 1991). У апошнія дзесяцігоддзі ўсё часцей сталі выходзіць зборнікі, у якіх настаўнік і выхавальнік можа знайсці вершы-пераблытанкі, вымаўлянікі, лагавыкі, сорагаворкі, задачкі, каламбурны, небыліцы і г.д., у якіх шырока выкарыстоўваюцца элементы гульні: «Хто пакрыўдзіў кракадзіла?» М.Чарняўскага, «Свет – дзівосны» В.Жуковіча, «Гарцунок» К.Камейшы, «Тры чарадзі», «Ехаў поўны воз дзівос» М.Пазнякова, «Гадавое каліца» У.Паўлава і інш.). Цікава і займальна пададзена беларуская азбука ў кнізе М.Чарняўскага «Хто пакрыўдзіў кракадзіла?» (раздзел «Села Мурка на падмурку... Азбука для панурых – У сорагаворках і каламбурах»). Азбука знаёміць з адметнасцямі некаторых звяроў, птушак, разам з тым сорагаворкі садзейнічаюць правільнаму і хуткаму прагаворванню слоў, якія блізкія паводле свайго гукавога складу: «Воўк вярочку віу, // Воўк ад крыўды выў: // – Эх, была б вярочка – // Не ўцякла б карочка» («Села Мурка на падмурку...»)¹⁸. Уся кніга насычана святлом і смехам. Толькі вясёлымі і шчаслівымі хочыць бачыць паэт дзяцей: «Смяюцца дзеці – на планеце згода. // Смяюцца дзеці – сонечныя дні. // Няхай яны глядзяць на свет заўсёды // Вадамі найчысцейшай ДАБЫНІ!» («Смяюцца дзеці...»).

Паэты шырока ўключаюць у свае творы разнастайныя звесткі пра жывёльны і раслінны свет, таму яны не толькі забаўляюць, цешаць, а і непрыкметна вучаць: «Баіў дзядзька Апанас: // – Пасадзіў я ананас, // А ў садочку ў цёткі Ганны // Хутка выспеюць бананы. // – Дзядзька Апанас пажартаваў // Ананасы і бананы растуць у цёплых краінах. // – А ў нас якая садавіна выпявае // найлепш? // – Яблыкі, грушы, слівы...» («Ананас і бананы»).

Шмат займальных прыгод чытач сустракае ў казках В.Жуковіча «Ад казкі – да спектакля», 1998; В.Іпатавай «Казка пра Паўліна», 1988; В.Лукшы «Як ліса вучылася лётаць», 1991; М.Маляўкі «Як жывуць казкі», 1994; І.Муравейкі «Я прыдумаў казку», 1985; У.Карызы «Чароўнае вочка», 2003; А.Касько «Два сонцы», 2004 і інш. Казкі для дзяцей вызначаюцца адачасова і займальнасцю, і павучальнасцю, у іх арганічна спалучаецца казачнае і рэальнае. Шмат увагі надаецца ў казках развіццю фантазіі дзіцяці, яны вучаць дабыні, спачуванню, узаемадапамозе (Р.Тармола-Мірскі «Пра кніжку, Цішку, і мядзвядзя Мішку», Р.Яўсееў «Дзядзькаў чай», А.Грачанікаў «Казка пра Івана-ганчара і пачвару-цара»).

Творча выкарыстоўваюцца дзіцячымі паэтамі фальклорныя матывы і вобразы. Так, фальклорнай асновай вызначаюцца творы С.Новіка-Пеюна (зб.

«Зорачкі ясныя»), В.Жуковіча (зб. «Гуканне вясны», «Цудоўная краіна», «Свет – дзівосны»), Н.Гілевіча (зб. «Добры чалавек»), А.Лойкі (зб. «Кніжка Надзейкі», «Пра дзеда Аяй і бабу Оёй»), В.Гардзея (зб. «Коцікі на вярбе»), А. Грачанікава (зб. «Зорны палёт»), М.Танка (зб. «Сярод лясоў наднёманскіх») і многіх іншых аўтараў.

Такім чынам, асноўнымі тэндэнцыямі развіцця сучаснай беларускай паэзіі для дзяцей з'яўляюцца тэматычнае абнаўленне, пазбаўленне схематызму, ідэйная разняволенасць, як і раней, – выкарыстанне фальклорных набыткаў, звернутасць да навучальна-выхаваўчага працэсу.

Асаблівасці развіцця прозы для дзяцей

Асаблівую жанравую і тэматычную разнастайнасць проза набыла на пачатку 1990-х гг. 20 ст. Проза канца 20 ст. – пачатку 21ст. характарызуецца ўстойлівасцю, паслядоўным засваеннем традыцый. Як і раней на першым плане застаецца станаўленне гарманічна развітай асобы чалавека, выхаванне пачуцця каллектывізму, уласнай годнасці. Менавіта маральна-этычная праблематыка раскрываецца ў большасці твораў розных жанраў. У першую чаргу асноўная ўвага звяртаецца на сацыяльна-бытавыя праблемы, вядомыя, у даступнай для дзяцей форме. Выпрацоўцы маральных якасцей, любові да прыроды, дабыні прысвечана апавяданне І. Навуменкі «Год карася». Яно пабудавана ў форме рэтраспекцый-успамінаў: дзеці выраслі, даўно раз'ехаліся па краіне, а Мікалай Іванавіч адзначае кожны год «дзень карася», нібы па ўсходнім календары, паколькі яго маленькія некалі дзеці не далі засмажыць карася і выпусцілі таго ў вадаём. У канцы 1980 – пачатку 1990-х гг. Празаікі, што пішуча для дзяцей, усё больш засяроджваюць увагу на выхаванні патрыятычных пачуццяў. Дзейным сродкам выхавання патрыятычных пачуццяў з'яўляецца знаёмства з гістарычным мінулым. Таму значнае месца ў празаічных творах канца ХХ ст. займае гістарычная тэматыка, прычым у большай ступені аб'ектам становіцца далёкая гісторыя. Адной з традыцыйных праблем з'яўляецца праблема ўзаемаадносін чалавека з прыродай. У другой палове 1980-х гг. з'яўляюцца цікавыя празаічныя прыродазнаўчыя творы, у якіх ставяцца актуальныя пытанні выхавання ў чалавеку гуманістычных адносін да прыроды. Адной з асаблівасцей сучаснай беларускай прозы для дзяцей з'яўляецца яе інтэлектуальная скіраванасць, акцэнтаванне ўвагі на самастойнае набыццё ведаў. Цікавымі тут з'яўляюцца публікацыі ў «Вясёлцы» за 1988 г. цыкла навукова-пазнавальных твораў В. Віткі «Урокі думкі». Пазнавальна апавесць К.Каліны «Бабуля Насця, дзед Адам, Петрык і каза Рагуля». Петрык прыязджае ў вёску, дзе яму раскажваюць пра гераічную барацьбу партызанаў з захопнікамі пра радасці і складанасці сучаснага вясковага жыцця. На новым вітку ў гэты час знаходзіцца навукова-фантастычная і прыгодніцкая літаратура. Сярод фантастычных і прыгодніцкіх твораў вылучаюцца апавесці празаіка і драматурга Аляксея Якімовіча. Яго творы разнастайныя паводле зместу і сэнсавай насычанасці: тут і бытавыя прыгоды школьніка Алеся Пятрашкі, якога сябры і настаўнік імкнуцца пераканаць у важнасці вучэбнай дзейнасці («Гордзіеў вузел») і прыгодніцка-фантастычная апавесць «Эльдарада просіць дапамогі», «Сакрэт Тунгускага метэарыта» і інш. У прыгодніцка-фантастычных творах героі трапляюць у незвычайныя сітуацыі, пападаюць у невядомыя краіны і нязведаныя куткі прыроды, шмат чаго даведаюцца, выпрабавваюць сябе на трываласць. Такія кнігі развіваюць у дзяцей дапытлівасць, жаданне самім даведацца пра

таямніцы прыроды. Цесным чынам з развіццём фантастычнай плыні звязана развіццё жанру пражайчнай літаратурнай казкі, адной з важных асаблівасцей якой на сучасным этапе з'яўляецца сувязь з фальклорам, літаратурнымі традыцыямі. Пад уплывам народных казак былі напісаны казкі «Сама рабка, на галаве – чырвоная шапка» П. Місько. Паводле прынцыпа літаратуры – прыдуманасць у прыдуманым (як у творах мюнхгаўзеніяды) напісаны цыклы казак В. Шырко «Дзед Манюкін не салжэ», «Дзед Манюкін і ўнукі». У цэнтры ўвагі тут стары, апаведы якога пра мінулыя часы, пра дзіўныя гісторыі, якія нібыта здарыліся з самім дзедам, дужа падабаюцца дзецям, але не ўспрымаюцца сур'ёзна дарослымі, бо носяць відавочна фантастычны характар або ўтрымліваюць элементы гіпербалізацыі. Асаблівасцю гэтага цыкла з'яўляюцца разважанні пра жыццё, якія маюць філасофскі змест, а таксама прытчавая павучальнасць. Н-д, у казцы «Сомік» апавед пачынаецца так: «І які гэта дурань прыдумаў рэкі выпрамяць? Не было ў яго сэрцы Бога. Мусіць, у дзіравым корабле нарадзіўся. Выпраміць бы яму ўсе звільны ў неразумнай макаўцы». Праз такую знешне спрошчаную форму аўтар настрайвае свайго рэцыпіента да асэнсавання складаных экалагічных праблем. Па сваёй сэнсавай насычанасці казкі В. Шырко набліжаюцца да філасофскай прозы. Адной з важных асаблівасцей сучасных беларускіх казак з'яўляюцца іх пазнавальная скіраванасць. Пісьменнікі імкнуцца, каб казка не толькі выходзіла, але і вучыла, знаёмячы з літаратурай «Пра Андрэйку Добрыка і чорціка Дуроніка» Ул. Ліпскага. Мастацка-пазнавальныя казкі набліжаюцца для дзіцячага разумення навуковыя веды, аддзейнічаюць сацыялізацыі дзяцей, бо звязваюць тэарэтычныя веды з практыкай, рэалізуючы адзін з асноўных прынцыпаў дыдактыкі.

Асаблівасці развіцця драматургіі для дзяцей.

У сённяшняй беларускай драматургіі для дзяцей адчуваецца фальклорны рэнесанс, звязаны ў першую чаргу з асваеннем фальклорных сюжэтаў і распрацоўкай жанру драматургічнай літаратурнай казкі. Пры гэтым назіраецца творчы падыход пры выкарыстанні казачных матываў і вобразаў, міфалагічных сюжэтаў.

П'еса С. Казалёва «Звар'яцелы Альберт або Прароцтвы шляхціца Завальні». Гэта п'еса містычная. З містычных персанажаў тут прысутнічае чарнакніжнік, Белая сарока, Цмок, Нікітрон – бог агню, пачвары, прывіды. У палескім маёнтку Магільна. Пасля смерці старога пана уладаром маёнтка стаў пан Альберт. Ён любіў піць, гуляць. Хутка ён залез у пазыкі. Амелія выходзіла ў пана Марагоўскага і была яму за дачку, калі пан памёр, то ўся маёмасць 2 тысячы талераў адышла да Амеліі. І вось пан Альберт вырашыў узяць з Амеліяй шлюб, каб атрымаць за ёй багаты пасаг. Але ён задумаўся, што Амелія можа і адмовіць. Ён падумаў, што падзякаваў бы і д'яблу, калі б паспрыяў у гэтых справах здзейсніць задуманае. У поўнач у пакоі, невядома адкуль з'явіўся чарнакніжнік. Чарнакніжнік абяцаў дапамагчы Альберту, а ўзамен папрасіў пасяліцца ў яго доме. Амелія не шкадуе грошай, а шкадуе свайго загубленага жыцця. Па загаду чарнакніжніка Альберт убраў вясковыя могілкі. І на глухім возеры наловіў рыбы (пачвар). Лёкай Карпа таксама звярнуўся да чарнакніжніка, ён хацеў разбагацець, каб ажаніцца на пакаёўке Агапке. Але яму гэта не ўдалось Цмок увёў Агапку пад зямлю. Чарнакніжнік вучыць Альберта «Калі будзеце глядзець на ўсё без прыкрасці і страху – лепш уладкуецца на свеце». Гаспадыня чарнакніжніка Белая

Сарока хоча завалодаць светам. Альберт падабаўся Белай Сароке і яна падаравала яму дыямент. Тамаш і Завальня разважаюць аб тым, што Альберт зусім звар'яцеў, Тамаш кажа, што гэта яго намовіў чарнакніжнік. Тамаш хацеў кадзілам акуруць памяшканні маёнтка, але чарнакніжнік забраў у яго кадзіла. У горадзе ходзяць чуткі пра Плачку. Альберт распытаў у Тамаша пра яе, ён чуў, што на месцы з'яўлення Плачкі схаваны каштоўныя скарбы. Тамаш прывёў Альберта з чарнакніжнікам на месца з'яўлення Плачкі. У гэты час Амелія знайшла у пакое чарнакніжніка вялізную кнігу, у якой паперы чорная, а літары белыя. Прачытаўшы некалькі строк Амелія нечакана выклікала Нікітрона – бога агню. Амелія памірае, яна спаліла кнігу. Чарнакніжніка ўбіла маланка. Плачка адпусціла Тамаша і параіла яму сказаць людзям: «Не дадуць вам шчасця скарбы, калі міласэрнасць не змягчыць вашае сэрца»... Толькі мужнасць і любоў да бацькаўшчыны дапамогуць выстаяць на гэтай зямлі сярод няшчасцяў і прыгнёту. Альберту Плачка сказала, што ён жыў як вар'ят, дык стань жа сапраўдным вар'ятам да канца дзён сваіх. Карпу, што хацеў купіць каханне за грошы, а прадаў за гэта сваю душу д'яблу. Карп, калі даведаўся, што Агапка збегла з нейкім малайцом павесіўся. Спраўдзіліся папярэджанні Плачкі: ваяры Белай сарокі уварваліся ў наш край.

Наватарствам ў галіне бел. драматургіі канца 20ст для дзяцей з'яўляецца выкарыстанне элементаў трылера. Яркім прыкладам такога роду твораў з'яўляецца п'еса «У чорным-чорным горадзе» М.Адамчыка і М.Клімковіча, жанр якой самі аўтары вызначылі як «жахі ў чатырох дзеях». У гэтым творы выкарыстоўваюцца элементы «чорнага гумару» пра чорную руку, белую прасціну, люстраную шафу і інш. Пісьменнікі імкнуліся прапанаваць дзецям шляхі пераадолення ўнутранага страху, убачыць у страшным смешнае. Мама кажа дзецям: «Навыдумляюць сабе розных жахаў, а потым самі баяцца». У творы развенчванне адбываецца праз абсурднасць саміх персанажаў – Пацук, які жыве ў шафе, Ведзьма, якая гандлюе ў кіёску марожаным, Белая прасціна, якая лятае па горадзе, Чорная рука, якая забірае дзяцей.

У першай дзеі «Люстраная шафа» Пацук з'ядае вячэру, якая прызначана для дзяцей, Таты, Мамы, потым усё, што ёсць у доме, пірожныя, нават цэглу, расфарбаваную пад торт, збіраецца з'есці бочку капусты. У апошняй дзеі «Чорная Рука» адбываецца гіпербалізацыя пачуцця жаху, звязанага са з'яўленнем Чорнай Рукі, якая хапае ўсіх і цягне невядома куды. Урэшце недарэчнасць сітуацыі заключаецца ў тым, што ў фінале кожнай дзеі гіпербалічнае развенчваецца: Пацука закалацілі ў бочцы, Чорная Рука аказалася згубленай пальчаткай Таты.

Жанр ілюстрацыі ў дзіцячай кнізе. Сучасныя перыядычныя выданні для дзяцей.

Ілюстрацыі неабходна разглядаць як своеасаблівы візуальны шлях пазнання твора. Па метаду адлюстравання рэчаіснасці ілюстрацыі падзяляюцца на два віды: мастацка-вобразныя, навукова-пазнавальныя.

У дзіцячай мастацкай кнізе выкарыстоўваюцца мастацка-вобразныя ілюстрацыі. Яны ствараюцца з мэтай узмацнення агульнага ўражання. Ілюстрацыі могуць дапаўняць тэкст. У залежнасці ад памеру і размяшчэння ў кнізе бываюць наступныя віды ілюстрацый:

Фронтіспіс

Застаўка

Палосная ілюстрацыя

Ілюстрацыя на двух старонках

Невялікі малюнак, акружаны тэкстам

Малюнкi на палях

Ілюстрацыя-канцоўка.

Фронтіспіс – заглаўная ілюстрацыя, якая размяшчаецца на левай палове першага разварота. Гэтая ілюстрацыя з'яўляецца ілюстрацыяй да ўсяго літаратурнага твора. Гэта як правіла асцыятыўны, або абагульняльны вобраз.

Ілюстрацыі-застаўкі размяшчаюцца ў пачатку часткі або главы кнігі, падкрэсліваюць пачатак адной з частак апавядання. Застаўкі могуць адлюстроўваць сцэну, апісаную ў пачатку главы, гаварыць аб галоўнай тэме, частцы, паказваць дзеянне, або пейзаж. Застаўкі могуць быць таксама прадметна-дэкаратыўнымі або сімвалічнымі. Застаўка быццам бы ўверцюра, якая падрыхтоўвае чытача да ўспрыняцця тэксту.

Юлюстрацыі-канцоўкі размяшчаюцца ў канцы частак, глаш усёй кнігі, яны, як і застаўкі, могуць быць сюжэтна-тэматычнымі, аргументальна-дэкаратыўнымі або сімвалічнымі.

Сярод сучасных перыядычных выданняў вылучаюцца "Вясёлка", "Пралеска", "Пачатковая школа", "Буся", "Бярозка", "Лесавік", газета "Раніца".

Так удала працягвае сваю дзейнасць адзін са старэйшых, бадай самы шматэражны і самы папулярны з часопісаў Беларусі "Вясёлка", рэдактарамі, якога ў розныя часы былі славутыя майстры слова В.Вітка, Е. Лось, А. Грачаннікаў, У. Ліпскі. Асноўнымі кірункамі працы часопіса з'яўляюцца вызначаныя Віткам задачы: "трэба навучыць дзяцей любіць сваю Радзіму; трэба прывіць ім любоў да роднай мовы, спадчыны, гісторыі, культуры, трэба, каб нашы дзеці ўмелі шанаваць людзей, якія цяплява выводзяць іх на жыццёвыя пуцявіны. Усё гэта разам і ёсць нацыянальная ідэя, ўвасабленне якой у душы і сэрцы дзяцей робіць іх сапраўднымі патрыётамі". Часопіс не здраджвае сваім традыцыям і пад плённым кіраўніцтвам У. Ліпскага. Адпаведна тэматыцы, вызначанай рэдакцыяй, былі створаны рубрыкі "Тэатр Васі Вясёлкіна" (сцэнікі, сцэнарыі беларускамоўных пастацовак і свят), "Крышку пра кніжку" (анатацыі на новыя кнігі для дзяцей) "Кацілася торба" (фальклорныя матэрыялы, – гульні, апавяданні, казкі, жарты, забаўлянікі,), "Паштовы галубок" (допісы чытачоў), "Хвілінкі-весеці" (вершыкі, скорогаворкі, красворды, загадкі, анаграмы, задачы, рэбусы, вясёлыя пытанні, "Вернісажык Вясёлкіна" (малюнкi чытачоў і пароды прафесійных мастакоў), "Была вайна" (да святкавання Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне). Асобныя старонкі прысвечаны юбілеям беларускіх пісьменнікаў. Іх структура двухчасовая: невялікі ўступ – біяграфічны артыкул пра пісьменніка і яго лепшыя творы.

Звязвае рознародны матэрыял у адно цэлае не толькі беларускамоўнасць, высокі мастацкі ўзровень, тэматычная блізкасць твораў, але і агульны персанаж усіх нумароў часопіса Вася Вясёлкін.

Дазваляе плённа супрацоўнічаць з дашкольнікамі чытанка-маляванка "Каласавічок", у якой змешчаны і вершы, і загадкі, і размалёўкі, якія садзейнічаюць выпрацоўцы ўмення трымаць аловак.

Доўгажыхарствам вылучаецца часопіс "Бярозка" , як вядома ён меў назву " Беларускі піянер", затым "Іскры Ільіча". Апошнім часам рэдактарам працуе У. Ягоўдзік, які, пачынаючы з 1995 года заснаваў фотачасопіс "Лесавічок". Рэдакцыя абазначыла наступным чынам від выдання – часопіс сяброў прыроды, экалагічнае выданне для сям'і і школы. Яго дэвізам можна было б назваць верш М.Танка "Экалогія", вынесены на плакат спецвыпуску "Бараніце прыроду ад пажараў". Асаблівасцю выдання з'яўляецца выдатнае афармленне, у якім з поспехам выкрыстоўваюцца рэдкія фотаздымкі, псперы птушак і жывёл вядомага зоафатографа І.Бышнёва, фотоздымкі "Пазнай птушку" (жывёлу). З'яўляюцца цэлыя нумары-рэпартажы пра нацыянальныя паркі Беларусі ("Браслаўскія азёры", "Нарачанскі"). З часопісам супрацоўнічаюць А. Пісьмянкоў, А. Наварыч, К. Кірэенка, В. Дубіловіч.

Пасля 1986 г. У выніку зняцця неафіцыйнай забароны на свабоду веравызнання актывізаваўся і рэлігійны перыядычны друк для дзяцей. На роднай мове традыцыйна звяртаюцца да маленькага чытача каталікі. Напрыклад, у 90-я гады выходзіў беларускамоўны рэлігійны часопіс "Маленькі рыцар Беззаганай", дадатак да каталіцкага выдання "Ave Maria", Мінска-Магілёўскай дыяцэзіяй (Рэдактар – І.Жарнасек). Галоўны персанаж часопіса – хлопчык, Маленькі рыцар Беззаганай.

2. ПРАКТИЧНЫ РАЗДЗЕЛ

н/п	Тематика и вопросы практических занятий	ПР	КСР
1.	Мифы народов мира в детском чтении	2	
	1. Общее представление о мифе. 2. Образы и сюжеты древнегреческой и древнеримской мифологии. 3. Характеристика изданий античной мифологии в работе детьми дошкольного возраста 4. Нравственно-эстетический потенциал христианской мифологии. 5. Структура Библии. 6. Библейские сюжеты в переложении для дошкольников. 7. Специфика ознакомления детей дошкольного возраста с Библией	2	
2.	Устное народное творчество для детей и в детском чтении	4	2
	Малые фольклорные жанры 1. Фольклор народов мира в изданиях для детей. 2. Малый фольклор в образовательной программе дошкольного учреждения	2	
	Фольклорный эпос 1. Жанрово-стилевые особенности фольклорной сказки 2. Своеобразие былинного эпоса. 3. Фольклорный эпос в работе с детьми дошкольного возраста.	2	
3.	Жанр сказки в мировой литературе для детей	10	
	Эволюция сказки в русской литературе 1. Русская прозаическая сказка XIX века 2. Жанрово-тематическое многообразие русской литературной сказки XX века. 3. Авторская сказка в современной литературе.	2	
	Пути развития французской литературной сказки 1. Аллегорическая повесть-сказка А де Сент-Экзюпери "Маленький принц". 2. Сказки для непослушных детей Ж. Превера	2	
	Английская литературная сказка 1. Новаторство Л. Кэрролла в диалогии об Алисе. 2. Нравственно-философская проблематика сказок	2	

	Оскара Уайльда. 3. Сборник "Просто так" Р. Киплинга		
	Эволюция сказки в немецкой литературе	2	
.	1. Мир детства в сказке Э.Т. Гофмана "Щелкунчик и Мышинный король". 2. Альманахи В. Гауфа в чтении взрослых и детей. 3. Немецкая литературная сказка XX века.		
	Скандинавская литературная сказка	2	
	1. Новаторский характер сказок Х.К. Андерсена. 2. Жанровая специфика сказок С. Лагерлёф, "Путешествие Нильса с дикими гусями". 3 Проблемы творчества А. Линдгрена. 4. Сказочная страна Туве Янссон		
4.	Повесть и рассказ о детях в мировой литературе	2	
	Рассказы о детях в русской литературе 1. Юмористический рассказ в произведениях писателей XX века. Своеобразие стиля авторов современных рассказов	1	
	Зарубежная повесть о детях 1. Тема обездоленного детства в творчестве зарубежных писателей. 2. Зарубежная повесть в изданиях для детей младшего возраста	1	
	Научно-познавательная книга для детей	4	
	Развитие жанров научно-познавательной прозы в русской литературе 1. Роль К.Д. Ушинского в становлении научно-познавательных жанров. 2. Анималистические рассказы Л.Н. Толстого и А.П. Чехова, А.И. Куприна. 3. Современная научно-познавательная книга для детей. 4. Специфика ознакомления дошкольников с научно-познавательной книгой.	2	
	Переводная научно-познавательная книга. 1. Специфика анималистических рассказов Э.Сетон-Томпсона. 2. Книжки Д. Даррелла в чтении для детей. 3. Современные переводные энциклопедии для детей.	2	
5.	Поэзия для детей	4	
	Основные направления развития русской детской	2	

	поэзии XX века 1. Идеино-эстетическая специфика советской детской поэзии первой половины XX века. 2. Жанрово-тематическое многообразие поэзии С. Маршака. 3. Образ ребенка в поэзии А. Барто. 4. Поэзия ОБЭРИУ. 5. Жанрово-тематическое многообразие русской детской поэзии 1960-1990-х годов. 6. Развитие детской поэзии в постсоветский период.		
	Зарубежная поэзия в переводах для детей 1. Нелепицы Э. Лира в переводах С. Маршака. 2. Поэтика стихов А. Милна и ее отражение в современных переводах. 3. Американская поэзия абсурда в переводах Г. Кружкова, Р. Сефа. 4. Игровая поэзия французских авторов. 5. Стихи польских поэтов в переводах на русский и белорусский языки. 6. Специфика ознакомления дошкольников с поэтическим текстом.	2	
6	Детская драма	2	
	Русская детская драма 1. Драма как род литературы. 2. Русская многожанровая драматургия XVIII–XIX веков в детском чтении. 3. Пьеса-сказка в творчестве С. Маршака, Е. Шварца. 4. Многообразие жанров современной детской драматургии	1	
	Зарубежная драма в детском чтении 1. Народный театр и его виды, влияние на становление профессионального театра. 2. Сказки для театра К. Гоцци. 3. Основные тенденции в развитии зарубежной детской драмы XX века. 4. Зарубежная драма в репертуаре современных детских театров	1	
	Детская периодика	2	
7	Русские детские журналы XVIII–XIX веков 1. Роль «Детского чтения» Н.И. Новикова в формировании детской периодики. 2. Детские журналы в России первой половины XIX века.	1	

	3. Детские журналы второй половины XIX века. 4. Детские журналы на рубеже веков.		
	Детская периодика XX века 1. «Северное сияние» М. Горького в становлении советской периодической печати. 2. Характеристика журнальной периодики 1920-1980-х годов. 3. Эволюция детских систематических изданий в постсоветское время. 4. Обзор зарубежной детской периодики	1	
	Жанр иллюстрации в детской книге	2	
8	Основные этапы развития русской иллюстрированной книги 1. Иллюстрация как вид книжной графики. 2. Роль иллюстрации в книге для детей дошкольного возраста.	1	
	Жанр иллюстрации в детской книге Иллюстрация в зарубежной детской книге 1. Иллюстрация в зарубежной детской книге XIX века. 2. Книжная графика в XX веке.	1	

№ п/п	Тэматыка і пытанні практычных заняткаў	ПР	КСР
1.	Дзіцячая літаратура пачатку XX стагоддзя	2	
	1. Цётка «Першае чытанне для дзетак беларусаў». Тэма жыцця беларускай вёскі як асноўная тэма твораў чытанкі («Нядзеля», «Наша гаспадарка», «Мая вёска»). Гуманістычны змест апавядання «Міхаська». 2. «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» (1909) Якуба Коласа. Кампазіцыя кнігі. Ідэйна-тэматычнае і жанравае багацце твораў чытанкі. 3. Кандрат Лейка. Казачны сюжэт п'есы «Снатворны мак». Павучальны змест твора. 4. Карусь Каганец, Вацлаў Ластоўскі. Фальклорныя матывы ў творах. 5. Максім Багдановіч. Паэтызацыя прыроды. Ідэйны змест казкі «Мушка-зялянушка і камарык – насаты тварык».	2	
2.	Дзіцячая літаратура ў 20-я гады XX стагоддзя		2
	1. Задачы літаратуры для юнага чытача: асваенне		

	новых тэм, пашырэнне сувязі з жыццём, жанравае ўзбагачэнне. 2. Перыядычны друк для дзяцей. Дзейнасць часопісаў «Зоркі», «Беларускі піянер», газеты «Піянер Беларусі». 3. Дыскусія аб развіцці казачнага жанру ў літаратуры для дзяцей. 4. Ідэйна-мастацкія асаблівасці «Жывых казак для дзіцячага тэатру» Францішка Аляхновіча. 5. Жыццесцвярджальны, мажорны, рамантычна-ўзнёслы пафас паэзіі, ідэйна-тэматычныя набыткі прозы для юнага чытача. 6. Перыядычны друк у Заходняй Беларусі. Часопіс «Заранка».		
3.	Дзіцячая літаратура ў 30-я гады XX стагоддзя	2	
	1. Жанр казкі ў дзіцячай літаратуры 30-х гг. 2. Дзіцячая драматургія. Фальклорная аснова твораў.		
4.	Янка Купала	2	
	1. Абуджэнне ў дзяцей пачуцця нацыянальнай годнасці, выхаванне любові да роднай зямлі, да роднай мовы – верш «Сын і маці». 2. Гісторыя напісання верша «Хлопчык і лётчык». Паэтызацыя духоўнага свету юнага героя: цікаўнасць, прага ведаў, імкненне пранікнуць у таямніцы сусвету. 3. «Хлопчык і лётчык на вайне» – раскрыццё думак і перажыванняў падлетка, абумоўленых трагедыяй вайны. Элементы ўмоўнасці ў творы. 4. Паказ шырокіх жыццёвых перспектыв для моладзі ў вершах «Сыны», «Апесся».		
5-6.	Якуб Колас	4	
	1. Народная казка ў апрацоўцы Якуба Коласа («Дудар», «Як пёўнік ратаваў курачку», «Пчала і шэршань», «Зайкіна хатка» і інш.). 2. Гуманістычны змест апавяданняў «Дзеравеншчына», «Сірата Юрка», «У старых дубах». 3. Тыпалагічнае падабенства апавяданняў «Ванька» А. Чэхава і «Дзеравеншчына» Якуба Коласа. 4. Вершаваная казка «Рак-вусач». Эстэтычнае, пазнавальнае і выхаваўчае значэнне казкі. 5. Майстэрства паэта-псіхолага ў вершы «Савось-распуснік».		
7.	Змітрок Бядуля	2	
	1. Паэзія З. Бядулі для маленькага чытача: «Мае забавы», «Дудачка», «Калыханка», «Вясной», «Сняжынкi», «Конік», «Верабейчык» і інш. 2. Аповесць «Сярэбраная табакерка». Кантрастнае размежаванне добра і зла. Шматпланавасць твора,		

	умоўнасць вобразаў		
8.	Янка Маўр	2	
	1. Распрацоўка жанраў прыгодніцкай аповесці («У краіне райскай птушкі», «Сын вады»), рамана для юнага чытача («Амок»). 2. Зварот да нацыянальнай тэматыкі. Праблема чалавека і прыроды, іх узаемаадносін у аповесці «Палескія рабінзоны». 3. Праблема выхавання асобы ў паўсядзённым жыцці (школьная аповесць «ТВТ»). Асоба і калектыў. Ацэнка аповесці «ТВТ» Янкам Купалам, М. Горкім, С. Маршакм.		
9.	Алесь Якімовіч	2	
	1. Тэма Вялікай Айчыннай вайны ў творчасці А. Якімовіча: аповесць «Смелыя людзі», апавяданні «Аўтамат», «Аладкі», «Чарнавочка». 2. Сучаснасць і далёкая гісторыя ў аповесцях «Базылёў курган», «Адкуль ліха на свеце», «Канец сярэвітуту», «Кастусь Каліноўскі» і інш.		
10.	Уладзімір Дубоўка		2
	1. Тэма чалавека і прыроды ў навукова-пазнавальных аповесцях У. Дубоўкі «Жоўтае кацыя», «Ганна Алелька» і прыгодніцкай аповесці «Як Алік у тайзе заблудзіўся». 2. Асаблівасці падачы матэрыялу.		
11.	Максім Танк	2	
	1. Услаўленне смеласці і самаахвярнасці ў барацьбе за праўду і справядлівасць («Сказ пра Вяля»). Ідэя непераможнасці мастацтва («Казка пра Музыку»). 2. Праблемы таварыскасці, сціпласці ў творах з уласна аўтарскім сюжэтам («Жук і слімак», «Мухамор», «Казка пра мідзведзя», «Сярод лясоў наднёманскіх»). 3. Напаўненне традыцыйнага казачнага сюжэта сучасным зместам – «Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша Бадзіні». Спалучэнне рэальнага і неверагоднага ў творах паэта.		
12.	Станіслаў Шушкевіч		2
	1. Вобразы беларускай фауны і флоры як скразныя ў кнігах для дзяцей. 2. Драматычная напружанасць сюжэта, камізм сітуацый, гульнёвыя элементы, займальнасць і павучальнасць, псіхалагічная выразнасць казак. 3. Маральна-этычныя праблемы ў вершах. Сатыра і гумар у вершах. 4. Тэма працы. Паэтызацыя прыроды.		
13.	Васіль Вітка	2	

	1. Казка для дзяцей «Вавёрчына гора». Пафас дзейснай дабраты, узаемадапамогі, калектывізму, народна-песенная вобразнасць, прыём антрапамарфізму. 2. Майстэрства Васіля Віткі як апавядальніка («Зайчык-вадалаз», «Трывога ў Ельнічах» і інш.). 3. Юны герой у розных дачыненнях да людзей і прыроды.		
14.	Алена Васілевіч	2	
	1. Сюжэтнасць і эмацыянальнасць апавяданняў Алены Васілевіч. 2. Маральна-этычная праблематыка апавяданняў «Шурка Рэмзікаў», «Сябры», «Вернісаж» і інш.	2	
15.	Эдзі Агняцвет		2
	1. Паэтызацыя працы, пейзажныя вершы, тэма аховы прыроды, тэма міру і дружбы ў творчасці Эдзі Агняцвет. 2. Сатырычна-гумарыстычныя вершы Эдзі Агняцвет.		
16.	Артур Вольскі	2	
	1. Аналіз кніг «Чарнічка», «Рагатка», «Што такое мікра тое» і інш. 2. Тэма хлеба як чалавечай каштоўнасці («Хлеб – усяму галава», 1989). 3. Асаблівасці азбук «Жывыя літары», «Ад А да Я – прафесія мая».		
17.	Ніл Гілевіч	2	
	1. Фальклорныя матывы і жанры ў кнізе «Шчаслівыя хвіліны». 2. Займальнасць, мастацкая дасканаласць загадак (зборнікі «Сіні домік, сіні дом»; «Загадкі»).		
18.	Рыгор Барадупін	2	
	1. Свет маленства ў вершах. 2. Вершы пра жывёл і птушак. 3. Традыцыйны фальклору і наватарскія пошукі паэта ў жанры казкі («Бабуліна казка», «Мех шэрых, мех белых», «Не паслухаў зайчык маму», «Як воўк калядаваў», «Залатая прасніца»).		
19.	Павел Місько	2	
	1. Казачныя прыгоды ў кнізе «Прыйдзі, дзень-залацень!». 2. Праблемы сяброўства, чалавечых узаемаадносін у апавесцях «Прыгоды Бульбобаў», «Грот афаліны», «Эрпіды на планеце Зямля» і інш.		
20.	Уладзімір Ліпскі	2	
	1. Арыгінальныя сюжэты, казачная плынь, прыгодніцкія элементы ў апавесцях «Рыгоркавы прыгоды», «Клякса-Вакса і Янка з Дзіўнагорска» і інш.		

	2. Пазнавальны і выхаваўчы патэнцыял кніг «Азбука жыцця», «Я тут живу: дзецям пра Беларусь», «Свіцязянская русалка», «Вясёлка над Нёманам».		
21.	Георгій Марчук	2	
	1. Традыцыі фальклору і наватарскія пошукі пісьменніка ў жанры казкі. 2. Агляд кніг казак «Дзікая груша» (2000), «Прыгоды Агапкі і ката Фокуса» (2012). 3. Элементы прыгодніцтва і паэтыка, напаўненне казачных сюжэтаў новым зместам, набліжэнне да сучаснасці.		
22.	Уладзімір Ягоўдзік	2	
	1. Тэма далёкага мінулага Беларусі ў гісторыка-пазнавальнай кнізе «Сем цудаў Беларусі». 2. Выхаванне экалагічнай культуры і цікавасці дзяцей да пазнання прыроды. 3. Маральна-этычная праблематыка п'ес-казак.		
23-25.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	4	2
	1. Гістарычнае мінулае і сённяшні дзень роднай зямлі, непаўторная прырода Беларусі ў кнігах Я. Пархуты, У. Ліпскага, В. Гардзея, У. Бутрамскага, У. Арлова, С. Тарасова і інш. 2. Сінтэз паэзіі і прозы ў кнізе Е. Зуёнка. Агляд кнігі «Рэха». 3. Жанравае багацце паэзіі. Шырыня тэматыкі. 4. Сучасная літаратурная казка і яе асаблівасці. 5. Зварот да жанру «фэнтэзі». Выкарыстанне літаратурных крыніц для стварэння новых узораў сцэнічных твораў для дзяцей.	4	
	1. Зварот да жанру «фэнтэзі». Выкарыстанне літаратурных крыніц для стварэння новых узораў сцэнічных твораў для дзяцей.		2

3. РАЗДЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ І ВЫКАНАННІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ

Мэтай самастойнай работы з'яўляецца мэтанакіраванае навучанне асноўным навыкам і ўменням для выканання самастойнай работы.

Задачамі самастойнай работы студэнтаў з'яўляюцца:

- актывізацыя вучэбна-пазнавальнай дзейнасці студэнтаў;
- фарміраванне ўменняў і навыкаў самастойнага авалодання ведамі;
- фарміраванне ўменняў і навыкаў самастойнага прымянення ведаў на практыцы;
- самаразвіццё і самаўдасканаленне.

Пры выкананні самастойнай работы павінны быць створаны ўмовы, пры якіх будзе забяспечвацца актыўная роля студэнтаў у самастойным атрыманні ведаў і сістэматычным прымяненні іх на практыцы.

Кантроль самастойнай работы можа ажыццяўляцца ў выглядзе кантрольнай работы, тэста, абмеркавання рэфератаў, абмеркавання і абароны вучэбных заданняў, экспрэс-апытванняў на аўдыторных занятках.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ І ВЫКАНАННІ КІРУЕМАЙ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Кіруемая самастойная работа – сумесная дзейнасць выкладчыка і студэнта, накіраваная на самастойнае авалоданне студэнтам часткай дысцыпліны.

Канкрэтныя формы кіруемай самастойнай работы студэнтаў: падрыхтоўка да лекцый і практычных заняткаў; вывучэнне падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў; вывучэнне тэм і праблем, якія не звязаныя з лекцыямі і практычнымі заняткамі; напісанне дакладаў, рэфератаў і эсэ на праблемныя тэмы; падрыхтоўка мультымедычных праектаў і прэзентацый.

ПЕРАЛІК РЭКАМЕНДАВАНЫХ СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ КАМПЕТЭНЦЫЙ СТУДЭНТАЎ

Дыягностыка кампетэнцый можа праводзіцца ў розных формах.

У вуснай форме:

- гутарка;
- калёквіум;
- даклад на практычных занятках;
- прэзентацыя дзіцячых кніг, часопіса «Вясёлка»;
- даклад на канферэнцыі;
- вусны залік.

У пісьмовай форме:

- тэст;
- рэферат;
- падрыхтоўка эсэ;
- напісанне рэцэнзіі;
- публікацыя артыкула.

ПЕРАЛІК ЗАДАННЯЎ І КАНТРОЛЬНЫХ МЕРАПРЫЕМСТВАЎ КІРУЕМАЙ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

п/п	Назва тэмы	Колькасць гадзін на КРС		Заданні	Форма выканання
		лекц.	практ		
I СЕМЕСТР					
	Введение	2		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Определить особенности детской литературы. Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовить реферат на тему «Специфика организации самостоятельной работы по предмету». Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект контрольному вопросу: «Моя любимая книга».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы.
1.1.1.	Античная мифология в изданиях для детей	2		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Подготовить реферат «Античная мифология». Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовить реферат на тему «Характеристика изданий античной мифологии для детей». Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект контрольному вопросу: «Пути использования античной мифологии в работе с детьми дошкольного возраста».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы, реферат.

1.2.1.	Малые фольклорные жанры	2		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Подготовить реферат «Идейно-художественные особенности малых фольклорных жанров». Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовиться к устному коллективному чтению наизусть с последующим анализом произведений. Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект контрольному вопросу: «Пути использования фольклора в работе с детьми дошкольного возраста».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы, реферат.
1.3.2.	Литература европейского Возрождения и эпохи Просвещения в детском чтении	4		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Подготовить реферат «Роман Д. Дефо «Робинзон Крузо» в пересказе для детей К. Чуковского или «Путешествие Гулливера» Дж.Свифта в пересказе Г. Габбе». Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовить список зарубежных авторов, произведения которых были адаптированы и экранизированы. Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект контрольному вопросу: «Адаптация для детей дошкольного возраста литературы европейского Возрождения и эпохи Просвещения».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы, реферат.
	ВСЕГО ЗА I СЕМЕСТР	10			
II СЕМЕСТР					

1.6.2.	Переводная научно-художественная литература для детей	2		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Подготовить реферат «Специфика анималистических рассказов Э.Сетон-Томпсона». Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовить аннотацию на современную переводную энциклопедию для детей. Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект контрольному вопросу: «Использование произведений зарубежных природоведов в программах для дошкольных образовательных учреждений».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы, реферат, аннотация.
1.7.1.	Русские поэты XIX века – детям	2		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Подготовить реферат «Поэзия первой половины XIX в чтении детей». Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовить аннотацию на книгу для детей поэтов XIX века. Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект «Мой любимый русский поэт».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы, реферат, аннотация.
	ВСЕГО ЗА II СЕМЕСТР	4	2		
V СЕМЕСТР					
2.3.1.	Дзіцячая літаратура ў 20-я гады XX стагоддзя		2	Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Складзі сінхраністычную табліцу «Дзіцячая літаратура ў 20-я гады XX стагоддзя».	Складанне табліцы, напісанне рэферата

				Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Напісаць рэферат на тэму: «Дзіцячая літаратура ў 20-я гады XX стагоддзя». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Напісаць рэферат на тэму: «Дзіцячы свет твораў Алеся Гаруна».	
2.6.1.	Якуб Колас	2		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Складзі сінхранізуючую табліцу «Дзіцячая літаратура ў 30-я гады XX стагоддзя». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Напісаць рэферат на тэму: «Якуб Колас – дзецям». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет паэзіі Якуба Коласа».	Складанне табліцы, напісанне рэферата, падрыхтоўка мультымедычнай прэзентацыі
2.11.2.	Уладзімір Дубоўка		2	Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Заканспектаваць асноўныя факты пра жыццёвы і творчы шлях Уладзіміра Дубоўкі. Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Напісаць рэферат на тэму: «Уладзімір Дубоўка – дзецям». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет твораў Уладзіміра Дубоўкі».	Напісанне канспекта, напісанне рэферата, падрыхтоўка мультымедычнай прэзентацыі
2.12.1.	Дзіцячая літаратура 1955–1965 гадоў	1		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання:	Складанне табліцы, напісанне рэфератаў

				Скласці сінхраністычную табліцу «1955–1965 гадоў». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Напісаць рэферат на тэму: «Дзіцячая літаратура 1955–1965 гадоў». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Напісаць рэферат на тэму: «Жанрава-тэматычная разнастайнасць паэзіі Аляксея Дысіна».	
2.13.1.	Дзіцячая літаратура 1965–1985 гадоў	1		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Скласці сінхраністычную табліцу «Дзіцячая літаратура 1965–1985 гадоў». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Карыстаючыся працай М.І. Мешчаракавай «Літаратура в таблицах и схемах» (М, 2000), вылучыць прыёмы стварэння мастацкага вобраза чалавека ў аповесцях «Пакуль не развіднела», «Апошнія і першыя Б. Сачанкі». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Зрабіць пісьмовы шматаспектны аналіз прыродазнаўчых цыклаў «Лёс Дункана», «Дзень добры, Бяроза» В.Вольскага.	Складанне табліцы, вусны і пісьмовы аналіз
	УСЯГО ЗА V СЕМЕСТР	4	4		
VI СЕМЕСТР					
2.15.2.	Станіслаў Шушкевіч		2	Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Падрыхтаваць ілюстрацыі да твораў С. Шушкевіча. Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення:	Падрыхтоўка ілюстрацый, мультымедынай прэзентацыі, напісанне рэферата

				Напісаць рэферат на тэму: «Станіслаў Шушкевіч – дзецям». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет твораў Станіслава Шушкевіча».	
2.18.2.	Эдзі Агняцвет		2	Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Падрыхтаваць ілюстрацыі да твораў Эдзі Агняцвет. Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Напісаць эсэ на тэму: «Мая Эдзі Агняцвет». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет твораў Эдзі Агняцвет».	Падрыхтоўка ілюстрацый, мультымедычнай прэзентацыі, напісанне эсэ
2.24.1.	Георгій Марчук	2		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Заканспектаваць асноўныя факты пра жыццёвы і творчы шлях Георгія Марчука. Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Падрыхтаваць ілюстрацыі да твораў Георгія Марчука. Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет твораў Георгія Марчука».	Напісанне канспекта, падрыхтоўка ілюстрацый, мультымедычнай прэзентацыі
2.25.1	Уладзімір Ягоўдзік	2		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Заканспектаваць асноўныя палажэнні артыкула В.Б. Несцяровіч «Дзівоснае – побач з намі (пра пісьменніка Уладзіміра Ягоўдзіка)». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні	Напісанне канспекта, рэферата, падрыхтоўка мультымедычнай прэзентацыі

				ўзнаўлення: Напісаць эсэ на тэму: «Мой Уладзімір Ягоўдзік». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет твораў Уладзіміра Ягоўдзіка».	
2.26.1.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	4		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: 1-ы варыянт: Зрабіць тэзісны канспект манаграфіі А. Трафімчыка «Беларуская дзіцячая драматургія» (Мінск, 2012). 2-і варыянт: Зрабіць тэзісны агляд артыкула Т.І. Борбат, І.Дз. Воюш «Сучасная паэзія для дзяцей» (1985-2004). Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Падрыхтаваць пісьмовае паведамленне на тэму «Жанрава-тэматычнае багацце зборніка Пятра Васючэнкі «Маленькі збраяносец» (Мінск, 1999). Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць рэферат «Перыядычны друк для дзяцей. Часопіс «Вясёлка»	Напісанне тэзісаў, падрыхтоўка пісьмовага паведамлення, рэферата
2.26.2.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	2		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Зрабіць пісьмовы адказ на пытанне «Тэматычная шматграннасць творчасці У. Ягоўдзіка для дзяцей. (вершы «Баравік», «Жураўлі», «Кнігаўка», «Рак», «Ласка»)». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: 1-ы варыянт: Падрыхтаваць разгорнутае паведамленне па тэме «Паэтызацыя роднай прыроды ў вершах І. Муравейкі» («Раніца», «На лузе», «Лясное возера» і інш.). 2-і варыянт: Правесці параўнальны аналіз (тэмы,	Пісьмовы адказ, падрыхтоўка паведамлення, параўнальны аналіз, напісанне рэферата, падрыхтоўка мультымедычнай прэзентацыі

				жанры, вобразы) зборнікаў Н. Галіноўскай «Звяры ў трамваі» (Мінск, 2013) і Р. Баравіковай «Ты не слухай, Мішку, коцік!» (Мінск, 2013). Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: 1-ы варыянт: Падрыхтаваць рэферат па тэме «Свет дзяцінства ў творах Уладзіміра Гіпскага». 2-і варыянт: Падрыхтаваць прэзентацыю па тэме «Тэматычнае багацце і жанравая разнастайнасць зборніка У Мазго «Цуда-вуда»».	
	УСЯГО ЗА VI СЕМЕСТР	8	6		
	УСЯГО	26	10		

ПЕРАЛІК ЗАДАННЯЎ І КАНТРОЛЬНЫХ МЕРАПРЫЕМСТВАЎ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

п/п	Назва тэмы	Колькасць гадзін на СРС	Заданні	Форма выканання
I СЕМЕСТР				
	Введение	4	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Специфика книг для детей дошкольного возраста. 2. Детская литература как учебная дисциплина.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.1.1.	Античная мифология в изданиях для детей	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Общее представление о мифе. 2. Образы и сюжеты древнегреческой и древнеримской мифологии.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.2.1.	Малые фольклорные жанры	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Идеино-художественные особенности малых фольклорных жанров. 2. Фольклор народов мира в изданиях для детей.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.4.2.	Пути развития французской литературной сказки	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Аллегорическая повесть-сказка А. де Сент-Экзюпери «Маленький принц». 2. «Сказки для непослушных детей» Ж. Превера.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.4.3	Английская литературная сказка	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Нравственно-философская проблематика сказок О. Уайльда. 2. Психология и словесное творчество ребенка в сказке А. Милна «Винни-Пух и все остальные».	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы

1.4.4.	Эволюция сказки в немецкой литературе	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Обработка фольклорных сюжетов в творчестве братьев Гримм. 2. Мир детства в сказке Э. Гофмана «Щелкунчик и Мышиный король».	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.5.2.	Рассказы о детях в русской литературе	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Мастерство А. Чехова-психолога в рассказах о детях. 2. Русский реалистический рассказ конца XIX – начала XX веков.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
	ВСЕГО ЗА I СЕМЕСТР	40		
II СЕМЕСТР				
1.7.1.	Русские поэты XIX века – детям	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Поэзия первой половины XIX в чтении детей. 2. Поэты «некрасовской» школы.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.8.1.	Русская детская драма	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Русская многожанровая драматургия XVIII–XIX веков в детском чтении. 2. Пьеса-сказка в творчестве С. Маршака, Е. Шварца.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.9.2.	Детская периодика XX века	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Эволюция детских систематических изданий в постсоветское время. 2. Обзор зарубежной детской периодики.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.10.1.	Основные этапы развития русской иллюстрированной книги	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 2. Роль иллюстрации в книге для детей дошкольного	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы

			возраста.	
	ВСЕГО ЗА II СЕМЕСТР	24		
V СЕМЕСТР				
2.1.1.	Спецыфіка дзіцячай літаратуры як мастацтва слова. Вытокі беларускай дзіцячай літаратуры	4	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Пытанні тэорыі дзіцячай літаратуры. 2. Сувязь дзіцячай літаратуры з народнай творчасцю, псіхалогіяй, педагогікай. 3. Беларускія пісьменнікі XIX–пачатку XX ст. пра выхаванне падрастача пакалення. Артыкулы Цёткі, Якуба Коласа, Алеся Якімовіча, Васіля Віткі пра выхаванне ў дзіцей любові да роднага слова.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.5.1	Янка Купала	6	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Сувязь з традыцыямі беларускага дзіцячага балету як адметныя рысы творчасці Янкі Купалы для юнага чытача 20-х гг. Вершы Янкі Купалы на старонках часопіса «Зоркі»: «Песня і казка», «Мароз», «Бай», «Сын і маці» і інш. 2. Паэтычны роздум над лёсам сына, яго будучыняй (верш «Над калыскай»).	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.6.2.	Якуб Колас	6	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Гуманістычны змест апавяданняў «Дзеравеншчына», «Сірата Юрка», «У старых дубах». 2. Тыпалагічнае падабенства апавяданняў «Ванька» А. Чэхава і «Дзеравеншчына» Якуба Коласа. 3. Вершаваная казка «Рак-вусач». Эстэтычнае, пазнавальнае і выхаваўчае значэнне казкі.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні

2.9.1.	Дзіцячая літаратура першага пасляваеннага дзесяцігоддзя	4	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Патрыятычная накіраванасць мастацкай літаратуры ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Арганічнае збліжэнне літаратуры для дарослага чытача і дзяцей. 2. Шляхі развіцця прозы ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе, яе шматтэмнасць і шматжанравасць.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.11.2.	Уладзімір Дубоўка	6	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Тэма чалавеча і прыроды ў навукова-пазнавальных апавесцях У. Дубоўкі «Жоўтая акацыя», «Ганна Алелька» і прыгодніцкай апавесці «Як Алік у тайме заблузіўся».	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.13.1.	Дзіцячая літаратура 1965–1985 гадоў	6	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Навукова-пазнавальная літаратура. Цыклы прыродазнаўчых нарысаў пісьменніка «Лёс Дункана» (1978), «Дзень добры, Бяроза» (1984). 2. Вядучыя матывы, вобразы літаратуры для дзяцей гэтага перыяду.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.14.2.	Максім Танк	6	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Напаўненне традыцыйнага казачнага сюжэта сучасным зместам – «Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша Бадзіні». Спалучэнне рэальнага і неверагоднага ў творах паэта.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
	УСЯГО ЗА V СЕМЕСТР	38		
VI СЕМЕСТР				
2.15.2.	Станіслаў Шушкевіч	8	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Драматычная напружанасць сюжэта, камізм	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні

			сітуацый, гульнівыя элементы, займальнасць і павучальнасць, псіхалагічная выразнасць казак. 2. Маральна-этычныя праблемы ў вершах. Сатыра і гумар у вершах. 3. Тэма працы. Паэтызацыя прыроды.	
2.18.2.	Эдзі Агняцвет	8	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Паэтызацыя працы, пейзажныя вершы, тэма аховы прыроды, тэма міру і дружбы ў творчасці Эдзі Агняцвет.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.24.1.	Георгій Марчук	8	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Мастацкая капіюнасць, педагагічная накіраванасць казак, п'ес, равел. 2. Агляд кнігі «Чужое багацце» (2012).	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.25.1.	Уладзімір Ягоўдзік	8	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Зварот У. Ягоўдзіка да народных скарбаў (кнігі «Сонейка, свяці!»; «Заклятыя скарбы»; «Вужовы кароль»). 2. Фальклорная аснова твораў, прысвечаных роднай прыродзе.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.26.1.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	4	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Драматургія для дзяцей. 2. Зварот да жанру «фэнтэзі». 3. Экалагічныя праблемы ў п'есах.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.26.2.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	4	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Сінтэз паэзіі і прозы ў кнізе В. Зуёнка. Агляд кнігі «Рэха». 2. Жанравае багацце паэзіі. Шырыня тэматыкі. 3. Сучасная літаратурная казка і яе асаблівасці.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні

	УСЯГО ЗА VI СЕМЕСТР	40		
	УСЯГО	142		

РЕПОЗИТОРІЙ БГПУ

КРЫТЭРЫІ АЦЭНКІ ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

10 (дзесяць) балаў, залічана:

сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне, а таксама па асноўных пытаннях, якія выходзяць за яе межы;

дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні;

бездакорнае валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго эфектыўна выкарыстоўваць пры пастаноўцы і вырашэнні навуковых і прафесійных задач;

выяўленая здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартнай сітуацыі;

поўнае і глыбокае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры па вывучаемай вучэбнай дысцыпліне;

уменне вольна арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вывучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім аналітычную ацэнку, выкарыстоўваць навуковыя дасягненні іншых дысцыплін;

творчая самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, актыўны творчы ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

9 (дзесяць) балаў, залічана:

сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго эфектыўна выкарыстоўваць пры пастаноўцы і вырашэнні навуковых і прафесійных задач;

здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартнай сітуацыі ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

поўнае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вывучаемай вучэбнай дысцыпліне;

уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вывучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім аналітычную ацэнку;

сістэматычная, актыўная самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, творчы ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

8 (восем) балаў, залічана:

сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне ў аб'ёме вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне навукавай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны (метадамі комплекснага аналізу, тэхнікай інфармацыйных тэхналогій), уменне яго выкарыстоўваць пры пастаноўцы і вырашэнні навуковых і прафесійных задач;

здольнасць самастойна вырашаць складаныя праблемы ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім аналітычную ацэнку;

актыўная самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, сістэматычны ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

7 (сем) балаў, залічана:

сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне навукавай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго выкарыстоўваць пры пастаноўцы і вырашэнні навуковых і прафесійных задач;

вольнае валоданне тыповымі рашэннямі ў рамках вучэбнай праграмы установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне, засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

уменне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім аналітычную ацэнку;

самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, удзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

6 (шэсць) балаў, залічана:

дадаткова поўныя і сістэматызаваныя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне неабходнай навукавай тэрміналогіі, пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць абагульненні і абгрунтаваныя высновы;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго выкарыстоўваць пры вырашэнні вучэбных і прафесійных задач;

здольнасць самастойна выкарыстоўваць тыпавыя рашэнні ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

уменне арыентавацца ў базавых тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай дысцыпліне і даваць ім параўнальную ацэнку;

актыўная самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, перыядычны ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

5 (пяць) балаў, залічана:

дастатковыя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць высновы;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго выкарыстоўваць пры вырашэнні вучэбных і прафесійных задач;

здольнасць самастойна выкарыстоўваць тыпавыя рашэнні ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

уменне арыентавацца ў базавых тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вывучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім парадкавую ацэнку;

самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, фрагментарны ўдзел у групавых абмеркаваннях, дастатковы ўзровень культуры выканання заданняў.

4 (чатыры) балы, залічана:

дастатковы аб'ём ведаў у межах адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі;

засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, лагічны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць высновы без істотных памылак;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго выкарыстоўваць пры вырашэнні стандартных (тыпавых) задач;

уменне пад кіраўніцтвам выкладчыка вырашаць стандартныя (тыпавыя) задачы;

уменне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вывучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім ацэнку;

праца пад кіраўніцтвам выкладчыка на практычных, лабараторных занятках, дапушчальны ўзровень культуры выканання заданняў.

3 (тры) балы, незалічана:

недастаткова поўны аб'ём ведаў у рамках адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі;

веданне часткі асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, выклад адказу на пытанні з істотнымі, лагічнымі памылкамі;

слабое валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, некампетэнтнасць пры вырашэнні стандартных (тыпавых) задач;

няўменне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вывучаемай вучэбнай дысцыпліне;

пасіўнасць на практычных і лабараторных занятках, нізкі ўзровень культуры выканання заданняў.

2 (два) балы, незалічана:

фрагментарныя веды ў рамках адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі;

веды асобных літаратурных крыніц, рэкамендаваных вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

няўменне выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію вучэбнай дысцыпліны, наяўнасць у адказе грубых, лагічных памылак;

пасіўнасць на практычных і лабараторных занятках, нізкі ўзровень культуры выканання заданняў.

1 (адзін) бал, незалічана:

адсутнасць ведаў (і кампетэнцый) у рамках адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі, адмова ад адказу, адсутнасць на атэстацыі без уважлівай прычыны.

Пералік тэарэтычных пытанняў да экзамену па вучэбнай дысцыпліне «Дзіцячая літаратура»

«Сусветная дзіцячая літаратура»

1. Времена года в поэзии С.Есенина (сборник «Черёмуха»), А.А.Блока (сборник «Круглый год») и И.А.Бунина (сборник «Золотой невод»). Одно стихотворение наизусть (на выбор).

2. Жанр литературной сказки в творчестве русских писателей первой половины 19 века (общая характеристика и обзор произведений).

3. Проблема становления личности ребёнка в автобиографической повести Н.Г.Гарина-Михайловского «Детство Тёмы».

4. Тема детства в русской поэзии второй половины 19 века: Н.А.Некрасов, А.А.Фет, И.С.Никитин, А.Н.Плещеев и И.З.Суриков (одно стихотворение наизусть на выбор).

5. Страницы биографии русских детских писателей 20 века, интересные младшим школьникам. Критерии выбора биографического материала для работы с детьми начальных классов (методический аспект).

6. Жизнь и творчество Х.К.Андерсена. К.Г.Паустовский о датском сказочнике (страницы биографии, интересные младшим школьникам). Интерес к сказкам Х.К.Андерсена в нашей стране и за рубежом.

7. Пейзажная лирика 19 века (А.С.Пушкин, Н.А.Некрасов, Ф.И.Тютчев, А.А.Фет, А.Н.Майков, И.С.Никитин, А.Н.Плещеев, И.З.Суриков) в детском чтении (одно стихотворение наизусть на выбор).

8. Нравственно-философская проблематика повести-сказки А. де Сент-Экзюпери «Маленький принц». Значение иллюстраций автора к сказке.

9. Сказки Ш.Перро как источник сказок В.А.Жуковского: сопоставительный анализ (отрывок из сказки В.А.Жуковского наизусть на выбор).

10. Разные аспекты темы «война и дети» в русской прозе 20 века: А.П.Гайдар, С.Могилевская, В.П. Катаев, А.Платонов и А.Приставкин. Стихи о войне в детском чтении (одно наизусть на выбор).

11. Фольклорные традиции и новаторство П.П.Ершова в сказке «Конёк-Горбунук» (отрывок из сказки наизусть на выбор).
12. Воспитательное значение прозы для младших школьников: Л.Пантелеев, В.А.Осеева и Е.А.Пермяк (произведения на выбор). Взрослые и дети в прозе А.Алексина (2 повести на выбор).
13. Загадка как жанр детской литературы, разновидности загадок, отличие фольклорных загадок от литературных. Пословицы и поговорки в детской среде.
14. Жизнь и творчество Л.Кэрролла: страницы биографии, история создания книги «Алиса в стране чудес», своеобразие сказочного мира Л.Кэрролла.
15. Тема тяжёлого детства в русской детской прозе конца 19 начала 20 века: А.П.Чехов, Л.Андреев, А.И.Куприн, В.Г.Короленко, Д.В.Григорovich и М.Горький.
16. Сказки К.И.Чуковского: история создания, типы сюжетов и образов (английская народная песенка в переводе К.И.Чуковского наизусть). «Заповеди для детских поэтов» К.И.Чуковского.
17. Нравственно-дидактическое направление в развитии русской детской поэзии 20 века: В.Маяковский, А.Барто и С.Михалков (одно стихотворение наизусть на выбор).
18. Мотив трагической любви в сказках О.Уальда: «Соловей и роза», «День рождения Инфанта», «Счастливый принц» (в сопоставлении со «Сказкой о жабе и розе» В.М.Гаршина и сказками Х.К.Андерсена). Традиции Х.К.Андерсена в творчестве О.Уальда.
19. Творчество А.П.Гайдара для детей (рассказы, сказки и повести). «Встреча с Гайдаром» К.Г.Паустовского: страницы биографии писателя, интересные младшим школьникам.
20. Тема трудного детства в творчестве зарубежных писателей: В.Гюго («Гаврош», «Козетта»), Г.Мало («Без семьи»).
21. Проблемы школьной жизни в русской детской прозе 20 века. Образ учителя в произведениях В.Распутина, Ф.Искандера, Ю.Нагибина, А.Платонова, А.Алексина, В.Солоухина (на выбор три автора).
22. Жизнь и творчество Дж.Родари (одно стихотворение наизусть на выбор). Приёмы развития воображения детей в «Грамматике фантазии» Дж.Родари: педагогические идеи писателя в современной начальной школе.
23. Круг детского чтения (общая характеристика). Возрастная принадлежность детской книги как динамичное явление.
24. «Сказки матушки Гусыни...» Ш.Перро: история создания, своеобразие повествования, особенности перевода для детей (одно стихотворное нравоучение наизусть на выбор). Сказки Ш.Перро как источник литературных и музыкальных произведений
25. Человек и природа в произведениях К.Г.Паустовского: рассказах (сборник «Летние дни») и сказках («Тёплый хлеб» и «Стальное колечко»).

26. Страницы биографии зарубежных писателей, интересные младшим школьникам. Критерии выбора биографического материала для работы с детьми начальных классов (методический аспект).

27. Человек и природа в произведениях К.Г.Паустовского: рассказах (сборник «Летние дни») и сказках («Тёплый хлеб» и «Стальное колечко»).

28. Страницы биографии зарубежных писателей, интересные младшим школьникам. Критерии выбора биографического материала для работы с детьми начальных классов (методический аспект).

29. Фольклорная сказка в жизни А.С.Пушкина. Сказки А.С.Пушкина в детском чтении (отрывок из сказки наизусть на выбор). «Заметки о сказках Пушкина» С.Я.Маршака.

30. Детская литература как искусство слова, как наука и как учебный предмет. Взаимосвязь детской литературы с другими науками и другими видами искусства (театр, кино, мультипликация, музыка, книжная иллюстрация).

31. Художественное мастерство Х.К.Андерсена (на примере сборников «Сказки, рассказанные детям» и «Новые сказки»).

32. Чудеса природы в рассказах М.М.Пришвина (сборник «Золотой луг»). Поведение детей в мире природы в прозе М.М.Пришвина.

33. Основные направления в развитии зарубежной (переводной) детской литературы. С.Я.Маршак о принципах художественного перевода.Разновидности переводов детских книг.

34. Изображение животных в прозе А.П.Чехова, Л.Андреева, Д.Н.Мамина-Сибиряка и Е.И.Чарушина (произведения на выбор). Русская поэзия об отношении человека к живой природе (одно стихотворение наизусть на выбор).

35. Страницы биографии русских писателей 19 века, интересные младшим школьникам. Критерии выбора биографического материала для работы с детьми начальных классов (методический аспект).

36. Рассказ как жанр детской литературы. Рассказы русских писателей второй половины 19 века в детском чтении (общая характеристика и обзор произведений).

37. Якоб и Вильгельм Гримм как собиратели немецких народных сказок (история издания «Детских и семейных сказок»). Сказки о животных, волшебные и бытовые в творческом наследии братьев Гримм.

38. Персонализация детства в творчестве зарубежных писателей: П.Трэверс («Мэри Поппинс») и А.Линдгрен («Малыш и Карлсон»).

39. Распространенные сюжеты и образы в фольклорной и литературной сказке разных стран: специфика, причины возникновения и разновидности.

40. Детские образы в творчестве М.Твена: «Приключения Тома Сойера», «Принц и нищий» (одно произведение на выбор).

41. Образ матери в детской прозе и поэзии (произведения 19-20 века на выбор). Стихотворение о маме (наизусть на выбор). Материнская поэзия: колыбельные песни (одна наизусть на выбор), пестушки, потешки и прибаутки.

42. Жизнь и творчество В.Гауфа: страницы биографии, история создания сказок, своеобразие повествовательной манеры («Карлик Нос», «Калиф-аист», «Маленький Мук» и «Холодное сердце»).

43. Тема детства в поэзии серебряного века: А.А.Блок, С.А.Есенин, И.А.Бунин, М.И.Цветаева и М.Л.Моравская (одно стихотворение наизусть на выбор).

44. Жизнь и творчество Э.Т.-А.Гофмана: страницы биографии, история создания сказки «Щелкунчик и мышинный король», взаимодействие реального и фантастического мира.

45. Фольклорная сказка как жанр детской литературы. Сказки о животных, волшебные и бытовые (их специфика). Особенности восприятия сказки младшими школьниками.

46. Анималистическая детская книга в творчестве зарубежных писателей: Д.Даррелл («Зоопарк в моём багаже») и Э.Сетон-Томпсон (рассказы «Лобо», «Чинк», «Рваное ухо»).

47. Басня как жанр детской литературы. Воспитательное значение басен И.А.Крылова, Л.Н.Толстого и С.В.Михалкова (одна басня наизусть на выбор).

48. Сказки русских писателей второй половины 19 века: общая характеристика и обзор произведений, традиции Х.К.Андерсена

49. «Приключения Пиноккио». К.Коллоди как источник сказки А.Н.Толстого «Золотой ключик, или Приключения Буратино»: история создания сказок, идея повествования, сюжет и образы героев (в сопоставлении).

50. Жанрово-тематическое многообразие произведений для детей в творчестве Л.Н.Толстого. Л.Н.Толстой и детское литературное творчество: педагогические идеи писателя в современной начальной школе.

51. Младший школьник как читатель художественной литературы. Проблема воспитания любви и интереса к чтению у детей младшего школьного возраста (методический аспект).

52. Основные направления в развитии жанра русской литературной сказки 20 века. Изменение канонов сказочного повествования. Тематическое многообразие детской прозаической сказки 20 века.

53. Основные направления в развитии русской детской прозы 20 века (советский период): общая характеристика и обзор произведений.

54. Творчество Р.Киплинга для детей: сборник «Просто сказки» и повесть-сказка «Маугли».Отрывок из заповеди мужества наизусть.

55. Детство А.П.Чехова. Тема детства в прозе А.П.Чехова: анализ рассказов «Ванька», «Спать хочется», «Детвора», «Мальчики», «Событие».

«Беларуская дзіцячая літаратура»

1. Дзіцячая літаратура як мастацтва слова. Спецыфіка літаратуры для дзяцей. Узроставае прыналежнасць дзіцячай кнігі. Беларускія пісьменнікі XIX – пачатку XX ст. пра выхаванне дзяцей сродкамі мастацкай літаратуры.

2. Вершаваныя жанры дзіцячага фальклору (калыханкі, забаўлянкі, заклічкі, прыгаворкі, песні, лічылкі, скорогаворкі, загадкі). Іх паходжанне, жанравыя асаблівасці, выкарыстанне ў педагагічна-выхаваўчай рабоце.

3. Вершаваныя жанры дзіцячага фальклору (калыханкі, пацешкі, лічылкі, загадкі, скорогаворкі) у апрацоўцы Васіля Віткі (зб. «Дударык», «Чытанка-маляванка», «Ладачкі-ладкі»). Асаблівасці паэтыкі твораў. Прачытаць верш на памяць.

4. Беларускія народныя казкі як жанр дзіцячай літаратуры. Іх класіфікацыя, паэтыка і стыль. Роля казак у жыцці народа, у выхаванні дзяцей.

5. Літаратура для дзяцей XIX ст. Значэнне твораў П. Багрыма, Ф. Багушэвіча, А. Гурыновіча ў развіцці беларускай дзіцячай літаратуры.

6. Першыя навучальныя кнігі «Беларускі лемантар» К. Каганца, «Першае чытанне для дзетак беларусаў» Цёткі. Іх структура, змест, асветніцкае і выхаваўчае значэнне. Творы Цёткі пра лёс дзяцей («Сірата», «Міхаська»).

7. «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» Якуба Коласа. Ідэйна-тэматычнае і жанравае багацце, гуманістычны пафас твораў чытанкі.

8. Максім Багдановіч – дзецем. Ідэйны змест казкі «Мушка-зеянушка і камарык – насаты тварык». Фальклорныя традыцыі ў творы.

9. Драматургія для дзяцей пачатку XX ст. Казачны сюжэт п'есы К. Лейкі «Снатворны мак». Павучальны змест твора. Выяўленне гуманістычных ідэалаў аўтара. «Жывыя казкі для дзіцячага тэатру» А. Гаруна.

10. Беларуская дзіцячая літаратура 20–30-х гадоў XX ст. Выданне беларускіх часопісаў, газет для дзяцей. Дыскусія пра казку.

11. Праблематыка твораў Янкі Купалы для дзяцей («Сын і маці», «У школу», «А зязюлька кукавакла», «Песня і казка», «Мароз», «Бай», «Хлопчык і лётчык», «Дзіцячае» і інш.). Спалучэнне ў некаторых вершах мажорных інтанацый з рытарычнасцю. Прачытаць верш Янкі Купалы на памяць.

12. Жанр вершаванай казкі ў творчасці Якуба Коласа. Пазнавальна-выхаваўчае і эстэтычнае значэнне казкі «Рак-вусач».

13. Тэма дзяцінства ў паэме Якуба Коласа «Міхасёвы прыгоды». Майстэрства паэмы: сюжэт, мастацкія дэталі, тропы. Функцыя пейзажных малюнкаў.

14. Дзіцячы свет у прозе Якуба Коласа (апавяданні «Дзеравеншчына», «Сірата Юрка», «У старых дубах», «Страшнае спатканне»).

15. Пейзажныя вершы Якуба Коласа для дзяцей. Сатырычны верш «Савось-распуснік». Прачытаць верш Якуба Коласа на памяць.

16. Рэалістычныя апавяданні З. Бядулі пра лёс дзяцей «Малыя дрывасекі», «Велікодныя яйкі», «Дзе канец свету?», «Пяць лыжак заціркі» і інш. Глыбіня псіхалагічнага аналізу ў творах.

17. Беларускі фальклор у творчасці З. Бядулі. Выхаваўчае значэнне казак «Скарб», «Музыка». Паэзія З. Бядулі для дзяцей: «Мае забавы», «Гаспадарка», «Дудачка», «Калыханка», «Сняжынкi» і інш. Гармонія чалавека і прыроды.

18. Творчасць У. Дубоўкі для дзяцей. Гуманістычная накіраванасць, маральна-этычная праблематыка вершаваных казак «Як Сінячок да сонца

лётаў», «Чые рукі прыгажэйшыя», «Хто дужэйшы?», «Цудоўная знаходка», «Як унук дзеду дапамог» і інш. Асаблівасці паэтыкі.

19. Маральна-этычная праблематыка казак У. Дубоўкі «Праўдзівы хлопчык», «Сквапныя мядзведзікі», «Пузыр, Саломіна і Лапаць», «Айога», «Вожыкаў суд», «Казка пра зачараваную Лілю», «Кветкі – Сонцавы дзеткі» і інш. Асаблівасці паэтыкі. Афарыстычныя выслоўі, іх павучальны сэнс.

20. Тэма «чалавек і прырода» ў прыгодніцкай аповесці У. Дубоўкі «Як Алік у тайзе заблудзіўся». Асаблівасці падачы пазнавальнага матэрыялу.

21. Жыццёвы і творчы шлях Янкі Маўра. Жанравая і тэматычная разнастайнасць творчасці. Вобразы дзяцей у псіхалагічных апавяданнях Янкі Маўра 1930-х гадоў і пасляваеннага часу «Шчасце», «Падарожжа вакол дома», «Максімка».

22. Тэма «дзеці і вайна» ў беларускай дзіцячай літаратуры. Дакументальныя кнігі «Ніколі не забудзем» і С. Алексіевіч «Апошнія сведкі». Творчасць пісьменнікаў – «дзяцей вайны»: Б. Сачанкі, І. Сіркоў, В. Казько.

23. Жыццёвы і творчы шлях Алеся Якімовіча. Апрацоўка пісьменнікам беларускіх народных казак. Аналіз казак (зб. «Каток – залаты лабок», «Бацькаў дар», «З рога ўсяго многа», «Людзей слухай, а свой розум май», «Андрэй за ўсіх мудрэй»). Ідэяна-мастацкія вартасці казкі «Каваль Вярнідуб».

24. Тэматычная і жанравая разнастайнасць творчасці Эдзі Агняцвет (зб. «Мы сур'ёзныя, мы вясёлыя», «Ад зярнітка да вясёлкі», «Хто пачынае дзень?», «Пад сінім небасхілам» і інш.). Тэма аховы прыроды ў вершах (зб. «Рэчка, рэчанька мая», «Хай часцей смяюцца дзеці»). Выхаваўчае значэнне гумарыстычных вершаў (зб. «Доктар Смах»).

25. Творчасць Максіма Танка для дзяцей. Ідэя жыватворнай сілы мастацтва ў «Казцы пра Музыку». Народная легенда пра музыку ў апрацоўцы Я. Коласа, З. Бядулі, У. Дубоўкі і М. Танка. Услаўленне смеласці і самаахвярнасці ў казцы «Сказ пра Вяля».

26. Паэтычная апрацоўка Максімам Танкам народных казак «Конь і Леў», «Галінка і верабей», «Ехаў казачнік Бай», «Журавель і чапля» і інш., маральна-этычныя праблемы ў творах.

27. Маральна-этычныя праблемы і прыёмы іх увасаблення ў казках Максіма Танка «Мухамор», «Жук і Слімак», «Казка пра Мядзведзя», «Сярод лясоў наднёманскіх» і інш., праблемы таварыскасці, сціпласці ў іх.

28. Спалучэнне рэальнага і неверагоднага, напаўненне традыцыйнага казачнага сюжэта сучасным зместам – «Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша Бадзіні» Максіма Танка. Асаблівасці «Лемантара». Верш на памяць.

29. Паэзія Максіма Танка для дзяцей 1960–пач. 1990-х гг. (кніга «Блікі сонца»). Метафарычнасць, казачная асацыятыўнасць вершаў «Ёсць такая зямля», «Каб дайсці да казкі», «Сняжынкі», «Светлячок», «Чаму птушкі лётаюць» і інш. Прачытаць верш на памяць.

30. Прырода і дзеці ў творчасці С. Шушкевіча. Майстэрства паэта як казачніка. Вобразы беларускай фаўны і флоры як скразныя ў кнігах для дзяцей «Лясная калыханка», «Сарочы церамок», «Колькі кіпцікаў у кошкі», «Казёл на верталёце» і інш. Спалучэнне займальнасці і пазнавальнасці ў творах паэта.

31. Выхаваўчае значэнне апавяданняў Б. Сачанкі «Хлеб», «Кошык малін», «Насечка», «Бабка Адарка», В. Хомчанкі «Клава і Лянота», В. Гарбука «Горад без папугайчыкаў», «Не было б і сонца», М. Янчанкі «Хай заўжды будзе...».

32. Адзінства дзіцяці і прыроды ў апавяданнях Я. Брыля «Жыў-быў вожык», «Сняжок і Волечка», «Ліпа і клёнік», «Чым накармілі Мішутку?», П. Кавалёва «Жыві сабе, зайчык», В. Гарбука «Такіх кветак не бывае», П. Рунца «Лёнева таполька».

33. Жанр вершаванай казкі ў творчасці Васіля Віткі. Творчае выкарыстанне народных матываў, сюжэтаў, вобразаў, моўна-выяўленчых сродкаў у казках «Вавёрчына гора», «Буслінае лета», «Азбука Васі Вясёлкіна», «Казкі і краскі», «Дударык» і інш. Гісторыя напісання казак.

34. Майстэрства Васіля Віткі як апавядальніка. Маральна-этычная праблематыка твораў «Трывога ў Ельнічах», «Стасева падарожжа», «Абнова», «Зайчык-вадалаз», «Першая пяцёрка». Вобразы дзяцей у іх.

35. Васіль Вітка аб праблемах выхавання дзяцей у кнігах «Дзеці і мы», «Урокі», «Азбука душы», «Дом, дзе жывуць словы». Васіль Вітка і ідэі наватарскай педагогікі. Агляд кнігі «Урокі роднага слова». Прачытаць верш на памяць.

36. Гуманістычныя матывы творчасці Алены Васілевіч. Вобразы дзяцей, раскрыццё іх унутранага свету ў апавяданнях «Вернісаж», «Сябры», «Геша», «Браты-артысты», «Бабуліны кватаранты», «Калінавая рукавічка».

37. Фальклорныя матывы і жанры ў паэзіі Ніла Гілевіча (зб. «Сіні домік, сіні дом», «Загадкі»). Свет прыроды і дзяцінства ў вершах «Вітаю вясну», «Калі рана ўстанеш», «Дождж-грыбасей», «Добры чалавек», «Казачная зямля» і інш. (зб. «Шчаслівыя хвіліны»). Прачытаць верш на памяць.

38. Гісторыя, народ, Радзіма ў кнігах «Зямля пад белымі крыламі», «Белавежская пушча» У. Караткевіча, «Зямля бацькоў нашых» Я. Пархуты. У. Караткевіч – казачнік («Жабкі і чарапахы», «Кацёл з каменьчыкамі» і інш.).

39. Народныя ідэалы дабрыні, сумленнасці, прыгажосці ў вершах, казках Васіля Свёнка (кн. «Хата, поўная гасцей», «Сонечны клубочак», «Рэха»).

40. Жанравая і тэматычная разнастайнасць паэзіі Уладзіміра Карызы, Авяр'яна Дзеружынскага, Міколы Чарняўскага, Міхася Пазнякова, Віктара Гардзея, Уладзіміра Паўлава для дзяцей. Верш на памяць (на выбар).

41. Свет маленства і прыроды ў кнігах Е. Лось «Абутая ёлачка», «Казка пра Ласку», «Вяселікі», «Зайчык-выхваляйчык» і інш. Асаблівасці загадкавай паэзіі – зборнік «Дванаццаць загадак».

42. Навукова-пазнавальная літаратура для дзяцей. Краязнаўчыя кнігі В. Вольскага «Падарожжа па краіне беларусаў», «Палессе». Цыклы прыродазнаўчых нарысаў «Па лясных сцежках», «У лясках над Бярозай», «Месяц за месяцам».

43. Жанравая і тэматычная разнастайнасць паэзіі Анатоля Грачанікава, Сяргея Грахоўскага, Алега Лойкі, Валянціна Лукшы, Кастуся Кірэенкі, Аляксея Пысіна для дзяцей. Верш на памяць (на выбар).

44. Наватарскія пошукі А. Вольскага ў галіне тэм і жанраў. Агляд кніг

«Чарнічка», «Лясныя мастакі», «Еду ў госці да слана», «Карусель», «Адэльчыны ручнікі». Спалучэнне паэзіі, прозы і драматургіі ў творах А. Вольскага.

45. Свет дзяцінства ў апавяданнях У. Ліпскага (зб. «Рыгоркавы прыгоды», «Марынчына казка», «Каралева белых прынцэс» і інш.). Псіхалагізм, жыццёвасць сітуацый, адметнасць вобразаў.

46. Арыгінальныя сюжэты, казачная плынь, прыгодніцкія элементы ў апавесцях У. Ліпскага. Элементы гульні ў казцы-забаўлянцы «Вясёлая азбука».

47. Жанравая разнастайнасць паэзіі Р. Барадуліна (вершы, калыханкі, пацешкі, жарты, скурагаворкі, лічылкі, задачкі, загадкі, казкі). Прыёмы стварэння займальнасці твораў. Асаблівасці азбук «Азбука не забаўка», «Азбука – вясёлы вулей». Прачытаць верш на памяць.

48. Выхаваўчы патэнцыял апавяданняў П. Місько «Добры чалавек», «Лясныя дарункі» і інш. Пазнавальны характар і паэтыка апавесцяў П. Місько «Прыгоды Бульбобаў», «Эрпіды на планеце Зямля», «Лявасёлы».

49. Зварот да вядомых фальклорных сюжэтаў, матываў, вобразаў, пераасэнсаванне іх у п'есах-казках У. Ягоўдзіка, П. Васючэнкі, С. Кавалёва і інш. Выкарыстанне сюжэтна-кампазіцыйных прынцыпаў будовы народнай казкі, шырокае ўжыванне рэалій сучаснай рэальнасці.

50. Фальклорная аснова твораў У. Ягоўдзіка, прысвечаных роднай прыродзе (кн. «Ці вернецца князь Кук?», «Дзівосны карабель», «Бабуліна варта» і інш.). Выхаванне экалагічнай культуры і цікавасці дзяцей да пазнання прыроды. Тэма мінулага Беларусі ў гісторыка-пазнавальнай кнізе «Сем цудаў Беларусі».

51. Жанравая і тэматычная разнастайнасць паэзіі для дзяцей на сучасным этапе. Прачытаць верш на памяць.

52. Сучасная літаратурная казка і яе асаблівасці. Выхаванне любові да прыроды, пачуцця ўзаемадапамогі ў экалагічнай казцы П. Васючэнкі «Каляровая затока».

53. Сучасная дзіцячая кніга з ілюстрацыямі. Удзел у афармленні выданняў для дзяцей мастакоў-ілюстратараў Т. Беразенскай, П. Татарнікава, А. Лось, У. Жука, С. Волкава і інш. Пошукі мастацкай выразнасці.

54. Перыядычны друк для дзяцей на сучасным этапе. Агляд часопіса «Вясёлка»: асноўныя рубрыкі, тэматыка, жанравая разнастайнасць твораў сучасных пісьменнікаў.

Тэматыка пісьмовай работы

1. Беларуская калыханкавая песня: фальклорная і літаратурная традыцыі.
2. Празаічная літаратурная казка і яе суадносіны з народнай.
3. Вершаваная літаратурная казка і яе суадносіны з народнай.
4. Народная казка ў апрацоўцы Якуба Коласа: асаблівасці кампазіцыі, вобразнай структуры, паэтыкі.
5. Народная казка ў апрацоўцы А. Якімовіча: асаблівасці кампазіцыі, вобразнай структуры, паэтыкі.

6. Народная казка ў апрацоўцы Максіма Танка: асаблівасці кампазіцыі, вобразнай структуры, паэтыкі.

7. Пазнаёміцца з кнігай В.А.Лашкевіч «Змітрок Бядуля — дзецям». Падрыхтаваць паведамленні на тэмы:

- а) Змітрок Бядуля — казачнік.
- б) Вобразы дзяцей у апавяданнях Зм.Бядулі.
- в) Паэтыка твораў Зм.Бядулі для дзяцей.
- г) Функцыі пейзажных замалёвак у творах Зм.Бядулі для дзяцей.

Прыкладныя пытанні кантрольнай работы

1. Паняцце «дзіцячы фальклор», спецыфіка яго жанраў.
2. Асветніцкая дзейнасць Цёткі, яе роля ў станаўленні літаратуры для дзяцей.
3. Алегарычны змест казкі Якуба Коласа «Рак-вусач». Творчае ераасэнсаванне фальклорных матываў і вобразаў.
4. Навукова-пазнавальная аповесць Янкі Маўра «Чалавек ідзе», спалучэнне казачнасці і навуковых звестак.
5. Жанр казкі ў творчасці В.Віткі.
6. Творчае асваенне У.Дубоўкам традыцый вуснай народнай творчасці народаў свету. маральна-этычная праблематыка.
7. Тэма вялікай айчыннай вайны ў прозе для юнага чытача.
8. Мастацкія асаблівасці дзіцячага фальклору. Роля дзіцячага фальклору ў выхаванні дзяцей.
9. «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» Якуба Коласа : структура, змест, мастацкія асаблівасці твораў.
10. Паэзія Максіма Багдановіча для дзяцей.
11. Жанр прыгодніцкай аповесці ў творчасці Янкі Маўра («У краіне райскай птушкі», «Сын пады»).
12. Вершаваныя жанры дзіцячага фальклору ў апрацоўцы В.Віткі. Творы з аўтарскім сюжэтам.
13. Тэматыка і праблематыка твораў Максіма Танка для дзяцей.
14. Навукова-пазнавальная літаратура для дзяцей (В.Вольскі, У.Караткевіч і інш.).
15. Разнастайнасць тэматыкі, жанравыя асаблівасці , выхаваўчая роля прымавак, прыказак, загадак.
16. «Першае чытанне для дзетак беларусаў» Цёткі : структура, змест, мастацкія асаблівасці твораў.
17. Прырода і дзеці ў паэме Якуба Коласа «Міхасёвы прыгоды».
18. Аповесць Янкі Маўра «Палескія рабінзоны» : творчая распрацоўка жанра рабінзанады, адлюстраванне праблемы «чалавек і прырода».
19. Майстэрства В.Віткі як апавядальніка («Трывога ў Ельнічах», «Абнова» і інш.)
20. Вобразы беларускай фауны і флоры ў казках Ст.Шушкевіча.
21. Развіццё беларускай дзіцячай паэзіі на сучасным этапе (аналіз твораў 2-3 аўтараў)

22. Беларуская народная казка : класіфікацыя, мастацкія асаблівасці, паэтыка, стыль.

23. Першыя навучальныя кнігі для дзяцей (даць агульную характарыстыку).

24. Вобразы дзяцей у апавяданнях Якуба Коласа («Дзеравеншчына», «Сірата Юрка», «Страшнае спатканне», «У старых дубах»).

25. Школьная аповесць «ТВТ» : асоба і калектыў, праблема працоўнага выхавання.

26. Педагагічныя ідэі В.Віткі і іх мастацкае ўвасабленне (кн. «Дзеці і мы», «Урокі»).

27. Метафарычнасць, казачнасць, нацыянальны каларыт паэзіі Максіма Танка.

28. Развіццё беларускай дзіцячай прозы на сучасным этапе (аналіз твораў 2-3 аўтараў).

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

4. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
«БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ
ІМЯ МАКСІМА ТАНКА»

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце

_____ А. В. Макоўчык

« ____ » _____ 2019г.

Рэгістрацыйны № _____

ДЗІЦЯЧАЯ ЛІТАРАТУРА

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне для
спецыяльнасці

1-01 01 01 Дашкольная адукацыя

2019 г.

Вучэбная праграма складзена на аснове адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі АСВА 1-01 01 01-2013 «Дашкольная адукацыя» № 87 от 30.08. 2013 і вучэбнага плана 1-01 01 01 «Дашкольная адукацыя»

СКЛАДАЛЬНІКІ:

І. М. Гоўзіч, загадчык кафедры беларускай і замежнай літаратуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка», кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

Т. У. Ганчарова-Цынкевіч, дацэнт кафедры беларускай і замежнай літаратуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка», кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

М. С. Рак, выкладчык кафедры беларускай і замежнай літаратуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»;

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

І. Д. Воюш, дацэнт кафедры медыялогіі факультэта журналістыкі БДУ, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

Н. У. Чайка, прафесар кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка», доктар філалагічных навук, прафесар

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАТВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай беларускай і замежнай літаратуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»

(пракакол № 9 ад 26.03.2019 г.)

Загадчык кафедры

_____ І.М. Гоўзіч

Дэкан факультэта

_____ В.Д. Старычонок

Навукова-метадычным саветам ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»

(пракакол № ____ ад _____ 2019 г.)

Афармленне вучэбнай праграмы і суправаджаючых яе матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае

Метадыст вучэбна-метадычнага аддзела БДПУ

_____ (подпіс)

_____ (ініцыялы, прозвішча)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне «Дзіцячая літаратура» складзена згодна з новай канцэпцыяй літаратурнай адукацыі і адукацыйным стандартам АСВА 1-01 01 01-2013 «Дашкольная адукацыя» № 87 от 30.08. 2013, яна ўключае ў сябе два раздзелы: «Сусветная дзіцячая літаратура» (I і II семестры) і «Айчынная дзіцячая літаратура» (V і VI семестры). Першы раздзел «Сусветная дзіцячая літаратура» чытаецца на рускай мове, а другі «Айчынная дзіцячая літаратура» – на беларускай.

Мэта вучэбнай дысцыпліны «Дзіцячая літаратура» – пазнаёміць студэнтаў са шляхамі развіцця сусветнай і беларускай дзіцячай літаратуры ад вытокаў да сённяшняга часу, прааналізаваць асаблівасці творчасці пісьменнікаў для дзяцей, змест іх твораў, паказаць іх ролю ў літаратурным працэсе.

Задачы вучэбнай дысцыпліны:

- даць студэнтам цэласнае ўяўленне пра дзіцячую літаратуру як самастойную гісторыка-літаратурную з’яву, якая адлюстроўвае агульныя тэндэнцыі развіцця айчыннай і сусветнай культуры, літаратуры і педагагічнай думкі;
- пазнаёміць з асноўнымі этапамі, важнейшымі заканамернасцямі ў развіцці дзіцячай літаратуры;
- прасачыць гісторыю ўзнікнення і існавання жанраў дзіцячай кнігі;
- вывучыць манаграфічна творчасць беларускіх, рускіх і замежных аўтараў, якія пісалі для дзяцей, прааналізаваць асаблівасці іх творчасці, змест твораў, паказаць ролю пісьменнікаў у літаратурным працэсе;
- выпрацаваць навыкі аналізу мастацкага твора, уменне ацэньваць ідэйна-эстэтычныя вартасці мастацкіх з’яў, вызначаць пазнавальны і выхаваўчы патэнцыял твора;
- пазнаёміць з прынцыпамі адбору кніг для дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту;
- садзейнічаць выхаванню эстэтычнага густу, развіццю самастойнага творчага мыслення;
- фарміраваць і развіваць сацыяльна-асобныя кампетэнцыі студэнтаў, заснаваныя на ведах па прадмеце, эмацыянальна-каштоўнасным і творчым вопыце, што будзе спрыяць вырашэнню і выкананню грамадзянскіх, прафесіянальных задач і функцый.

Вучэбная праграма «Дзіцячая літаратура» зарыентавана на дэтальны разгляд твораў для дашкольнікаў і прадугледжвае шырокае выкарыстанне магчымасцей літаратуры ў працэсе прафесіянальнай падрыхтоўкі студэнтаў. Яна прызначана для студэнтаў вышэйшых педагагічных навучальных устаноў па спецыяльнасці «Дашкольная адукацыя».

Праграма дысцыпліны «Дзіцячая літаратура» складаецца з аглядавых і манаграфічных тэм. У аглядавых тэмах больш увагі надаецца пісьменнікам, творчасць якіх не вывучаецца манаграфічна.

Практычныя заняткі павінны насіць актыўны, творчы характар, развіваць самастойнасць мыслення студэнтаў. Заняткі можна праводзіць у форме гутаркі, абмеркавання падрыхтаваных студэнтамі паведамленняў, а таксама выкарыстоўваць прыём напісання рэцэнзій на невялікія зборнікі твораў для дзяцей.

Некаторыя тэмы мэтазгодна рэкамендаваць для самастойнага вывучэння, прычым выкладчык арыентуе студэнтаў на навуковы пошук адпаведнай літаратуры, дакладна акрэслівае мэты і задачы даследчай працы.

Месца вучэбнай дысцыпліны ў сістэме падрыхтоўкі спецыяліста, сувязі з іншымі вучэбнымі дысцыплінамі. Згодна з тыпавымі вучэбнымі планамі для спецыяльнасці 1-01 01 01 «Дашкольная адукацыя» вучэбная дысцыпліна «Дзіцячая літаратура» ўваходзіць у кампанент установы вышэйшай адукацыі. Вучэбная дысцыпліна «Дзіцячая літаратура» звязана з вучэбнымі дысцыплінамі «Выразнае чытанне», «Дашкольная педагогіка».

Патрабаванні да засваення вучэбнай дысцыпліны. Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Дзіцячая літаратура» павінна забяспечыць фарміраванне ў студэнтаў акадэмічных, сацыяльна-асобасных, прафесійных кампетэнцый.

Патрабаванні да акадэмічных кампетэнцый

Студэнт павінен:

АК-3. Валодаць даследчымі навыкамі.

АК-5. Быць здольнымі нараджаць новыя ідэі (валодаць крэатыўнасцю).

АК-8. Валодаць навыкамі вуснай і пісьмовай камунікацыі.

АК-9. Умець вучыцца, павышаць сваю кваліфікацыю на працягу ўсяго жыцця.

Патрабаванні да сацыяльна-асобасных кампетэнцый

Студэнт павінен:

СЛК-3. Валодаць здольнасцю да міжасабовых камунікацый.

СЛК-4. Валодаць навыкамі здароўязахавацця.

Патрабаванні да прафесійных кампетэнцый

Студэнт павінен быць здольны:

ПК-5. Арганізоўваць і праводзіць вучэбныя заняткі розных відаў.

ПК-9. Здзяйсняць аптымальны адбор і эфектыўна рэалізоўваць тэхналогіі выхавання.

ПК-10. Арганізоўваць і праводзіць выхаваўчыя мерапрыемствы.

ПК-11. Фарміраваць базавыя кампаненты культуры асабовы выхаванца.

ПК-15. Развіваць узровень вучэбных здольнасцей дзяцей дашкольнага ўзросту на аснове сістэмнай педагогічнай дыягностыкі.

ПК-16. Арганізоўваць і праводзіць карэкцыйна-педагагічную дзейнасць звыхаванцамі.

ПК-21. Ацэньваць вучэбныя дасягненні дзяцей дашкольнага ўзросту, а таксама ўзроўні іх выхаванасці і развіцця.

ПК-22. Здзяйсняць самаадукацыю і самаўдасканаленне прафесійнай дзейнасці.

ПК-23. Арганізоўваць цэласны педагагічны працэс з улікам сучасных адукацыйных тэхналогій і педагагічных інавацый.

ПК-24. Аналізаваць і ацэньваць педагагічныя з'явы і падзеі мінулага ў святле сучасных гуманітарных ведаў.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен ведаць:

- спецыфічныя рысы дзіцячай літаратуры як мастацтва слова, сувязь яе з фальклорам, педагогікай, з іншымі відамі мастацтва;

- асноўныя тэндэнцыі развіцця сусветнай і айчыннай літаратуры для дзяцей;

- аканамернасці існавання і развіцця літаратурных жанраў, характэрныя прыкметы розных жанраў дзіцячай кнігі;

- асноўныя літаратуразнаўчыя паняцці, неабходныя для самастойнага аналізу і ацэнкі мастацкіх твораў;

- прынцыпы работы з мастацкімі тэкстамі ў дашкольнай і школьнай адукацыйных установах.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен умець:

- вызначаць тэматыку, праблематыку твора, аналізаваць літаратурны твор, раскрываючы асаблівасці яго зместу і формы; В
- цэньваць пазнавальны, выхаваўчы, эстэтычны патэнцыял твора для дзяцей; а
- выказваць свае адносіны да прачытанага і даваць аргументаваную ацэнку; В
- выяўляць падобнае і адметнае ў літаратурах для дзяцей розных часоў і народаў; В
- алодаць навыкамі выразнага чытання твораў розных жанраў, чытаць на памяць мастацкія творы; В
- супастаўляць вывучаемыя літаратурныя творы з іншымі відамі мастацтва; С
- складаць віктарыны, красворды, гульні па літаратурных творах, фактах жыццёвага і творчага шляху аўтара; С
- самастойна набываць веды па прадмеце, працуючы з навукова-крытычнай і даведачнай літаратурай па дысцыпліне. С

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен валодаць:

- метадалогіяй літаратуразнаўчага аналізу;
- навыкамі самавольнага карыстання адпаведным літаратуразнаўчым апаратам пры рашэнні канкрэтных задач;
- навыкамі выразнага чытання твораў.

Прапанаваная канцэпцыя дысцыпліны прадугледжвае фарміраванне ў студэнтаў сукупнасці ведаў, уменняў і навыкаў па дзіцячай літаратуры ў адпаведнасці з Адукацыйным стандартам, фарміраванне ў пэўнай ступені іх светапогляду, развіццё творчага мыслення і эстэтычнага густу.

Арганізацыя самастойнай работы студэнтаў. Пры вывучэнні вучэбнай дысцыпліны «Дзіцячая літаратура» выкарыстоўваюцца такія формы самастойнай работы, як выкананне індывідуальных заданняў на практычных занятках, выкананне індывідуальных заданняў пазааўдыторна (самастойная работа студэнтаў), напісанне рэфератаў, падрыхтоўка дакладаў, афармленне часопісаў, складанне анталогій і інш.

Агульная колькасць гадзін, колькасць аўдыторных гадзін, форма атрымання вышэйшай адукацыі, размеркаванне аўдыторных гадзін, форма атэстацыі. Вывучэнне дысцыпліны «Дзіцячая літаратура» разлічана на 414 вучэбных гадзін. З іх вучэбнымі планами для дзённай формы атрымання адукацыі факультэта дашкольнай адукацыі для спецыяльнасці 1-01 01 01 «Дашкольная адукацыя» прадугледжана 200 аўдыторных гадзін, на самастойную работу адведзена 214 гадзін (экзамен 72 гадзіны). Размеркаванне гадзін па семестрах («Сусветная дзіцячая літаратура» (I і II семестры) і «Айчынная дзіцячая літаратура» (V і VI семестры)):

Семестр	Усяго	Лекцыі	КСР лекцыі	Практыч- ныя	КСР практыч- ныя	Самастой- ная работа студэнтаў	Форма кантролю

I	98	30	10	18	0	40	
II	92	16	4	12	0	24	Экзамен (36 г.)
V	90	26	4	18	4	38	
VI	134	22	8	22	6	40	Экзамен (36 г.)
УСЯГО	414	94	26	70	10	142	72

Вучэбным планам для завочнай формы атрымання адукацыі факультэта дашкольнай адукацыі для спецыяльнасці 1-01 01 01 «Дашкольная адукацыя» прадугледжана 52 аўдыторныя гадзіны, на самастойную работу адведзена 362 гадзіны (экзамен 72 гадзіны). Размеркаванне гадзін па семестрах («Сусветная дзіцячая літаратура» (V, VI і VII семестры) і «Айчынная дзіцячая літаратура» (VI, VII і VIII семестры)):

Семестр	Усяго	Лекцыі	Практычныя	Самастойная работа студэнтаў	Форма кантролю
V	98	6	2	90	
VI	72	10	10	52	
VII	36				Экзамен (36 г.)
VI	82	6		76	
VII	90	10	8	72	
VIII	36				Экзамен (36 г.)
УСЯГО	414	32	20	290	72

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ
РАЗДЕЛ 1. МИРОВАЯ ДЕТСКАЯ ЛИТЕРАТУРА
Введение

Детская литература как искусство слова; коммуникативная, гедонистическая, эстетическая, воспитательная, познавательная функции. Специфика книг для дошкольников и младших школьников. Детская литература как учебная дисциплина: цель, задачи, требования к компетентности, специфика организации самостоятельной работы.

Тема 1.1. Мифы народов мира в детском чтении

1.1.1. Античная мифология в изданиях для детей

Миф как первичная форма художественного сознания человечества. Миф языческий (славянский), античный и христианский. Миф и фразеологизм, миф и литературный сюжет. Эстетическая и познавательная ценность античных мифологических сказаний, особенности воссоздания древнегреческого эпоса в отечественных и зарубежных изданиях для детей. Целесообразность, этапы и пути использования античной мифологии в детском чтении.

1.1.2. Христианский миф и его отражение в литературе для детей

Нравственная и эстетическая составляющие христианской мифологии. Библейский миф и сюжет детской литературы. Аллюзии на христианский миф в русской и зарубежной литературе. Проблема использования библейских сюжетов в детском чтении и светском воспитании. Главы из Ветхого и Нового Завета в переложении для детей. Специфика ознакомления дошкольников с Библией.

Тема 1.2. Устное народное творчество для детей и в детском чтении

1.2.1. Малые фольклорные жанры

Общее понятие о детском фольклоре: отличительные свойства, происхождение, классификация, сведения по истории собирания и изучения. Поэтическое своеобразие русских народных песен, проведений игрового и неигрового детского фольклора. Зарубежные фольклорные произведения в круге детского чтения. Пропаганда малых фольклорных жанров в педагогическом наследии К. Ушинского и Л. Толстого. Малый фольклор в учебной программе дошкольного образования, основные требования к процессу чтения и анализа различных жанров устного народного творчества.

1.2.2. Фольклорный эпос

Фольклорная сказка: генезис, специфика жанра, принципы классификации. Жанрово-стилевые признаки фольклорных сказок о животных, волшебных, социально-бытовых. Сборники сказок А. Афанасьева, русские народные сказки в обработке К. Ушинского, Л. Толстого, А. Толстого, М. Булатова, О. Капицы, И. Карнауховой. Исторические песни народов мира, их типологическая общность и национальное своеобразие. Своеобразие былинного эпоса, его роль в воспитании детей. Традиции эпических жанров в классической и современной детской прозе.

Тема 1.3. Возникновение и развитие детской литературы

1.3.1. Становление русской детской литературы

Культура и просвещение в Древней Руси, отношение к книге и чтению. Рукописные и печатные издания для детей XV–XVII веков. («Донатус» Д. Герасимова, «Азбука» В. Бурцева, «Лицевой букварь» К. Истомина). Влияние реформ Петра I на развитие детской литературы XVIII века. «Юности честное зерцало»: особенности содержания, построения, стиля. Формирование основных жанров детской литературы. «Письмовник» Н. Курганова, многообразие содержания,

жанровая специфика. Творчество А. Болотова. Просветительская деятельность Н. Новикова. Роль Н. Карамзина в развитии детской литературы и детского чтения.

1.3.2. Литература европейского Возрождения и эпохи Просвещения в детском чтении

Пополнение круга детского чтения произведениями для взрослых. Направленность адаптации романа М. Сервантеса «Дон Кихот». Мотивы «донкихотства» в классической и современной детской литературе. Жизнеутверждающий пафос книги «Гаргантюа и Пантагрюэль» Ф. Рабле. Главы о детстве и учении Пантагрюэля в чтении детей. Закономерность вхождения романа Д. Дефо «Робинзон Крузо» в детское чтение, своеобразие дидактических установок в пересказе К. Чуковского. «Путешествие Лемюэля Гулливера» Дж. Свифта в пересказе Т. Габбе: гротеск, фантастика, сатира и юмор как средства воспитания читателя-ребенка. Традиции фантастического романа в мировой детской литературе.

Тема 1.4. Жанр сказки в мировой литературе для детей

1.4.1. Эволюция сказки в русской литературе

Поэтическая сказка. Фольклорные и литературные источники сказок В. Жуковского, их связь с романтической традицией. Новаторство сказок А. Пушкина: многозначность содержания, психологизм в раскрытии образов, выраженность авторского начала. Традиции Пушкина в сказке П. Ершова «Конек-Горбунук». Основные тенденции в развитии поэтической сказки для детей XX века. Идеиная и познавательная сторона сказок К. Чуковского, игровой характер, особенности поэтики. Жанрово-стилевое своеобразие тетралогии С. Михалкова «Дядя Степа». Развитие поэтической сказки на современном этапе.

Прозаическая сказка. «Черная курица, или Подземные жители» А. Погорельского: проблематика, образная система, жанровая специфика. Идеинотематическое разнообразие и педагогическая ценность произведений В. Одоевского. Использование фольклорной поэтики в сказках К. Ушинского, Л. Толстого, В. Даля. Акцентирование социально-философской проблематики в творчестве Н.С. Лескова, Д. Мамина-Сибиряка, М. Салтыкова-Щедрина. Традиции Х. Андерсена в произведениях В. Гаршина, Н. Вагнера. Миф и символ в сказке представителей Серебряного века. Обогащение жанровой системы в XX веке. Нравственно-эстетический потенциал сказок П. Бажова. Жанровая новизна трилогии «Приключения Незнайки и его друзей» Н. Носова. Раскрытие этических категорий в притчах Б. Катаева. Пародия и словесная игра как ведущие черты сказок Э. Успенского. Авторская сказка в современной русской литературе.

1.4.2. Пути развития французской литературной сказки

Источники сказок Ш. Перро (сборник «Сказки моей матушки Гусыни»), их моральная основа, образы положительных и отрицательных героев. «Бабушкины сказки» Ж. Санд: проблематика, типология героев, своеобразие фантастического. Эпос народов мира в обработке Э. Лабуле (цикл «Голубые сказки»). Аллегорическая повесть-сказка А. Сент-Экзюпери «Маленький принц»: гуманистическая направленность, философский подтекст, мастерство в исследовании характера ребенка. Значение пародии и словесной игры в «Сказках для непослушных детей» Ж. Превера. Сказки французских писателей в изданиях для детей.

1.4.3. Английская литературная сказка

Э. Лир – родоначальник литературы нонсенса. Новаторство Л. Кэрролла в сказках об Алисе: парадоксальность авторского мышления, использование словесной игры. Акцентирование нравственно-философских проблем в сказках О. Уайльда.

Содержательная и художественная ценность сказок Р. Киплинга. Фантастическая феерия Д. Барри «Питер Пэн»: многообразие характеров, раскрытие взаимодействия детского и взрослого миров. Психология и словесное творчество ребенка в сказке А. Милна «Винни-Пух и все остальные», место в ней пародии и сатиры. Традиции литературы абсурда в сказках П. Трэверс. Развитие жанра «фэнтези» в творчестве Р. Толкина. Жанрово-тематическое многообразие современной английской сказки.

1.4.4. Эволюция сказки в немецкой литературе

Активизация интереса к жанру сказки в эпоху немецкого романтизма. Обработка фольклорных сюжетов братьями Гримм. Исследование мира детства в сказке Э. Гофмана «Щелкунчик и Мышиный король», своеобразие сюжетно-композиционной структуры произведения. Альманахи сказок В. Гауфа: освоение традиций мирового фольклора, экзотизм сюжетов и образов. Постановка проблемы ценностей в фантасмагории Д. Крюса «Тим Талер, или Проданный смех», специфика используемых художественных средств. Трансформация мотивов славянского и национального фольклора в творчестве О. Пройслера. Современная немецкая сказка в изданиях для детей.

1.4.5. Скандинавская литературная сказка

Мировое значение и новаторский характер сказок Х. Андерсена; закономерности сюжетосложения, типология героев, особенности повествования. Традиции Андерсена в творчестве Ц. Топелиуса. Историко-этнографические и нравственные аспекты художественной энциклопедии С. Лагерлеф «Чудесное путешествие Нильса Хольгерсона». Жанрово-тематическое многообразие сказок А. Линдгрена; утверждение самоценности детства, воспроизведение действительности через призму восприятия ребенка, значимость педагогического подтекста. Сказочная страна Т. Янссона. Произведения современных писателей Скандинавии в изданиях для детей.

Тема 1.5. Повесть и рассказ о детях в мировой литературе

1.5.1. Жанр автобиографической повести

Специфика жанра. Отражение «истории» детской души, синтез правды и вымысла, сложность временной организации текста, диалектика отношений между автором и героем. Повесть Л.Н. Толстого «Детство»: история создания, система образов, своеобразие психологического анализа. Русская автобиографическая проза как традиционный жанр детской литературы. Общая характеристика повестей «Детские годы Багрова-внука» С.Т. Аксакова, «Детство Тёмы» Н.Г. Гарина-Михайловского, «Детство» М. Горького, «Детство Никиты» А.Н. Толстого, «Лето Господне» И.С. Шмелева.

1.5.2. Рассказы о детях в русской литературе

Богатство содержания рассказов Л. Толстого о детях, их тематическое и жанрово-стилевое многообразие, воспитательная ценность. Традиции психологического изображения в произведениях А. Чехова. Исследование социальных аспектов детства в рассказах М. Горького, А. Куприна, Д. Мамина-Сибиряка и др. Раскрытие процесса формирования мировоззрения ребенка в творчестве А. Гайдара. Нравственно-этическая направленность рассказов В. Осеевой. Юмористический рассказ в творчестве Н. Носова, В. Драгунского. Своеобразие стиля авторов современных рассказов о детях В. Голявкина, Ю. Коваля, Г. Остера, Э. Успенского и др.

1.5.3. Зарубежная повесть о детях

Отражение реальных противоречий действительности, постановка проблем обездоленного детства в произведениях зарубежных писателей-реалистов XIX века. Социально-нравственная проблематика, конфликты и характеры в повести Г. Мало «Без семьи». Мастерство М. Твена – психолога и сатирика в повестях «Приключения Тома Сойера», «Приключения Гекльберри Финна», традиции писателя в мировой литературе. Основные тенденции в развитии зарубежной детской повести XX века. Раскрытие сложных проблем времени и истории в творчестве Д. Крюса («Мой прадедушка, герои и я»). «Семейная мысль» в повестях Э. Кестнера. Отражение «космоса» детства, защита прав ребенка в реалистических повестях А. Линдгрена. Проблема социализации ребенка в повести «Я умею прыгать через лужи» А. Маршалла. Зарубежная повесть в изданиях для детей младшего возраста.

Тема 1.6. Научно-познавательная книга для детей

1.6.1. Развитие жанров научно-познавательной прозы в русской литературе

Идея народности и ее воплощение в учебных книгах К. Ушинского, место в них статей и рассказов научно-познавательного характера. Рассказы Л. Толстого о животных, их реализм, гуманизм, воздействие на эмоциональную сферу читателя. Освоение традиций анималистического жанра в прозе А. Чехова, Д. Мамина-Сибиряка, А. Куприна. Природоведческая сказка в творчестве В. Бианки. Мастерство Е. Чарушина – рассказчика и художника. Философско-экологическая направленность прозы М. Пришвина. Разработка жанра научно-технической книги М. Ильиным, Б. Житковым. Современная научно-познавательная книга для дошкольников. Обогащение жанра энциклопедии.

1.6.2. Переводная научно-художественная литература для детей

Специфика анималистических рассказов Э. Сетон-Томпсона, критерии отбора произведений писателя для дошкольников. Книги Д. Даррелла в чтении детей, их юмористическая направленность, выраженность авторского отношения. Рассказы из цикла «Кроткий зверинец» М. Женева в формировании у дошкольников чувства сопричастности природе. Научно-познавательный материал в современных переводных энциклопедиях для детей. Произведения зарубежных природоведов в программах для детского сада «Юный эколог», «Радуга» и др. Роль научно-художественных книг в развитии и воспитании детей.

Тема 1.7. Поэзия для детей

1.7.1. Русские поэты XIX века – детям

Пейзажная лирика русских поэтов первой половины XIX века в чтении дошкольников: развитие поэтического слуха, обогащение эмоционально-образного восприятия ребенка, воспитание любви к родной природе. Отражение трагических сторон детства в творчестве Н. Некрасова. Ребенок и природа в лирике поэтов второй половины XIX века (Ф. Тютчев, А. Фет, А. Майков, И. Суриков и др.). Традиции и новаторство в детской поэзии Серебряного века (К. Бальмонт, А. Блок, В. Брюсов, И. Бунин и др.). Постигание мира ребенка в поэзии Саши Черного, актуальность его творчества, включение стихов «возвращенного автора» в программу детского сада.

1.7.2. Основные направления развития русской детской поэзии XX века

Отражение актуальных явлений советской действительности в поэзии 1920–1930-х годов. Идеино-эстетические принципы творчества В.В. Маяковского для детей. Обновление формы и содержания детской поэзии в стихах «обэриутов» (Д. Хармс, А. Введенский, Ю. Владимиров). Жанрово-тематическое многообразие творчества С. Маршака. Разработка сатирических и юмористических жанров в поэзии для детей С. Михалкова. Психологические аспекты поэзии А. Барто: защита фантазии

и воображения ребенка, воспроизведение логики его мышления и речи. Традиции А. Барто в поэзии И. Токмаковой. Широта тематики, жанровое разнообразие русской детской поэзии 1950–1980-х годов; педагогические задачи и специфика их решения, юмор, лиризм, ориентация на восприятие ребенка. Развитие детской поэзии в постсоветский период.

1.7.3. Зарубежная поэзия в переводах для детей

Стихотворные нелепицы Э. Лира в переводе С. Маршака (сб. «Прогулка верхом»). Поэтика стихов А. Милна и ее отражение в классических и современных переводах (М. Бородинская, Г. Кружков, С. Маршак, Н. Слепакова). Американская поэзия абсурда (Д. Чиарди, Доктор Сьюз, О. Нэш и др.) в переводах на русский язык Б. Заходера, Г. Кружкова, Р. Сефа. Игровая поэзия французских авторов (Ж. Превьер, Р. Деснос, М. Карем) в изданиях для детей (пер. В. Берестова, М. Кудинова). Стихи польских поэтов Я. Бжехвы, Ю. Тувима в переводах Б. Заходера, С. Маршака, И. Русецкого.

Специфика ознакомления дошкольников с поэтическим текстом. Важность эмоционального отклика. Взаимодействие различных видов искусства (музыки, живописи, литературы) как необходимое условие ознакомления с поэзией. Связь процессов чтения и наблюдения.

Тема 1.8. Детская драма

1.8.1. Русская детская драма

Русская многожанровая драматургия XVII–XIX веков в детском и юношеском чтении. Театр в творчестве писателей Серебряного века. Влияние лубочной литературы и народного театра на развитие первых советских пьес для детей. Мотивы сказочного фольклора, традиции сатирической и бытовой драмы в пьесах С. Маршака. Обогащение жанра в творчестве Т. Габбе, С. Михалкова. Вклад Е. Шварца в историю отечественной драматургии, традиционное и новаторское в его произведениях. Пьесы для кукольного театра как самостоятельный вид искусства. Разнообразие жанров современной детской драматургии, тенденция к жанровой диффузии.

1.8.2. Зарубежная драма в детском чтении

Традиции комедии масок в сказках для театра К. Гоцци. Взаимодействие фантастического и сатирического, зрелищность, буффонада, роль импровизации. Проблематика и жанровая специфика феерии Д. Барри «Питер Пэн», черты парадоксального мышления. Философско-гуманистическая направленность «Синей птицы» М. Метерлинка, многозначность символики, поэтичность языка; специфика обработки для детей. Разработка синтетических и синкретических жанров как ведущая тенденция в развитии современной зарубежной детской драматургии.

Тема 1.9. Детская периодика

1.9.1. Русские детские журналы XVIII–XIX веков

Роль «Детского чтения для сердца и разума» Н. Новикова в формировании детской литературы в России, оценка издания В. Белинским. Детские журналы первой половины XIX века («Друг юношества», «Библиотека для воспитания», «Новая детская библиотека» и др.) Журнал «Подснежник» В.Н. Майкова, его значение для обогащения круга детского чтения. Детские журналы на рубеже веков: новые тенденции в развитии.

1.9.2. Детская периодика XX века

Изменение целей и задач журнальной периодики после 1917 года. Роль «Северного сияния» М. Горького в становлении советской детской периодической

печати. Журналы «Новый Робинзон», «Еж», «Чиж»: обогащение тематики, жанров, ориентация на общение с читателем. Популярность журналов «Мурзилка», «Веселые картинки», их роль в пропаганде произведений советских детских авторов. Эволюция детских систематических изданий в постсоветское время. Обзор зарубежной детской периодики. Требования к печатной продукции для детей.

Тема 1.10. Жанр иллюстрации в детской книге

1.10.1. Основные этапы развития русской иллюстрированной книги

Детская художественная книга в системе предметно-эстетического окружения и идейно-нравственного воспитания ребенка. Иллюстрация в букварях и азбуках XVII–XIX веков. Художественные находки «абрамцевского» кружка. Иллюстрация в творчестве представителей «Мира искусства». Детская иллюстрированная книга XX века. Ленинградская и московская школы графики, их роль в создании детской книги нового типа. Традиции и новаторство в произведениях современных художников-иллюстраторов.

1.10.2. Иллюстрация в зарубежной детской книге

Иллюстрация в зарубежной детской книге XIX века (тенденции развития, представители жанра в европейских странах). Книжная графика в XX веке: трансформация форм народного искусства, использование приемов современной живописи, влияние искусства кинематографии и мультипликации. Потребность в осмыслении истории, теории и практики детской иллюстрированной книги, дискуссии о ее развитии, организация региональных и международных симпозиумов.

РАЗДЕЛ 2. АЙЧЫННАЯ ДЗІЦЯЧАЯ ЛІТАРАТУРА

Тэма 2.1. Спецыфіка дзіцячай літаратуры як мастацтва слова.

Вытокі беларускай дзіцячай літаратуры

Паняцце аб дзіцячай літаратуры і дзіцячым чытанні. Спецыфіка літаратуры для юнага чытача. Роля мастацкага афармлення кніг для дзяцей адпаведнага ўзросту. Пытанні тэорыі дзіцячай літаратуры. Пераасэнсаванне некаторых тэарэтычных праблем ва ўмовах сучаснага жыцця. Перыядызацыя дзіцячай літаратуры. Эстэтычная, пазнавальная, выхаваўчая функцыі дзіцячай літаратуры, яе роля ў агульным працэсе навучання.

Беларускія пісьменнікі XIX – пачатку XX ст. пра выхаванне падростаючага пакалення. Ф. Багушэвіч пра неабходнасць стварэння кніжак для дзяцей на роднай мове. Артыкулы Цёткі, Якуба Коласа пра выхаванне ў юнага пакалення любові да роднага слова. Тэарэтычныя артыкулы і выказванні пра дзіцячую літаратуру пісьменнікаў: Якуба Коласа («Шануйце і любіце сваю родную мову», урыўкі з «Методыкі роднай мовы»), Янкі Маўра («Дзіцячы пісьменнік і дзіцячы чытач», «Хоць малыя, але чалавекі!»), Алеся Якімовіча («Праблемы сучаснай дзіцячай літаратуры», «Размова пра дзіцячую літаратуру», «Галоўная праблема – якасць»), Васіля Віткі («Выхаванне словам», «Часцей глядзіце на зоры»). Карней Чукоўскі пра спецыфіку мастацкай літаратуры для юнага чытача («Запаведзі для дзіцячых паэтаў»).

Вусная народная творчасць як першааснова дзіцячай літаратуры.

Узнікненне беларускага кнігадрукавання, распаўсюджванне кніг вучэбнага прызначэння («Псалтыр» (1517) Францыска Скарыны – «Детям малым початок всякое доброе науки...», «Катэхізіс» Сымона Буднага (1562) – кніга для дарослых і падручнік для дзетак; «Наука ку читаню и розуменю писма словенского» Лаурэнція Зізання (1596).

Асветніцкая дзейнасць Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча (1808–1884).

Гістарычныя факты і легенды пра лёс Паўлюка Багрыма (1813 – каля 1890) паэта. Тэма абяздоленага дзяцінства ў вершы «Зайграй, зайграй, хлопча малы...». Фальклорныя матывы ў вершы, нацыянальны каларыт, паэтычнае хараство. Старонкі жыцця Францішка Багушэвіча (1840–1900) паводле кніг У.Содаля «Свіранскія крэскі» (1995), В. Хомчанкі «Пры апазнанні – затрымаць» (1983). Паэт і дзеці (артыкулы У. Содаля і М. Маляўкі). Сувязь з фальклорам – адна з характэрных асаблівасцей творчасці Ф. Багушэвіча. Выкарыстанне народных вобразаў і матываў, напаўненне іх сацыяльным зместам у вершы «Калыханка». Твор у прачытанні Максіма Гарэцкага.

Думка пра «сонца навукі» для дзяцей, выказаная ў вершы «Роднай старонцы» Янкі Лучыны (1851–1897). Пейзажныя вершы ў спадчыне Адама Гурыновіча (1869–1894) («Бор», «Вясна») і дыдактычныя («Каток», «Рыбак»).

Значэнне твораў П. Багрыма, Ф. Багушэвіча, Я. Лучыны, А. Гурыновіча ў развіцці дзіцячай літаратуры.

Тэма 2.2. Дзіцячая літаратура пачатку XX стагоддзя

Беларускае нацыянальнае адраджэнне. Адкрыццё нацыянальных школ, легалізацыя беларускага друку (газеты «Наша доля», «Наша ніва»). Дзейнасць выдавецкай суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца» (Пецярбург, 1906–1914). Прыход у літаратуру Цёткі, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча.

«Беларускі лемантар» (1906) – першая кніга для навучання дзяцей роднай мове. Пытанне аб аўтарстве.

Асветніцкая дзейнасць Цёткі (1876–1916), яе роля ў станаўленні літаратуры для дзяцей. «Першае чытанне для дзетак беларусаў» (1906). Тэма жыцця беларускай вёскі як асноўная тэма твораў чытанкі («Няжэня», «Наша гаспадарка», «Мая вёска»). Паэтызацыя прыроды ў вершах «Лес», «Мой сад». Фальклорныя творы ў кнізе (казкі, прыказкі, загадкі, прыпеўкі). Маральна-этычная праблематыка апавяданняў з кнігі «Гасцінец для малых дзяцей» (1906). Дзіцячы свет у паэзіі Цёткі (вершы «Сыноч маленькі», «Сірацінка»). Гуманістычны змест апавядання «Міхаська». Выкарыстанне Цёткай фальклорнага матыву аб нешчаслівай сірочай долі. Удзел Цёткі ў выданні першага беларускага часопіса для моладзі «Лучынка» (1914). Цётка як пачынальніца навуковай белетрыстыкі для дзяцей (артыкулы на старонках часопіса «Гутаркі аб птушках»: «Жаваранкі», «Пералётныя птушкі» і інш.).

«Другое чытанне для дзяцей беларусаў» (1909) Якуба Коласа. Кампазіцыя кнігі. Ідэяна-тэматычнае і жанравае багацце твораў чытанкі, іх гуманістычны змест: паэтызацыя прыроды («Вясна», «Лета», «Зіма», «Восень»), апісанне вясковага побыту («Вясковая дарога», «Палеская вёска»). Вобразы дзяцей («Школа», «Прылёт птушак», «Ластаўкі»). Філасофскі сэнс алегарычнага апавядання «Дуб і чароціна». Праблематыка казак («Мужык і пан», «Воўк-дурань», «Леў і воўк», «Цяжкая доля», «Зайчыкі», «Песня птушкі»). Уплыў кніг «Роднае слова», «Дзіцячы свет» К. Ушынскага.

Арніталагічны цыкл вершаў Кандрата Лейкі (1860–1921) «Сарока», «Бусел», «Журавель», «Птушкі» і інш. Фальклорная першааснова твораў. К. Лейка – пачынальнік нацыянальнай драматургіі для дзяцей. Казачны сюжэт п'есы «Снатворны мак» (1912). Адухоўленыя вобразы кветак (Мак, Званочак, Ружа, Разяда). Асуджэнне сквапнасці, хітрасці і здрадніцтва (Матыль, Скакунец, Аса). Павучальны змест твора. Выяўленне гуманістычных ідэалаў аўтара.

П'еса-казка Францішка Аляхновіча (1883–1944) «У лясным гушчары» (1917). Дабро перамагае зло як асноўны матыв твора.

Песенна-лірычныя творы для дзяцей Каруся Каганца (1868 – 1918)

(«Салавейка», «Жаваронча малы», «Сонейка прыгрэла», «Песня зіме»). Ідэйны змест апрацаваных пісьменнікам народных казак «Журавель і чапля», «Ваўчок», паданняў «Адкуль зязюля ўзялася», «Скрыпач і ваўкі».

Увага Вацлава Ластоўскага (1883–1938) да пытанняў школьнага навучання. Агляд кніг «Родныя зярняты» (1915), «Незабудка» – першая пасля лемантара чытанка (1918), «Сейбіт» – другая пасля лемантара чытанка (1918). Фальклорныя матывы ў творах В. Ластоўскага («Варона і рак», «Пра зязюлю», «Бяздоннае багацце», «Зайчык», «Краскі»).

Паэтызацыя прыроды ў вершах Максіма Багдановіча (1891–1917) («Па-над белым пухам вішняў...», «Зімой», «Завіруха», «Зімовая дарога» і інш.). Глыбокі псіхалагізм у апавяданнях М. Багдановіча. Зварот М. Багдановіча да фальклорных матываў. Ідэйны змест казкі «Мушка-зелянushка і камарык – насаты тварык» (1915). Далучэнне дзяцей да асноў народнай маралі. Майстэрства М. Багдановіча як паэта-казачніка. Агляд кнігі А. Марціновіча «Свяці, зорка, свяці: дзецям пра Максіма Багдановіча» (2011).

Тэма 2.3. Дзіцячая літаратура ў 20-я гады XX стагоддзя

Задачы літаратуры для юнага чытача: асваенне новых тэм, пашырэнне сувязі з жыццём, жанравае ўзбагачэнне.

Перыядычны друк для дзяцей. Дзейнасць часопісаў «Зоркі» (1921–1922), «Беларускі піянер» (1924–1929), газеты «Піянер Беларусі» (з 1929).

Дыскусія аб развіцці казачнага жанру ў літаратуры для падростаючага пакалення. Іранічны змест казкі У. Жылкі «Курка Рабка». Выхад у свет казак Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, У. Дубоўкі, С. Шушкевіча.

Жыццесцвярджальны, мажорны, рамантычна-ўзнёслы пафас паэзіі (вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, А. Александровіча, А. Якімовіча і інш.).

Ідэйна-тэматычныя набыткі прозы для юнага чытача. Праблематыка зборнікаў апавяданняў «Першыя крокі», «Крок за крокам» (1925) Якуба Коласа, «Гул бубна» (1925) А. Якімовіча. Вобразы дзяцей у апавяданнях М. Зарэцкага, М. Гарэцкага. Апавяданні Янкі Маўра 1920-х гадоў, іх роля ў пашырэнні тэматычных абсягаў дзіцячай літаратуры.

Першыя юнацкія аповесці «Свінапас» (1923–1924) Міхася Чарота, «Два» (1925) А. Вольнага. Спроба стварэння прыгодніцкага рамана – «Ваўчаняты» (1925) А. Александровіча, А. Вольнага, А. Дудара. Адлюстраванне ў творах змагання юных герояў за свабоду свайго народа, за вызваленне роднага краю ад акупантаў.

Драматычныя творы для дзяцей. П'есы М. Чарота «Пастушкі» (1921), С. Новіка-Пеюна «Цудоўная ноч» (1927), «Ёлка Дзеда Мароза» (1927).

Шматграннасць таленту Алеся Гаруна (1887–1920). Паэтызацыя прыроды, выяўленне пашаны да роднай мовы ў вершаваным зборніку «Матчын дар» (1918). Услаўленне справядлівасці, міласэрнасці, дабрыні ў п'есах «Хлопчык у лесе» і інш. (зб. «Жывыя казкі для дзіцячага тэатру», 1920).

Перыядычны друк у Заходняй Беларусі. Дзейнасць часопіса «Заранка» (1927–1931, рэдактар Зоська Верас). Папулярызацыя роднага слова на старонках часопіса (творы А. Гаруна, К. Буйло, Я. Коласа, М. Машары і інш.). Поспехі і выдаткі ў літаратуры 1920-х гадоў.

Тэма 2.4. Дзіцячая літаратура ў 30-я гады XX стагоддзя

Далейшае развіццё дзіцячай літаратуры ў жанравых і тэматычных адносінах. Роля перыядычных выданняў у папулярызацыі мастацкага слова. Беларуская літаратура на старонках заходнебеларускіх часопісаў «Пралеска» (1934–1935),

«Снапок» (1937), «Беларускі летапіс» (1933–1939).

Пошукі пісьменнікаў у стварэнні вобраза юнага героя сучаснасці (аповесці «Перамога», 1930, «Незвычайны мядзведзь», 1935, Алесь Якімовіч, «Пастка», 1935, Сымона Баранавых). Пэўная зададзенасць сюжэтаў, схематызм і спрошчанасць характараў. Свет прыроды і дзяцінства ў апавяданнях Л. Чарняўскай (кнігі «Варка», 1928, «Кот Знайдзён», 1929, «Андрэйка», 1930, «Лявонка», 1932, «Сталёвы конь», 1933).

Узбагачэнне мастацкага вопыту дзіцячай літаратуры творами Янкі Маўра («Палескія рабінзоны», 1930), М. Лынькова («Міколка-паравоз», 1936). Паглыбленне псіхалагізму ў творах («Насечка», 1940, Кузьмы Чорнага).

Паэзія для дзяцей: народна-песенныя матывы, патрыятычны пафас (вершы «Дзіцячае» Янкі Купалы, «За навуку», «Дзед-госць» Якуба Коласа, «Маладая вясна» Змітрака Бядулі).

Жанр казкі ў літаратуры 1930-х гг. («Каваль Вярдуб», 1935, А. Якімовіч; «Пра смелага ваяку Мішку і яго слаўных таварышаў», 1935, М. Лынькова; «Мурашка Палашка», 1939, «Сярэбраная табакерка», 1940, Змітрака Бядулі).

Дзіцячая драматургія: п'есы «Цудоўная дудка», «Дзед і жораў» (1939) В. Вольскага. Фальклорная аснова твораў. Сцэнічнае жыццё.

Тэма 2.5. Янка Купала (1882–1942)

Маленства паэта паводле кнігі З. Бандарынай «Ой, рана на Івана...» (1979), У. Сулкоўскага, А. Міраславіча «Янка Купала» (2007), У. Ліпскага «Янкаў вянок: дзецям пра Янку Купалу» (2009).

Цеплыня, непасрэднасць, эмацыянальная танальнасць, лірызм, сувязь з традыцыямі беларускага дзіцячага фальклору як адметныя рысы творчасці Янкі Купалы для юнага чытача. Паэтычны роздум над лёсам дзяцей, іх будучыняй (вершы «Над калыскай», «Сіročая доля», «Песня сіраты»).

Вершы Янкі Купалы на старонках часопіса «Зоркі»: «Песня і казка», «Мароз», «Бай», «Сын і маці» і інш. Дудка аб неабходнасці спалучэння ў дзіцячай літаратуры казачнага з рэалістычным («Песня і казка»). Абуджэнне ў дзяцей пачуцця нацыянальнай годнасці, выхаванне любові да роднай зямлі, да роднай мовы – верш «Сын і маці». Сучаснасць думак верша нашаму часу. Паэтызацыя красы зімовай прыроды ў вершы «Мароз». Традыцыі фальклорнай паэтыкі ў творчасці Янкі Купалы. Вершы Янкі Купалы 1930-х гг. для юных чытачоў. Выкарыстанне фальклорных матываў і танцавальнай рытмікі ў вершы «Дзіцячае». Заахвочванне дзяцей да вучобы. Гісторыя напісання верша «Хлопчык і лётчык». Паэтызацыя духоўнага свету юнага героя: прага ведаў, імкненне пранікнуць у таямніцы сусвету. Пераклад верша на рускую мову М. Ісакоўскім. Паказ шырокіх жыццёвых перспектываў для моладзі ў вершах «Сын», «Алеся». «Хлопчык і лётчык на вайне» – раскрыццё думак і перажыванняў падлетка, абумоўленых трагедыяй вайны. Элементы ўмоўнасці ў творы.

Янка Купала – перакладчык дзіцячай паэзіі (пераклады вершаў «Ёлачка» Р. Кудашовай, «Дзед і баба» Ю. Крашэўскага).

Эстэтычнае і выхаваўчае значэнне твораў Янкі Купалы для юных чытачоў.

Тэма 2.6. Якуб Колас (1882–1956)

Маленства пісьменніка паводле кніг Максіма Лужаніна «Песня з леснічоўкі» (1982), С. Александровіча «На шырокі прастор» (1972), У. Сулкоўскага, А. Міраславіча «Якуб Колас» (2007), М. Маляўкі «Коласаў абярэг: дзецям пра Якуба Коласа» (2011).

Увага пісьменніка да праблем нацыянальнай літаратуры. Якуб Колас – аўтар

«Другога чытання для дзяцей беларусаў».

Гуманістычны змест апавяданняў «Дзеравеншчына» (1912), «Сірата Юрка» (1914), «У старых дубах» (1912). Прырода і дзеці. Паказ імкнення дзяцей да свету, дзе пануе гармонія. Тыпалагічнае падабенства апавяданняў «Ванька» А. Чэхава і «Дзеравеншчына» Якуба Коласа. Праблематыка апавяданняў «Страшнае спатканне», «Наталька», Джон і муха», «Рыбакі», «Чоран». Глыбіня пранікнення ў псіхалогію дзяцей.

Народная казка ў апрацоўцы Якуба Коласа («Дудар», «Як пеўнік ратаваў курачку», «Пчала і шэршань», «Зайкіна хатка» і інш.). Фальклорная аснова і павучальны змест казкі «Дзед і мядзведзь» (1918). Вершаваная казка «Рак-вусач» (1926). Творчае пераасэнсаванне матываў казак «Дуб і чароціна», «Цяжкая доля», «Лёгкі хлеб». Вобразы рака-пустэльніка, карася-паэта, жыта. Паэтызацыя прыроды. Эстэтычнае, пазнавальнае і выхаваўчае значэнне казкі.

Пейзажныя вершы для дзяцей: «На полі вясной», «На рэчцы зімою», «Песня аб вясне», «Зіма», «На лузе», «Ручэй» і інш. Меладычнасць, высокая культура верша. Сатырычны верш «Савось-распуснік» (1926). Майстэрства паэта-псіхалага.

Паэма «Міхасёвы прыгоды» (1934). Прырода і дзеці. Арганічнае адзінства лірычнага і эпічнага пачаткаў. Метафарычнасць мовы.

«На прасторах жыцця» (1926) як першая спроба распрацаваць жанр юнацкай аповесці. Паэтызацыя калектыўнай працы. Імкненне моладзі да набыцця ведаў, да асветы. Сучаснае прачытанне твора.

Якуб Колас – тэарэтык дзіцячай літаратуры. Традыцыі Коласава майстэрства ў сучаснай літаратуры для юнага чытача.

Тэма 2.7. Змітрок Бядуля (1886–1941)

Маленства Змітрака Бядулі (Сапула Яфімавіча Плаўніка) паводле кнігі «У дрымучых лясах» (1940).

Пачатак літаратурнай дзейнасці. Тэматыка, мастацкія асаблівасці апавяданняў 1912 – 1915 гг. («Пяць лыжак заціркі», «Малыя дрывасекі», «Велікодныя яйкі», «Дзе канец свету?»). Драматызм, вастрыня канфліктаў, глыбокі псіхалагізм, прастата і лаканічнасць апісання.

Змітрок Бядуля – галоўны рэдактар часопіса «Зоркі». Погляды пісьменніка на развіццё дзіцячай літаратуры і перыядычнага друку (артыкулы «Справа стварэння новых школьных падручнікаў і выдання дзіцячага часопіса», «У справе выдання беларускіх кніг», «Аб дзіцячым друку» і інш.).

Паэзія З. Бядулі для маленькага чытача: «Мае забавы», «Дудачка», «Калыханка», «Вясной», «Сняжынкі», «Конік», «Лісічка», «Верабейчык» і інш. Гармонія чалавека і прыроды. Песенная, музычная інструментоўка вершаў. Дынамічнасць сюжэтаў, графічная выразнасць малюнкаў, вобразнасць мовы.

Зварот да сюжэтаў і матываў вуснай народнай творчасці. Аналіз казак «Скарб», «Бліночак з неба», «Іванка-прастачок», «Музыка». Ідэя непераможнасці калектыву ў вершаванай казцы «Мурашка Палашка» (1939). Алегарычны сэнс вобразаў і сітуацый. Мастацкія асаблівасці. Пошукі новых шляхоў мастацкага адлюстравання агульначалавечых праблем. Увасабленне ідэі бяссмерця ў казачным жанры – аповесць «Сярэбраная табакерка» (1940). Кантрастнае размежаванне добра (вобразы дзідзеда, лесніка, шаўца Юркі Дратвы, паляўнічага Саўкі, сіраты Люсенькі, аптэкара Савіцкага, каваля Ксаверы) і зла (вобразы пані Сарачынскай, кардынала Баніфацыя, караля Пінг-Понга і інш.). Умоўнасць вобразаў. Праблема захавання міру на зямлі. Асаблівасці кампазіцыі – спалучэнне рэальных сцэн з фантастычнымі.

Афарыстычнасць мовы. Васіль Вітка пра «Сярэбраную табакерку».

Майстэрства Змітрака Бядулі як дзіцячага пісьменніка.

Тэма 2.8. Янка Маўр (1883–1971)

Старонкі жыцця Янкі Маўра (Івана Міхайлавіча Фёдарова) паводле аўтабіяграфічнай аповесці «Шлях з цемры» (1948–1957). Праца настаўнікам. Шматграннасць таленту пісьменніка.

Пачатак літаратурнай дзейнасці. Навукова-пазнавальная аповесць «Чалавек ідзе» (1926). Апісанне клімату, жывёльнага, расліннага свету, жыцця першабытных людзей. Элементы казачнасці ў творы.

Апавяданні 1920-х гадоў «Слёзы Тубі», «Незвычайная прынада», «Лацароні». Вобразы дзяцей у іх. Асаблівасці кампазіцыі. Роля эпілогаў у раскрыцці ідэйнага зместу твораў.

Распрацоўка жанраў прыгодніцкай аповесці («У краіне райскай птушкі», 1928, «Сын вады», 1928), рамана для юнага чытача («Амок», 1929). Праблема правоў чалавека і чалавечнасці. Апісанне экзатычнай прыроды, нораваў і звычак туземцаў праз напружаныя сітуацыі і займальнасць сюжэту.

Зварот да нацыянальнай тэматыкі. Праблема чалавека і прыроды, іх узаемаадносін у аповесці «Палескія рабінзоны» (1930). Творчая распрацоўка пісьменнікам традыцыйнага сюжэта рабінзанады. Праблема выхавання асобы ў паўсядзённым жыцці (школьная аповесць «ТБТ», 1934). Асоба і калектыў. Ацэнка аповесці «ТБТ» Янкам Купалам, М. Горкім, С. Маршакм.

Псіхалагічныя апавяданні Янкі Маўра 1930-х гадоў: «Шчасце», «Бярозавы конь», «Падарожжа вакол дома». Вобразы дзяцей. Матывы дабыні, даверу, узаемаразумення паміж людзьмі. Гуманістычны пафас, псіхалагізм твораў пра абпаленае вайной маленства («Дом пры дарозе», «Завошта?», «Максімка», незакончаная аповесць «Дзяўчына-маці»).

Спроба распрацаваць жанр фантастычнай аповесці («Фантамабіль прафесара Цылякоўскага, 1954). Навуковая дакладнасць і мастацкія пралікі.

Аўтабіяграфічная аповесць «Шлях з цемры» (першая частка надрукавана ў 1948 г., другая – у 1956, трэцяя – у 1957). Вобразы Янкі і маці. Адметнасць кампазіцыі.

Значэнне творчасці Янкі Маўра ў развіцці дзіцячай літаратуры. Творы пісьменніка ў ацэнцы крытыкаў і літаратуразнаўцаў.

Тэма 2.9. Дзіцячая літаратура першага пасляваеннага дзесяцігоддзя

Грамадска-палітычная атмасфера пасля Перамогі. Абмеркаванне праблем развіцця дзіцячай літаратуры на пісьменніцкіх з'ездах і пленумах. Прыход новых аўтараў (Васіль Вітка, А. Вольскі, А. Васілевіч, Я. Бяганская, В. Хомчанка, Н. Гілевіч і інш.).

Увага да тэмы Вялікай Айчыннай вайны. Некаторыя аспекты праблемы «дзяцінства і вайна». Дзіцячае бачанне як спосаб выяўлення і асэнсавання рэчаіснасці – кніга пісьмаў-успамінаў дзяцей «Ніколі не забудзем» (1948). Гуманістычны пафас апавяданняў «Завошта?», «Максімка», «Дом пры дарозе» Янкі Маўра. Паказ душэўнай прыгажосці, высакароднасці і чалавечнасці дарослых праз іх адносіны да дзяцей.

Старонкі жыцця Янкі Брыля (1917–2006) (аповесць пра «мінулага сябра маленства» «Сірочы хлеб», 1942 – 1956). Агульнае ў лёсе Даніка Мальца і будучага пісьменніка. Эмацыянальнасць, лірызм, высокая культура мовы як характэрныя рысы творчасці Янкі Брыля для дзяцей (кнігі «Ліпа і клёнік», 1949; «Зялёная школа», 1951;

«Светлае ранне», 1954). Праблемы маральна-эстэтычнага выхавання ў апавяданнях «Жыў-быў вожык», «Ветэрынар», «Сняжок і Волечка», «Ліпа і клёнік». Услаўленне прыгажосці жыцця ў апавяданнях «Усмешка», «Малітва», «Мы з ім сябры», «Чым накармілі Мішутку». Паэтызацыя працы ў апавяданні «Лазунок». Гуманістычная накіраванасць апавядання «Зялёная школа». Глыбіня пранікнення ў псіхалогію дзяцей. Вылучэнне дзіцячага пачатку ў асобе дарослага («Як маленькі»). Бачанне навакольнага свету вачыма дзяцей («На сцежцы – дзеці», 1988). Выступленні пісьменніка па праблемах дзіцячай літаратуры.

Здабыткі і пралікі ў распрацоўцы школьнай тэмы. Зварот да тэмы гістарычнага мінулага ў аповесцях «Базылёў курган» (1954) А. Якімовіча, «Шлях з цемры» (1948–1957) Я. Маўра. Жанравае ўзбагачэнне пасляваеннай дзіцячай прозы. Наследаванне фальклорных традыцый і наватарства паэтаў.

Тэма 2.10. Алесь Якімовіч (1904–1979)

Дзяцінства будучага пісьменніка. Вучоба ў Белпедтэхнікуме, БДУ. Праца настаўнікам.

Удзел у выданні часопіса «Беларускі піянер». Першыя публікацыі і першыя кнігі «Гул бубна» (1925) і «Вершы» (1925). Недахопы ранняга твораў: абстрактнасць, дэкларацыйнасць у адлюстраванні рэчаіснасці.

Уменне пісьменніка дапамагчы юнаму чытачу праз мастацкае слова асэнсаваць важныя падзеі, што адбываліся ў краіне у роўныя гістарычныя перыяды: зборнікі апавяданняў «Залаты зуб» (1937), «Помста» (1946), «Сябры» (1948), «Я – юны піянер» (1952). Рамантызацыя ўчынкаў падлеткаў, што змагаюцца за новыя ідэі, за савецкую ўладу: апавяданні «Юзік» (1935), «Санька» (1947), аповесці «Перамога» (1930), «Незвычайны мядзведзь» (1935). Недахопы твораў: схематызм канфліктаў, ідэалізаванасць характараў герояў. Зварот пісьменніка да маральна-этычных праблем (зборнік апавяданняў «Залатыя рукі», 1975).

Тэма Вялікай Айчыннай вайны ў творчасці А. Якімовіча: аповесць «Смелыя людзі» (1960), апавяданні «Аўтамат» (1945), «Аладкі» (1944), «Чарнавочка» (1947).

Сучаснасць і далёкая гісторыя ў аповесці «Базылёў курган» (1954).

Майстэрства пісьменніка у 1960–1970-я гады. Гістарычная панарама жыцця беларускага народа на працягу 1857–1918 гг.: аповесці «Адкуль ліха на свеце» (1963), «Канец сервітуту» (1968), «Кастусь Каліноўскі» (1971), «Цяжкі год» (1976). Пошукі сялянствам шляхоў выхаду з пад улады варожых сацыяльных сіл. Асаблівасці кампазіцыі тэатралогіі. Мастацкі вымысел і дакументальнасць.

Зварот да вуснай народнай творчасці. Творчая апрацоўка казак: зборнікі «Каток – залаты лабок» (1955), «Бацькаў дар» (1959), «З рога ўсяго многа» (1959), «Людзей слухай, а свой розум май» (1980), «Андрэй за ўсіх мудрэй» (1983). Трансфармацыя фальклорных матываў у казках «Каваль Вярднідуб», «Першае яечка», «Пра смелага Вожыка», «Лянота», «Вераб'ёвы госці» і інш.

А. Якімовіч – перакладчык казак А. Пушкіна, С. Маршака, К. Чукоўскага.

Успаміны пісьменнікаў пра А. Якімовіча.

Тэма 2.11. Уладзімір Дубоўка (1900–1976)

Дзяцінства будучага паэта паводле аўтабіяграфічных апавяданняў-успамінаў (кніга «Пялёсткі», 1970). Вучоба ў настаўніцкай семінарыі і Вышэйшым літаратурна-мастацкім інстытуце імя В. Брусава. Гады зняволення (1930–1957). Рэабілітацыя (1957).

Першыя творы для дзяцей (казкі «Музыка-чарадзейнік», «Залатое дно»). Супрацоўніцтва ў часопісе «Беларускі піянер» (1924).

Вяртанне ў літаратуру пасля працяглага перапынку. Творчае асваенне традыцый вуснай творчасці народаў свету: зборнікі казак «Цудоўная знаходка» (1960), «Мілавіца» (1962), «Кветкі – Сонцавы дзеткі» (1963), «Залатыя зярняты» (1975). Маральна-этычная праблематыка казак, філасафічнасць зместу. Зварот да праметэўскіх матываў, услаўленне подзвігу ў імя шчасця грамады («Як Сінячок да сонца лётаў», «Мілавіца»). Паэтызацыя красы і велічы чалавека ў стваральнай працы («Чые рукі прыгажэйшыя», «Хто дужэйшы»). Услаўленне розуму, мудрасці, кемлівасці («Разумная дачка»). Асуджэнне людскіх заганаў («Сквапныя мядзведзікі», «Пузыр, Саломіна і Лапаць», «Вожыкаў суд», «Казка пра зачараваную Лілю», «Айога», «Кветкі – Сонцавы дзеткі», «Праўдзівы хлопчык» і інш.) Асаблівасці паэтыкі. Афарыстычныя выслоўі, іх павучальны сэнс. Арыентацыя мастацкага мыслення паэта на народную мову. Блізкасць твораў У. Дубоўкі да «Казак жыцця» Якуба Коласа і апрацаваных легенд Максіма Танка.

Тэма чалавека і прыроды ў навукова-пазнавальных аповесцях У. Дубоўкі «Жоўтая акацыя» (1967), «Ганна Алелька» (1969) і прыгодніцкай аповесці «Як Алік у тайзе заблудзіўся» (1974). Асаблівасці падачы матэрыялу.

Адлюстраванне ў творах У. Дубоўкі духоўнага вопыту чалавецтва, які патрэбен і нашаму сучасніку.

Тэма 2.12. Дзіцячая літаратура 1955 – 1965 гадоў

Літаратурна-грамадская атмасфера сярэдзіны 1950 – 1960-х гг. Вяртанне на радзіму рэпрэсаваных пісьменнікаў С. Грахоўскага, У. Дубоўкі, А. Пальчэўскага, С. Шушкевіча, А. Звонака, Я. Пушчы. Ідэйныя і эстэтычныя пошукі гэтых аўтараў у літаратуры.

Здабыткі паэзіі Васіля Віткі, С. Грахоўскага, С. Шушкевіча, М. Калачынскага і інш. Вобраз роднага краю ў кнігах паэзіі Аляксея Пысіна (1920–1981) «Матылёчкі-матылі» (1962), «Вясёлка над лясам» (1964), «Кавылёк» (1966). Свет маленства і прыроды ў кнігах Еўдакіі Лось (1929–1977) «Абутая ёлачка» (1961), «Казка пра Ласку» (1963), «Вяселікі» (1964).

Проза. Узмацненне цікавасці да маральна-этычнай праблематыкі. Кнігі апавяданняў А. Васілевіч «Заўтра ў школу» (1956), «Сябры» (1958); М. Даніленкі «Вернасць слову» (1956); П. Кавалёва «Згублены дзённік» (1954); А. Пальчэўскага «Беражанкі» (1958), «Аля і Галя» (1961), «Дым над лесам» (1964). Прыродазнаўчыя нарысы і апавяданні В. Вольскага «Родны край» (1961).

Тэма 2.13. Дзіцячая літаратура 1965 – 1985 гадоў

Плённае развіццё прозы. Пашырэнне тэматычных абсягаў. Жанрава-стылявыя пошукі ў адлюстраванні тэмы Вялікай Айчыннай вайны. Творчасць літаратараў – «дзяцей вайны». Трылогія «Мы з Санькам у тыле ворага» (1968), «Мы – хлопцы жывучыя» (1970), «Мы з Санькам – артылерысты...» (1989) Івана Сяркова. Арыентацыя на перажытае ў аповесцях Б. Сачанкі «Апошнія і першыя» (1969), В. Казько «Суд у Слабадзе» (1979). Сповідзь дарослых, якія ў маленстве былі відавочцамі ваенных падзей, ахвярамі ліхалецця – «Апошнія сведкі» (1985) С. Алексіевіч. Навукова-пазнавальная літаратура. Элементы публіцыстыкі ў ёй. Краязнаўчыя кнігі В. Вольскага «Падарожжа па краіне беларусаў» (1968), «Палессе» (1971). Цыклы прыродазнаўчых нарысаў пісьменніка «Лёс Дункана» (1978), «Дзень добры, Бяроза» (1984). «Зямля над белымі крыламі» (1977) У. Караткевіча – эмацыянальна-ўзнёслы сказ пра Беларусь. Нарыс пісьменніка «Белавежская пушча» (1975). Наватарства У. Караткевіча-казачніка («Казкі», 1975).

Жанрава-тэматычная разнастайнасць паэзіі. Багацце творчых

індывідуальнасцей. Гуманістычная скіраванасць, пропаведзь добра і справядлівасці ў творах Сяргея Грахоўскага (1913–2002) (зб. «Ад вясны да вясны», 1959; «Сёння і заўтра», 1961; «Гарыць касцёр», 1966; «Сонечная сцежка», 1980; «Знаходка», 1985). Гумар, арыгінальнасць сюжэтаў, асаблівасці рыфмоўкі ў вершах. Праца Анатоля Грачанікава (1938–1991) у рэдакцыях дзіцячых часопісаў «Вясёлка», «Бярозка». Уплыў беларускага фальклору на творчасць паэта. Праблема прызначэння і ўздзеяння мастацтва ў «Казцы пра Івана-ганчара і пачвару цара» (1980). Матывы дабрата, сумленнасці ў казках «Чорны замак», «Жывая вада» (зборнік «Жывая вада», 1985). Свет дзяцінства і прыроды ў вершах Алега Лойкі (1931–2008) (кнігі «Як Тоня рэха шукала» (1962), «Карагод дзівосных прыгод» (1966), «Каля млына» (1972), «Дзе хто начуе?» (1977)). Займальнасць сюжэта, метафарычнасць мовы, цеплыня інтанацый, меладычнасць паэтычнага радка. Народныя ідэалы дабрыні, сумленнасці, прыгажосці ў вершах, казках і жартах Васіля Зуёнка (нарадзіўся ў 1935) (кніга «Хата, поўная гасцей», 1987). Загадкі В. Зуёнка пра звярыны, птушыны і раслінны свет («Сонечны клубочак», 1972).

Драматургія для дзяцей. Гераічныя п'есы А. Махнача («Шпачок», 1963; «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці», 1969), В. Зуба («Марат Казей», 1963; «Юнацтва рыцара», 1972). Адметная сюжэтная-вобразная структура п'ес А. Вярцінскага «Дзякуй, вялікі дзякуй!» (1983), Г. Каржанеўскай «Іван Світашч» (1981), «Шукайце кветку-папараць» (1985).

Тэма 2.14. Максім Танк (1912–1995)

Першыя творы Максіма Танка для дзяцей у заходнебеларускіх часопісах «Беларускі летапіс» і «Снапок». Увага паэта да вуснай народнай творчасці. Агляд кнігі «Блікі сонца» (1997).

Тэматыка і праблематыка твораў Максіма Танка для дзяцей. Услаўленне смеласці і самаахвярнасці ў барацьбе за праўду і справядлівасць («Сказ пра Вяля»). Ідэя непераможнасці мастацтва («Казка пра Музыку»). Народная легенда пра музыку ў апрацоўцы М. Багдановіча, Л. Купалы, Я. Коласа, З. Бядулі, У. Дубоўкі і Максіма Танка. Вершаваная апрацоўка народных казак «Конь і Леў», «Галінка і верабей», «Ехаў казачнік Бай» «Джуравель і чапля». Маральна-этычныя праблемы ў гэтых казках. Праблемы таварыскасці, сціпласці ў творах з уласна аўтарскім сюжэтам («Жук і слімак», «Мухамор». «Казка пра мядзведзя», «Сярод лясоў наднёманскіх»). Сцвярджэнне неабходнасці беражлівых адносін да прыроды ў казках «Калі вясна прыйшла», «Быль пра злога Сухавея». Напаўненне традыцыйнага казачнага сюжэта сучасным зместам – «Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша Бадзіні». Спалучэнне рэальнага і неверагоднага ў творах паэта.

Тонкае разуменне асаблівасцей дзіцячага ўспрымання свету: вершы «Падслуханае», «Слімак», «Божыя кароўкі», «Магчыма, не чулі», «Чаму птушкі лётаюць», «Красуня», «Света», «Мама» і інш.

«Лемантар» Максіма Танка як вандроўка па моўных сховах. Метафарычнасць, казачная асацыятыўнасць, нацыянальны каларыт твораў паэта.

Тэма 2.15. Станіслаў Шушкевіч (1908–1991)

Маленства паэта. Вучоба ў Мінскім педагагічным тэхнікуме, Вышэйшым педагагічным інстытуце. Праца ў бібліятэках і рэдакцыях рэспубліканскіх газет. Неабгрунтаваны арышты і высылкі ў Сібір (з 1936 г., двойчы). Вяртанне на радзіму (1956). Канчатковая рэабілітацыя (1975).

Пачатак літаратурнай дзейнасці (зборнік «Вершы», 1934). Рамантычная акрыленасць, услаўленне праяў штодзённага жыцця, метафарычнасць мовы як

адметныя рысы паэзіі С. Шушкевіча 1920–1930-х гадоў. Першыя крокі ў дзіцячай літаратуры – казка «Звярыны бал» (1929). Невыразнасць ідэі. Новая рэдакцыя твора (1936).

Працяг літаратурнай дзейнасці пасля доўгага перапынку. Арыентацыя паэта на фальклорныя традыцыі. Вобразы беларускай фауны і флоры як скразныя ў кнігах для дзяцей: «Лясная калыханка» (1958), «Сарочы церамок» (1959), «Колькі кіпцікаў у кошкі» (1972), «Барадаты камар» (1977), «Едзе страшная Яга» (1985), «Казёл на верталёце» (1987). Драматычная напружанасць сюжэта, камізм сітуацый, гульнёвыя элементы, займальнасць і павучальнасць, псіхалагічная выразнасць казак («Хворы жораў», 1957, «Камар-брынкун і жаба-квакуха», 1959, «Ліса едзе на кірмаш...», 1959, «Пра Лісу-хітруху і добрых сяброў Мядзведзя, Зайца і Пеўніка», 1960, «Конік і Страказа», 1960). Прыём антрапамарфізму. Напаўненне традыцыйных казачных сюжэтаў новым зместам, набліжэнне да сучаснасці (зб. «Ліса з магнітафонам», 1979). Маральна-этычныя праблемы ў вершах («Хрыпаты пеўнік», «Свавольнікі», «Каля лесу ехаў зайка», «Пайшоў коўзацца каток», «Танцавалі ў сшытку кляксы», «Непамыцька – хлопчык Віцька», «Трутні» і інш.). Сатыра і гумар у вершах.

Тэма працы (вершы «Пчала-госцейка лятала», «Мурашнік», «Казка-быль пра рэпку», «Муха-папрадуха», «Трутні», «Працавітыя швачкі» і інш.). Паэтызацыя прыроды («Ляціце, птахі», «Вясна прыйшла», «Лістапад», «Усё зіма заснежыла», «Кветкі-званочки» і інш.). Вершы-жарты («Паручок», «Гарбуз», «Колькі кіпцікаў у кошкі», «Журавы», «Рагатыя бэкі-мэкі» і інш.).

Асаблівасці паэтыкі вершаў С. Шушкевіча: канкрэтнасць паэтычнага вобраза, дакладнасць рыфмы, інтанацыйнае багацце, меладычнасць.

Тэма 2.16. Васіль Вітка (1911–1996)

Паэт пра сваё маленства, пра дасцігненні ў жыцці і літаратуры. Праца ў рэдакцыях рэспубліканскіх газет і часопісаў. Шматграннасць таленту.

Гістарычны лёс беларускага народа, яго мінулае, сучаснае і будучае, сцвярджэнне народа ў праве на сваю бацькаўшчыну, на сваю нацыянальную годнасць як асноўныя тэмы творчасці паэта.

Далучэнне да дзіцячай літаратуры. Гісторыя стварэння першай казкі для дзяцей «Вавёрчына гора» (1947). Пафас дзейснай дабраці, узаемадапамогі, калектывізму, народна-песенная абразнасць, прыём антрапамарфізму. Казкі «Буслінае лета» (1957), «Казка пра царя зубра» (1959), «ППШ» (1962), «Генерал Верабей» (1962), «Дударык» (1962), «Азбука Васі Вяселькіна» (1963), «Казкі і краскі» (1984) і інш. Творчае выкарыстанне народных матываў, сюжэтаў, вобразаў, моўна-выяўленчых сродкаў.

Вершаваныя жанры дзіцячага фальклору (калыханкі, пацешкі, лічылкі, загадкі, скорогаворкі) у апрацоўцы Васіля Віткі (зборнікі «Дударык» 1964; «Чытанка-маляванка», 1971; «Ладачкі-ладкі», 1977; «Дом, дзе жывуць словы», 1995; «Урокі роднага слова», 2008). Творы з уласна аўтарскім сюжэтам у кнігах («Праводзіны снежнай бабы», «Забіякі», «Карусель» і інш.). Вершы пра птушак (кніга «Госці», 1984). Трапна заўважаныя асаблівасці выгляду і звычак птушак.

Майстэрства Васіля Віткі як апавядальніка («Зайчык-вадалаз», «Чмяліны мёд», «Трывога ў Ельнічах» і інш.). Юны герой у розных дачыненнях да людзей і прыроды.

Паэма «Беларуская калыханка» (1968) як патрыятычная песня ў гонар маці Радзімы і яе бесмяротных сыноў. Умоўнасць і сімволіка.

Выступленні паэта па праблемах выхавання дзяцей і развіцця дзіцячай літаратуры. Кнігі педагогічных роздумаў «Дзеці і мы» (1977), «Урокі» (1982), «Азбука душы» (1988). Клопат пісьменніка пра садружнасць дзіцяці і свету прыроды.

Выхаванне любові да слова і адчування яго хараства.

Васіль Вітка – лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Ганаровага дыплама імя Г. Х. Андэрсена.

Тэма 2.17. Алена Васілевіч (нарадзілася ў 1922 г.)

Старонкі жыцця А. Васілевіч паводле тэтралогіі «Пачакай, затрымайся» (1972). Сюжэтна-кампазіцыйныя асаблівасці. Паказ духоўнага станаўлення, фарміравання светапогляду Ганькі Гурыновіч. Увасабленне ў вобразе Ганькі тыповых рыс моладзі 1920–1930-х гадоў. Дасканаласць мастацкага адлюстравання тагачаснага жыцця. Асаблівасці стылю.

Пошукі свайго шляху ў літаратуры (аповесці «У прасторах жыцця», 1947; «Шляхі-дарогі», 1950). Аналітычнасць і псіхалагізм прозы А. Васілевіч: зборнікі апавяданняў «Заўтра ў школу» (1956) «Сябры» (1958), «Апавяданні» (1959), «Калінавая рукавічка» (1963), «Шурка Рэмзікаў» (1985).

Маральна-этычная праблематыка апавяданняў «Шурка Рэмзікаў», «Сябры», «Вернісаж», «Арфа» і інш. Тэма «чалавек і прырода» ў апавяданнях «Браты-артысты», «Геша», «Бабуліны кватаранты», «Калінавая рукавічка» і інш. Раскрыццё ўнутранага свету дзяцей. Сюжэтнасць і эмацыянальнасць апавяданняў.

Успаміны А. Васілевіч пра Я. Коласа, І. Мележа, Я. Маўра, М. Лынькова (кніга «Люблю, хвалюся – живу», 1986).

Тэма 2.18. Эдзі Агняцвет (1913–2000)

Тэматычная і жанравая шматстайнасць творчасці Эдзі Агняцвет: кнігі «Мы сур'ёзныя, мы вясёлыя» (1976), «Доктар Смах» (1977), «Ад зярнятка да вясёлкі» (1981), «Хто пачынае дзень?» (1982), «Па дзвары алімпіада» (1984), «Рэчка, рэчанька мая» (1991), «Хай часцей смяюцца дзеці» (1997), «Пад сінім небасхілам» (1999).

Паэтызацыя працы (вершы «Мой тата – будаўнік», «Машыніст», «Вясёлка», «Хто пачынае дзень?», «Цагліна», «Скульптар» і інш.). Пейзажныя вершы («Музыка лесу», «Падарожнік», «Дажджы» і інш.). Тэма аховы прыроды («Рабінка», «Чаму ў трывозе дзед Мароз», «Рэчка, рэчанька мая» і інш.). Тэма міру і дружбы («Самае-самае неабходнае», «Мы – дзеці дружбы, мы – дзеці міру»). Сатырычна-гумарыстычныя вершы («Параска і падказка», «На дачы ў гамаку», «Шчодры Цішка», «Вельмі ветлівы Мігата» і інш.). Асуджэнне гультайства, сквапнасці, ганарлівасці. Разнастайнасць адценняў камічнага: ад мяккага гумару да самакрытычнай іроніі.

Тэма Вялікай Айчыннай вайны ў творчасці Эдзі Агняцвет. Дакументальная аснова, асаблівасці кампазіцыі паэм «Песня пра піянерскі сцяг», (1949), «Будзем сябраваць», (1979). Гуманістычны пафас, сучаснае і мінулае ў паэмах «Незвычайныя канікулы» (1962) і «Васіль Сяргеевіч» (1978).

Выступленні Эдзі Агняцвет па праблемах развіцця дзіцячай літаратуры («З думай аб юным чытачы», «Каб сэрцы юныя ўсхваляваць і інш.).

Тэма 2.19. Артур Вольскі (1924–2002)

Наватарскія пошукі ў галіне тэм і жанраў. Аналіз кніг «Чарнічка» (1964), «Рагатка» (1971), «Што такое мікра тое» (1971), «Лясныя мастакі» (1973), «Ізмурдавы горад, дзе ты?..» (1977), «Еду ў госці да слана» (1978), «Сонца блізка ўжо зусім» (1984), «Дабяруся да нябёс» (1985), «Карусель» (1996), «Адэльчыны ручнікі» (2002).

Спалучэнне паэзіі, прозы і драматургіі ў некаторых творах паэта («Рагатка», «Лясныя мастакі», «Сцяпан – Вялікі Пан»). Вобраз Беларусі ў кнізе «Ізмурдавы горад, дзе ты?..» Вобраз «малой радзімы» ў вершы «Татаў родны кут». Рэальнае і фантастычнае ў казцы «Што такое мікра тое». Асацыятыўная вобразнасць.

Паэтызацыя прыроды ў вершах «Дождж», «Едзе хмарка», «Ялінка», «Зімовае сонца», «Зялёны бор», «Чарнічка», «Маліна» і інш.). Прыём антрапамарфізму ў вершах «Коцік», «Козачка», «Бегемоцік», «Зебра» і інш. Гумарыстычныя вершы «Захварэў парсючок», «Караблікі», «Чаму Рыгорка мыкаў», «Што чарніла нарабіла» і інш. Займальнасць сюжэтаў, казачнасць.

Тэма хлеба як чалавечай каштоўнасці («Хлеб – усяму галава», 1989). Асаблівасці азбук «Жывыя літары» (1973), «Ад А да Я – прафесія мая» (1987). Інтэрпрэтацыя сюжэтаў вядомых казак Ш. Перо пра Чырвоны Каптурок і «Кот у ботах». Фальклорная аснова, выхаваўчая накіраванасць п'ес «За лясамі дрымучымі» (у сааўтарстве з П. Макалём, пастаўлена ў 1958 г.), «Марынка-крапіўніца» (у сааўтарстве з П. Макалём, пастаўлена ў 1963 г.), «Сцяпан – вялікі пан» (1979, пакладзена на музыку Ю. Семянкіам і пастаўлена ў 1979 г. на сцэне Мінскага тэатра музычнай камедыі), «Тры Іваны – тры браты» (1985), «Граф Глінскі-Папялінскі» (1986), «Каб не змаўкаў жаваранак» (1989).

Тэма 2.20. Ніл Гілевіч (1931–2016)

Фальклорныя матывы і жанры ў паэзіі Ніла Гілевіча. Займальнасць, мастацкая дасканаласць загадак (зборнікі «Сіні домік, сіні дом», 1961, «Загадкі», 1971). Свет прыроды і дзяцінства ў вершах «Вітаю вясну», «Дождж-грыбасей», «У лузе», «Зімой у лесе», «Зёлкі» і інш. (зб. «Дождж-грыбасей», 1966; «Калі рана ўстанеш», 1984; «Добры чалавек», 1987; «Шчаслівыя хвіліны», 2001; «Я – беларус», 2008). Мастацкае асэнсаванне пачуцця гонару за права «беларусам зяцца» – верш «Казачная зямля».

Творы, напісаныя Н. Гілевічам па матывах балгарскай дзіцячай паэзіі («Казка пра самалёт», «Белы мядзведзь у запары», «Песня пра ручаёк», «Перапалох», «Бяроза і дуб», «Ленка» і інш. – кніга «Добры чалавек»).

Тэма 2.21. Рыгор Барадулін (1935–2014)

Жанравая разнастайнасць паэзіі Р. Барадуліна (вершы, калыханкі, пацешкі, жарты, скарагаворкі, лічылкі, задачкі, загадкі, казкі). Здольнасць паэта гуляць словам, уменне віртуозна карыстацца гукапісам, каламбурыць. Агляд кніг: «Ай! Не буду! Не хачу!» (1971), «Што было б тады б, калі б?» (1977), «Ці пазыхае бегемот?» (1981), «Індыкала-кудыкала» (1986), «Кобра ў торбе» (1990), «Грышка, Мішка і Шчыпай ехалі на чоўне» (1996), «Як воўк калядаваў» (2000), «Выпаў грук у грома з рук» (2009), «Сябрыма» (2013). Асаблівасці азбук «Азбука не забаўка» (1985), «Азбука – вясёлы вулей» (1994).

Спосабы актывізацыі мастацкага мыслення дзяцей: вершы-пытанні, камічныя сітуацыі («Ці пазыхае бегемот?», «Хто дагары нагамі?», «Ці аса, ці куса?», «Як быць?», «Ты чуў? Ты чула?», «Пільная патрэба», «Рэгуліроўшчык», «Ён, яна, яно, яны», «Як стаў заяц даўгавухі», «Буду ўрачом»). Наватарства формы твораў. Вершы-загадкі («Загадкі на градках», «Кош загадак»), скарагаворкі («Скарагаворка са скарагаварчаняткам», «Вымаві!»), задачкі («Палічы!», «Як сурок лічыў сарок?», «Колькі кошка у кашы?», «Колькі важыць зайцаў цень?», «Колькі сарок?», «Колькі мае ног?»), дражнілкі («Як дражніць бубнілу?», «Пыталава»), прыбабунькі («Не столькі мліва, колькі дзіва»). Вершы-каламбуры («Што было б тады б, калі б?», «Колькі раніц месціць ранец?», «На шашы», «Варголы» і інш.).

Свет маленства ў вершах «Ай! Не буду! Не хачу!», «Раскідач», «Пытанне ўсім» і інш. Вершы пра жывёл і птушак («Экзамен», «Ці ляцяць вароны ў вырай?», «Пеўнік-вяселун» і інш.). Трапнасць характарыстык. Прыём антрапамарфізму. Лірычнасць пейзажных замалёвак («Як восень дрэвы ашукала», «Зіма», «Коцікі», «Босы дождж»).

Традыцыі фальклору і наватарскія пошукі паэта ў жанры казкі («Бабуліна

казка», «Мех шэрых, мех белых», «Не паслухаў зайчык маму», «Бо б да неба вырас боб...», «Як воўк калядаваў», «Залатая прасніца»). Роля паэзіі Р. Барадуліна ў абуджэнні цікавасці да роднага слова, чуйнасці да яго гучання, выхаванні ў дзяцей назіральнасці і пачуцця прыгожага.

Тэма 2.22. Павел Місько (1931–2011)

Пазнавальны і выхаваўчы патэнцыял апавяданняў П. Місько пра прыроду «Восеньскім днём», «Лясныя дарункі» і інш. Маральна-этычная праблематыка апавяданняў «Добры чалавек», «Каляндар сумлення».

Гумарыстычная аповесць «Навасёлы, або Праўдзівая, часам вясёлая, часам страшнаватая кніга пра незвычайны месяц у жыцці Жэні Мурашкі» (1972). Элементы прыгодніцтва ў творы.

«Напаўфантастычныя» аповесці «Прыгоды Бульбобаў» (1977), «Грот афаліны» (1985), «Эрпіды на планеце Зямля» (1987). Праблемы сяброўства, чалавечых узаемаадносін у творах.

Казачныя прыгоды ў кнізе «Прыйдзі, дзень-залацень!» (1993).

Тэма 2.23. Уладзімір Ліпскі (нарадзіўся ў 1940 г.)

Звесткі з біяграфіі У. Ліпскага. Рэдактарская дзейнасць у часопісе «Вясёлка». Ул. Ліпскі – лаўрэат Літаратурных прэмій імя Янкі Маўра (1993), імя Васіля Віткі (1997), Дзяржаўнай прэміі (2000).

Дзіцячы свет у апавяданнях У. Ліпскага (зб. «Рыгоркавы прыгоды», 1974; «Марынчына казка», 1977). Псіхалагізм, жыццёвасць сітуацый, адметнасць вобразаў.

Арыгінальныя сюжэты, казачная плынь, прыгодніцкія элементы ў аповесцях «Рыгоркавы прыгоды», «Клякса-Вакса і Ёлка з Дзіўнагорска», 1982; «Пра Андрэйку Добрыка і чорціка Дуроніка», 1993; «Каралева белых прынцэс», 2000. Элементы гульні ў казцы-забаўлянцы «Вясёлая азбука» (1992). «Забаўлянкі і апавяданні, былі і небыліцы, казкі і загадкі – для Машы і ўсіх дзяцей нашых» – кніга «Наша Маша» (2001).

Пазнавальны і выхаваўчы патэнцыял кніг «Азбука жыцця» (2010), «Я тут жыву: дзецям пра Беларусь» (2008), «Свіцязянская русалка» (2009), «Вясёлка над Нёманам» (2011).

Тэма 2.24. Георгій Марчук (нарадзіўся ў 1947 г.)

Тэматычная і жанравая разнастайнасць творчасці Г. Марчука. Мастацкая каштоўнасць, педагогічная накіраванасць казак, п'ес, навел. Агляд кнігі «Чужое багацце» (2012).

Традыцыйны фальклору і наватарскія пошукі пісьменніка ў жанры казкі. Агляд кніг казак «Дзікая груша» (2000), «Прыгоды Агапкі і ката Фокуса» (2012). Элементы прыгодніцтва і паэтыка, напаўненне казачных сюжэтаў новым зместам, набліжэнне да сучаснасці.

Тэма 2.25. Уладзімір Ягоўдзік (нарадзіўся ў 1956 г.)

У. Ягоўдзік – заснавальнік і рэдактар дзіцячага часопіса «Лесавік», рэдактар газеты «Дзеці і мы».

Зварот У. Ягоўдзіка да народных скарбаў (кнігі «Сонейка, свяці!», 1988; «Заклятыя скарбы», 1992; «Вужовы кароль», 1996).

Тэма далёкага мінулага Беларусі ў гісторыка-пазнавальнай кнізе «Сем цудаў Беларусі» (1999).

Фальклорная аснова твораў, прысвечаных роднай прыродзе (кнігі «Ці вернецца князь Кук?», 1993; «У царстве Вадзяніка», 1995; «Дзівосны карабель», 1995; «Птушыная дарога», 2002; «Жывая вада крыніц», 2009; «Вячэра для вожыка», 2013;

«Год-карагод», 2013 і інш.). Выхаванне экалагічнай культуры і цікавасці дзяцей да пазнання прыроды.

Маральна-этычная праблематыка п'ес-казак «Сонейка, свяці!», «Залатое зярнятка», «Сакрэты Вогніка», «Калі тупне зайка...», «Усміхніся, прынцэса!».

Тэма 2.26. Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія
Пашырэнне жанрава-тэматычных абсягаў у прозе, паэзіі, драматургіі.

Гістарычнае мінулае і сённяшні дзень роднай зямлі, непаўторная прырода Беларусі ў кнігах Я. Пархуты «Зямля бацькоў нашых» (1988), У. Ліпскага «Я тут жыву: дзесяць пра Беларусь» (2008), А. Бензярука «Свята для сэрца» (2009), В. Гардзея «Малая дзіцячая Чырвоная кніга» (2010), «Лясная кніга ў творах беларускіх пісьменнікаў» (укладальнік А. Бадак, 2008), «Блакітная кніга ў творах беларускіх пісьменнікаў» (укладальнік А. Масла, 2009), «Галасы старажытных падарожнікаў» (пераказаў У. Ягоўдзік, 2013). Асэнсаванне гісторыі беларускага народа ў творах У. Бутрамеева, У. Арлова і інш. Агляд кнігі «Вялікія і славытыя людзі беларускай зямлі» (укладальнік І. Клепікаў, 2010).

Узмацненне казачнага пачатку ў прозе А. Бадака «Незвычайнае падарожжа ў краіну ведзьмаў» (2001), В. Шыркі «Дзед Манюкін не сатжэ» (1990), «Дзед Манюкін і ўнукі» (2003). Спалучэнне фантастычнага з рэальным у творах «Галенчына «Я», або Планета Цікаўных Хлопчыкаў» (1990) Р. Баравіковай, «Радасці і нягоды залацістага карасіка Бубліка» (2004) А. Савіцкага.

Сінтэз паэзіі і прозы ў кнізе В. Зуёнка «Бадзірог» (1995): «карагод вясёлых прыгод – і рыфмай звязаных, і проста расказаных». Агляд кнігі В. Зуёнка «Рэха» (2003).

Сучасная літаратурная казка і яе асаблівасці. Казкі А. Масла, Г. Аўласенкі, У. Ліпскага, М. Маляўкі, Р. Баравіковай, У. Мацвееўкі, Л. Рублеўскай, А. Бадака, А. Жука, А. Экава, А. Бутвіча, С. Мінскевіча, Л. Улашчанкі, А. Якімовіча, Р. Бензярука. Агляд кніг серыі «Казкі ХХІ стагоддзя», серыі «Беларуская аўтарская казка» («Чароўныя пацеркі», 2006, «Вежа міру», 2007, «Крынічка Буль-Буль», 2010).

Характэрныя асаблівасці сучаснай паэзіі – творчае развіццё фальклорных традыцый на новай, апаветнай нашаму часу, аснове. Жанравае багацце паэзіі – казкі, паэмы, вершы, калыханкі, пацешкі, загадкі, задачкі, скорогаворкі, песні. Шырыня тэматыкі: вершы аб Радзіме, прыродзе, працы, пра дзяцінства. Педагагічная накіраванасць, даступнасць дзіцячаму ўспрымання.

Адметнасць твораў В. Жуковіча (зб. «Гуканне вясны», 1992; «Свет – дзівосны», 2000), У. Карызны («Ірай, жалейка, не змаўкай...», 1998), Л. Пранчака («Дзяўчынка-беларуска», 1993; «Цік-так ходзікі», 2001), В. Лукшы «Адзіны ў свеце край» (2004), М. Пазнякова («У родным краі», 2009; «Радзіма», 2012).

Агляд паэтычных зборнікаў: А. Дзеружынскага «Жывая азбука» (1995), І. Курбекі «Хітрыя літары» (2004), М. Чарняўскага «Сонечны кошык» (2009), «Колькі ў сонейка сяброў!» (2009), «Як зрабіць вясёлым дзень» (2012), У. Паўлава «Хто знае – адгадае» (1997), «Згадка на дабро» (2004), В. Гардзея «Зайкава балалайка» (1998), М. Маляўкі «Марфутка-імянініца» (2008), У. Мацвееўкі «Дабранач» (2003), «Староначкі з моўнай скарбоначкі» (2008), У. Мазго «Цуда-вуда» (2008), «Загадкавая азбука» (2012), «Лепшыя сябры» (2012), М. Пазнякова «Песня прыроды» (2012), «У бары і на двары» (2012), Н. Галіноўскай «Звяры ў трамваі» (2013) і інш.

Драматургія для дзяцей. Фальклорныя матывы, вобразы, элементы прыгодніцтва ў п'есах В. Лукшы «Чароўны камень» (1984), С. Кавалёва «Хохлік» (1994), З. Дудзюк «Жывая вада» (1994), «Дудка-самагудка» (2001), П. Васючэнкі і

С. Кавалёва «Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага» (1992), П. Васючэнкі «Новы калабок» (1996), «Страшнік Гам» (1994), Г. Каржанеўскай «Шукайце кветку-папараць» (2004), С. Кавалёва «Жабкі і Чарапашка» (1991), «Вандраванне ў Княства Сноў» (2009).

Зварот да жанру «фэнтэзі»: «Канікулы на астэроідзе», «Сінязорка» З. Дудзюк, «Міжпланетны пажарнік», «Шкляныя горы, альбо Праграміст Чароўнай даліны» Р. Баравіковай, «Кацярынка і Кэт» П. Васючэнкі, «Калі прыляцелі іншапланецяне» Т. Мушынскай. Спробы ўвасаблення «рыцарскай тэмы» ў п'есах П. Васючэнкі «Маленькі збраяносец» (1997), С. Кавалёва «Драўляны рыцар» (1995), Л. Рублеўскай «Янук, рыцар Мятлушкі» (1994).

Экалагічныя праблемы ў п'есах «Каляровая затока» П. Васючэнкі, «Кветкі пад ліўнем» І. Сідарука, «Зімовая песня жаўрука» Г. Марчука. Чалавек і прырода ў п'есе «Чароўны гадзіннік» («Гадзіннік Лікбога») З. Дудзюк. Знаходкі ў наследаванні традыцый сусветнай літаратуры.

Выкарыстанне літаратурных крыніц для стварэння новых узораў сцэнічных твораў для дзяцей: «Чарнакніжнік» С. Кавалёва – «Шляхі і Загадкі, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» Я. Баршчэўскага, «Спадчына бабулі Зімавухі» Л. Рублеўскай – «Снежная каралева» Х.К. Андэрсена, «Зорны хлопчык» Г. Каржанеўскай – «Маленькі прынц» Антуана дэ Сент-Экзюперы, «Віртуальнае зубрання» І. Сідарука – эпізоды з паэмы М. Гусоўскага «Песня пра зубра», «Заяц варыць піва» С. Кавалёва – аднайменны верш У. Караткевіча і казка «Верабей, сава і птушыны суд», «Як птушкі дуб ратавалі» Г. Каржанеўскай – «Казкі жыцця» Якуба Коласа.

Тэма 2.27. Жанр ілюстрацыі ў дзіцячай кнізе. Сучасныя перыядычныя выданні для дзяцей

Дзіцячая кніга ў эстэтычным і маральным выхаванні чытача. Роля мастацкага афармлення кнігі для дзяцей. Ілюстрацыя як сродак актыўнага ўспрымання і засваення літаратурнага твора. Ілюстрацыя ў букварых і азбуках XVII – XIX ст.

Дзіцячая ілюстраваная кніга XX ст. Мастакі-ілюстратары беларускай дзіцячай кнігі. Удзел у афармленні выданняў для дзяцей Т. Беразенскай, Я. Зельскай, Я. Куліка, Я. Ларчанкі, А. Лось, Н. Паплаўскай, Н. Селяшчук і інш. Пошукі мастацкай выразнасці, адлюстраванне прыгажосці, багацця фарбаў прыроды. Традыцыі і наватарства ў творчых сучасных мастакоў-ілюстратараў.

Рускія мастакі-ілюстратары дзіцячай кнігі У. Лебедзеў, Я. Чарушын, В. Канапніч, Я. Рачоў, А. Пахомаў, Ю. Каровін, У. Сучееў, М. Папоў, А. Траўгот і В. Траўгот, В. Фаміна, І. Алейнікаў, І. Аляксандраў, Г. Юдзін, Д. Герасімава і інш. Выкарыстанне прыёмаў жывапісу, графікі, узаемадзеяння мастацтва кінематаграфіі і мультыплікацыі. Зарубежныя мастакі-ілюстратары кнігі Доктарам Зюссам, К. Грынвэй, Д. Смітам, А. Ракхамам, Д. Груэлем, Г. Дарэ.

Перыядычны друк для дзяцей на сучасным этапе. Выданне часопісаў «Вясёлка», «Пралеска», «Рюкзачок», «Мишутка», «Лесавік». Асноўныя раздзелы, тэматыка, жанравая разнастайнасць. У. Ягоўдзік – заснавальнік і рэдактар «Лесавіка», рэдактар газеты «Дзеці і мы». Педагагічная накіраванасць газеты «Раніца». Выданне рускіх часопісаў «Мурзилка», «Весёлые картинки», «Трамвай»: чытацкае прызначэнне, змест, афармленне, жанравая разнастайнасць.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ДЫСЦЫПЛІНЫ «ДЗІЦЯЧАЯ ЛІТАРАТУРА»
(дзённая форма атрымання адукацыі)

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін				Самастойная работа студэнта	Матэрыяльнае забеспячэнне заняткаў (наглядныя, метадычныя дапаможнікі і інш.)	Літаратура	Формы кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя (семінарскія заняткі)	Кіруемая самастойная работа студэнта					
				Лекцыі	Практычныя заняткі				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Дзіцячая літаратура	94	70	25	10	142			
1.	Мировая детская литература	46	30	14		64			
	Введение	2		2		4			
	Введение 1. Детская литература как искусство слова. 2. Специфика книг для детей дошкольного возраста. 3. Детская литература как учебная дисциплина. 4. Специфика организации самостоятельной работы по предмету.	2		2		4	Арзамасцева, И.Н., Николаева, С. А. Детская литература: Учебник для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / И.Н. Арзамасцева, С.А. Николаева. – М. : Высшая школа, 2011.	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.1.	Мифы народов мира в детском чтении	4	2	2		6			
1.1.1.	Античная мифология в изданиях для детей	2				6	Арзамасцева, И.Н.,	Осн.:	

	1. Общее представление о мифе. 2. Образы и сюжеты древнегреческой и древнеримской мифологии. 3. Характеристика изданий античной мифологии для детей. 4. Пути использования античной мифологии в работе с детьми дошкольного возраста.		1	2			Николаева, С.А. Детская литература: Учебник для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / И.Н. Арзамасцева, С.А. Николаева. – М.: Высшая школа, 2001.	[2], [4], [5]. Доп.: [1].	Отзыв о посещении Художественного музея
1.1.2.	Христианский миф и его отражение в литературе для детей. 1. Нравственно-эстетический потенциал христианской мифологии. 2. Структура Библии. 3. Библейские сюжеты в переложении для дошкольников. 4. Специфика ознакомления детей дошкольного возраста с Библией.	2	1				Библия	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка дневников чтения
1.2.	Устное народное творчество для детей и в детском чтении	4	4	2		6			
1.2.1.	Малые фольклорные жанры 1. Общее понятие о детском фольклоре. 2. Идеино-художественные особенности малых фольклорных жанров. 3. Фольклор народов мира в изданиях для детей. 4. Малый фольклор в образовательной программе дошкольного учреждения.	2	2	2		6	Будур, Н.В., Иванова, Э.И. Зарубежная детская литература / Н.В. Будур, Э.И. Иванова. – М.: Просвещение, 2000.	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Устный коллоквиум по чтению наизусть
1.2.2.	Фольклорный эпос 1. Сказка как жанр. 2. Жанрово-стилевые особенности фольклорной сказки. 3. Своеобразие былинного эпоса. 4. Фольклорный эпос в работе с детьми дошкольного возраста.	2	2				Книги сказок	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Представление творческих работ (сочинение сказки)
1.3.	Возникновение и развитие детской литературы	2		4					
1.3.1.	Становление русской детской литературы 1. Культура и просвещение в Древней Руси. 2. Рукописные и печатные издания для детей XV-XVII веков. 3. Детская литература первой половины XVIII века. 4. Просветительская деятельность Н. Новикова.	1					Портреты детских писателей.		
1.3.2.	Литература европейского Возрождения и эпохи Просвещения в детском чтении. 1. Адаптация для детей романа М.Сервантеса «Дон Кихот». 2. «Гаргантюа и Пантагрюэль» Ф. Рабле в чтении детей младшего возраста.	1		4			Тексты художественных произведений	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка

	3. Роман Д. Дефо «Робинзон Крузо» в пересказе для детей К. Чуковского. 4. «Путешествие Гулливера» Дж.Свифта в пересказе Т. Габбе.							[1].	первоисточников
1.4.	Жанр сказки в мировой литературе для детей	10	10			18			
1.4.1.	Эволюция сказки в русской литературе 1. Идеино-художественные особенности сказок А. Пушкина. Традиции Пушкина в русской литературе. 2. Поэтическая сказка для детей XX века. 3. Русская прозаическая сказка XIX века. 4. Жанрово-тематическое многообразие русской литературной сказки XX века. 5. Авторская сказка в современной литературе.	2	2				Арзамасцева, И.Н., Николаева, С.А. Детская литература: Учебник для студ. высш. и сред.пед. учеб. заведений / И.Н. Арзамасцева, С.А. Николаева. – М. : Высшая школа, 2011.	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Представление групповых презентаций
1.4.2.	Пути развития французской литературной сказки. 1. Художественный мир сказок Ш. Перро. 2. Эпос народов мира в обработке Э. Лабуле. 3. Аллегорическая повесть-сказка А. де Сент-Экзюпери «Маленький принц». 4. «Сказки для непослушных детей» Ж. Превра.	2	2			6	Тексты художественных произведений	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка дневников чтения
1.4.3	Английская литературная сказка 1. Новаторство Л. Кэрролла в дилогии об Алисе. 2. Нравственно-философская проблематика сказок О. Уайльда. 3. Сборник «Просто так» Р.Киплинга в пересказах для детей. 4. Психология и словесное творчество ребенка в сказке А. Милна «Винни-Пух и все остальные». 5. Жанрово-тематическое многообразие современной английской сказки.	2	2			6	Книги сказок	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Тест по теме
1.4.4.	Эволюция сказки в немецкой литературе 1. Обработка фольклорных сюжетов в творчестве братьев Гримм. 2. Мир детства в сказке Э. Гофмана «Щелкунчик и Мышиный король». 3. Альманахи сказок В. Гауфа в чтении взрослых и детей. 4. Немецкая литературная сказка XX века.	2	2			6	Тексты художественных произведений	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка дневников чтения
1.4.5.	Скандинавская литературная сказка 1. Новаторский характер сказок Х.К. Андерсена. 2. Жанровая специфика сказки С. Лагерлеф «Путешествие Нильса». 3. Проблемы детства в творчестве А. Линдгрена.	2	2				Книги сказок, мультфильмы	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.:	Письменная работа по разделу «Литературная сказка»

	4. Сказочная страна Т. Янссон.							[1].	
1.5.	Повесть и рассказ о детях в мировой литературе	8	2			6			
1.5.1.	Жанр автобиографической повести 1. Отличительные особенности автобиографической прозы. 2. Представители жанра в русской литературе. 3. Представители автобиографической повести в зарубежной литературе. 4. Автобиографическая повесть в чтении детей младшего возраста.	2					Тексты художественных произведений	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.5.2.	Рассказы о детях в русской литературе. 1. Образы детей в рассказах Л. Толстого. 2. Мастерство А. Чехова-психолога в рассказах о детях. 3. Русский реалистический рассказ конца XIX – начала XX веков. 4. Юмористический рассказ в произведениях писателей XX века. 5. Своеобразие стиля авторов современных рассказов о детях.	4	1			6	Иллюстрации к произведениям русских и зарубежных писателей	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка дневников чтения
1.5.3.	Зарубежная повесть о детях 1. Тема обездоленного детства в творчестве зарубежных писателей XX века. 2. Основные тенденции в развитии зарубежной детской повести XX века. 3. Зарубежная повесть в изданиях для детей младшего возраста. 4. Образы и сюжеты зарубежных писателей в искусстве кино и мультипликации.	2	1				DVD-диски с мультфильмами по произведениям детских авторов	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка дневников чтения Рейтинговая контрольная работа № 1.
	Всего в I семестре	30	18	10		40			
1.6.	Научно-познавательная книга для детей	4	4	2					
1.6.1.	Развитие жанров научно-познавательной прозы в русской литературе. 1. Роль К.Д. Ушинского в становлении научно-познавательных жанров. 2. Анималистические рассказы в прозе Л.Н. Толстого, А.П. Чехова, А.И. Куприна. 3. Развитие научно-познавательной книги в советский период. 4. Современная научно-познавательная книга для детей. 5. Специфика ознакомления детей дошкольного возраста с жанрами научно-познавательной прозы.	2	2				Иллюстрации к произведениям русских и зарубежных писателей	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка методических рекомендаций по ознакомлению детей с научно-познавательными жанрами
1.6.2.	Переводная научно-художественная литература для детей. 1. Представители научно-познавательных жанров в зарубежной литературе. 2. Специфика анималистических рассказов Э.Сетон-Томпсона. 3. Книги Д.Даррелла в чтении детей. 4. Современные переводные энциклопедии для детей.	2	2				Тексты произведений	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка письменной критической работы (аннотация)

	5. Произведения зарубежных природоведов в программах для дошкольных образовательных учреждений.			2					на современную энциклопедию)
1.7.	Поэзия для детей	6	4	2		6			
1.7.1.	Русские поэты XIX века – детям 1. Поэзия первой половины XIX в чтении детей. 2. Поэты «некрасовской» школы. 3. Школа «чистой» поэзии. 4. Традиции классической поэзии в творчестве представителей Серебряного века.	2		2		6	DVD и CD-диски с поэтическими текстами в исполнении мастеров художественного слова	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Целостный анализ поэтического текста
1.7.2.	Основные направления развития русской детской поэзии XX века 1. Идеино-эстетическая специфика советской детской поэзии первой половины XX века. 2. Жанрово-тематическое многообразие поэзии С. Маршака. 3. Образ ребенка в поэзии А. Барто. 4. Поэзия ОБЭРИУ. 5. Жанрово-тематическое многообразие русской детской поэзии 1960-1990-х годов. 6. Развитие детской поэзии в постсоветский период.	2	2				DVD и CD-диски с поэтическими текстами в исполнении мастеров художественного слова	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Устный зачет по чтению наизусть
1.7.3.	Зарубежная поэзия в переводах для детей 1. Нелепицы Э. Лира в переводах С. Маршака. 2. Поэтика стихов А. Милна и ее отражение в современных переводах. 3. Американская поэзия абсурда в переводах Г. Кружинец, Р. Сефа. 4. Игровая поэзия французских авторов. 5. Стихи польских поэтов в переводах на русский и белорусский языки. 6. Специфика ознакомления дошкольников с поэтическим текстом.	2	2				DVD и CD-диски с поэтическими текстами в исполнении мастеров художественного слова	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Защита дневников чтения Рейтинговая контрольная работа № 2. Контрольный тест.
1.8.	Детская драма	2	2			6			
1.8.1.	Русская детская драма 1. Драма как род литературы. 2. Русская многожанровая драматургия XVIII–XIX веков в детском чтении. 3. Пьеса-сказка в творчестве С. Маршака, Е. Шварца. 4. Многообразие жанров современной детской драматургии.	1	1			6	DVD и CD-диски с художественными фильмами по произведениям мировой классики для детей	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Рецензия на одно произведение для детей
1.8.2.	Зарубежная драма в детском чтении 1. Народный театр и его виды, влияние на становление профессионального театра. 2. Сказки для театра К. Гоцци.	1					DVD и CD-диски с художественными фильмами по произведениям	Осн.: [2], [4], [5].	Отзыв о

	3. Основные тенденции в развитии зарубежной детской драмы XX века. 4. Зарубежная драма в репертуаре современных детских театров.		1				мировой классики для детей	Доп.: [1].	посещении детского театра
1.9.	Детская периодика	2	2			6			
1.9.1.	Русские детские журналы XVIII–XIX веков 1. Роль «Детского чтения» Н.И. Новикова в формировании детской периодики. 2. Детские журналы в России первой половины XIX века. 3. Детские журналы второй половины XIX века. 4. Детские журналы на рубеже веков.	1	1				Детские журналы	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка тезисов лекции
1.9.2.	Детская периодика XX века 1. «Северное сияние» М. Горького в становлении советской периодической печати. 2. Характеристика журнальной периодики 1920-1980-х годов. 3. Эволюция детских систематических изданий в постсоветское время. 4. Обзор зарубежной детской периодики.	1	1			6	Детские журналы	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Обзор детского периодического издания Рейтинговая контрольная работа № 3 Обобщающий тест
1.10.	Жанр иллюстрации в детской книге	2				6			
1.10.1.	Основные этапы развития русской иллюстрированной книги 1. Иллюстрация как вид книжной графики. 2. Роль иллюстрации в книге для детей дошкольного возраста.	1				6	Иллюстрации к произведениям русских зарубежных писателей	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.10.2.	Иллюстрация в зарубежной детской книге 1. Иллюстрация в зарубежной детской книге XIX века. 2. Книжная графика в XX веке.	1					Иллюстрации к произведениям русских зарубежных писателей	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
	Всего в II семестре	16	12	4		24			Экзамен (36 ч.)
2.	Айчынная дзіцячая літаратура	48	40	12	10	72			
2.1.	Спецыфіка дзіцячай літаратуры як мастацтва слова. Вытокі беларускай дзіцячай літаратуры	2				4			
2.1.1.	1. Паняцце аб дзіцячай літаратуры і дзіцячым чытанні. Спецыфіка літаратуры для юнага чытача. 2. Пытанні тэорыі дзіцячай літаратуры. 3. Сувязь дзіцячай літаратуры з народнай творчасцю,	2				4	Беларуская дзіцячая літаратура: вучэб. дапам. /Пад рэд. А.М. Макарэвіча,	Асн.: [1], [2]. Дад.:	

	псіхалогіяй, педагогікай. 4. Беларускія пісьменнікі XIX–пачатку XX ст. пра выхаванне падрастаючага пакалення. Артыкулы Цёткі, Якуба Коласа, Алеся Якімовіча, Васіля Віткі пра выхаванне ў дзяцей любові да роднага слова. 5. Агляд вучэбнай і крытычнай літаратуры па курсе. 6. Вусная народная творчасць як першааснова дзіцячай літаратуры.						М.Б. Яфімавай. – Мінск., 2008	– [2], [3], [4].	
2.2.	Дзіцячая літаратура пачатку XX стагоддзя	2	2						
2.2.1.	1. Беларускае нацыянальнае адраджэнне. Адкрыццё нацыянальных школ, легалізацыя беларускага друку (выхад газет «Наша доля», «Наша ніва») 2. «Беларускі лемантар» – першая кніга для навучання дзяцей роднай мове. Пытанне аб аўтарстве. 3. Цётка. Асветніцкая дзейнасць пісьменніцы, яе роля ў станаўленні літаратуры для дзяцей. 4. «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» Якуба Коласа. Кампазіцыя кнігі. Ідэйна-тэматычнае і жанравае багацце твораў чытанкі, іх гуманістычны змест. 5. Кандрат Лейка, Францішак Аляхновіч – пачынальнікі нацыянальнай драматургіі для дзяцей. 6. Майстэрства М. Багдановіча як паэта-казачніка.	2					Камп’ютарная прэзентацыя №1	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.2.2.	1. Цётка «Першае чытанне для дзетак беларусаў». Тэма жыцця беларускай вёскі як асноўная тэма твораў чытанкі («Нядзеля», «Наша гаспадарка», «Мая вёска»). Гуманістычны змест апавядання «Міхаська». 2. «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» (1909) Якуба Коласа. Кампазіцыя кнігі. Ідэйна-тэматычнае і жанравае багацце твораў чытанкі. 3. Кандрат Лейка. Казачны сюжэт п’есы «Снатворны мак». Павучальны змест твора. 4. Карусь Каганец, Вацлаў Ластоўскі. Фальклорныя матывы ў творах. 5. Максім Багдановіч. Паэтызацыя прыроды. Ідэйны змест казкі «Мушка-зелянужка і камарык – насаты тварык».	2					Чытанкі Цёткі, Якуба Коласа (факсімільныя выданні) CD-дыск «Максім Багдановіч. Вершы». Чытае засл. артыст РБ Віктар Манаеў Творы Лейкі, Багдановіча	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Слуханне вершаў у выкананні В.Манаева
2.3.	Дзіцячая літаратура ў 20-я гады XX стагоддзя	2			2				
2.3.1.	1. Задачы літаратуры для юнага чытача: асваенне новых тэм, пашырэнне сувязі з жыццём, жанравае ўзбагачэнне. 2. Перыядычны друк для дзяцей. Дзейнасць часопісаў «Зоркі», «Беларускі піянер», газеты «Піянер Беларусі». 3. Дыскусія аб развіцці казачнага жанру ў літаратуры для дзяцей. 4. Ідэйна-мастацкія асаблівасці «Жывых казак для дзіцячага тэатру» Францішка Аляхновіча.	2			2		Мастацкія творы Алеся Гаруна. Зб. «Матчын дар», «Жывыя казкі для дзіцячага тэатру».	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Рэфераты

	5. Жыццесцвярджальны, мажорны, рамантычна-ўзнёслы пафас паэзіі, ідэйна-тэматычныя набыткі прозы для юнага чытача. 6. Перыядычны друк у Заходняй Беларусі. Часопіс «Заранка».								
2.4.	Дзіцячая літаратура ў 30-я гады XX стагоддзя	2	2						
2.4.1.	1. Далейшае развіццё дзіцячай літаратуры ў жанравых і тэматычных адносінах. Роля перыядычных выданняў у папулярызацыі мастацкага слова. 2. Пошукі пісьменнікаў у стварэнні вобраза юнага героя сучаснасці, узбагачэнне мастацкага вопыту дзіцячай літаратуры твораў Янкі Маўра, М. Лынькова. Паглыбленне псіхалагізму ў творах гэтага перыяду. 3. Паэзія для дзяцей у 30-я гг. XX стагоддзя.	2					Казкі «Каваль Вярні-дуб» А. Якімовіча, «Пра смелага ваяку Мішку...» М. Лынькова.	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.4.2	1. Жанр казкі ў дзіцячай літаратуры 30-х гг. 2. Дзіцячая драматургія. Фальклорная аснова твораў.		2				Казкі «Каваль Вярні-дуб» А. Якімовіча, «Пра смелага ваяку Мішку...» М. Лынькова.	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Выразнае чытанне твораў
2.5.	Янка Купала	2	2			6			
2.5.1	1. Маленства паэта паводле кнігі З. Бандарынай «Ой, рана на Івана», У. Сулкоўскага, А. Міраславіча «Янка Купала», У. Ліпскага «Янкаў вянок: дзецям пра Янку Купалу». 2. Сувяз з традыцыямі беларускага дзіцячага фальклору як адметныя рысы творчасці Янкі Купалы для юнага чытача 20-х гг. Вершы Янкі Купалы на старонках часопіса «Зоркі»: «Песня і казка», «Мароз», «Бай», «Сын і маці» і інш. 3. Паэтычны роздум над лёсам сына, яго будучыняй (верш «Над калыскай») 4. Выкарыстанне фальклорных матываў і танцавальнай рытмікі ў вершы «Дзіцячае». Заахвочванне дзяцей да вучобы. 5. Вершы Янкі Купалы для дзяцей 30-х гг. «Хлопчык і лётчык», «Сыны», «Алеся» і інш.	2				6	Камп'ютарная прэзентацыя №2	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.5.2.	1. Абуджэнне ў дзяцей пачуцця нацыянальнай годнасці, выхаванне любові да роднай зямлі, да роднай мовы – верш «Сын і маці». 2. Гісторыя напісання верша «Хлопчык і лётчык». Паэтызацыя духоўнага свету юнага героя: цікаўнасць, прага ведаў, імкненне пранікнуць у таямніцы сусвету. 3. «Хлопчык і лётчык на вайне» – раскрыццё думак і перажыванняў падлетка, абумоўленых трагедыяй вайны. Элементы ўмоўнасці ў творы. 4. Паказ шырокіх жыццёвых перспектыв для моладзі ў вершах		2				Мастацкія творы Янкі Купалы	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Рэфераты

	«Сыны», «Алеся».								
2.6.	Якуб Колас	2	4	2		6			
2.6.1.	1. Маленства пісьменніка паводле кніг У. Сулкоўскага, А. Міраславіча «Якуб Колас», М. Маляўкі «Коласаў абярэг: дзесям пра Якуба Коласа». 2. Увага пісьменніка да праблем нацыянальнай літаратуры. Якуб Колас – аўтар «Другога чытання для дзяцей беларусаў». 3. Прырода і дзеці. Паказ імкнення дзяцей да свету, дзе пануе гармонія. 4. Праблематыка апавядання «Страшнае спатканне». Глыбіня пранікнення ў псіхалогію дзяцей. 5. пейзажныя вершы для дзяцей: «На полі вясной», «На рэчцы зімою», «Песня аб вясне», «Зіма», «На лузе», «Ручэй» і інш. 6. Паэма «Міхасёвы прыгоды». Арганічнае адзінства лірычнага і эпічнага пачаткаў. Метафарычнасць мовы.	2		2			Камп'ютарная прэзентацыя №3 CD-дыск «Якуб Колас. Янка Купала». Аўдыёматэрыял, Мінск, 2007. Свае творы чытаюць Якуб Колас, Янка Купала; творы Якуба Коласа чытае сын пісьменніка М. Міцкевіч	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Рэфераты
2.6.2.	1. Народная казка ў апрацоўцы Якуба Коласа («Дудар», «Як пеўнік ратаваў курачку», «Пчала і шэршань», «Зайкіна хатка» і інш.). 2. Гуманістычны змест апавяданняў «Дзеравеншчына», «Сірата Юрка», «У старых дубах». 3. Тыпалагічнае падабенства апавяданняў «Ванька» А. Чэхава і «Дзеравеншчына» Якуба Коласа. 4. Вершаваная казка «Рак-вусач». Эстэтычнае, пазнавальнае і выхаваўчае значэнне казкі. 5. Майстэрства паэта-псіхолога ў вершы «Савось-распуснік»		4			6	CD-дыск «Якуб Колас. Янка Купала». Аўдыёматэрыял, Мінск, 2007. Творы Якуба Коласа	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Слуханне вершаў у выкананні М. Міцкевіча. Калёквіум па паэзіі (чытанне вершаў на памяць)
2.7.	Змітрок Бядуля	2	2						
2.7.1.	1. Маленства Змітрака Бядулі. 2. Пачатак літаратурнай дзейнасці. 3. Тэматыка, мастацкія асаблівасці апавяданняў 1912-1915 гг. («Пяць лыжак заціркі», «Малыя дрывасекі», «Рэлігійныя яйкі», «Дзе канец свету?»).	2					Манаграфія Лашкевіч, В.А. Змітрок Бядуля – дзесям Кнігі 3. Бядулі для дзяцей	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.7.2.	1. Паэзія 3. Бядулі для маленькага чытача: «Мае забавы», «Дудачка», «Калыханка», «Вясной», «Сняжынкi», «Конік», «Верабейчык» і інш. 2. Аповесць «Сярэбраная табакерка». Кантрастнае размежаванне добра і зла. Шматпланавасць твора, умоўнасць вобразаў		2				Кнігі 3. Бядулі для дзяцей	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Экспрэс-апытанне.
2.8.	Янка Маўр	2	2						
2.8.1.	1. Старонкі жыцця Янкі Маўра паводле аўтабіяграфічнай	2					Манаграфія:	Асн.:	

	аповесці «Шлях з цемры». 2. Пачатак літаратурнай дзейнасці. Навукова-пазнавальная аповесць «Чалавек ідзе». 3. Аповяданні 1920-х гадоў «Слёзы Тубі», «Незвычайная прынада», «Лацароні». 4. Псіхалагічныя аповяданні Янкі Маўра 30-х гадоў: «Шчасце», «Бярозавы конь», «Падарожжа вакол дома». 5. Спроба распрацаваць жанр фантастычнай аповесці («Фантамабіль прафесара Цылякоўскага»). Навуковая дакладнасць і мастацкія пралікі. 6. Значэнне творчасці Янкі Маўра ў развіцці дзіцячай літаратуры.						Яфімава, М. Цэлы свет – дзеціям. Гурэвіч, Э. Янка Маўр : Нарыс жыцця і творчасці.	[1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.8.2.	1. Распрацоўка жанраў прыгодніцкай аповесці («У краіне райскай птушкі», «Сын вады»), рамана для юнага чытача («Амок»). 2. Зварот да нацыянальнай тэматыкі. Праблема чалавека і прыроды, іх узаемаадносін у аповесці «Палескія рабінзоны». 3. Праблема выхавання асобы ў паўсядзённым жыцці (школьная аповесць «ТВТ»). Асоба і калектыў. Ацэнка аповесці «ТВТ» Янкам Купалам, М. Горкім, С. Маршакм.		2				Творы Янкі Маўра	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Абарона практаў
2.9.	Дзіцячая літаратура першага пасляваеннага дзесяцігоддзя	2				4			
2.9.1.	1. Грамадска-палітычная атмасфера пасля Перамогі. 2. Прыход новых аўтараў (Васіль Вітка, А. Вольскі, П. Кавалёў, А. Васілевіч, Я. Бяганская, В. Хомчанка, Н. Гілевіч, Е. Лосі, А. Дзеружынскі і інш.). 3. Патрыятычная накіраванасць мастацкай літаратуры ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Арганічнае збліжэнне літаратуры для дарослага чытача і дзяцей. 4. Шляхі развіцця прозы ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе, яе шматтэмнасць і шматжанравасць.	2				4	Кнігі Янкі Брыля, Э. Агняцвет, А. Вялюгіна, А. Вольскага, В. Віткі, М. Танка	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.10.	Алесь Якімовіч	2	2						
2.10.1.	1. Дзяцінства будучага пісьменніка. Вучоба ў Белдзяржуніверсітэце. Праца настаўнікам. 2. Тэматычная і жанравая разнастайнасць прозы пісьменніка. 3. Зварот пісьменніка да маральна-этычных праблем (зборнік аповяданняў «Залатыя рукі»). 4. Зварот да вуснай народнай творчасці. Творчая апрацоўка казак.	2					Творы Якімовіча А.	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.10.2.	1. Тэма Вялікай Айчыннай вайны ў творчасці А. Якімовіча: аповесць «Смелыя людзі», аповяданні «Аўтамат», «Аладкі», «Чарнавочка». 2. Сучаснасць і далёкая гісторыя ў аповесцях «Базылёў курган», «Адкуль ліха на свеце», «Канец сервітуту», «Кастусь		2				Мастацкія творы Алеся Якімовіча	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2],	Экспрэс-апытанне

	Каліноўскі» і інш.							[3], [4].	
2.11.	Уладзімір Дубоўка	2			2	6			
2.11.1.	1. Першыя творы для дзяцей (казкі «Музыка-чарадзейнік», «Залатое дно»). Супрацоўніцтва ў часопісе «Беларускі піянер». 2. Вяртанне ў літаратуру пасля працяглага перапынку. Творчае асваенне традыцый вуснай творчасці народаў свету. 3. Маральна-этычная праблематыка казак, філасафічнасць зместу. Асаблівасці паэтыкі.	2					Манаграфія Бугаёў, Д. Уладзімір Дубоўка: кніга пра паэта.	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.11.2.	1. Тэма чалавека і прыроды ў навукова-пазнавальных аповесцях У. Дубоўкі «Жоўтая акацыя», «Ганна Алелька» і прыгодніцкай аповесці «Як Алік у тайзе заблудзіўся». 2. Асаблівасці падачы матэрыялу.				2	6	Мастацкія творы У. Дубоўкі.	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Чытанне і каменціраваны аналіз твораў У. Дубоўкі
2.12.	Дзіцячая літаратура 1955–1965 гадоў	1		1					
2.12.1.	1. Літаратурна-грамадская атмасфера сярэдзіны 50–60-х гг. 2. Здабыткі паэзіі Васіля Віткі, С. Грахоўскага, С. Шушкевіча, М. Калачынскага, А. Пысіна і інш. 3. Проза. Узмацненне цікавасці да маральна-этычнай праблематыкі. Кнігі апавяданняў.	1			1		Кнігі для дзяцей В. Вольскага, А. Пальчэўскага, Е. Лось	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Рэфераты
2.13.	Дзіцячая літаратура 1965–1985 гадоў	1		1		6			
2.13.1.	1. Плённае развіццё прозы. Пашырэнне тэматычных абсягаў. Жанрава-стылявыя пошукі ў адлюстраванні тэмы Вялікай Айчыннай вайны. 2. Творчасць літаратараў – «дзяцей вайны». 3. Навукова-пазнавальная літаратура. Цыкл пра прыродазнаўчых нарысаў пісьменніка «Лёс Дункана» (1977), «Дзень добры, Бяроза» (1984). 4. Вядучыя матывы, вобразы літаратуры для дзяцей гэтага перыяду. 5. Паэзія. Жанрава-тэматычная разнастайнасць. Багацце творчых індывідуальнасцей.	1			1	6	Кнігі для дзяцей Б. Сачанкі, В. Казько, У. Караткевіча, Д. Слаўковіча, П. Рунца, П. Кавалёва, В. Гарбука, У. Юрэвіча	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Падрыхтоўка прэзентацый
2.14.	Максім Танк	2	2			6			
2.14.1.	1. Першыя творы Максіма Танка для дзяцей у заходнебеларускіх часопісах «Беларускі летапіс» і «Снапок». Увага паэта да вуснай народнай творчасці. Агляд кнігі «Блікі сонца». 2. Тэматыка і праблематыка твораў Максіма Танка для дзяцей. 3. Вершаваная апрацоўка народных казак «Конь і Леў», «Галінка	2					Камп’ютарная прэзентацыя № 4	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2],	

	і верабей», «Ехаў казачнік Бай», «Журавель і чапля». Маральна-этычныя праблемы ў гэтых казках. 4. «Лемантар» Максіма Танка як вандроўка па моўных сховах. Метафарычнасць, казачная асацыятыўнасць, нацыянальны каларыт твораў паэта.							[3], [4].	
2.14.2.	1. Услаўленне смеласці і самаахвярнасці ў барацьбе за праўду і справядлівасць («Сказ пра Вяля»). Ідэя непераможнасці мастацтва («Казка пра Музыку»). 2. Праблемы таварыскасці, сціпласці ў творах з уласна аўтарскім сюжэтам («Жук і слімак», «Мухамор», «Казка пра мядзведзя», «Сярод лясоў наднёманскіх»). 3. Напаўненне традыцыйнага казачнага сюжэта сучасным зместам – «Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша Бадзіні». Спалучэнне рэальнага і неверагоднага ў творах паэта.		2			6	Кнігі для дзяцей Максіма Танка.	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Калёквіум па паэзіі М. Танка (чытанне вершаў на памяць) Рэйтынгавая кантрольная праца № 1
	Усяго ў V семестры	26	18	4	4	38			
2.15.	Станіслаў Шушкевіч	2			2	8			
2.15.1.	1. Маленства паэта. 2. Пачатак літаратурнай дзейнасці (зборнік «Вершы», 1934). 3. Першыя крокі ў дзіцячай літаратуры – казка «Звярыны баль» (1929). 4. Арыентацыя паэта на фальклорныя традыцыі. 5. Асаблівасці паэтыкі вершаў С. Шушкевіча: канкрэтнасць паэтычнага вобраза, дакладнасць рыфмы, інтанацыйнае багацце, меладычнасць.	2					Кнігі для дзяцей С. Шушкевіча	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.15.2.	1. Вобразы беларускай фауны і флоры як скразныя ў кнігах для дзяцей. 2. Драматычная напружанасць сюжэта, камізм сітуацый гульнёвыя элементы, займальнасць і павучальнасць, псіхалагічная выразнасць казак. 3. Маральна-этычныя праблемы ў вершах. Сатыра і гумар у вершах. 4. Тэма працы. Паэтызацыя прыроды.				2	8	Кнігі для дзяцей С. Шушкевіча	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Падрыхтоўка ілюстрацый да твораў Станіслава Шушкевіча
2.16.	Васіль Вітка	2	2						
2.16.1.	1. Паэт пра сваё маленства, пра настаўнікаў у жыцці і літаратуры. 2. Творчае выкарыстанне народных матываў, сюжэтаў, вобразаў, моўна-выяўленчых сродкаў у казках. 3. Васіль Вітка — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Ганаровага дыплама імя Х.К. Андрэсена. 4. Вершаваныя жанры дзіцячага фальклору (калыханкі, пацешкі, лічылкі, загадкі, скарагаворкі) у апрацоўцы Васіля Віткі. 5. Вершы пра птушак (кніга «Госці»). 6. Выступленні паэта па праблемах выхавання дзяцей і развіцця	2					Камп'ютарная прэзентацыя № 5	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	

	дзіцячай літаратуры. Выхаванне любові да слова і адчування яго характа								
2.16.2.	1. Казка для дзяцей «Вавёрчына гора». Пафас дзейснай дабраты, узаемадапамогі, калектывізму, народна-песенная вобразнасць, прыём антрапамарфізму. 2. Майстэрства Васіля Віткі як апавядальніка («Зайчык-вадалаз», «Трывога ў Ельнічах» і інш.). 3. Юны герой у розных дачыненнях да людзей і прыроды.		2				Манаграфія Марчанка, С. Васіль Вітка : Нарыс жыцця і творчасці. Кнігі Васіля Віткі для дзяцей	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Калёквіум па паэзіі Васіля Віткі (чытанне вершаў на памяць)
2.17.	Алена Васілевіч	2	2						
2.17.1.	1. Тэтралогія «Пачакай, затрымайся». Паказ духоўнага станаўлення, фарміравання светапогляду Ганькі Гурновіч. 2. Аналітычнасць і псіхалагізм прозы А. Васілевіч. Раскрыццё ўнутранага свету дзяцей. 3. Тэма «чалавек і прырода» ў апавяданнях «Браты-артысты», «Геша», «Бабуліны кватаранты», «Калінавая рукавічка» і інш.	2					Мастацкія творы А. Васілевіч	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.17.2.	1. Сюжэтнасць і эмацыянальнасць апавяданняў Алены Васілевіч. 2. Маральна-этычная праблематыка апавяданняў «Шурка Рэмзікаў», «Сябры», «Вернісаж» і інш.		2				Зборнікі апавяданняў «Заўтра ў школу», «Сябры», «Калінавая рукавічка»	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Напісанне эсэ па творах А. Васілевіч
2.18.	Эдзі Агняцвет				2	8			
2.18.1.	1. Тэматычная і жанравая шматстайнасць творчасці Эдзі Агняцвет. 2. Тэма Вялікай Айчыннай вайны ў творчасці Эдзі Агняцвет. 3. Выступленні Эдзі Агняцвет па праблемах развіцця дзіцячай літаратуры.	2						Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.18.2.	1. Паэтызацыя працы, пейзажныя вершы, тэма аховы прыроды, тэма міру і дружбы ў творчасці Эдзі Агняцвет. 2. Сатырычна-гумарыстычныя вершы Эдзі Агняцвет.				2	8	Кнігі паэзіі для дзяцей	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Экспрэс-апытанне
2.19.	Артур Вольскі	2	2						
2.19.1.	1. Наватарскія пошукі ў галіне тэм і жанраў. 2. Спалучэнне паэзіі, прозы і драматургіі ў некаторых творах паэта («Рагатка», «Лясныя мастакі», «Сцяпан – Вялікі Пан»).	2					Кнігі А. Вольскага для дзяцей	Асн.: [1], [2].	

	3. Вобраз Беларусі ў кнізе «Ізумрудавы горад, дзе ты?» 4. Гумарыстычныя вершы. Займальнасць сюжэтаў, казначнасць.							Дад.: [2], [3], [4].	
2.19.2.	1. Аналіз кніг «Чарнічка», «Рагатка», «Што такое мікра тое» і інш. 2. Тэма хлеба як чалавечай каштоўнасці («Хлеб – усяму галава», 1989). 3. Асаблівасці азбук «Жывыя літары», «Ад А да Я – прафесія мая».		2				Зборнікі вершаў Артура Вольскага	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Рэфераты
2.20.	Ніл Гілевіч	2	2						
2.20.1.	1. Фальклорныя матывы і жанры ў паэзіі Ніла Гілевіча. 2. Творы, напісаныя Н. Гілевічам па матывах балгарскай дзіцячай паэзіі («Казка пра самалёт», «Белы мядзведзь у запарку», «Песня пра ручаёк», «Перапалох», «Бяроза і дуб», «Ленка», «За што мяне мама не пацалавала?» і інш. – кніга «Добры чалавек»).	2					Камп’ютарная прэзентацыя № 6	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.20.2.	1. Фальклорныя матывы і жанры ў кнізе «Шчаслівыя хвіліны». 2. Займальнасць, мастацкая дасканаласць загадак (зборнікі «Сіні домік, сіні дом»; «Загадкі»).		2				Кнігі паэзіі Ніла Гілевіча.	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Экспрэс-апытанне
2.21.	Рыгор Барадулін	2	2						
2.21.1.	1. Жанравая разнастайнасць паэзіі Р. Барадуліна (вершы, калыханкі, пацешкі, жарты, скурагаворкі, лічылкі, задачкі, загадкі, казкі). 2. Спосабы актывізацыі мастацкага мыслення дзяцей: вершы-пытанні, камічныя сітуацыі. Здольнасць па табуляцы словам, уменне віртуозна карыстацца гукапісам, каламбурый. 3. Роля паэзіі Р. Барадуліна ў абуджэнні цікавасці да роднага слова, чуйнасці да яго гучання, выхаванні ў дзяцей назіральнасці і пачуцця прыгожага.	2					Камп’ютарная прэзентацыя № 7	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.21.2.	1. Свет маленства ў вершах. 2. Вершы пра жывёл і птушак. 3. Традыцыі фальклору і наватарскія пошукі паэта ў жанры казкі («Бабуліна казка», «Мех шэрых, мех белых», «Не паслухаў зайчык маму», «Як воўк калядаваў», «Залатая прасніца»).		2				Кнігі паэзіі Рыгора Барадуліна для дзя- цей	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Калёквіум па паэзіі (чытанне вершаў на памяць) Рэйтынговая кантрольная праца № 2

2.22.	Павел Місько	2	2						
2.22.1.	1. Пазнавальны і выхаваўчы патэнцыял апавяданняў П. Місько пра прыроду. Маральна-этычная праблематыка апавяданняў. 2. Тэматычная разнастайнасць аповесцей. 3. Гумарыстычная аповесць «Навасёлы, або Праўдзівая, часам вясёлая, часам страшнаватая кніга пра незвычайны месяц у жыцці Жэні Мурашкі». Элементы прыгодніцтва ў творы.	2						Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.22.2.	1. Казачныя прыгоды ў кнізе «Прыйдзі, дзень-залацень!». 2. Праблемы сяброўства, чалавечых узаемаадносін у аповесцях «Прыгоды Бульбобаў», «Грот афаліны», «Эрпіды на планеце Зямля» і інш.		2				Мастацкія творы П. Місько	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Экспрэс-апытанне
2.23.	Уладзімір Ліпскі	2	2						
2.23.1.	1. Звесткі з біяграфіі У. Ліпскага. 2. Рэдактарская дзейнасць у часопісе «Вясёлка». У. Ліпскі – лаўрэат Літаратурных прэмій імя Янкі Маўра, імя Васіля Віткі, Дзяржаўнай прэміі. 3. Дзіцячы свет у апавяданнях У. Ліпскага. Псіхалагізм, жыццёвасць сітуацый, адметнасць вобразаў.	2					Кніга І. Буторынай «Свой у краіне дзяцінства»	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.23.2.	1. Арыгінальныя сюжэты, казачная плынь, прыгодніцкія элементы ў аповесцях «Рыгоркавы прыгоды», «Клякса-Васі і Янка з Дзіўнагорска» і інш. 2. Пазнавальны і выхаваўчы патэнцыял кніг «Азбука жыцця», «Я тут жыву: дзецям пра Беларусь», «Свіцязянскае русалка», «Вясёлка над Нёманам».		2				Кнігі У. Ліпскага для дзяцей	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Напісанне эсэ па творах У. Ліпскага
2.24.	Георгій Марчук		2	2		8			
2.24.1.	1. Тэматычная і жанравая разнастайнасць твораў Г. Марчука. 2. Мастацкая каштоўнасць, педагогічная накіраванасць казак, п'ес, навел. 3. Агляд кнігі «Чужое багацце» (2012).			2		8	Кнігі Г. Марчука для дзяцей	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Рэфераты
2.24.2.	1. Традыцыі фальклору і наватарскія пошукі пісьменніка ў жанры казкі. 2. Агляд кніг казак «Дзікая груша» (2000), «Прыгоды Агапкі і ката Фокуса» (2012). 3. Элементы прыгодніцтва і паэтыка, напаўненне казачных		2				Кнігі Г. Марчука для дзяцей	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2],	Аналіз твораў Г. Марчука

	сюжэтаў новым зместам, набліжэнне да сучаснасці.							[3], [4].	
2.25.	Уладзімір Ягоўдзік		2	2		8			
2.25.1.	1. У. Ягоўдзік – заснавальнік і рэдактар дзіцячага часопіса «Лесавік», рэдактар газеты «Дзеці і мы». 2. Зварот У. Ягоўдзіка да народных скарбаў (кнігі «Сонейка, свяці!»; «Заклятыя скарбы»; «Вужовы кароль»); 3. Фальклорная аснова твораў, прысвечаных роднай прыродзе.			2		8		Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Напісанне эсэ
2.25.2.	1. Тэма далёкага мінулага Беларусі ў гісторыка-пазнавальнай кнізе «Сем цудаў Беларусі». 2. Выхаванне экалагічнай культуры і цікавасці дзяцей да пазнання прыроды. 3. Маральна-этычная праблематыка п'ес-казак.		2				Кнігі У. Ягоўдзіка для дзяцей	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Аналіз твораў У. Ягоўдзіка
2.26.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	2	4	4	2	8			
2.26.1.	1. Пашырэнне жанрава-тэматычных абсягаў у прозе, паэзіі, драматургіі. 2. Сучасная літаратурная казка і яе асаблівасці. 3. Характэрныя асаблівасці сучаснай паэзіі. 4. Драматургія для дзяцей. 5. Зварот да жанру «фэнтэзі». 6. Экалагічныя праблемы ў п'есах. 7. Выкарыстанне літаратурных крыніц для стварэння новых узораў сцэнічных твораў для дзяцей.	2				4		Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Рэфераты
2.26.2.	1. Гістарычнае мінулае і сённяшні дзень роднай зямлі, непаўторная прырода Беларусі ў кнігах Я. Паркуты, У. Ліпскага, В. Гардзея, У. Бутрамеева, У. Арлова, С. Тарасова і інш. 2. Сінтэз паэзіі і прозы ў кнізе В. Зуёнка. Агляд кнігі «Рэха». 3. Жанравае багацце паэзіі. Шырыня тэматыкі. 4. Сучасная літаратурная казка і яе асаблівасці. 5. Зварот да жанру «фэнтэзі». Выкарыстанне літаратурных крыніц для стварэння новых узораў сцэнічных твораў для дзяцей.		4			4	Кнігі сучасных аўтараў	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Экспрэс-апытанне. Падрыхтоўка прэзентацый Рэйтынгавая кантрольная работа № 3
2.27.	Жанр ілюстрацыі ў дзіцячай кнізе. Сучасныя перыядычныя выданні для дзяцей	2							
2.27.1.	1. Дзіцячая кніга ў эстэтычным і маральным выхаванні чытача. Роля мастацкага афармлення кнігі для дзяцей. 2. Ілюстрацыя ў букварах і азбуках XVII – XIX ст. 3. Дзіцячая ілюстраваная кніга XX ст. Мастакі-ілюстратары	2					Беларуская дзіцячая літаратура: вучэб. дапам. /Пад рэд. А.М. Макарэвіча,	Асн.: [1], [2]. Дад.:	

	беларускай дзіцячай кнігі. 4. Рuskія мастакі-ілюстратары дзіцячай кнігі. 5. Зарубежныя мастакі-ілюстратары кнігі. 5. Перыядычны друк для дзяцей на сучасным этапе.						М.Б. Яфімавай. – Мінск., 2008	[2], [3], [4].	
	Усяго ў VI семестры	22	22	8	6	40			Экзамен (36 г.)
	УСЯГО	94	70	26	10	142			

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ДЫСЦЫПЛІНЫ «ДЗІЦЯЧАЯ ЛІТАРАТУРА»
(завочная форма атрымання адукацыі)

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін				Самастойная работа студэнта	Матэрыяльнае забеспячэнне заняткаў (наглядныя, метадычныя дапаможнікі і інш.)	Літаратура	Формы кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя (семінарыяныя заняткі)	Кіруемая самастойная работа студэнта					
				Лекцыі	Практычныя заняткі				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Дзіцячая літаратура	32	20			290			
1.	Мировая дзетская літаратура	16	12			142			
	Введение	2				20			
	Введение 1. Дзетская літаратура як іскусства слова. 2. Спецыфіка кніг для дзяцей дашкольнага ўзроста. 3. Дзетская літаратура як учебная дысцыпліна. 4. Спецыфіка арганізацыі самастойнай работы па прадмету.	2				20	Арзамасцева, І.Н., Ніколаева, С.А. Дзетская літаратура: Учебнік для студ. выш. і сяр. пед. учеб. заведений / І.Н. Арзамасцева, С.А. Ніколаева. – М. : Вышняя школа, 2011.	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.1.	Мифы народаў свету ў дзетскім чытанні	2	1			35			
1.1.1.	Антычная міфалогія ў выданнях для дзяцей 1. Агульнае прадставленне аб міфе. 2. Образы і сюжеты дрэвнегрэчаскай і дрэвнерымскай міфалогіі. 3. Характэрыстыка выданняў антычнай міфалогіі для дзяцей. 4. Пуці выкарыстання антычнай міфалогіі ў рабоце з дзецьмі дашкольнага ўзроста.	1	1			17	Арзамасцева, І.Н., Ніколаева, С.А. Дзетская літаратура: Учебнік для студ. выш. і сяр. пед. учеб. заведений / І.Н. Арзамасцева, С.А. Ніколаева. – М. : Вышняя школа, 2011.	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Отзыв о посещении Художественного музея
1.1.2.	Хрысціянскі міф і яго адражэнне ў літаратуры для дзяцей. 1. Нравственна-эстэтычны патэнцыял хрысціянскай	1				18	Біблія	Осн.: [2],	

	мифологии. 2. Структура Библии. 3. Библейские сюжеты в переложении для дошкольников. 4. Специфика ознакомления детей дошкольного возраста с Библией.							[4], [5]. Доп.: [1].	
1.2.	Устное народное творчество для детей и в детском чтении	2	1			35			
1.2.1.	Малые фольклорные жанры 1. Общее понятие о детском фольклоре. 2. Идеино-художественные особенности малых фольклорных жанров. 3. Фольклор народов мира в изданиях для детей. 4. Малый фольклор в образовательной программе дошкольного учреждения.	1				17	Будур, Н.В., Иванова, Э.И. Зарубежная детская литература / Н.В. Будур, Э.И. Иванова. – М. : Просвещение, 2000.	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.2.2.	Фольклорный эпос 1. Сказка как жанр. 2. Жанрово-стилевые особенности фольклорной сказки. 3. Своеобразие былинного эпоса. 4. Фольклорный эпос в работе с детьми дошкольного возраста.	1	1			18	Книги сказок	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Представление творческих работ (сочинение сказки)
	Всего в V семестре	6	2			90			
1.3.	Жанр сказки в мировой литературе для детей	4	4			8			
1.3.1.	Эволюция сказки в русской литературе 1. Идеино-художественные особенности сказок А. Пушкина Традиции Пушкина в русской литературе. 2. Поэтическая сказка для детей XX века. 3. Русская прозаическая сказка XIX века. 4. Жанрово-тематическое многообразие русской литературной сказки XX века. 5. Авторская сказка в современной литературе.	1				2	Арзамасцева, И.Н., Николаева, С.А. Детская литература: Учебник для студ. высш. и сред.пед. учеб. заведений / И.Н. Арзамасцева, С.А. Николаева. – М. : Высшая школа, 2011.	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.3.2.	Пути развития французской литературной сказки. 1. Художественный мир сказок Ш. Перро. 2. Эпос народов мира в обработке Э. Лабуле. 3. Аллегорическая повесть-сказка А. де Сент-Экзюпери «Маленький принц». 4. «Сказки для непослушных детей» Ж. Превра.	1	1			1	Тексты художественных произведений	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка дневников чтения
1.3.3	Английская литературная сказка 1. Новаторство Л. Кэрролла в дилогии об Алисе. 2. Нравственно-философская проблематика сказок О. Уайльда.	1				1	Книги сказок	Осн.: [2], [4],	

	3. Сборник «Просто так» Р.Киплинга в пересказах для детей. 4. Психология и словесное творчество ребенка в сказке А. Милна «Винни-Пух и все остальные». 5. Жанрово-тематическое многообразие современной английской сказки.		1					[5]. Доп.: [1].	Тест по теме
1.3.4.	Эволюция сказки в немецкой литературе 1. Обработка фольклорных сюжетов в творчестве братьев Гримм. 2. Мир детства в сказке Э. Гофмана «Щелкунчик и Мышиный король». 3. Альманахи сказок В. Гауфа в чтении взрослых и детей. 4. Немецкая литературная сказка XX века.	1				2	Тексты художественных произведений	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.3.5.	Скандинавская литературная сказка 1. Новаторский характер сказок Х.К. Андерсена. 2. Жанровая специфика сказки С. Лагерлеф «Путешествие Нильса». 3. Проблемы детства в творчестве А. Линдгрена. 4. Сказочная страна Т. Янссон.		2			2	Книги сказок, мультфильмы	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Письменная работа по разделу «Литературная сказка»
1.4.	Повесть и рассказ о детях в мировой литературе	2	2			12			
1.4.1.	Жанр автобиографической повести 1. Отличительные особенности автобиографической прозы. 2. Представители жанра в русской литературе. 3. Представители автобиографической повести в зарубежной литературе. 4. Автобиографическая повесть в чтении детей младшего возраста.	1				4	Тексты художественных произведений	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.4.2.	Рассказы о детях в русской литературе. 1. Образы детей в рассказах Л. Толстого. 2. Мастерство А. Чехова-психолога в рассказах о детях. 3. Русский реалистический рассказ конца XIX – начала XX веков. 4. Юмористический рассказ в произведениях писателей XX века. 5. Своеобразие стиля авторов современных рассказов о детях.	1	1			4	Иллюстрации к произведениям русских и зарубежных писателей	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка дневников чтения
1.4.3.	Зарубежная повесть о детях 1. Тема обездоленного детства в творчестве зарубежных писателей XX века. 2. Основные тенденции в развитии зарубежной детской повести XX века. 3. Зарубежная повесть в изданиях для детей младшего возраста. 4. Образы и сюжеты зарубежных писателей в искусстве кино и мультипликации.		1			4	DVD-диски с мультфильмами по произведениям детских авторов	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка дневников чтения
1.5.	Научно-познавательная книга для детей	2				8			
1.5.1.	Развитие жанров научно-познавательной прозы в русской	1				4	Иллюстрации к	Осн.:	

	литературе. 1. Роль К.Д.Ушинского в становлении научно-познавательных жанров. 2. Анималистические рассказы в прозе Л.Н.Толстого, А.П.Чехова, А.И.Куприна. 3. Развитие научно-познавательной книги в советский период. 4. Современная научно-познавательная книга для детей. 5. Специфика ознакомления детей дошкольного возраста с жанрами научно-познавательной прозы.						произведениям русских и зарубежных писателей	[2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.5.	Переводная научно-художественная литература для детей. 1. Представители научно-познавательных жанров в зарубежной литературе. 2. Специфика анималистических рассказов Э.Сетон-Томпсона. 3. Книги Д.Даррелла в чтении детей. 4. Современные переводные энциклопедии для детей. 5. Произведения зарубежных природоведов в программах для дошкольных образовательных учреждений.	1					Тексты произведений	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.6.	Поэзия для детей	2	2			16			
1.6.1.	Русские поэты XIX века – детям 1. Поэзия первой половины XIX в чтении детей. 2. Поэты «некрасовской» школы. 3. Школа «чистой» поэзии. 4. Традиции классической поэзии в творчестве представителей Серебряного века.	1				8	DVD и CD-диски с поэтическими текстами в исполнении мастеров художественного слова	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	
1.6.2.	Основные направления развития русской детской поэзии XX века 1. Идеино-эстетическая специфика советской детской поэзии первой половины XX века. 2. Жанрово-тематическое многообразие поэзии С. Маршака. 3. Образ ребенка в поэзии А. Барто. 4. Поэзия ОБЭРИУ. 5. Жанрово-тематическое многообразие русской детской поэзии 1960-1990-х годов. 6. Развитие детской поэзии в постсоветский период.	1		2		8	DVD и CD-диски с поэтическими текстами в исполнении мастеров художественного слова	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Устный зачет по чтению наизусть
1.7.	Детская периодика		2			8			
1.7.1.	Русские детские журналы XVIII–XIX веков 1. Роль «Детского чтения» Н.И. Новикова в формировании детской периодики. 2. Детские журналы в России первой половины XIX века. 3. Детские журналы второй половины XIX века. 4. Детские журналы на рубеже веков.			1		4	Детские журналы	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Проверка тезисов лекции

1.7.2.	Детская периодика XX века 1. «Северное сияние» М. Горького в становлении советской периодической печати. 2. Характеристика журнальной периодики 1920-1980-х годов. 3. Эволюция детских систематических изданий в постсоветское время. 4. Обзор зарубежной детской периодики.		1			4	Детские журналы	Осн.: [2], [4], [5]. Доп.: [1].	Обзор детского периодического издания
	Всего в VI семестре	10	10			52			
	Всего в VII семестре								Экзамен (36 ч.)
2.	Айчынная дзіцячая літаратура	16	8			18			
2.1.	Спецыфіка дзіцячай літаратуры як мастацтва слова. Вытокі беларускай дзіцячай літаратуры	2				28			
2.1.1.	1. Паняцце аб дзіцячай літаратуры і дзіцячым чытанні. Спецыфіка літаратуры для юнага чытача. 2. Пытанні тэорыі дзіцячай літаратуры. 3. Сувязь дзіцячай літаратуры з народнай творчасцю, псіхалогіяй, педагогікай. 4. Беларускія пісьменнікі XIX–пачатку XX ст. пра выхаванне падрастаючага пакалення. Артыкулы Цёткі, Якуба Коласа, Алеся Якімовіча, Васіля Віткі пра выхаванне ў дзяцей любові да роднага слова. 5. Агляд вучэбнай і крытычнай літаратуры па курсе. 6. Вусная народная творчасць як першааснова дзіцячай літаратуры.	2				28	Беларуская дзіцячая літаратура: вучэб. дапам. /Пад рэд. А.М. Макарэвіча, М.Б. Яфімавай. – Мінск., 2008	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.2.	Дзіцячая літаратура пачатку XX стагоддзя					24			
2.2.1.	1. Беларускае нацыянальнае адраджэнне. Адкрыццё нацыянальных школ, легалізацыя беларускага друку (выхад газет «Наша доля», «Наша ніва»). 2. «Беларускі лемантар» – першая кніга для навучання дзяцей роднай мове. Пытанне аб аўтарстве. 3. Цётка. Асветніцкая дзейнасць пісьменніцы, яе роля ў станаўленні літаратуры для дзяцей. 4. «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» Якуба Коласа. Кампазіцыя кнігі. Ідэйна-тэматычнае і жанравае багацце твораў чытанкі, іх гуманістычны змест. 5. Кандрат Лейка, Францішак Аляхновіч – пачынальнікі нацыянальнай драматургіі для дзяцей. 6. Майстэрства М. Багдановіча як паэта-казачніка.	2				24	Камп’ютарная прэзентацыя №1	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.3.	Якуб Колас	2				24			
2.3.1.	1. Маленства пісьменніка паводле кніг У. Сулкоўскага, А. Міраславіча «Якуб Колас», М. Маляўкі «Коласаў абярэг: дзецім пра Якуба Коласа». 2. Увага пісьменніка да праблем нацыянальнай літаратуры. Якуб	2				24	Камп’ютарная прэзентацыя № 2 CD-дыск «Якуб Колас. Янка	Асн.: [1], [2]. Дад.:	

	Колас – аўтар «Другога чытання для дзяцей беларусаў». 3. Прырода і дзеці. Паказ імкнення дзяцей да свету, дзе пануе гармонія. 4. Праблематыка апавядання «Страшнае спатканне». Глыбіня пранікнення ў псіхалогію дзяцей. 5. Пейзажныя вершы для дзяцей: «На полі вясной», «На рэчцы зімою», «Песня аб вясне», «Зіма», «На лузе», «Ручэй» і інш. 6. Паэма «Міхасёвы прыгоды». Арганічнае адзінства лірычнага і эпічнага пачаткаў. Метафарычнасць мовы.						Купала». Аўдыёматэрыял, Мінск, 2007. Свае творы чытаюць Якуб Колас, Янка Купала; творы Якуба Коласа чытае сын пісьменніка М. Міцкевіч	[2], [3], [4].	
	Усяго ў VI семестры	6				76			
2.3.	Якуб Колас		2			8			
2.3.2.	1. Народная казка ў апрацоўцы Якуба Коласа («Дудар», «Як пёўнік ратаваў курачку», «Пчала і шэршань», «Зайкіна хатка» і інш.). 2. Гуманістычны змест апавяданняў «Дзеравеншчына», «Сірата Юрка», «У старых дубах». 3. Тыпалагічнае падабенства апавяданняў «Ванька» А.Чэхава і «Дзеравеншчына» Якуба Коласа. 4. Вершаваная казка «Рак-вусач». Эстэтычнае, пазнавальнае і выхаваўчае значэнне казкі. 5. Майстэрства паэта-псіхолага ў вершы «Савось-распуснік».		2			8	CD-дыск «Якуб Колас. Янка Купала». Аўдыёматэрыял, Мінск, 2007. Творы Якуба Коласа	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Слуханне вершаў у выкананні М. Міцкевіча. Калёквіум па паэзіі (чытанне вершаў на памяць)
2.4.	Янка Маўр		2			8			
2.4.1.	1. Распрацоўка жанраў прыгодніцкай аповесці («У краіне райскай птушкі», «Сын вады»), рамана для юнага чытача («Амок») 2. Зварот да нацыянальнай тэматыкі. Праблема чалавека і прыроды, іх узаемаадносін у аповесці «Палескія рабінзаны». 3. Праблема выхавання асобы ў паўсядзённым жыцці (школьная аповесць «ТВТ»). Асоба і калектыў. Ацэнка аповесці «ТВТ» Янкам Купалам, М. Горкім, С. Маршакм.		2			8	Творы Янкі Маўра	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Абарона праектаў
2.5.	Максім Танк	2				8			
2.5.1.	1. Першыя творы Максіма Танка для дзяцей у заходнебеларускіх часопісах «Беларускі летапіс» і «Снапок». Увага паэта да вуснай народнай творчасці. Агляд кнігі «Блікі сонца». 2. Тэматыка і праблематыка твораў Максіма Танка для дзяцей. 3. Вершаваная апрацоўка народных казак «Конь і Леў», «Галінка і верабей», «Ехаў казачнік Бай», «Журавель і чапля». Маральна-этычныя праблемы ў гэтых казках. 4. «Лемантар» Максіма Танка як вандроўка па моўных сховах. Метафарычнасць, казачная асацыятыўнасць, нацыянальны каларыт твораў паэта.	2				8	Камп’ютарная прэзентацыя № 3	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.6.	Васіль Вітка		2			10			

2.6.1.	1. Казка для дзяцей «Вавёрчына гора». Пафас дзейснай дабраты, узаемадапамогі, калектывізму, народна-песенная вобразнасць, прыём антрапамарфізму. 2. Майстэрства Васіля Віткі як апавядальніка («Зайчык-вадалаз», «Трывога ў Ельнічах» і інш.). 3. Юны герой у розных дачыненнях да людзей і прыроды.		2			10	Манаграфія Марчанка, С. Васіль Вітка : Нарыс жыцця і творчасці. Кнігі Васіля Віткі для дзяцей	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Калёквіум па паэзіі Васіля Віткі (чытанне вершаў на памяць)
2.7.	Алена Васілевіч	2				10			
2.7.1.	1. Тэтралогія «Пачакай, затрымайся». Паказ духоўнага станаўлення, фарміравання светапогляду Ганькі Гурновіч. 2. Аналітычнасць і псіхалагізм прозы А. Васілевіч. Раскрыццё ўнутранага свету дзяцей. 3. Тэма «чалавек і прырода» ў апавяданнях «Браты-артысты», «Геша», «Бабуліны кватаранты», «Калінавая рукавічка» і інш.	2				8	Мастацкія творы А. Васілевіч	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.8.	Рыгор Барадулін	2				10			
2.8.1.	1. Жанравая разнастайнасць паэзіі Р. Барадуліна (вершы, калыханкі, пацешкі, жарты, скорагаворкі, лічылкі, задачкі, загадкі, казкі). 2. Спосабы актывізацыі мастацкага мыслення дзяцей: вершы-пытанні, камічныя сітуацыі. Здольнасць паэта гуляць словам, уменне віртуозна карыстацца гукапісам, каламбуршчы. 3. Роля паэзіі Р. Барадуліна ў абуджэнні цікавасці да роднага слова, чуйнасці да яго гучання, выхаванні ў дзяцей назіральнасці і пачуцця прыгожага.	2				10	Камп'ютарная прэзентацыя № 4	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	
2.9.	Уладзімір Ліпскі	2				10			
2.9.1.	1. Звесткі з біяграфіі У. Ліпскага. 2. Рэдактарская дзейнасць у часопісе «Вясёлка». У. Ліпскі – лаўрэат Літаратурных прэмій імя Янкі Маўра, імя Васіля Віткі, Дзяржаўнай прэміі. 3. Дзіцячы свет у апавяданнях У. Ліпскага. Псіхалагізм, жыццёвасць сітуацый, адметнасць вобразу.	2				10	Кніга І. Буторынай «Свой у краіне дзяцінства»	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2].	
2.10.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	2	2			10			
2.10.1.	1. Пашырэнне жанрава-тэматычных абсягаў у прозе, паэзіі, драматургіі. 2. Сучасная літаратурная казка і яе асаблівасці. 3. Характэрныя асаблівасці сучаснай паэзіі. 4. Драматургія для дзяцей. 5. Зварот да жанру «фэнтэзі». 6. Экалагічныя праблемы ў п'есах. 7. Выкарыстанне літаратурных крыніц для стварэння новых узораў сцэнічных твораў для дзяцей.	2				5		Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	

2.10.2.	1. Гістарычнае мінулае і сённяшні дзень роднай зямлі, непаўторная прырода Беларусі ў кнігах Я. Пархуты, У. Ліпскага, В. Гардзея, У. Бутрамсёва, У. Арлова, С. Тарасава і інш. 2. Сінтэз паэзіі і прозы ў кнізе В. Зуёнка. Агляд кнігі «Рэха». 3. Жанравае багацце паэзіі. Шырыня тэматыкі. 4. Сучасная літаратурная казка і яе асаблівасці. 5. Зварот да жанру «фэнтэзі». Выкарыстанне літаратурных крыніц для стварэння новых узораў сцэнічных твораў для дзяцей.		2			5	Кнігі сучасных аўтараў	Асн.: [1], [2]. Дад.: [2], [3], [4].	Экспрэс-апытанне. Падрыхтоўка прэзентацый
	Усяго ў VII семестры	10	8			72			
	Усяго ў VIII семестры								Экзамен (36 г.)
	УСЯГО	32	20			290			

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА ЛІТАРАТУРА

Асноўная літаратура

1. Беларуская дзіцячая літаратура ў тэрмінах і паняццях : дапам. / пад рэд. А. М. Макарэвіча. – Магілёў : Магіл. дзярж. ун-т, 2014. – 140 с.
2. Добрицкая, И. Г. Мировая детская литература : пособие для студентов учреждений высш. образования по специальности 1-01 01 01 «Дошкольное образование» / И. Г. Добрицкая. – Минск : Белорус. гос. пед. ун-т, 2015. – 312 с.
3. Добрицкая, И. Г. Мировая детская литература : пособие для студентов учреждений высш. образования по специальности 1-01 01 01 «Дошкольное образование» / И. Г. Добрицкая. – Минск : Белорус. гос. пед. ун-т, 2016. – 184 с.
4. Добрицкая, И. Г. Мировая детская литература : учеб. пособие для студентов учреждений высш. образования по специальности «Дошкольное образование» / И. Г. Добрицкая. – Минск : Высш. шк., 2017. – 157 с.
5. Мировая детская литература : практикум : учеб. пособие учащихся специальности «Начальное образование» учреждений, обеспечивающих получение сред. спец. образования высш. образования : с прил. CD ; под ред. Т. Е. Автухович [и др.]. – Минск : Літ. і мастацтва, 2011. – 312 с.

Дадатковая літаратура

1. Арзамасцева, И. Н., Николаева, С. А. Детская литература : учеб. для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / И. Н. Арзамасцева, С. А. Николаева. – М. : Академия ; Высш. шк., 2011. – 576 с.
2. Беларуская дзіцячая літаратура : вучэб. дапам. / А. М. Макарэвіч [і інш.] ; пад агул. рэд. А. М. Макарэвіча, М. Б. Яфімавай. – Мінск : Выш. шк., 2008. – 687 с.
3. Беларуская дзіцячая літаратура : хрэстаматыя : вучэб. дапам. для студэнтаў пед. спец. ВНУ ; аут.-склад. М. Ф. Шаўлоўская. – Мінск : Юніпресс, 2006. – 688 с.
4. Мировая детская литература : хрестоматия : учеб. пособие для сред. пед. учеб. заведений / Т.Е. Автухович [и др.]. – Минск : Літ. і мастацтва, 2010. – 591 с.
5. Мировая детская литература : учеб. пособие для сред. пед. учеб. заведений / Т. Е. Автухович [и др.]. – Минск : Літ. і мастацтва, 2010. – 326 с.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ І ВЫКАНАННІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ

Мэтай самастойнай работы з'яўляецца мэтанакіраванае навучанне асноўным навыкам і ўменням для выканання самастойнай работы.

Задачамі самастойнай работы студэнтаў з'яўляюцца:

- актывізацыя вучэбна-пазнавальнай дзейнасці студэнтаў;
- фарміраванне ўменняў і навыкаў самастойнага авалодання ведамі;
- фарміраванне ўменняў і навыкаў самастойнага прымянення ведаў на практыцы;
- самаразвіццё і самаўдасканаленне.

Пры выкананні самастойнай работы павінны быць створаны ўмовы, пры якіх будзе забяспечвацца актыўная роля студэнтаў у самастойным атрыманні ведаў і сістэматычным прымяненні іх на практыцы.

Кантроль самастойнай работы можа ажыццяўляцца ў выглядзе кантрольнай работы, тэста, абмеркавання рэфератаў, абмеркавання і абароны вучэбных заданняў, экспрэс-апытванняў на аўдыторных занятках.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ І ВЫКАНАННІ КІРУЕМАЙ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Кіруемая самастойная работа – сумесняя дзейнасць выкладчыка і студэнта, накіраваная на самастойнае авалоданне студэнтам часткай дысцыпліны.

Конкрэтныя формы кіруемай самастойнай работы студэнтаў: падрыхтоўка да лекцый і практычных заняткаў; вывучэнне падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў; вывучэнне тэм і праблем, якія не ўносяцца на лекцыі і практычныя заняткі; напісанне дакладаў, рэфератаў і эсэ на праблемныя тэмы; падрыхтоўка мультымедыяных праектаў і прэзентацый.

ПЕРАЛІК РЭКАМЕНДАВАНЫХ СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ КАМПЕТЭНЦЫЙ СТУДЭНТАЎ

Дыягностыка кампетэнцый можа праводзіцца ў розных формах.

У вуснай форме:

- гутарка;
- калёквіум;
- даклад на практычных занятках;
- прэзентацыя дзіцячых кніг, часопіса «Вясёлка»;
- даклад на канферэнцыі;
- вусны залік.

У пісьмовай форме:

- тэст;
- рэферат;
- падрыхтоўка эсэ;
- напісанне рэцэнзіі;
- публікацыя артыкула;
- пісьмовы залік.

ПЕРАЛІК ЗАДАННЯЎ І КАНТРОЛЬНЫХ МЕРАПРЫЕМСТВАЎ КІРУЕМАЙ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

п/п	Назва тэмы	Колькасць гадзін на КРС		Заданні	Форма выканання
		лекц.	практ.		
I СЕМЕСТР					
	Введение	2		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Определить особенности детской литературы. Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовить реферат на тему «Специфика организации самостоятельной работы по предмету». Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект контрольному вопросу: «Моя любимая книга».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы.
1.1.1.	Античная мифология в изданиях для детей	2		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Подготовить реферат «Античная мифология». Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовить реферат на тему «Характеристика изданий античной мифологии для детей». Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект контрольному вопросу: «Пути использования античной мифологии в работе с детьми дошкольного возраста».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы, реферат.

1.2.1.	Малые фольклорные жанры	2		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Подготовить реферат «Идейно-художественные особенности малых фольклорных жанров». Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовиться к устному коллективному чтению наизусть с последующим анализом произведений. Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект контрольному вопросу: «Пути использования фольклора в работе с детьми дошкольного возраста».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы, реферат.
1.3.2.	Литература европейского Возрождения и эпохи Просвещения в детском чтении	4		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Подготовить реферат «Роман Д. Дефо «Робинзон Крузо» в пересказе для детей К. Чуковского или «Путешествие Гулливера» Дж.Свифта в пересказе Г. Габбе». Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовить список зарубежных авторов, произведения которых были адаптированы и экранизированы. Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект контрольному вопросу: «Адаптация для детей дошкольного возраста литературы европейского Возрождения и эпохи Просвещения».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы, реферат.
	ВСЕГО ЗА I СЕМЕСТР	10			
II СЕМЕСТР					

1.6.2.	Переводная научно-художественная литература для детей	2		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Подготовить реферат «Специфика анималистических рассказов Э.Сетон-Томпсона». Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовить аннотацию на современную переводную энциклопедию для детей. Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект контрольному вопросу: «Использование произведений зарубежных природоведов в программах для дошкольных образовательных учреждений».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы, реферат, аннотация.
1.7.1.	Русские поэты XIX века – детям	2		Задания, формирующие достаточные знания по изученному учебному материалу на уровне узнавания: Подготовить реферат «Поэзия первой половины XIX в чтении детей». Задания, формирующие компетенции на уровне воспроизведения: Подготовить аннотацию на книгу для детей поэтов XIX века. Задания, формирующие компетенции на уровне применения полученных знаний: Подготовьте мультимедийный проект «Мой любимый русский поэт».	Защита мультимедийного проекта, устные ответы, контрольные вопросы, реферат, аннотация.
	ВСЕГО ЗА II СЕМЕСТР	4	2		
V СЕМЕСТР					
2.3.1.	Дзіцячая літаратура ў 20-я гады XX стагоддзя		2	Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Складзі сінхраністычную табліцу «Дзіцячая літаратура ў 20-я гады XX стагоддзя».	Складанне табліцы, напісанне рэферата

				Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Напісаць рэферат на тэму: «Дзіцячая літаратура ў 20-я гады XX стагоддзя». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Напісаць рэферат на тэму: «Дзіцячы свет твораў Алеся Гаруна».	
2.6.1.	Якуб Колас	2		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Складзі сінхранізуючую табліцу «Дзіцячая літаратура ў 30-я гады XX стагоддзя». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Напісаць рэферат на тэму: «Якуб Колас – дзецям». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет паэзіі Якуба Коласа».	Складанне табліцы, напісанне рэферата, падрыхтоўка мультымедычнай прэзентацыі
2.11.2.	Уладзімір Дубоўка		2	Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Заканспектаваць асноўныя факты пра жыццёвы і творчы шлях Уладзіміра Дубоўкі. Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Напісаць рэферат на тэму: «Уладзімір Дубоўка – дзецям». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет твораў Уладзіміра Дубоўкі».	Напісанне канспекта, напісанне рэферата, падрыхтоўка мультымедычнай прэзентацыі
2.12.1.	Дзіцячая літаратура 1955–1965 гадоў	1		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання:	Складанне табліцы, напісанне рэфератаў

				Скласці сінхраністычную табліцу «1955–1965 гадоў». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Напісаць рэферат на тэму: «Дзіцячая літаратура 1955–1965 гадоў». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Напісаць рэферат на тэму: «Жанрава-тэматычная разнастайнасць паэзіі Аляксея Дысіна».	
2.13.1.	Дзіцячая літаратура 1965–1985 гадоў	1		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Скласці сінхраністычную табліцу «Дзіцячая літаратура 1965–1985 гадоў». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Карыстаючыся працай М.І. Мешчаракавай «Літаратура в таблицах и схемах» (М, 2000), вылучыць прыёмы стварэння мастацкага вобраза чалавека ў апавесцях «Пакуль не развіднела», «Апошнія і першыя Б. Сачанкі». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Зрабіць пісьмовы шматаспектны аналіз прыродазнаўчых цыклаў «Лёс Дункана», «Дзень добры, Бяроза» В.Вольскага.	Складанне табліцы, вусны і пісьмовы аналіз
	УСЯГО ЗА V СЕМЕСТР	4	4		
VI СЕМЕСТР					
2.15.2.	Станіслаў Шушкевіч		2	Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Падрыхтаваць ілюстрацыі да твораў С. Шушкевіча. Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення:	Падрыхтоўка ілюстрацый, мультымедынай прэзентацыі, напісанне рэферата

				Напісаць рэферат на тэму: «Станіслаў Шушкевіч – дзецям». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет твораў Станіслава Шушкевіча».	
2.18.2.	Эдзі Агняцвет		2	Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Падрыхтаваць ілюстрацыі да твораў Эдзі Агняцвет. Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Напісаць эсэ на тэму: «Мая Эдзі Агняцвет». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет твораў Эдзі Агняцвет».	Падрыхтоўка ілюстрацый, мультымедычнай прэзентацыі, напісанне эсэ
2.24.1.	Георгій Марчук	2		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Заканспектаваць асноўныя факты пра жыццёвы і творчы шлях Георгія Марчука. Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Падрыхтаваць ілюстрацыі да твораў Георгія Марчука. Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет твораў Георгія Марчука».	Напісанне канспекта, падрыхтоўка ілюстрацый, мультымедычнай прэзентацыі
2.25.1	Уладзімір Ягоўдзік	2		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Заканспектаваць асноўныя палажэнні артыкула В.Б. Несцяровіч «Дзівоснае – побач з намі (пра пісьменніка Уладзіміра Ягоўдзіка)». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні	Напісанне канспекта, рэферата, падрыхтоўка мультымедычнай прэзентацыі

				ўзнаўлення: Напісаць эсэ на тэму: «Мой Уладзімір Ягоўдзік». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць мультымедычную прэзентацыю «Дзіцячы свет твораў Уладзіміра Ягоўдзіка».	
2.26.1.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	4		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: 1-ы варыянт: Зрабіць тэзісны канспект манаграфіі А. Трафімчыка «Беларуская дзіцячая драматургія» (Мінск, 2012). 2-і варыянт: Зрабіць тэзісны агляд артыкула Т.І. Борбат, І.Дз. Воюш «Сучасная паэзія для дзяцей» (1985-2004). Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: Падрыхтаваць пісьмовае паведамленне на тэму «Жанрава-тэматычнае багацце зборніка Пятра Васючэнкі «Маленькі збраяносец» (Мінск, 1999). Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: Падрыхтаваць рэферат «Перыядычны друк для дзяцей. Часопіс «Вясёлка»	Напісанне тэзісаў, падрыхтоўка пісьмовага паведамлення, рэферата
2.26.2.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	2		Заданні, якія фарміруюць дастатковыя веды па вывучанаму вучэбнаму матэрыялу на ўзроўні пазнавання: Зрабіць пісьмовы адказ на пытанне «Тэматычная шматграннасць творчасці У. Ягоўдзіка для дзяцей. (вершы «Баравік», «Жураўлі», «Кнігаўка», «Рак», «Ласка»)». Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні ўзнаўлення: 1-ы варыянт: Падрыхтаваць разгорнутае паведамленне па тэме «Паэтызацыя роднай прыроды ў вершах І. Муравейкі» («Раніца», «На лузе», «Лясное возера» і інш.). 2-і варыянт: Правесці параўнальны аналіз (тэмы,	Пісьмовы адказ, падрыхтоўка паведамлення, параўнальны аналіз, напісанне рэферата, падрыхтоўка мультымедычнай прэзентацыі

				жанры, вобразы) зборнікаў Н. Галіноўскай «Звяры ў трамваі» (Мінск, 2013) і Р. Баравіковай «Ты не слухай, Мішку, коцік!» (Мінск, 2013). Заданні, якія фарміруюць кампетэнцыі на ўзроўні прымянення атрыманых ведаў: 1-ы варыянт: Падрыхтаваць рэферат па тэме «Свет дзяцінства ў творах Уладзіміра Гіпскага». 2-і варыянт: Падрыхтаваць прэзентацыю па тэме «Тэматычнае багацце і жанравая разнастайнасць зборніка У Мазго «Цуда-вуда»».	
	УСЯГО ЗА VI СЕМЕСТР	8	6		
	УСЯГО	26	10		

ПЕРАЛІК ЗАДАННЯЎ І КАНТРОЛЬНЫХ МЕРАПРЫЕМСТВАЎ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

п/п	Назва тэмы	Колькасць гадзін на СРС	Заданні	Форма выканання
I СЕМЕСТР				
	Введение	4	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Специфика книг для детей дошкольного возраста. 2. Детская литература как учебная дисциплина.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.1.1.	Античная мифология в изданиях для детей	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Общее представление о мифе. 2. Образы и сюжеты древнегреческой и древнеримской мифологии.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.2.1.	Малые фольклорные жанры	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Идеино-художественные особенности малых фольклорных жанров. 2. Фольклор народов мира в изданиях для детей.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.4.2.	Пути развития французской литературной сказки	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Аллегорическая повесть-сказка А. де Сент-Экзюпери «Маленький принц». 2. «Сказки для непослушных детей» Ж. Превера.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.4.3	Английская литературная сказка	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Нравственно-философская проблематика сказок О. Уайльда. 2. Психология и словесное творчество ребенка в сказке А. Милна «Винни-Пух и все остальные».	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы

1.4.4.	Эволюция сказки в немецкой литературе	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Обработка фольклорных сюжетов в творчестве братьев Гримм. 2. Мир детства в сказке Э. Гофмана «Щелкунчик и Мышиный король».	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.5.2.	Рассказы о детях в русской литературе	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Мастерство А. Чехова-психолога в рассказах о детях. 2. Русский реалистический рассказ конца XIX – начала XX веков.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
	ВСЕГО ЗА I СЕМЕСТР	40		
II СЕМЕСТР				
1.7.1.	Русские поэты XIX века – детям	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Поэзия первой половины XIX в чтении детей. 2. Поэты «некрасовской» школы.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.8.1.	Русская детская драма	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Русская многожанровая драматургия XVIII–XIX веков в детском чтении. 2. Пьеса-сказка в творчестве С. Маршака, Е. Шварца.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.9.2.	Детская периодика XX века	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 1. Эволюция детских систематических изданий в постсоветское время. 2. Обзор зарубежной детской периодики.	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы
1.10.1.	Основные этапы развития русской иллюстрированной книги	6	Изучить соответствующий теоретический материал и подготовить устный ответ по темам: 2. Роль иллюстрации в книге для детей дошкольного	Устная проверка полученных знаний, контрольные вопросы

			возраста.	
	ВСЕГО ЗА II СЕМЕСТР	24		
V СЕМЕСТР				
2.1.1.	Спецыфіка дзіцячай літаратуры як мастацтва слова. Вытокі беларускай дзіцячай літаратуры	4	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Пытанні тэорыі дзіцячай літаратуры. 2. Сувязь дзіцячай літаратуры з народнай творчасцю, псіхалогіяй, педагогікай. 3. Беларускія прыменнікі XIX–пачатку XX ст. пра выхаванне падрастача пакалення. Артыкулы Цёткі, Якуба Коласа, Алеся Якімовіча, Васіля Віткі пра выхаванне ў дзіцей любові да роднага слова.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.5.1	Янка Купала	6	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Сувязь з традыцыямі беларускага дзіцячага балету як адметныя рысы творчасці Янкі Купалы для юнага чытача 20-х гг. Вершы Янкі Купалы на старонках часопіса «Зоркі»: «Песня і казка», «Мароз», «Бай», «Сын і маці» і інш. 2. Паэтычны роздум над лёсам сына, яго будучыняй (верш «Над калыскай»).	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.6.2.	Якуб Колас	6	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Гуманістычны змест апавяданняў «Дзеравеншчына», «Сірата Юрка», «У старых дубах». 2. Тыпалагічнае падабенства апавяданняў «Ванька» А. Чэхава і «Дзеравеншчына» Якуба Коласа. 3. Вершаваная казка «Рак-вусач». Эстэтычнае, пазнавальнае і выхаваўчае значэнне казкі.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні

2.9.1.	Дзіцячая літаратура першага пасляваеннага дзесяцігоддзя	4	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Патрыятычная накіраванасць мастацкай літаратуры ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Арганічнае збліжэнне літаратуры для дарослага чытача і дзяцей. 2. Шляхі развіцця прозы ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе, яе шматтэмнасць і шматжанравасць.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.11.2.	Уладзімір Дубоўка	6	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Тэма чалавека і прыроды ў навукова-пазнавальных аповесцях У. Дубоўкі «Жоўтая акацыя», «Ганна Алелька» і прыгодніцкай аповесці «Як Алік у тайзе заблузіўся».	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.13.1.	Дзіцячая літаратура 1965–1985 гадоў	6	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Навукова-пазнавальная літаратура. Цыклы прыродазнаўчых нарысаў пісьменніка «Лёс Дункана» (1978), «Дзень добры, Бяроза» (1984). 2. Вядучыя матывы, вобразы літаратуры для дзяцей гэтага перыяду.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.14.2.	Максім Танк	6	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Напаўненне традыцыйнага казачнага сюжэта сучасным зместам – «Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша Бадзіні». Спалучэнне рэальнага і неверагоднага ў творах паэта.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
	УСЯГО ЗА V СЕМЕСТР	38		
VI СЕМЕСТР				
2.15.2.	Станіслаў Шушкевіч	8	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Драматычная напружанасць сюжэта, камізм	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні

			сітуацый, гульнёвыя элементы, займальнасць і павучальнасць, псіхалагічная выразнасць казак. 2. Маральна-этычныя праблемы ў вершах. Сатыра і гумар у вершах. 3. Тэма працы. Паэтызацыя прыроды.	
2.18.2.	Эдзі Агняцвет	8	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Паэтызацыя працы, пейзажныя вершы, тэма аховы прыроды, тэма міру і дружбы ў творчасці Эдзі Агняцвет.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.24.1.	Георгій Марчук	8	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Мастацкая капіюнасць, педагагічная накіраванасць казак, п'ес, навап. 2. Агляд кнігі «Чужое багацце» (2012).	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.25.1.	Уладзімір Ягоўдзік	8	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Зварот У. Ягоўдзіка да народных скарбаў (кнігі «Сонейка, свяці!»; «Заклятыя скарбы»; «Вужовы кароль»). 2. Фальклорная аснова твораў, прысвечаных роднай прыродзе.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.26.1.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	4	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Драматургія для дзяцей. 2. Зварот да жанру «фэнтэзі». 3. Экалагічныя праблемы ў п'есах.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні
2.26.2.	Дзіцячая літаратура на сучасным этапе: проза, паэзія, драматургія	4	Вывучыць адпаведны матэрыял і падрыхтаваць вусныя адказы па тэмах: 1. Сінтэз паэзіі і прозы ў кнізе В. Зуёнка. Агляд кнігі «Рэха». 2. Жанравае багацце паэзіі. Шырыня тэматыкі. 3. Сучасная літаратурная казка і яе асаблівасці.	Вусная праверка атрыманых ведаў, кантрольныя пытанні

	УСЯГО ЗА VI СЕМЕСТР	40		
	УСЯГО	142		

РЕПОЗИТОРІЙ БГПУ

КРЫТЭРЫЙ АЦЭНКІ ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

10 (дзесяць) балаў, залічана:

сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне, а таксама па асноўных пытаннях, якія выходзяць за яе межы;

дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні;

бездакорнае валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго эфектыўна выкарыстоўваць пры пастаноўцы і вырашэнні навуковых і прафесійных задач;

выяўленая здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартнай сітуацыі;

поўнае і глыбокае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне;

уменне вольна арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім аналітычную ацэнку, выкарыстоўваць навуковыя дасягненні іншых дысцыплін;

творчая самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, актыўны творчы ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

9 (дзевяць) балаў, залічана:

сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго эфектыўна выкарыстоўваць пры пастаноўцы і вырашэнні навуковых і прафесійных задач;

здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартнай сітуацыі ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

поўнае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне;

уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім аналітычную ацэнку;

сістэматычная, актыўная самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, творчы ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

8 (восем) балаў, залічана:

сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне ў аб'ёме вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны (метадамі комплекснага аналізу, тэхнікай інфармацыйных тэхналогій), уменне яго выкарыстоўваць пры пастаноўцы і вырашэнні навуковых і прафесійных задач;

здольнасць самастойна вырашаць складаныя праблемы ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім аналітычную ацэнку;

актыўная самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, сістэматычны ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

7 (сем) балаў, залічана:

сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні, умненне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, умненне яго выкарыстоўваць пры пастаноўцы і вырашэнні навуковых і прафесійных задач;

вольнае валоданне тыпавымі рашэннямі ў рамках вучэбнай праграмы установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне, засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

умненне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім аналітычную ацэнку;

самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, удзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

6 (шэсць) балаў, залічана:

дадатковыя поўныя і сістэматызаваныя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне неабходнай навуковай тэрміналогіі, пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні, умненне рабіць абагульненні і абгрунтаваныя высновы;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, умненне яго выкарыстоўваць пры вырашэнні вучэбных і прафесійных задач;

здольнасць самастойна выкарыстоўваць тыпавыя рашэнні ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

умненне арыентавацца ў базавых тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай дысцыпліне і даваць ім параўнальную ацэнку;

актыўная самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, перыядычны ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

5 (пяць) балаў, залічана:

дадатковыя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, пісьменны, лагічна правільны выклад адказу на пытанні, умненне рабіць высновы;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго выкарыстоўваць пры вырашэнні вучэбных і прафесійных задач;

здольнасць самастойна выкарыстоўваць тыпавыя рашэнні ў межах вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

уменне арыентавацца ў базавых тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім параўнальную ацэнку;

самастойная праца на практычных, лабараторных занятках, фрагментарны ўдзел у групавых абмеркаваннях, дастатковы ўзровень культуры выканання заданняў.

4 (чатыры) балы, залічана:

дастатковы аб'ём ведаў у межах адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі;

засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, лагічны выклад адказу на пытанні, уменне рабіць высновы без істотных памылак;

валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне яго выкарыстоўваць пры вырашэнні стандартных (тыпавых) задач;

уменне пад кіраўніцтвам выкладчыка вырашаць стандартныя (тыпавыя) задачы;

уменне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне і даваць ім ацэнку;

праца пад кіраўніцтвам выкладчыка на практычных, лабараторных занятках, дапушчальны ўзровень культуры выканання заданняў.

3 (тры) балы, незалічана:

недастаткова поўны аб'ём ведаў у рамках адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі;

веданне часткі асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, выклад адказу на пытанні з істотнымі, лагічнымі памылкамі;

слабое валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, некампетэнтнасць пры вырашэнні стандартных (тыпавых) задач;

няўменне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і кірунках па вивучаемай вучэбнай дысцыпліне;

пасіўнасць на практычных і лабараторных занятках, нізкі ўзровень культуры выканання заданняў.

2 (два) балы, незалічана:

фрагментарныя веды ў рамках адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі;

веды асобных літаратурных крыніц, рэкамендаваных вучэбнай праграмай установы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне;

няўменне выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію вучэбнай дысцыпліны, наяўнасць у адказе грубых, лагічных памылак;

пасіўнасць на практычных і лабараторных занятках, нізкі ўзровень культуры выканання заданняў.

1 (адзін) бал, незалічана:

адсутнасць ведаў (і кампетэнцый) у рамках адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі, адмова ад адказу, адсутнасць на атэстацыі без уважлівай прычыны.

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ
па вывучаемай дысцыпліне
з іншымі дысцыплінамі спецыяльнасці

Назва вучэбнай дысцыпліны, вывучэнне якой звязана з дысцыплінай рабочай праграмы	Кафедра, якая забяспечвае вывучэнне гэтай дысцыпліны	Прапановы кафедры аб зменах у змесце рабочай праграмы	Рашэнне, прынятае кафедрай, якая распрацавала вучэбную праграму (з указаннем даты і нумара пратакола)
«Сучасная руская мова»	кафедра беларускай і замежнай літаратуры	У якасці асновы для практыкаванняў выкарыстоўваць творы рускіх дзіцячых пісьменнікаў	Пратакол № 9 26.03.2019
«Сучасная беларуская мова»	кафедра беларускай і замежнай літаратуры	У якасці асновы для практыкаванняў выкарыстоўваць творы беларускіх дзіцячых пісьменнікаў	Пратакол № 9 26.03.2019